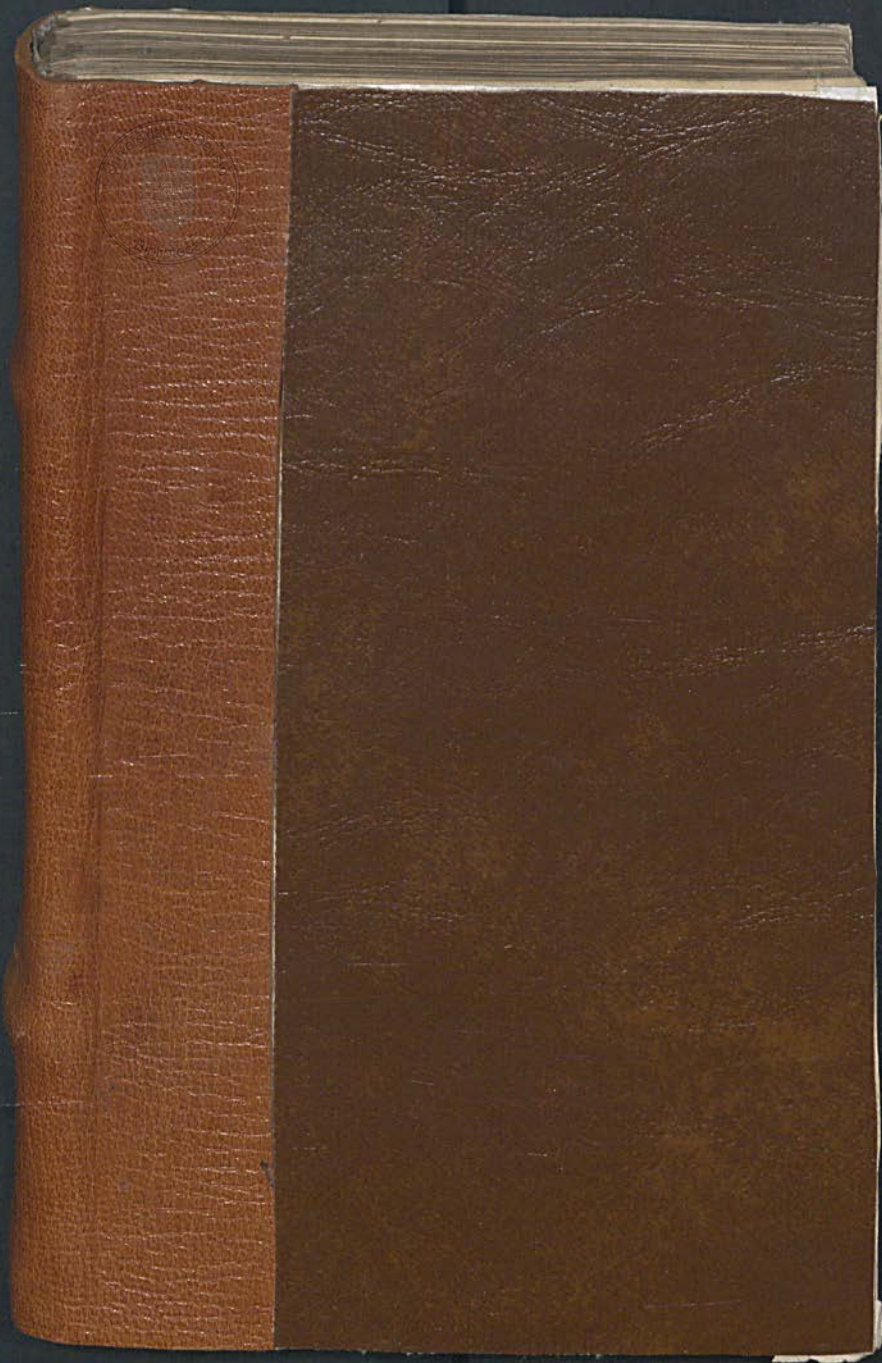

AVRIL 1933
PRONTUARIO 33, 3
DEBEN

PRONTUARIO DE LOS ALUMNOS
DE LA UNIVERSIDAD DE DEUSTO
EN EL AÑO 1933
DEBEN

PRONTUARIO DE LOS ALUMNOS
DE LA UNIVERSIDAD DE DEUSTO

PRONTUARIO DE LOS ALUMNOS
DE LA UNIVERSIDAD DE DEUSTO
EN EL AÑO 1933
DEBEN

A V R E L I V S
P R V D E N T I V S
C L E M E N S

37,3

T H E O D O R I P V L M A N N I C R A N E N -
B V R G I I , E T V I C T O R I S G I S E -
L I N I O P E R A , E X F I D E D E C E M
L I B R O R V M M A N V S C R I P T O -
R V M , E M E N D A T V S ,

E T

I N E V M , E I V S D E M V I C T O R I S
G I S E L I N I C O M M E N T A R I V S .

A N T V E R P I Æ ,
Ex officina Christophori Plantini,

C I O . I O . L X I V .

C V M P R I V I L E G I O .

TENOR PRIVILEGII.

Regis Privilegio cautum est, ne quis Aurelium Prudentium, Theodori Pulmanni Cranenburgij, & Victoris Gisellini opera, emendatum, citra Christophori Plantini voluntatem, à die impressionis absolutæ ad sexennium imprimat, aut alicubi impressum importet, venalemve habeat. Qui secùs faxit, confiscationis librorum, & quinquaginta florenorum pœna, fisco Regio exoluenda, multabitur: vt latius in Regio diplomate expressum est. Dato Bruxellæ xvii. Martij, anno Domini M. D. Lxiii. stylo Brabantia.

Signat. I. Fabri.

THEODORVS PVLMANNVS
CRANENBURGIVS
FRANCISCO BALSANO
BRVGensi

S. D.

NVLVM vitium, Balsane integerrime, turpius, & ab hominis natura alienius est, quàm accepti beneficij immemorem esse. Ingrato enim, vt Menander ait, terra peius nihil creat. Huic crimini maximè obnoxius essem, & meritò secùdum Persarum leges seuerissimè puniendus, si illa tua officia in me olim benignè collata, vllò modo dissimularem, aut obtegerem. Quod ne facere viderer, pauperis mulierculæ, cuius sacrae litteræ meminerūt, exemplum imitatus, quadrantem, siue munus leuidensæ iam tandem tibi offero: exiguum sanè, neque tuis beneficijs dignum: sed huius tenuitatem tuæ

A 2 huma-

humanitatis magnitudo, quod spero, subleuabit. Optima enim spe ductore fore, ut, quæ tua virtus, nostrum Prudentium, Pindarū Christianum beneuolo animo accepturus sis: quæ, ut ætas nostra, adeoque posteritas ipsa certum obseruantia erga te meæ pignus, & indicium haberet, sub tui nominis auspicio euulgauit: cui quantum splendoris ex antiquis libris accesserit, diligenti Lectori statim patebit, & ea, quæ vetustate, atque hominum incuria valde deprauata, & Cimmerijs tenebris obscuriora erāt, iam nostro labore omnino, aut certe magna ex parte sublata esse deprehendet. Vale. III. Nonas Iun. Anno CIO. IO. LXIV. Antuerpiæ.

PRV-

GERARDI FALKENBURG.

NOVIOMAGI, AD THEOD. PVL-
MANNVM CRANENBURG.

EPIGRAMMA.

Ἀνθεσ' ἐπ' εἰασινοῖς νέμεται βομβεῦσα μέλισσα
Κηρίε ἐν σίμβλοις ἀντιδιδεῦσα χάειν :
Ὡς ἄρα παμπολλῶν ἐπὶ μυελὸν ἵκει βίβλων,
Ἀλλὰ ταῖς μούσαις δῶρα χαρίζομαι ἔτι.
Ἐκ σελίδων πολύμορβ' ἀπὸ ζῶρον εἴλες ἅπαντα,
Ἀς χροῖται, ἢ δ' ἀμαθῶν πάμπαν ἔλασε δράσθαι.
Περὶ γὰρ νῦν ὅλον μὲν ποτ' ἔασκεν ἰδέσθαι,
Ἡνὶ δὲ νῦν φλογεροῦ ἡελίοιο σέλας.
Τοῦνεκα σεῖο κλέει παναγέροντος εἰσεῖαι,
Φίλτατε μεσάων ὦ Θεόδωρε χροῖται.

Aliud eiusdem.

Ἐννέα Πέλμαν' ἀφιλαμέν' ἔξοχα μοίρας,
Ἐν πολλῇσι βίβλοις ἐσλὸν ἔωρε πόνον.
Οὐ γὰρ κλέει θνατοῖσι παρ' ἐστομένοισι πᾶσι
Ἀνὲν ἀλώφροντος κείσ' ἔτι ἔξ' ἔπειτα :
Ἡνὶ δὲ νῦν ὅπ' ἔτι ἐν βίβλῳ ἐκτολύπτουσι,
Εὖ διαμετράμεν' τὸν ζῶρον αἰετῶν.
Πολλὰ γὰρ ἐν ταύτῃ παρ' ἀμείλιχου νῦν ἐρεβεννῇ
Πρὶν, ὅθι νῦν λάμπει ἐκ φάει γὰρ φάει.

A 3

PRVDEN-

PRVDENTII VITA EX
CATALOGO ILLVSTRIVM
VIRORVM GENNADII.

PRVDENTIVS, vir sæcularis litteraturę
eruditus, cōposuit Dittochæum de Veteri,
& Nouo testamento, personis exceptis. Cō-
mentatus est & in morem Græcorum He-
xaëmeron de mundi fabrica, vsque ad con-
ditionem primi hominis, & præuaricationem
eius. Composuit & libellos, quos Græ-
ca appellatione prætitulauit, Ἀποδέσεις,
Ψυχμαχία, Ἀσπηνύρεια, id est, de Diui-
nitate, de Compugnantia animi, de Ori-
gine peccatorum. Fecit & in laudem mar-
tyrum sub aliquorum nominibus, Inuita-
torium ad martirium librum vnum, &
Hymnorum alterū: speciali tamen condi-
tione aduersus Symmachum, idololatriam
defendentem, duos laude dignissimos li-
bros compegit: ex quorum lectione agno-
scitur Palatinus miles fuisse.

AVRELII

AVRELII PRVDENTII
CLEMENTIS V. CL. IN ΨΥΧΟΜΑΧΙΑΝ
PRÆFATIO.

Versus Iambici trimetri acatalecti.

5
— — — — —
SENEX fidelis, prima credendi via est,
Abram, beati seminis serus pater:
Adiecta cuius nomen auxit syllaba,
10 Abram parenti dictus, Abraham Deo.

Senile pignus qui dicauit victime,
Docens, ad aram cum litare quis velit,
Quod dulce cordi est, quod pium, quod unicum,
Deo libenter offerendum credito.

15 Pugnare nosmet cum profanis Gentibus
Suasit, suumq; suasor exemplum dedit:
Nec ante prolem coniugalem gignere,
Deo parente, matre Virtute editam,
Quam strage multa bellicosus spiritus

20 Portenta cordis sciuentis vicerit.
Victum, feroces forte Reges ceperant,
Lot, immorantem criminosis urbibus
Sodome, & Gomorrhæ: quas fouebat, aduena
Pollens honore patruelis gloria.

25 Abram sinistris excitatus nuntijs,
Audit propinquum sorte captum bellica,
Seruire duris Barbarorum vinculis:
Armat trecentos, terq; senos vernulas,
Pergant, ut hostis terga euntis cedere:

30 Quem gaza diues, ac triumphus nobilis
Captis tenebat, impeditum copijs.
Quin ipse ferrum stringit, & plenus Deo
Reges superbos mole prædarum graueis

A 4 Pellit

8 AVRELII PRVDENTII

Pellit fugatos, sanciatos proterit,
Frangit catenas, & rapinam liberat:
Aurum, puellas, paruulos, monilia,
Greges equarum, vasa, vestem, buculas.
Lot ipse ruptis expeditus nexibus
Attrita boys colla liber erigit.

Abram triumpho dissipator hostici
Redit, recepta prole fratris inclutus:
Ne quam fidelis sanguinis prosapiam
Vis pessimorum possideret Principum.

Adhuc recentem cede de tanta virum,
Donat, sacerdos ferculis caelestibus.
Dei sacerdos, Rex, & idem prepotens:
Origo cuius fonte inenarrabili
Secreta, nullum prodit auctorem sui.
Melchisedec, qua stirpe, queis maioribus
Ignotus, vni cognitus tantum Deo.

Mox & triformis Angelorum trinitas
Senis reuiscit hospitio mapalia.

Et iam * vieta Sara in aluo, fertilis
* Munus iuuenta, mater ex sanguis stupet,
Herede gaudens, & cachinni poenitens.

Hac ad figuram prenotata est linea,
Quam nostra recto vita resculpat pede:
Vigilandum in armis pectorum fidelium,
Omnemq; nostri portionem corporis,
Que capta foede seruiat libidini,
Domi coactis liberandam viribus.
Nos esse large vernularum diuites,
Si quid trecenti, bis nouenis additis,
Possint, figura nouerimus mystica.

Mox ipse Christus, qui sacerdos verus est,
Parente inenarrabili atque vno satius,

Cibum

PSYCHOMACHIA.

9

Cibum beatis offerens victoribus,
Paruam pudici cordis intrabit casam,
Monstrans honorem Trinitatis hospite.
Animam deinde spiritus complexibus
Pie maritam, proles expertem diu,
Faciet perenni fertilem de semine.
Tunc sera dotem possidens puerpera,
Herede digno patris implebit domum.

10 AVR. PRVDENTII CLEMENTIS
PSYCHOMACHIA.

CHRISTE, graueis hominum semper miserate labores,
Qui patria virtute cluis, propriaq; sed vna,
(Vnum nanque Deum colimus de nomine trino:
Non tamen & solum, quia tu Deus ex patre Christe)
Differe Rex noster, quo milite pellere culpas
Mens armata queat, nostri de pectoris antro:
Exoritur quoties turbatis sensibus intus
Seditio, atque animum morborum rixa fatigat,
Quod tunc presidium pro libertate tuenda,
Que ne acies furijs inter precordia mistis,
Obstet at, meliore manu, nec enim, bone ductor,
Magnarum virtutum inopes, neruisq; carenteis
Christicolis vitis populantibus exposuiti.
Ipse salutiferas obfesso in corpore turmas
Depugnare iubes: ipse excellentibus armis
Artibus ingenium, quibus ad ludibria cordis
Oppugnanda potens, tibi dimicet, & tibi vincat.
Vincendi presens ratio est, si cominus ipsas
Virtutum facies, & colluctantia contra
Viribus infestis liceat, portenta notare.
Prima petit campum, dubia sub sorte duelli,
Pugnatura Fides, agresti turbida cultu,

Fidei, & Ido
latriæ pu-
gna.

A 5

Nuda

10 Nuda humeros, intonsa comas, exserta lacertos.
Nanque repentinus laudis calor ad noua feruens
Prælia, nec telis meminit, nec tegmine cingi:
Pectore sed fidens valido, membrisq; relictis
Pronocat, insani frangenda pericula belli.

Ecce laceissentem collatis viribus audet
Prima ferire Fidem, veterum Cultura Deorum.
Illa hostile caput, phalerataq; tempora vitis
Altior insurgens labefactat, & ora cruore
De pecudum satiata solo applicat, & pede calcat.
Elisos in mortem oculos, animamq; malignam
Fracta intercepti commercia gutturis arctant,
Difficilemq; obitum suspiria longa fatigant.
Exsultat, victrix legio: quam mille coactam
Martyribus Regina Fides animarat, in hostem.
Tunc fortis socios parta pro laude coronat.
Floribus, ardentib; iubet vestirier ostro.

Pudicitia &
Libidinis.

Exin gramineo campo concurrere prompta
Virgo Pudicitia, speciosis fulget in armis:
Quam patrias succincta faces Sodomita Libido
Aggreditur, piceamq; ardenti sulfure pinum
Ingerit in faciem, pudibundaq; lumina flammis
Appetit, & tetro tentat suffundere fumo:
Sed dextram Furia flagrantis, & ignea dire
Tela lupæ saxo ferit imperterrita virgo,
Excussasq; sacro tectas depellit ab ore.

Tunc exarmata iugulum meretricis adacto
Transfigit gladio: calidos vomit illa vapores,
Sanguine concretos cœnosus: spiritus inde
Sordidus exhalans vicinas polluit auras.

* Hoc habet

* Hoc tibi habe, exclamat victrix Regina, supremus
Hic tibi finis erit, semper prostrata iacebis:
Nec iam mortiferas audebis spargere flamas

In fa

In famulos, famulasue Dei: quibus intima casti
Vena animi sola seruet de lampade Christi.
Tene, o vexatrix hominum, potuisse resumptis
Viribus existincti capitis recalescere flatu?
5 Assyrium postquam thalamum cervix Holoferni
Casa, Cupidineo madefactum sanguine lauit,
Gemmatumq; torum mœchi Ducis aspera Iudith
Spreuit, & incestos compescuit ense furores,
Famosum mulier referens ex hoste tropæum
10 Non trepidante manu, vindex mea, calitibus audax.
At fortasse parum, fortis matrona sub umbra
Legis adhuc pugnans, dum tempora nostra figurat,
Vera, quibus virtus terrena in corpora fluxit,
Grande per infirmas caput excisura ministros.
15 Nunquid & intacte post partum virginis vllum
Fas tibi iam superest? post partum, virginis, ex quo
Corporis humani naturam *pristina propago
Deseruit, carnemq; nouam vis ardua seuit,
Atque innupta Deum concepit femina Christum,
20 Mortali de matre hominem, sed cum Patre Numen.
Inde omnis iam diua caro est, que concipit illum,
Naturamq; Dei consorti fœdere sumit:
Verbum quippe caro factum, non destitit esse,
Quod fuerat, verbum, carnis dum glutinat, usum.
25 Maiestate quidem non degenerante per usum
Carnis, sed miseros ad nobiliora trahente.
Ille manet, quod semper erat, quod non erat, esse
Incipiens, nos, quod fuimus, iam non sumus, aucti
Nascendo in melius: mihi contulit, & sibi mansit.
30 Nec Deus ex nostris minuit sua: sed sua nostris
Dum tribuit, nosmet dona ad cœlestia vexit.
Dona hæc sunt, *queis victa iaces lutulenta Libido, *quod
Nec mea post Mariam, potis es perfringere iura.

*pristina ori
go

*quod

Tu

AVRELII PRUDENTII

Tu Princeps ad mortis iter, tu ianua lethi,
Corpora commaculans, animas in Tartara mergis.
Abde caput tristi iam frigida pestis abyssu,
Occide prostibulum, Maneis pete claudere Auerno,
Inq, tenebrosu noctis detrudere fundum.
Te voluant subter vada flamea, te vada nigra,
Sulfureuq, rotet per stagna sonantia vortex.
Nec iam Christicolas, Furiarum maxima, tentes,
Vi purgata suo seruentur corpora Regi.

Dixerat hac, & leta Libidinis interfecta
Morte Pudicitia, gladium Iordanis in undis
Abluit infectum: sanies cui rore rubenti
Haeserat, & nitidum macularat, vulnere ferrum.
Expiat, ergo aciem fluminali docta lauacro
Victricem, victrix, abolens baptisinate labem,
Hostilis inguli, nec iam contenta pium,
Condere vagine gladium, ne sorde latenti
Occupet ablutum rubigo scabra nitorem,
Catholico in templo diuini fontis ad aram
Consecrat, aeterna splendens ubi luce coruscat.

Patientia, &
Ira congestus.

Ecce modesta graui stabat Patientia vultu,
Per medias immota acies, variosq, tumultus,
Vulneraq, & rigidis vitalia per uia peilis
Spectabat, defixa oculis, & lenta manebat.
Hanc procul Ira tumens, spumanti feruida rictu,
Sanguinea intorquens suffuso lumina felle,
Vi belli exsortem, telosq, & voce lacescit,
Impatiensq, more conto petit: increpat ore,
Hirsutas quatiens calato in vertice cristas.
En tibi Martis, ait, spectatrix libera nostri,
Excipe mortiferum securo pectore ferrum:
Nec doleas, quia turpe tibi genuisse dolorem.
Sic ait, & stridens sequitur conuicia pinus

Per

PSYCHOMACHIA.

13

Per teneros crispata Notos, & certa sub ipsum
Desertur stomachum, rectoq, illiditur ictu:
Sed resilit duro lorica excussa repulsi.

Prouida nam Virtus conferto adamante trilecem,
Induerat thoraca humeros, squamosaq, ferri
Texta per intortos commiserat, undique nervos.
Inde quieta manet Patientia, fortis ad omneis
Telorum nimbos, & non penetrabile durans:

Nec mota est iaculo monstri sine more furentis,
Opperiens proprijs perituram viribus Iram:
Scilicet indomitos postquam, stomachando lacertos
Barbara bellatrix impenderat, & iaculorum
Nube supernacua lassauerat, irrita dextram,
Cum ventosa leui cecidissent tela volatu,

* Ictibus & vacuis hastilia fracta iacerent:
Vertitur ad capulum manus improba, & ense corusco
Commixa in plagam, dextra sublimis ab aure
Erigitur, mediumq, ferit librata cerebrum.
Atrea sed cassis cocto formata metallo

20 Timnitum percussa refert, aciemq, retundit
Dura resultantem: frangit quoque vena rebellis
Illisum chalybem, dum cedere nescia cassos
Excipit assultus, ferienti & tuta resistit.

Ira, ubi truncati mucronis fragmina vidit,
25 Et procul in parteis ensem, crepuisse minutas,
Iam capulum retinente manu sine pondere ferri,
Mentis inops, ebur infelix, decorisq, pudendi
Persida signa abicit, monumentaq, tristitia longè
Spernit, & ad proprium succenditur effera lethum:

30 Missile de multis, quae frustra sparserat, unum
Pulvere de campi peruersos sumit in usus,
Rasile figit humi lignum, ac se cuspidē versa
Perfodit, & calido pulmonem vulnere transit.

Quam

Quam super assistens Patientia, vicinus, inquit,
Exsultans vitium, solita virtute, sine villo
Sanguinis, ac vite discrimine, lex habet istud
Nostra genus belli, Furias, omnemq; malorum
Militem, & rabidas tolerando exstinguere vires.
Ipsa sibi est hostis Vefania, seq; furendo
Interimit, moriturq; suis Ira ignea telis.

Hec effata, secat, medias impune cohorteis,
Egregio comitata viro: nam proximus Iob
Hæserat, inuicta dura inter bella magistra,
Fronte seuerus adhuc, & multo vulnere anhelus:
Sed iam clausa truci subridens ulcera vultu,
Perq; cicatricum numerum sudata recensens
Millia pugnarum, sua premia, dedecus hostis.
Illum Dina iubet tandem, requiescere ab omni
Armorum strepitu, captis & perditæ quæq;
Multiplicare opibus, nec iam peritura referre.
Ipsa globos legionum, & concurrentia rumpit
Agmina, vulniferos gradiens intacta per imbreis,
Omnibus vna comes virtutibus associatur,
Auxiliumq; suum fortis Patientia miscet.
Nulla anceps luctamen, inuit Virtute sine ista
Virtus: nam vidua est, quam non Patientia firmat.

Superbiæ &
Humilitatis
* Effreno
pugna.

Fortè per effusas inflata Superbia turmas
* Effreni volitabat, equo: quem pelle leonis
Texerat, & validos villis ornauerat, armos:
Quo se fulta inbis iactantius illa ferinis
Inferret, tumido despectans agmina fastu,
Turritum tortis caput accumularat, in altum
Crimibus, exstructos augeret ut addita cirros
Congeries, celsumq; apicem, frons ardua ferret.
Carbæsea ex humeris summo collecta coibat,
Palla sinu, teretem nectens à pectore nodum.

A cer-

A ceruice fluens tenui velamine limbus
Concipit * ingestas textis turgentibus auras.
Nec minus instabili sonipes feritate superbit,
Impatiens madidis frenarier ora lupatis.

* infestas

Huc, illuc frendens obuertit terga, negata
Libertate fugæ, pressisq; tumescit habenis.
Hoc sese ostentans habitu ventosa virago,
Inter utranque aciem supereminet, & phaleratum
Circumspectit equum, vultuq; & voce minatur,
Aduersum spectans cuneum: quem milite raro,
Et paupertinis ad bella coegerat, armis
Mens humilis: Regina quidem, sed egens alieni
Auxilij, proprio nec sat confisa paratu,
Spem sibi collegam coniunxerat, edita cuius
Et suspensa ab humo est Opulentia diuite regno.
Ergo humilem postquam male sana Superbia mentem
Vilibus instructam nullo ostentamine telis
Adspicit, in vocem dictis se effundit amaris.

Non pudet ô miseri, plebeio milite claros
Attentare Duces, ferroq; laceßere gentem
Insignem titulis: veteres cui bellica virtus
Diuitias peperit, letos & gramine colleis
Imperio calcare dedit: nunc aduena nudus
Nititur antiquos, si fas est, pellere Reges?
En qui nostra suis in prædam cedere dextris
Sceptra volunt: en, qui nostras sulcare noualeis,
Aruaq; capta manu popularier hospite aratro
Contendant, duos & pellere Marte colonos.
Nempe ô ridiculum vulgus, natalibus horis
Totum hominẽ, & calidos à matre amplectimur artus,
Vimq; potestatum per membra recentis alumni
Spargimus, & rudibus dominamur in ossibus omnes.
Quis locus in nostra tunc vobis sede dabatur,

Conge-

36
Congenitis cum regna simul ditionibus aequo
Robore crescebant? nati nam luce sub una
Et domus, & domini paribus adoleuimus annis.
Ex quo pluma nouum de conspecto paradeisi.
Lamine progrediens, amplum transfugit in orbem,
Pellitosq; habitus sumsit venerabilis Adam,
Nudus adhuc, ni nostra foret precepta secutus.
Quis nam iste ignotis nunc hostis surgit ab oris
Importunus, iners, infelix, degener, amens:
Qui sibi tam serum ius vindicat, hactenus exsul?
Nimirum vacua credentur friuola fama,
Que miseros optare iubent, quandoque futuri
Spem fortasse boni, * lata ut solatia mollem
Desidiam pigro rerum medicamine palpent.
Quid ni illos spes palpet iners, quos puluere in isto
Tirones Bellona truci non excitat, are,
Imbellisq; animos virtus tepefacta resoluit?
An ne Pudicitia gelidum, iecur utile bello est?
An tenerum Pietatis opus sudatur in armis?
Quam pudet o Maiores, & Virtus conscia, talem
Contra stare aciem, ferroq; laceessere nugas,
Et cum virginis dextram conferre choreis:
Iusticia est ubi semper egens, & pauper Honestas:
Arida Sobrietas, albo Ieiunia vultu,
Sanguine vix tenui Pudor interfusus, aperta
Simplicitas, & ad omne patens sine tegmine vulnus,
Et prostrata in humum, nec libera indice sese
Mens humilis, quam degenerem trepidatio prodit.
Faxo ego sub pedibus stipularum more teratur
Inualida ista manus: neque enim perfringere duris
Dignamur gladijs, argenti & sanguine ferrum
Imbuere, & fragili vires sedare triumpho.

Talia vociferans, rapidum calcavibus urget

Cornipe-

Cornipedem, laxisq; volat, temeraria frenis,
Hostem humilem cupiens impulsu umbonis equini
Sternere, deiectamq; supercalcare ruinam.
Sed cedit in foueam preceps, quam callida forte
5 Fraus interciso suffoderat, equore furtim:
Fraus detestandis vitiorum e pestibus una,
Fallendi versuta opifex, que prae scia belli
Planiciem scrobibus violauerat insidiosis,
Hostili de parte latens, ut fossa ruentis
10 Exciperet cuneos, atque agmina mersa voraret.
Ac ne fallacem puteum deprehendere posset
Cauta acies, virgis adopertas texerat, oras,
Et superimposito simularat cespitem campum.
Ast Regina humilis, quamuis ignara manebat,
15 Ulteriore loco, nec adhuc ad fraudis opertum
Venerat, aut fouea calcarat furtiva maligna.
Hunc eques illa dolum, dum fertur praepete cursu,
Incidit, & cecum subito patefecit hiatus:
Prona ruentis equi ceruice inuoluitur, ac sub
20 Vectors pressu fracta inter crura rotatur.
At virtus placidi moderaminis, ut lenitatem
Perspicit obtritam monstri sub morte iacentis,
Intendit gressum mediocriter, os quoque parce
Erigit, & comi moderatur gaudia vultu.
25 Cunctanti Spes fida comes succurrit, & offert
Ultiorem gladium, laudisq; inspirat, amorem.
Illa cruentatam correptis crinibus hostem
Protrahit, & faciem leua reuocante supinat.
Tunc caput orantis flexa ceruice resectum
30 Eripit, ac madido suspendit colla capillo.
Exstinctum vitium sancto Spes increpat, ore.
Desine grande loqui: frangit Deus omne superbum:
Magna cadunt: inflata crepat: tumefacta premuntur.

B

Disce

Disce supercilium deponere, disce cauere
Ante pedes foveam, quisquis sublime minaris.
Peruulgata viget nostri sententia Christi:
Scandere celsa humileis, & ad ima redire feroces.
Vidimus horrendum membris, animisq; Goliam
Inualida cecidisse manu: puerilis in illum
Dextera fundali torsit stridore lapillum,
Traiectamq; cauo penetravit vulnere frontem.
Ille minax, rigidus, iactans, truculentus, amarus,
Dum tumet indomitum, dum formidabile feruet,
Dum sese ostentat, chypeo, dum territat, auras:
Expertus, pueri quid possint ludicra parui,
Succubuit teneris bellator turbidus * armis.
Me tunc ille puer virtutis pube secutus,
Florentis animos sursum in mea regna tetendit,
Seruatur quâ certa mihi domus omnipotentis
Sub pedibus Domini, meq; ad sublime vocantem
Victores casa culparum labe capeffunt.

Dixit, & auratis perstringens aëra pennis,
In calum se virgo rapit: mirantur euntem
Virtutes, tolluntq; animos in vota, volentes
Ire simul, ni bella Duces terrena retardent.
Confligunt vitijs, seq; ad sua premia seruant.

Luxuriæ &
Sobrietatis.

Venerat, occiduis mundi de sinibus hostis
Luxuria, exstincta iam dudum prodiga fama,
Delibuta comas, oculis vaga, languida voce,
Perdita delicijs: vite cui caussa voluptas,
Elumbem mollire animum, petulanter amoenas
Haurire illecebras, & fractos soluere sensus.
At tunc perugilem ructabat, marcida cenam,
Sub lucem: quia forte iacens ad fercula, raucos
Audierat, lituos, atque inde tepentia linquens
Pocula, lapsanti per vina, & balsama gressu,

Ebria

Ebria calcatis ad bellum floribus ibat.
Non tamen illa pedes, sed curru inuecta venusto
Saucia mirantum capiebat, corda virorum.
O noua pugnandi species, non ales arundo
Nervo pulsa fugit, nec stridula lancea torto
Emicat, amento, * framea nec dextra minatur:
Sed violas fascina iacit, folijsq; rosarum
Dimicat, & calathos inimica per agmina fundit.
Inde, eblanditis virtutibus, halitus illex
Inspirat tenerum labefacta per ossa venenum,
Et male dulcis odor domat ora, & pectora, & arma,
Ferrat osq; toros obliquo robore mulcet.
Deiciunt, animos, ceu victi, & spicula ponunt.
Turpiter, heu, dextris languentibus obstupefacti,
Dum currum varia gemmarum luce micantem
Mirantur, dum bracteolis crepitantia lora,
Et solido ex auro pretiosi ponderis axem
Defixis inbiant obtutibus, & radiorum
Argento albenstem seriem, quam summa rotarum
Flexura electri pallentis continet orbe.
Et iam cuncta acies in deditionis amorem
Sponte sua versis transibat, perfida signis,
Luxurie seruire volens, dominaq; fluentis
Iura pati, & laxa ganeorum lege teneri.
Ingemuit tam triste nefas fortissima virtus
Sobrietas, dextro socios decedere cornu,
Inuictamq; manum quondam sine cade perire.
Vexillum sublime Crucis, quod in agmine primo
Dux bona prætulera, defixa cus pide sistit,
Instauratq; leuem dictis mordacibus alam,
Instimulans animos, nunc probris, nunc prece mistas:
Quis furor insanas agit, caligine mentis?
Quo ruitis? cui colla datis? quæ vincula tandem,

* frameam

B a Præ

20
Pro pudor, armigeris amor est perferre lacertis?
Lilia luteolis interlucentia fertis,
Et ferrugineo vernanteis flore coronas,
His placet assuetas bello iam tradere palmas
Nexibus? his rigidas nodis innectier vlnas?
Vt mitra casariam cohibens aurata virilem
Combibat, infusum croceo religamine nardum,
Post inscripta oleo frontis signacula, per qua
Vnguentum regale datum est, & chrisma perenne:
Vt tener incessus vestigia firmate verrat,
Sericaq; in fractis fluitent, ut pallia membris,
Post immortalem tunicam, quam pollice docto
Texuit alma Fides, dans impenetrabile tegmen.
Pectoribus lotis, dederat quibus ipsa renasci.
Ite ad nocturnas epulas, ubi cantharus ingens
Despuit effusi spumantia damna Falerni,
In mensam cyathis stillantibus, vda ubi multo
Fulcra mero, veteriq; toreumata rore rigantur.
Excidit ergo animis eremi sitis: excidit ille
Fons patribus de rupe datus, quem mystica virga
Elicuit scissi salientem e vertice saxi?
Angelicus ne cibus, prima in tentoria nostris
Fluxit auis: quem nunc sero feliciore auo
Vespertinus edit populus de corpore Christi?
His vos imbutos dapibus, iam crapula turpis
Luxuria, ad madidum rapit importuna lipanar:
Quosq; viros non ira fremens, non idola bello
Cedere compulerant, saltatrix ebria flexit.
State precor vestri memores, memores quoq; Christi.
Que sit vestra tribus, que gloria, quis Deus, & Rex.
Quis Dominus, meminisse decet. vos nobile Iude
Germen ad vsque Dei genitricem, qua Deus ipse
* Natus homo, procerum venistis sanguine longo.

* Eset

Excit

Excitet egregias menteis celeberrima David
Gloria, continuis bellorum exercita curis.
Excitet & Samuel, spoliū qui diuite ab hoste
Attrectare vetat, nec victum viuere Regem.
5 Incircumcisum patitur: ne prada superstes
Victorem placidum recidiua in praelia poscat,
Parcere iam capto crimen putat ille tyranno:
At vobis contra, vinci, & succumbere votum est.
Poeniteat, per si qua mouet reuerentia summi
10 Numinis, hoc tam dulce malum voluisse nefanda
Proditione sequi: si poenitet, haud nocet error.
Poenituit Jonathan ieiunia sobria dulci
Conuolasse fauo sumto, mellisq; sapore,
Heu, male gustato, regni dum blanda voluptas
15 Oblectat inuenem, iurataq; sacra resoluit.
Sed quia poenituit, nec fors lacrymabilis illa est,
Nec tingit patrias sententia seua secureis.
En ego Sobrietas, si conspirare paratis,
Pando viam cunctis virtutibus, ut male suada
20 Luxuries multo stipata satellite, poenas
Cum legione sua Christo sub iudice pendat.
Sic effata, crucem Domini feruentibus offert
Obuia quadrigis, lignum venerabile in ipsos
Intentans frenos: quod ut expauere feroces
25 Cornibus oppassis, & summa fronte coruscum,
Vertunt precipitem ceca formidine fusi
Per praecepta fugam: fertur resupina reductis
Nequidquam loris auriga, comamq; madentem
Pulvere foedat humi: tunc & vertigo rotarum
30 Implicat, excussam dominam: nam prona sub axem
Labitur, & lacero tardat sufflamine currum.
Addit Sobrietas vulnus lethale iacenti,
Coniiciens silicem rupis de parte molarum.

B 3

Hunc

Hunc vexillifera, quoniam Fors obtulit, ictum
Spicula nulla manu, sed belli insigne gerenti
Casus agit saxum, medus spiramen ut oris
Frangeret, & recauo misceret labra palato.
Dentibus introrsum resolutis, lingua resectam
Dilaniata gulam, frustis cum sanguinis implet.
Insolitis dapibus crudefcit guttur, & ossa
Colliquefacta vorans renomit, quas hauserat, offas.
Ebibe iam proprium post pocula multa cruorem,
Virgo ait increpitans: sint hæc tibi fercula tandem
Tristia, præteriti nimis pro * dulcibus aui.
Lasciuas vite illecebras gustatus amare
Mortis, & horrifico sapor ultimus asperat, haustu.
Cade Ducis dispersa fugit trepidante pauore
Nugatrix acies. Iocus, & petulantia primi
Cymbala proijciunt: bellum nam talibus armis
Ludebant, resonò meditantés * vulnera sistro.
Dat tergum fugitiuus Amor: lita tela veneno,
Et lapsum ex humeris arcum, pharetramq; cadentem
Pallidus ipse metu sua post vestigia linquit.
Pompa ostentatrix vani splendoris, inani
Exiit nudata peplo, discissa trahuntur
Serta venustatis, collig, ac verticis aurum
Solutur, & gemmas discordia diffona * turpat.
Non piget attritis pedibus per acuta fructa
Ire voluptatem: quoniam vis maior acerbam
Compellit tolerare fugam: formido pericli
Prædurat, teneras iter ad cruciabile plantas.
Qua se cunque fugax trepidis fert cursibus agmen,
Damna iacent, crinalis acus, redimicula, vitæ,
Fibula, flameolum, strophium, diadema, monile.
His se Sobrietas, & totus Sobrietatis
Abstinet exuvijs miles, damnataq; castis

*luxibus

*prælia

*turbat

Scandala

Scandala proculcat, pedibus, nec fronte seueros
Conniunte oculos prædarum ad gaudia flectit.
Fertur Auaritia gremio præcincta capaci,
Quidquid Luxus edax pretiosum liquerat, vnca
Corripuisse manu, pulcra in ludibria vasto
Ore inbians, auriq; legens fragmenta caduci,
Inter arenarum cumulos: nec sufficit amplos
Impleuisse sinus: inuat, infarcire crumenis
Turpe lucrum, & grauidos furtis distendere fiscos:
Quos lena celante tegit, laterisq; ministri
Velat, oprimento: velox nam dextra rapinas
Abradit, spolysq; vingueis exercet ænos.
Cura, fames, metus, anxietas, periuria, pallor,
Corruptela, dolus, commenta, insomnia, sordes,
Eumenides variè monstri comitatus aguntur.
Nec minùs interea rabidorum more luporum
Crimina persultant, toto grassantia campo,
Matris Auaritiæ nigro de lacte creata.
Si fratris galeam fuluis radiare ceraunis
Germanus vidit commilito, non timet ensem
Exserere, atque caput socio mucrone ferire,
De consanguineo rapturus vertice gemmas.
Filius extinctum belli sub sorte cadaver
Adspexit si forte patris, fulgentia bullis
Cingula, & exuvias gaudet rapuisse cruentas:
Cognatam ciuilem agit discordia prædam,
Nec parci proprijs amor insatiatus habendi
Pignoribus, spoliataq; suos fames impia gnatos.
Talia per populos edebat, funera victrix
Orbis Auaritiæ, sternens centena virorum
Millia vulneribus varijs, hunc lumine adempto,
Effossisq; oculis velut in caligine noctis
Cæcum errare sinit, perq; offensacula multa

Auaritiæ &
Operatio-
nis.

B 4 Ire,

24
Ire, nec oppositum baculo tentare periculum.
Porro alium capit intuitu, fallitq; videntem,
Insigne ostentans aliquid: quod dum petit ille,
Excipitur telo incautus, cordisq; sub ipso
Saucius occulto ferrum suspirat, adactum.
Multos precipitans in aperta incendia cogit,
Nec patitur vitare focos, quibus aestuat aurum,
Quod petit arsurus pariter speculator auarus.

Omne hominum rapit illa genus, mortalia cuncta
Occupat interitu: neque enim est violentius ullum
Terrarum vitium, quod tantis cladibus auum
Mundani inuoluat populi, damnetq; Gehenna.
Quin ipsos tentare manu, si credere dignum est,
Ausu sacerdotes Domini: qui praelia forte
Ductores primam ante aciem pro laude gerebant
Virtutum, magnosq; implebant, classica statu.
Et Fors innocuo tinxisset sanguine ferrum,
Ni Ratio armipotens gentis Leuitidis, vna
Semper fida comes, chlypeum obiectasset, & atra
Hostis ab incursum claros texisset alumnos.
Stant, tuti Rationis ope, stant, turbine ab omni
Immunes, fortesq; animi, vix in cute summa
Perstringens paucos tenui de vulnere ledit
Cuspis Avaritia. stupuit lues improba, castis
Heroum iugulis longe sua tela repelli:
Ingemit, & dictis ardens Furialibus insit.

* perfert
Vincimur, heu, segnes, nec nostra potentia * praefert
Vim solitam, languet violentia saeva nocendi,
Succuerat, inuictis quae viribus omnia ubique
Rumpere corda hominum. nec enim tam ferrea quengui
* Durauit
Formauit natura virum, cuius rigor era
Sperneret, aut nostro foret impenetrabilis auro,
Ingenium omne neci dedimus, tenera, aspera, dura,

Docta

Docta, indocta simul, bruta, & sapientia, nec non
Casta, incesta meae patuerunt, pectora dextra.
Sola igitur rapui, quidquid Styx abdit auaris
Gurgitibus, nobis ditissima Tartara debent,
5 Quos retinet, populos, quod voluit secula, nostrum est:
Quod miscet mundus vesana negotia, nostrum est.
Qui sit, praeualidas quod pollens gloria vires
Deserit, & cassos ludit Fortuna lacertos?
Sordet Christicolis rutilantis fulua monet
10 Effigies, sordent, argenti emblemata, & omnis
Thesaurus nigrante oculis vilescit honore.
Quid sibi docta volunt, fastidia? non ne triumpho
Egimus? * Scarioth? magnus qui discipulorum
Et conuiuia Dei, dum fallit foedere mense
15 Haudquaquam ignarum, dextramq; paropside * iungit, * tingit,
Incidit in nostrum flamante Cupidine telum,
Infamem mercatus agrum de sanguine amici
Numinis, obliquo luiturus ingera collo.

Viderat & Iericho propria inter funera, quantum
20 Posset nostra manus, cum victor concidit Achan,
Cadibus insignis, murali & strage superbus,
Succubuit capto victis ex hostibus auro:
Dum vetitis insigne legens anathema fanillis,
Masta ruinarum spolia insatiabilis haurit.
25 Non illum generosa tribus, non plebis auita
Iuuit Iuda parens, Christo quandoque propinquo
Nobilis, & tali felix Patriarcha nepote.
Quis placet exemplum generis, placeat, quoq; forma
Exitij: sit poena eadem, quibus & genus unum est.
30 Quid moror aut Iuda populares, aut populares
Sacrilegae summi (summus nam fertur Aaron)
Fallere fraude aliqua, Martis congressibus impar?
Nil refert, armis contingat, palma, dolisue.

B s Dixe-

Dixerat, & toruam faciem, Furialiaq; arma
Exiit, inq; habitum sese transformat honestum.
Fit virtus specie, vultuq; & veste seuera:
Quam memorant frugi, parce cui vinere cordi est,
Et seruare suum: tanquam nil raptet auare,
Artis adumbrata meruit, ceu sedula, laudem.
Huius se specie mendax Bellona coaptat,
Non ut auara lues, sed virtus parca putetur:
Necnon & tenero pietatis tegmine crineis
Obtegit anguinos, ut candida palla latentem
Dissimulet rabiem, diroq; obtenta furori,
Quod rapere & clepere est, auideq; abscondere parta,
Gnatorum curam dulci sub nomine iactet.
Talibus illudens, male credula corda virorum
Fallit imaginibus, monstrum ferale sequuntur,
Dum credunt virtutis opus. capit impia Erinys
Consensu facileis, manicisq; tenacibus arctat.
Attonitis Ducibus, perturbatisq; manipulis,
Nutabat virtutum acies errore biformis
Portenti, ignorans, quid amicum credat, in illo,
Quid ne hostile notet, lethum versatile, & anceps
Lubricat, incertos dubia sub imagine visus.
Cum subito in medium frendens Operatio campum
Profilit auxilio socijs, pugnamq; capeffit
Militie postrema gradu, sed sola duello
Impositura manum, ne quid tam triste superfit.
Omne onus ex humeris reiecerat, omnibus ibat
Nudata induijs, multo & se fasce leuaret:
Olim diuitijs, grauibusq; oppressa talentis,
Libera nunc miserando inopum, quos larga benigne
Fouerat, effundens patrium bene prodiga censum.
Iam loculos ditata fide spectabat, inaneis,
Eternam numerans redituro fenore summam.

Horruit

Horruit inuicta fulmen Virtutis, & impos
Mentis Auaritia stupefactis sensibus hesit,
Certa mori, nam que fraudis via restat, ut ipsa
Calcatrix mundi, mundanis victu satiscat
Illecebris, spretuq; iterum sese implicet auro?
Inuadit trepidam Virtus fortissima duris
Vinarum nodis, obliſo & gutture frangit
Ex sanguinem, siccamq; gulam: compressa ligantur
Vincla lacertorum sub mentum, & faucibus arctis
Extorquent animam: nullo que vulnere raptam
Palpitat, atque aditu spiraminis intercepto
Inclusam patitur venarum carcere mortem.
Illa reluctanti genibusq; & calcibus instans,
Perfodit & costas, atque ilia rumpit anihela.
Mox spolia extincto de corpore deripit, auri
Sordida frustra rudis, nec adhuc fornace recoctam
Materiem, tineis etiam marsupia crebris
Exesa, & virideis obducta erugine nummos
Dispergit seruata diu victrix, & egenis
Dissipat, ac tenuis captiuo munere donat.
Tunc circumfusam vultu exultante coronam
Respicens, alacris media inter millia clamat.
Solvite procinctum iusti, & discedite ab armis:
Causa mali tanti iacet interfecta, lucrandi
Ingluue pereunte: licet requiescere sanctis,
Summa quies, nil velle super, quam postulat usus
Debitus: ut simplex alimonia, vestis & vna
Infirmos tegat, ac recreet mediocriter artus,
Expletumq; modum nature non trahat extra.
Ingressurus iter peram ne tollito, neue
De tunice alterius gestamine prouidus * esto:
Nec te sollicitet res crastina, ne cibus alio
Desuerit: redeunt, esca cum Sole diurna.

* ito:

Nonne

Nōne vides, ut nulla auium cras cogitet, ac se
Pascendam, praeſtante Deo, non anxia credat?
Conſidunt volucres victum non deſore viles,
Paſſeribusq; ſub eſt modico vēalibus aſſe
Indubitata fides, Dominum curare potentem,
Ne pereant. tu cura Dei facies quoque Chriſti,
An dubitas, ne te tuus vnquam deſerat auctor?
Ne trepidate homines: vitæ dator, & dator eſcæ eſt.
Querite luciferum caeſti dogmate paſtum,
Qui ſpem multiplicans alar, inuiolabilis cui,
Corporis immemores: memor eſt, qui condidit illud,
Suppeditare cibos, atque indiga membra ſouere.

His dictis cura emota, metus, & labor, & vis,
Et ſcelus, & placide Fidei fraus inſitiatrix
Depulſa, vertere ſolum. Pax inde fugatis
Hoſtibus alma abigit bellum, diſcingitur omnis
Terror, & auulſis exſibulat. ilia ſonis.
Veſtis ad uſque pedes deſcendens deſluit imos.
Temperat & rapidum priuata modeſtia greſſum.
Cornicinum curua era ſilent: placabilis implet
Vaginam gladius: ſedato puluere campi
Suda redit facies: liquida ſine nube diei,
Purpuream videas celi clareſcere lucem.

Agmina caſta ſuper vultum ſenſere Tonantis
Arridere hilares, pulſo certamine, turma,
Et Chriſtum gaudere ſuis victoribus, arcem
Ætheris, ac patrium ſamulis aperire profundum.
Dat. ſignum felix Concordia, reddere caſtris
Victrices aquilas, atque in tentoria cogi.
Nunquam tanta fuit ſpecies, nec par decus ulli
Militia, cum diſpoſitis biſida agmina longè
Duceret ordinibus, peditum pſallente caterua,
Aſt alia de parte equitum reſonantibus hymnis.

Non

Non aliter cecinit reſpectans victor hiantem
Iſraël rabiem Ponti poſt terga minacis,
Cum iam progrediens calcaret litora ſicco
Vteriora pede, ſtridensq; per extrema calcis
Mons rueret pendentis aquæ nigrosq; relapſo
Gurgite Nilicolas fundo deprnderet imo,
Ac reſluente ſinu iam redderet vnda natatum
Piſcibus, & nudas præceps operiret arenas.
Pulſauit reſono modulantiæ tympana plectro
Turba Dei, celebrans mirum ac memorabile ſacris
Omnipotentis opus, liquidas inter freta ripas
Fluctibus inciſis, & ſubſiſtente procella
Crefcere, ſuſpenſosq; globos potuiſſe teneri.
Sic, expugnata vitiorum gente, reſultant
Myſtica dulcimodis virtutum carmina pſalmis.
Ventum erat, ad fauces portæ caſtrenſis, ubi arctum
Liminis introitum biſori dant cardine clauſtra.
Naſcitur heic inopina mali lacrymabilis aſtu
Tempeſtas, placide turbatrix inuida Pacis,
Que tantum ſubita vexaret clade triumphum.
Inter conſertos cuneos Concordia fortè,
Dum ſtipata pedem iam tutis mœnibus inſert,
Excipit occultum vitij latitantis ab ictu
Mucronem lauo in latere, ſqualentia quamuis
Texta catenato ferri ſubtemine corpus
Ambirent, ſutis & acumen vulneris hamis
Reſpuerent, rigidis nec fila tenacia nodis
Impactum ſinerent, penetrare in viſcera telum.
Rara tamen chalybem tenui tranſmittere puncto
Commiſſura dedit, quâ ſeſe extrema polita
Squama ligat, tunica, ſinus & ſibi conſerit oras.
Intulit hoc vulnus pugnatrice ſubdola victæ
Partis, & incautis victoribus inſidiata eſt.

Cōcordiæ &
Discordiæ
pugna.

Nam,

AVRELII PRUDENTII

Nam, pulsa culparum acie, Discordia letos
Intrarat cuneos, sociam mentita figuram.
Scissa procul palla, & structum serpente flagellum
Multiplici, media camporum in strage iacebant.
Ipsa redimitos olea frondente capillos
Ostentans, festis respondit leta chorcis:
Sed sicam sub veste tegit, te, maxima Virtus,
Te solam tanto è numero, Concordia tristi
Fraude petens. sed non vitalia rumpere sacri
Corporis est licitum: summotenus extima tactu
Lesa cutis, tenuem signavit sanguine riuum.

Exclamat Virtus subito turbata. quid hoc est?
Que manus heic inimica latet? que prospera nostra
Vulnerat, & ferrum tanta inter gaudia vibrat?
Quid iuuat indomitos bello sedasse furores,
Et sanctum vitij percuntibus omne receptum,
Si Virtus sub Pace cadit? trepida agmina mastos
Conuertere oculos: stillabat vulneris index
Ferrata de veste cruor, mox & pavor hostem
Cominus adstantem prodit: nam pallor in ore
Conscijs audacis facti, dat signa reatus,
Et deprensa tremit languens manus, & color albens.
Circumstat properè strictis mucronibus omnis
Virtutum legio, exquirens feruente tumultu
Et genus, & nomen, patriam, sectamq;, Deumq;
Quem colat, & missu cuiatis venerit, illa
Ex sanguis, turbante metu, Discordia dicor,
Cognomento Heresis: Deus est mihi discolor, inquit,
Nunc minor, aut maior: modo duplex, & modo sim-
Cum placet, ærem, & de phantasmate visus, (plex: 30
Aut innata anima est: quoties volo ludere Numen,
Est mihi preceptor Belial, domus est plaga mundi.

Non tulit ulterius capti blasphemia monstri

Virtutum

PSYCHOMACHIA.

31

Virtutum Regina Fides: sed verba loquentis
Impedit, & vocis claudit spiramina peilo,
Pollutam rigida transfigens cuspidè linguam.
Carpitur innumeris feralis bestia dextris:
Frustratim sibi quisque rapit quod spargat in auras,
Quod canibus donet, coruis quod edacibus ultro
Offerat, immundis caeno exhalante cloacis
Quod tradat, monstros quod mandet habere marinis.
Discissimq;, feris animalibus omne cadauer
Diuiditur: ruptis Heresis perit horrida membris.
Compositis igitur rerum morumq;, secundis
In commune bonis, postquam intra tuta morari
Contigit, ac statione frui, valloq;, foueri
Pacificos sensus, & in otia soluere curas:
Extruitur media castrorum sede tribunal
Editiore loco: tumulus quem vertice acuto
Excitat in speculam, subiecta undè omnia latè
Liber inoffenso circumspicit aère visus.
Hunc sincera Fides simul & Concordia, sacro
Fœdere iurata Christi sub amore sorores,
Conscendunt, apicem: mox & sublime tribunal
Par sanctum, carumq;, sibi, supereminet equo
Iure potestatis: consistunt aggere summo
Conspicue, populosq;, iubent adstare frequenteis.
Concurrunt, alacres castris ex omnibus omnes,
Nulla latet pars mentis iners, que corporis ullo
Intercepta sinu per conceptacula sese
Degeneri languore tegat: tentoria apertis
Cuncta patent, velis: referantur carbasa, ne quis
Marceat obscuro stertens habitator operto.
Auribus intentis exspectat concio, quidnam
Victores post bella vocet Concordia Princeps,
Quam velit atque fides virtutibus addere legem.

Erumpit

Erumpit prima in vocem Concordia, tali
Alloquio. cum lata quidem iam gloria vobis,
O patris, o domini fidissima pignora Christi,
Contigit. exstincta est multo certamine seu
Barbaries, sancta quae circumsepserat. urbis
Indigenas, ferroq; viros flammisq; premebat.
Publica sed requies priuatis, rure, foroq;
Constat. amicitijs: scissura domestica turbat
Rem populi, titubantq; foris, quod dissidet intus.
Ergo caute viri, ne sit sententia discors
Sensibus in vestris, ne secta exotica tectis
Nascatur conflata odijs: quia * scissa voluntas
Confundit varijs arcana bisformia sbris.
Quod sapimus, coniungat amor: quod viuimus, vno
Conspiret studio: nil dissociabile firmum est.
Vtq; homini, atque Deo medius interuenit Iesus,
Qui sociat mortale Patri, ne carnea distent,
Spiritus aeterno, sitq; ut Deus vnus utrunque:
Sic quidquid gerimus, mentisq; & corporis actu,
Spiritus vnimodis texat compagibus vnus.
Pax plenum virtutis opus, pax summa laborum,
Pax belli exacti pretium est, pretiumq; pericli.
Sidera pace vigent, consistunt, terrea pace:
Nil placitum sine pace Deo: non munus, ad aram
Cum cupias offerre, probat, si turbida fratrem
Mens impacati sub pectoris oderit antro:
Nec, si flamicomis Christi pro nomine martyr
Ignibus insiliat, seruans inamabile votum
Bile sub obliqua, pretiosam proderit Jesu
Impendisse animam: meriti quia clausula Pax est.
Non inflata tumet, non inuidet amula fratri,
Omnia perpetitur patiens, atque omnia credit.
Nunquam laesa dolet, cuncta offensacula donat.

Occasum

Occasum, lucis venia praecurrere gestit
Anxia, ne stabilem linquat. Sol conscius iram.
Quisqui litare Deo mactatis vult holocaustis,
Offerat, in primis pacem: nulla hostia Christo
Dulcior: hoc solo sancta ad donaria vultum
Munere conuertens, liquido oblectatur odore.
Sed tamen & niueis tradit Deus ipse columbis
Pennatum tenera plumarum veste colubrum
Rimante ingenio doctè internoscere, mistum
Innocuis aubus: later & lupus ore cruento
Lacteolam mentitus ouem sub vellere molli,
Cruda per agninos exercens funera rictus.
Hac sese occultant Photinus & Arrius arte,
Immanes feritate lupi: discrimina produnt.
Nostra, recensq; cruor, quamuis de corpore summo,
Quid possit fortuna manus, gemitum dedit omnis
Virtutum populus, casu concussus acerbo.
Tunc generosa Fides hac subdidit, immo secundis
In rebus cesset gemitus: Concordia laesa est,
Sed defensa Fide: quin & Concordia sospes
Germanam comitata Fidem, sua vulnera ridet.
Hac mea sola salus: nihil hac mihi triste recepta.
Vnum opus egregio restat, post bella labori,
O procures: regni quod tandem pacifer heres
Belligeri, armata successor inermis & aule
Instituit Solomon: quoniam genitoris anhel
Fumarat, calido Regum de sanguine dextra.
Sanguine nam tergo templum fundatur, & ara
Ponitur auratis Christi domus ardua tectis.
Tunc & Ierusalem templo illustrata, quietum,
Suscepit iam Diua Deum, circumuaga postquam
Sedit marmoreis fundata altaribus arca.
Surgat, & in nostris templum venerabile castris:

* Ierusalem
templo tunc
illustrata
quieto,

C

Omnia

34
Omnipotens cuius sanctorum sancta reuolat.
Nanquid terrigenis ferro pepulisse phalanges
Culparum prodest: hominis si Filius arce
e Aetheris illapsus, purgati corporis urbem
Inter inornatam, templi splendentis egenu?
Haecenus alternis sudatum est cominus armis:
Munia nunc agitet tacita toga candida Pacis,
Atque sacris adem properet discincta iuuentus.
Haec ubi dicta dedit, gradibus Regina superbis
Desiliit, tantiq; operis Concordia confors,
Metatuta nouum iacto fundamine templum:
Aurea planitiem spatij percurrit arundo
Dimensis, quadrent, ut quatuor undique frontes,
Ne commissuris distantibus angulus impar
Argutam mutilet per dissona symmetra normam.
Aurora de parte, tribus plaga lucida portis
Illustrata patet: triplex aperitur ad Austrum
Portarum numerus: tres occidua libus offert
Janua trina fores, * toties Aquilonis ad axem
Panditur alta domus. nullum illic structile saxum:
Sed caua per solidum, multoq; forata dolatu
Gemma relucenti limen complectitur arcu,
Vestibulumq; lapis penetrabile concipit vnus.
Portarum summis inscripta in postibus auro
Nomina Apostolici fulgent bis sena Senatus.
Spiritus his titulis arcana recondita mentis
Ambit, & electos vocat in praeordia sensus,
Quaq; hominis natura viget, quam corpore toto
Quadrupla vis animat, trinis ingressibus aram
Cordis adit, castisq; colit sacraria votis:
Seu pueros Sol primus agat, seu feruor ephobos
Incendat, nimius, seu consummabilis cui
Persiciat lux plena viros, siue algida Borrae

* totidem-
que

Et

Etas decrepitam vocet ad pia sacra senectam:
Occurrit trinum quadrina ad compita numen,
Quod bene discipulis disponit Rex duodenis.
Quinetiam totidem gemmarum insignia textis
5 Parietibus distincta micant, animasq; colorum
Viuenteis liquido lux euomit alta profundo.
Ingens chrysolithus natiuo interlitus auro,
Hinc sibi sapphirum sociauerat, inde beryllum,
Distant eisq; nitro medius variarat honores.
10 Hinc chalcedon hebes perfunditur ex hyacinthi
Lumine vicino: nam, forte cyanea propter
Stagna lapis cohibens, ostro fulgebat aquoso.
Sardonychen pingunt, amethystina: pingit iaspis
Sardonium iuxta appositus, pulcherq; topazion.
15 Has inter species smaragdina gramine verno
Prata virent, voluitq; vagos lux herbida fluctus.
Te quoque conspicuum structura interferit ardens
Chrysoprase, & sidus saxis * stellantibus addit.
Stridebat grauidis funalis machina vinclis,
20 Immensas rapiens alta ad fastigia gemmas.
At domus interior septem subnixa columnis
Crystalli algentis, vitrea de rupe recisis
Construitur, quarum tegit edita calculus albens
In conum casus capita, & sinuamine subter
25 Subductus conche in speciem, quod mille talentis
Margaritum ingens opibusq; & censibus haeta
Addictis animosa Fides mercata pararat.
Hoc residet solio pollens Sapientia, & omne
Consilium regni celsa disponit ab aula,
30 Tutandiq; hominis leges sub corde retractat.
In manibus domine sceptrum, non arte politum:
Sed lignum viuum est, viridi quod stirpe recisum,
Quamuis nullus alat terreni cespitis humor,

* stellantibus

136
Fronde tamen vires incolumi: tum sanguine tinctis
Intertexta rosis candentia lilia miscet,
Nescia marcenti florem summittere collo.
Huius forma fuit sceptri gestamen Aaron
Florigerum: sicco quod germina cortice trudens,
Explicuit tenerum spe pubescente decorem,
Inq. novos subito tumuit virga arida fetus.

Reddimus eternas indulgentissime doctor
Grates Christe tibi, meritosq. sacramus honores
Ore pio: nam cor vitiorum stercore sordet.
Tu nos corporei latebrosa pericula operti,
Luctantisq. anima voluisti agnoscere casus.
Novimus ancipites nebuloso in pectore sensus
Sudare alternis conflictibus, & variato
Pugnarum euentu, nunc indole crescere dextram,
Nunc inclinatis cernicibus ad iuga vitæ
Deteriora trahi, seseq. addicere noxis
Turpibus, & propria iacturam ferre salutis.
O quoties animam, vitiorum peste repulsa,
Sensimus incaluisse Deo: quoties tepefactus
Celeste ingenium post gaudia candida tetro
Cessisse stomacho! feruent. bella horrida, feruent.
Ossibus, atque inclusa fremit discordibus armis
Non simplex natura hominis: nam viscera limo
Effigiata premunt animum: contra ille sereno
Editus afflatu nigrantis carcere cordis
Aestuat, & sordes arcta inter vincla recusat.
Spiritus pugnant variis lux, atque tenebre,
Distantisq. animat duplex substantia vires:
Donec presidio Christus Deus adsit, & omneis
Virtutum gemmas componat sede* piata.
Atque ubi peccatum regnauerat, aurea templi
Atria constituens, texat spectamine morum

* beata.

Orna

Ornamenta anima: quibus oblectata decoro
Æternum solio diues Sapientia regnet.

AVRELII PRVDENTII
CLEMENTIS IN LIB. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΩΝ
PRÆFATIO.

Ode tricolos tristrophos. Versus omnes sunt.
Choriambici, hoc modo.

10
-- -- -- --
-- -- -- --
-- -- -- --

15 **P**ER quinquennia iam decem,
Ni fallor, fuimus: septimus insuper
Annum cardo rotat, dum fruimur Sole
volubili.

Instat terminus, & diem
Vicinum senio iam Deus applicat.
20 Quid nos utile tanti spatio temporis egimus?
Ætas prima crepantibus
Fleuit sub ferulis: mox docuit toga
Infectum vitijs falsa loqui, non sine crimine.
Tum lasciva proteruitas,
Ac luxus petulans, heu pudet, ac piget,
25 Fœdauit iuuenem nequitia sordibus, ac luto.
Exin iurgia turbidos
Armarunt animos, & male pertinax
Vincendi studium subiacuit casibus asperis.
Bis legum moderamine
30 Frenos nobilium reximus vrbinum:
Ius civile bonis reddidimus, terruimus reos.
Tandem militia gradu
Euectum pietas Princ. p. extulit,

C 3 Assum.

Assumptum propius stare iubens ordine proximo.

Hec dum vita volans agit:

Irrepsit subito canities seni,

Oblitum veteris me Salia Consulis arguens.

Sub quo prima dies mihi

Quam multas hiemes voluerit, & rosas

Præcis post glaciem reddiderit, nix capitis probat.

Nunquid talia proderunt

Carnis post obitum vel bona, vel mala:

Cum iam, quidquid id est, quod fuerat, mors abolerit?

Dicendum mihi, quisquis es.

Mundum, quem coluit, mens tua perdidit:

Non sunt illa Dei, que studuit, cuius habebis.

Atqui sine sub ultimo

Peccatrix anima stulticiam exuat:

Saltem voce Deum concelebre, si meritis nequit.

Hymnis continuet dies,

Nec nox ulla vacet, quin Dominum canat:

Pugnet contra hereses, catholicam discutiat fidem.

Conculcet sacra Gentium,

Labem Roma tuis inferat idolis:

Carmen martyribus deuocat, laudet Apostolos.

Hec dum scribo, vel eloquor,

Vinclis ô utinam corporis emicem,

Liber, quò tulerit lingua sono mobilis ultimo.

AVRELII PRVDENTII CLEMENTIS

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΩΝ ΛΙΒ.

AD GALLI CANTVM. HYMNVS I.

*Monocolos, tetraastrophos. Versus fambici
dimetri acatalecti.*

-- 0 -- 0 0

ALES dici nuntius

Lucem propinquam præcinit,

Nos

Nos excitator mentium,

Iam Christus ad vitam vocat.

Auferte clamat lectulos

** Aegros, sopore desides,*

Castig, recti, ac sobrii

Vigilate, iam sum proximus.

Post Solis ortum fulgidi

Serum est cubile spernere:

Ni parte noctis addita

Tempus labori adieceris.

Vox ista, qua strepunt, aues

Stantes sub ipso culmine,

Paullo ante quam lux emicet,

Nostris figura est Iudicis.

Tectos tenebris horridis,

Stratisq, opertos segnibus,

Suadet quietem linguere

Iam iamq, venturo die.

Ut cum coruscis flatibus

Aurora celum sparserit,

Omnes labore exercitos

Confirmet ad spem luminis.

Hic somnus ad tempus datus,

Est forma mortis perpetis:

Peccata cen nox horrida

Cogunt, iacere, ac stertere.

Sed vox ab alto culmine

Christi docentis præmonet,

Adesse iam lucem prope,

Ne mens sopori seruiat:

Ne somnus vsque ad terminos

Vitæ socordis opprimat

Pectus sepultum crimine,

* Aegro so-
pore

C 4

Et

Et lucis oblitum sua.

Ferunt vaganteis Dæmonas
Letos tenebris noctium,
Gallo canente exterritos
Sparsim timere, & cedere.
Inuisa nam vicinitas
Lucis, salutis, Numinis,
Rupto tenebrarum situ
Noctis fugat satellites.

Hoc esse signum præscij
Norunt repromissa spei:
Qua nos soporis liberi
Speramus aduentum Dei.

Quæ vis sit huius alitis,
Saluator ostendit Petro,
Ter antè, quàm gallus canat,
Sese negandum prædicans.

Fit namque peccatum prius,
Quàm præco lucis proxime
Illustret humanum genus,
Finemq; peccandi ferat.

Fleuit negator denique
Ex ore prolapsus nefas:
Cum mens maneret innocens,
Animusq; seruaret fidem.

Nec tale quidquam postea
Lingua locutus lubrica est,
Cantuq; galli cognito,
Peccare iustus destitit.

Inde est quòd omnes credimus,
Illo quietis tempore,
Quo gallus exsultans canit,
Christum redisse ex inferis.

Tunc

Tunc mortis oppressus rigor,
Tunc lex subacta est Tartari,
Tunc vis diei fortior
Noctem coëgit cedere.

Iam iam quiescant improba,
Iam culpa furua obdormiat,
Iam noxa lethalis, suum
Perpeffa somnum, marceat.

Vigil vicissim spiritus
Quodcunque restat temporis,
Dum meta noctis clauditur,
Stans, ac laborans excubet.

Iesum ciamus vocibus,
Fientes, precantes, sobrii:
Intenta supplicatio

Dormire cor mundum vetat.

Sat conuolutis artubus
Sensum profunda obliuio
Pressit, grauauit, obruit.
Vanis vagantem somnijs.

Sunt nempe falsa & friuola:
Quæ mundiali gloria,
Ceu dormientes, egimus.
Vigilemus, heic est veritas.

Aurum, voluptas, gaudium,
Opes, honores, prospera,
Quæcunque nos inflant mala,
Fit mâne, nil sunt omnia.

Tu Christe somnum disijce,
Tu rumpe noctis vincula,
Tu solue peccatum verus,
Nouumq; lumeningere.

C S MATVTI.

AVRELII PRUDENTII
MATVTINVS HYMNVS II.

Carminis genus idem.

NOX & tenebrae, & nubila
Confusa mundi, & turbida,
Lux intrat, albescit polus,
Christus venit, discedite.Caligo terra scinditur
Percussa Solis spiculo:
Rebusq; iam color redit,
Vultu nitentis sideris.Sic nostra mox obscuritas,
Fraudisq; pectus conscium,
Ruptis reiectum nubibus,
Regnante pallefcit Deo.Tunc non licebit claudere,
Quod quisque fuscum cogitat:
Sed mane clarescent nouo
Secreta mentis prodita.Fur ante lucem squalido
Impune peccat tempore:
Sed lux dolis contraria
Latere furtum non sinit.Versuta fraus, & callida
Amat tenebris obtegi,
Apriamq; noctem turpibus
Adulter occultus fouet.Sole ecce surgit igneus,
Piget, pudefcit, poenitet,
Nec teste quisquam lumine
Peccare constanter potest.Quis mane sumtis nequiter
Non erubescit poculis,
Cum sit libido temperans,

Castumq;

CATHEMERINON.

Castumq; nugator sapit?

Nunc nunc seuerum viuunt,
Nunc nemo tentat ludicrum,
Inepta nunc omnes sua
Vultu colorant serio.Hec hora cunctis utilis,
Qua quisque, quod studet, gerat:
Miles, togatus, nauita,
Opifex, arator, institor.Illum forensis gloria,
Hunc triste raptat classicum:
Mercator hunc, ac rusticus
Auara suspirant lucra.At nos lucelli ac fenoris
Fandi, prorsus nescij,
Nec arte fortes bellica,
Te Christie solum nouimus.Te mente pura, & simplici,
Te voce, te cantu pio,
Rogare curuato genu
Flendo, & canendo discimus.His nos lucratur quastibus,
Hac arte tantum viuimus:
Hac inchoamus munera.
Cum Sol resurgens emicat.Intende nostris sensibus,
Vitamq; totam dispice:
Sunt multa fuscis illita,
Quae luce purgantur tua.Duxare nos taleis iube,
Qualeis remotis sordibus
Nitere pridem iusseras,
Iordanis tinctos flumine.

Quod-

AVRELII PRVDENTII

Quodcumque nox mundi dehinc

Infectis atris nubibus,

Tu Rex Eoi sideris

Vultu sereno illumina.

Tu sancte, qui tetram picem

Candore tingis lacteo,

Ebenoque, crystallum facis,

Delicta terge linida.

Sub nocte Jacob cœrula

Luctator audax Angeli

Eò, usque dum lux surgeret,

Sudavit impar prœlium.

Sed cum inbar claresceret,

Lapsante claudus poplite,

Femurque, victus debile,

Culpe vigorem perdidit.

Nutabat inguen, saucium,

Quæ corporis pars vilior:

Longeq, sub cordis loco,

Diram, fœuet libidinem.

Hæ nos docent, imagines,

Hominem tenebris obsitum,

Si fortè non cedat Deo,

Vires rebelles perdere.

Erit tamen, beator:

Intemperans membrum cui

Luctando claudum, & tabidum,

Dies oborta inuenerit.

Tandem facessat cecitas:*

Quæ nosmet in præcepis diu

Lapsos sinistris gressibus

Errore traxit deuio.

Hæc lux serenum, conferat,

Purosque

* fatiscat

CATHEMERINON.

Purosque, nos præstet sibi.

Nihil loquamur subdolum:

Voluamus obscurum, nihil.

Sic tota decurrat dies,

Nec lingua mendax, nec manus,

Oculi ne peccent, lubrici,

Ne noxa corpus inquinet.

Speculator adstat, desuper:

Qui nos diebus omnibus,

Actusque, nostros prospicit,

A luce prima in vesp̄erum.

Hic testis, hic est arbiter,

Hic intuetur, quidquid est,

Humana quod mens concipit:

Hunc nemo fallit iudicem.

ANTE CIBVM, HYMNVS III.

*Monocolos pentastrophos. Versus Dactylicè
trimetri hypercatalecti.*

— 00 — 00 — 00 0

O Crucifer bone, lucifator,

Omniparens, pie, verbigena,

Edite corpore virgineo:

Sed prius in Genitore potens,

Astra, solum, mare quàm fierent.

Huc nitido precor intuitu

Flecte salutiferam faciem,

Fronte serenus: & irradiat,

Nominis ut sub honore tui

Has epulas liceat, capere.

Te sine dulce nihil, Domine:

Nec inuat, ore quid appetere,

Pocula ni prius, atque cibos,

Christe

Christe, tuus fauor imbuerit,
Omnia sanctificante fide.

Fercula nostra Deum sapiant,
Christus & influat in pateras:
Seria, ludicra, verba, iocos:
Denique quod sumus, aut agimus,
Trina superna regat pietas.

Heic mihi nulla rosa spolia,
Nullus aromate fragrat odor:
Sed liquor influit ambrosius,
Nectareamq; fidem redolet
Fusus ab usque Patris gremio.

Sperne Camena leueis ederas,
Cingere tempora queis solita es,
Sertaq; mystica dactylico
Texere docta, ligastrophio
Laude Dei redimita comas.

Quod generosa potest anima,
Lucis, & atheris indigena,
Soluere dignius obsequium:
Quam data munera, si recinat
Artificem modulata suum?

Ipsè homini quia cuncta dedit,
Que capimus dominante manu,
Que polus, aut humus, aut pelagus
Aëre, gurgite, rure creant,
Hæc mihi subdidit, & sibi me.

Callidus illaqueat volucres
Aut pedicis dolus, aut maculis,
Illita glutine corticeo
Vimina plumigeram seriem
Impediunt, & abire vetant.

Ecce per aquora fluctinagos

Texta

Texta greges sinuosa trahunt:
Piscis item sequitur calamus,
Raptus acumine vulnifico,
Credula saucius ora cibo.

Fundit opes ager ingenuas
Diues aristifera segetis
Heic, vbi vitea pampineo
Brachia palmitē luxuriant,
Pacis alumna vbi bacca viret.

Hæc opulētia Christicolis
Seruit, & omnia suppeditat.
Absit enim procul illa fames,
Cadibus ut pecudum libeat
Sanguineas lacerare dapes.

Sint fera Gentibus indomitis
Prandia de nece quadrupedum:
Nos oleris coma, nos siliqua
Feta legumine multimodo
Pauerit innocuis epulis.

Spumea multæ gerunt, niueos
Vbere de gemino latices,
Perq; coagula densa liquor
In solidum coit, & fragili
Lactenerum premitur calathō.

Mella recens mihi Cecropia
Nectare sudat olente fauus:
Hæc opifex apīs aëreo
Rore liquat, tenuiq; thymo,
Nexilis inscia connubij.

Hinc quoque pomiferi nemoris
Munera mitia proueniunt:
Arbor onus tremefacta suum
Deciduo grauis imbre pluit,

Puniceosq;

Puniceosq; iacit cumulos.

Que veterum tuba, quæ ue lyra
Flatibus incita, vel fidibus,
Diuitis Omnipotentis opus,
Queq; fruenda patent homini,
Laudibus equiparare queat?

Te, pater optime, mæne nouo,
Solis & orbita cùm media est,
Te quoque luce sub occidua
Sumere cùm morietur hora cibum,
Nostra Deus canet harmonia.

Quod calet halitus interior,
Corde quod abdita vena tremit,
Pulsat & incita quod resonam
Lingua sub ore latens caueam,
Laus superi Patris esto mihi.

Nos igitur tua, sancte, manus
Cespitem composuit madido,
Effigiem meditata suam:
Vtq; foret rata materies,
Flauit & indidit ore animam.

Tunc per amœna virecta iubet
Frondicomis habitare locis,
Ver ubi perpetuum redolet,
Prataq; multicolora latex
Quadrisluo celer amne rigat.

Hæc tibi nunc famulentur, ait,
Vtibus omnia dedo tuis:
Sed tamen aspera mortifero
Stipite carpere poma veto,
Qui medio viret in nemore.

Hæc Draco perfidus, indocile
Virginis illicit ingenium,

Vt socium male suada virum
Mandere cogeret ex vetitis,
Ipsa pari peritura modo.

Corpora mutua, nosse nefas,
Post epulas inoperta vident,
Lubricus error & erubuit:
Tegmina suta parant folijs,
Dedecus ut pudor occuleret.

Conscia culpa Deum pauitans
Sede pia procul exigitur.
Innuba femina quæ fuerat,
Coniugis excipit imperium,
Fœdera tristia iussa pati.

Auctor & ipse doli coluber
Plectitur improbus, ut mulier
Colla trilinguia calce terat:
Sic coluber muliebri solum
Suspicit, atque virum mulier.

His Ducibus vitiosa dehinc
Posteritas ruit in facinus,
Dumq; rudes imitatur auos,
Fasq; nefasq; simul glomerans,
Impia crimina morte luit.

Ecce venit noua progenies,
Æthere proditus alter homo,
Non luteus, velut ille prior:
Sed Deus ipse gerens hominem,
Corporeisq; carens vitijs.

Fit caro viuuda, sermo Patris:
Numine quem rutilante grauis
Non thalamo, neque iure tori,
Nec Genialibus illecebris
Intemerata puella parit.

AVRELII PRUDENTII

Hoc odium vetus illud erat,
Hoc erat aspidis, atque hominis
Digladiabile dissidium,
Quod modo cernua femineis
Vipera proteritur pedibus.

Edere nanque Deum merita
Omnia virgo venena domat:
Tractibus anguis inexplicitis
Virus inermis piger reuomit,
Gramine concolor in viridi.

Quæ feritas modo non trepidat,
Territa de grege candidulo?
Impaudas lupus inter oues
Tristis obambulat, & rabidum
Sanguinis immemor os cohibet.

Agnus enim vice mirifica
Ecce leonibus imperitat,
Exagitansq; truces aquilas
Per vaga nubila, perq; Notos
Sidere lapsa columba fugat.

Tu mihi, Christe, columba potens:
Sanguine pasta cui cedit auis:
Tu niueus per ouile tuum
Agnus hiare lupum prohibes,
Sub iuga tigridis ora premens.

Da locuples Deus hoc famulis
Rite precantibus, ut tenni
Membra cibo recreata lenent,
Neu piger immodicis dapibus
Viscera tenta grauet stomachus.

Hauftus amarus abesto procul,
Nec libeat tetigisse manu
Exitiale quid, aut vetitum:

Gustus

CATHEMERINON.

Gustus & ipse modum teneat,
Sospitet ut iecur incolume.

Sit satis anguibus horrificis,
Liba quod impia corporibus,
Ah, miseram peperere necem.
Sufficiat semel ob facinus
Plasma Dei potuisse mori.

Oris opus, vigor igneolus
Non moritur: quia flante Deo
Compositus, superog, fluens
De folio Patris artificis,
Vim liquida rationis habet.

Viscera mortua quinetiam
Post obitum reparare datur,
Deq; suis iterum tumulis
Prisca renascitur effigies,
Puluerco coëunte situ.

Credo equidem, neq; vana fides,
Corpora viuere more animæ:
Nam modo corporeum memini
De Phlegethonte gradu facili
Ad Superos remeasse Deum.

Spes eadem mea membra manet:
Quæ redolentia funereo
Iussa quiescere sarcophago,
Dux parili rediuius humo
Ignea Christus ad astra vocat.

POST CIBVM, HYMNVS IIH.

Monocolos tristrophos. Versus Hende-
casyllabi Phalatiy.

PASTIS visceribus, ciboq; sumto,

D 2

Quem

52 Quem lex corporis imbecilla poscit,
Eandem lingua Deo patri rependat:

Patri, qui Cherubin, sedile sacrum,
Necnon & Seraphim suum, supremo
Subnixus solio, tenet, regitq;

Hic est, quem Zabaoth Deum vocamus,
Expers principij, carensq; fine,
Rerum conditor, & repertor orbis.

Fons vitæ liquida fluens ab arce,
Infusor fidei, sator pudoris,
Mortis perdomitor, salutis auctor.

Omnes quod sumus, ac digemus, inde est:
Regnat. Spiritus ille sempiternus,
A Christo simul & Parente missus.

Intrat, pectora candidus pudica:
Que templi vice consecrata ridet,
Postquam combiberint Deum medullis.

Sed si quid vitij, doli ne nasci
Inter viscera iam dicata sensit:
Ceu spurcum refugit celer sacellum.

Tetrum flagrat, enim vapore crasso
Horror conscius æstuante culpa,
Offensumq; bonum niger repellit.

Nec solus pudor, innocensq; votum
Templum constituunt, perenne Christo
In cordis medijs sinu, ac recessu:

Sed ne crapula ferueat, cauendum est,
Que sedem fidei cibus refertam
Usque ad congeriem coarctet intus.

Parcis victibus expedita corda
Infusum melius Deum, receptant,
Hic pastus animæ est, saporq; verus.

Sed nos tu gemino fouens paratu,

Artus, atque animas utroque pastu
Confirmas Pater, ac vigore comples.

Sic olim tua præcluens potestas,
Inter raucifonos situm leones

9 Illapsis dapibus virum resouit.

Illum fusile Numen, execrantem,

Et curuare caput sub expolita

Eris materia nefas putantem:

Plebs dire Babylonis, ac tyrannus

10 Morti subdiderant: feris dicarant,

Sauis protinus haustibus vorandum.

O semper pietas, fidesq; tuta:

Lambunt, indomiti virum leones,

Intactumq; Dei tremunt, alumnus.

15 Adstant cominus, & iubas reponunt:

Mansuescit rabies, famesq; blanda

Prædam rictibus ambit incruentis.

Sed cum tenderet ad superna palmas,

Expertumq; sibi Deum rogaret,

20 Clausus iugiter, indigensq; victu:

Iussus nuntius aduolare terris,

Qui pastum famulo daret probato,

Raptim desilit obsequente mundo.

Cernit forte procul dapes inemtæ:

25 Quas messoribus Habacuc propheta

Agresti bonus exhibebat, arte.

Huius cesarie manu prehensa,

Plenis, sicut erat, grauem, canistris

30 Suspensum rapit, & vehit per auras.

Tum raptus simul ipse, prandiumq;

Sensim labitur in lacum leonum,

Et, quas tunc epulas gerebat, offert.

Sumas letus, ait, libensq; carpas,

Artus,

D 3

Que

44 *Quae summus Pater, & Angelusq; Christi
Mutunt, liba tibi sub hoc periculo.*

*His sumtis, Danielus excitavit
In caelum faciem, ciboq; fortis
Amen reddidit, halleluia dixit.*

*Sic nos muneribus tuis refecti,
Largitor Deus omnium bonorum,
Grates reddimus, & sacramus hymnos.*

*Tu nos tristifico velut tyranno,
Mundi scilicet impotentis actu
Conclusos, regis, & feram repellis:*

*Quae circumfemit, ac vorare tentat,
Insanos acuens furore denteis,
Cum te, summe Deus, precemur unum.*

*Vexamur, premimur, malis rotamur:
Oderunt, lacerant, trahunt, laceffunt:
Iuncta est supplicis fides iniquis.*

*Nec desit tamen, anxius medela:
Nam languente trucis leonis ira,
Illapsa superingeruntur esca.*

*Quas si quis sitienter hauriendo
Non gustu tenui, sed ore pleno,
Internis velit implicare venis:*

*Hic sancto sociatus ex propheta,
Iustorum capiet cibos virorum:
Qui fructum Domino metunt, perenni.*

*Nilest dulcius, ac magis saporum,
Nil quod plus hominem iuuare possit,
Quam vatis pia praecipientis orsa.*

*His sumtis licet insolens potestas
Prauum indicet, irrogetq; mortem:
Impasti licet irruant leones,*

Nos semper Dominum Patrem satentes

7n 11

*In te Christe Deus loquemur unum,
Constanterq; tuam crucem feremus.*

AD INCENSVM CEREI PASCHALIS

HYMNVS V.

Monocolos tetrastraphos. Versus Choriambici
tetrametri acatalecti.

-- 00-- 00-- 00

INVENTOR rutili Dux bone luminis,
Qui certis vicibus tempora diuidis:
Merso Sole Chaos ingruit horridum,
10 *Lucem Christe tuis redde fidelibus.

*Quamuis innumero fidere regiam,
Lunariq; polum lampade pinxeris,
Incussu silicis lumina nos tamen,
Monstras saxigeno semine querere.*

15 *Ne nesciret homo spem sibi luminis
In Christi solido corpore conditam:
Qui dici stabilem se voluit petram,
Nostris igniculis vnde genus venit.*

*Pinguis quos olei rore madentibus
10 Lychnis, aut facibus pascimus aridis:
Quin & fila fauis scirpea floreis
Presso melle prius collita fingimus.*

*Viuaex flama viget, seu caua testula
Succum linteolo suggerit ebrio,
25 Seu pinus piceam fert alimoniam,
Seu ceram teretem stupa calens bibit.*

*Nectar de liquido vertice feruidum
Guttatim lacrymis stillat, alentibus:
Ambustum quoniam vis facit ignea
30 Imbrem de madido flere cacumine.*

*Splendent, ergo tuis muneribus Pater
Flamis mobilibus scilicet atria,
Absentemq; diem lux agit amula,*

D 4

Quam

*Lumen red
de tuis Chri
ste

Quam nox cum lacero victa fugit populo.

Sed quis non rapidi luminis arduam,

Manantemq; Deo cernat. originem?

Moses nempe Deum spinifero in rubo

Vidit conspicuo lumine flammam.

Felix, qui meruit sentibus in sacris

Celestis solis visere Principem,

Iussus nexa pedum vincula solvere,

Ne sanctum inuolucris pollueret locum.

Hunc ignem populus sanguinis inchoat

Maiorum meritis tutus, & impotens,

Suetus sub dominis vivere Barbaris,

Iam liber sequitur longa per aua:

Qua gressum tulerant, castrag; carula

Noctis per medium concita mouerant,

Plebem peruigilem fulgere praenio

Ducebat, radius Sole micantior.

Sed Rex Niliaci litoris, inuido

Feruens felle, iubet praeualidam manum

In bellum rapidis ire cohortibus,

Ferratag; acies clangere classicum.

Sumunt arma viri, seq; minacibus

Accingunt gladijs: triste canit tuba.

Hic fidit iaculis, ille volantia

Præfigit calamis spicula (noctis).

Densetur cuneis turba pedestribus,

Currus pars, & equos, & volucres rotas

Conscendunt celeres, signag; bellica

Prædunt tumidis clara draconibus.

Hinc iam seruitus nescia pristini,

Gens Pelusiaci vsta vaporibus,

Tandem purpurei gurgitis hospita

Rubris litoribus fessa refederat.

Hospi

Hostis dirus adest cum Duce perfido,
Infert & validis praelia viribus.

Moses porro suos in mare præcipit
Constans intrepidus tendere gressibus.

Præbent rupta locum stagna viantibus,

Riparum in faciem peruia, sistitur

Circumstans vitreis unda liquoribus,

Dum plebs sub bifido permeat. equore.

Pubes quinetiam decolor asperis

10 Iritata odijs, Rege sub impio,

Ebraum sitiens fundere sanguinem,

Audet se pelago credere concauo.

Præbent præcipiti turbine percita

Fluctus per medios agmina regia:

15 Sed confusa dehinc unda reuoluitur

In semet reuolans gurgite confluo.

Currus tunc, & equos, telag; naufraga,

Ipsos & procures, & vaga corpora

Nigrorum videas nare satellitum,

20 Arcis iustitiam triste tyrannica.

Quæ tandem poterit lingua retexere

Laudes Christe tuas: qui domitam Pharon

Plagis multimodis cedere Præfidi

Cogis iustitiæ, vindice dextera?

25 Qui Pontum rapidis aestibus inuium

Perfulcare vetas, ut resluo in salo

Securus pateat, te Duce, transitus,

Et mox unda rapax * ut voraret impios.

Cui ieiuna cremi saxa loquacibus

30 Exundant scatebris, & latices novos

Fundit scissa silex: quæ sitientibus

Dat potum populis axe sub igneo.

Instar fellis aqua, tristifico in lacu

* deuoret

D 5

Fit

*Fit ligni venia mel velut Atticum.
Lignum est, quo sapiunt aspera dulcius:
Nam praefixa cruci spes hominum viget.
Implet castra cibus tunc quoque ninguidus,
Illabens gelida grandine densius.
His mensas epulis, hac dape construunt,
Quam dat sidereo Christus ab aethere.
Necnon imbrifero ventus anhelitu
Crassa nube leueis inuehit alites,
Quae diffolata in humum cum semel agmina
Fluxerunt, reduci non reuolant, fuga.
Hec olim patribus premia contulit
Insignis pietas Numinis vnici:
Cuius subsidio nos quoque vescimur,
Pascetes dapibus pectora mysticis.
Fessos ille vocat, per freta saeculi,
Discissis populum turbinibus regens,
Iactatasque animas mille laboribus
Iustorum in patriam scandere praecipit.
Illic purpureis tecta rosarijs
Omnis fragrat humus, calthaeque pinguia
Et molleis violas, & tenuis crocos
Fundit fonticulis vnda fugacibus.
Illic & gracili balsama furculo
Desudata fluunt, raraque cinnama
Spirant, & folium, fonte quod ab dito
*Prelabens fluuijs portat, in exitum.
Felices animae prata per herbida
Concentu parili suaue sonantibus
Hymnorum modulis dulce canunt melos,
Calcant, & pedibus lilia candidis.
Sunt & spiritibus saepe nocentibus
Poenarum celebres sub Styge serie,*

* Prælam-
bens

*Illâ nocte, sacer qua rediit Deus
Stagnis ad Superos ex Acheronticis:
Non sicut tenebras de face fulgida
Surgens Oceano Lucifer imbuit,
Sed terris Domini de cruce tristibus
Maior Sole nouum restituens diem.
Marcent, supplicij Tartara mitibus,
Exsultatque sui carceris otio
Umbrarum populus, liber ab ignibus,
Nec feruent, solito flumina sulfure.
Nos festis trahimus per pia gaudia
Noctem concilijs, vota, prospera
Certatim vigili congerimus prece,
Exstructoque agimus liba sacrario.
Pendent mobilibus lumina funibus:
Quae suffixa micant per laquearia,
Et de languidulis fota natatibus
Lucem perspicuo flama iacit vitro.
Credas stelligeram desuper aream
Ornatam geminis stare trionibus,
Et qua Phosporeum temo regit iugum
Passim purpureos spargier Hesperos.
O res digna, Deus, quam tibi roscida
Noctis principio grex tuus offerat,
Lucem, qua tribus nil pretiosius:
Lucem, qua reliqua premia cernimus.
Tu lux vera oculis, lux quoque sensibus,
Intus tu speculum, tu speculum foris,
Lumen quod famulans offero, suscipe,
Tinctum pacifici chrismatis vngue:
Per Christum genitum summe Pater tuum,
In quo visibilis stat tibi gloria:
Qui noster Dominus, qui tuus vnicus*

Illâ

Spirat

*Spirat de patrio corde Paracletum :
Per quem splendor, honos, laus, sapientia,
Maiestas, bonitas, & pietas tua
Regnum continuat numine triplici,
Texens perpetuis sacula saculis.*

ANTE SOMNVM, HYMNVS VI.

*Monocolos, tetraastrophos. Versus Iambici
dimetri catalecti.*

— — — —
— — — —

*ADES Pater supreme,
Quem nemo vidit unquam,
Patrisq; sermo Christe,
Et Spiritus benigne.*

*O Trinitatis huius
Vis una, lumen unum,
Deus ex Deo perennis,
Deus ex utroque missus.*

*Fluxit labor diei:
Redit quietis hora:
Blandus sopor vicissim
Fessos relaxat artus.*

*Mens astuans procellis,
Curisq; sauciata
Totis bibit medullis
Obliuiale poculum.*

*Serpit per omne corpus
Lethæa vis, nec ullum
Miseris doloris agri
Patitur manere sensum.
Lex hæc data est caducis*

Deo

*Deo iubente membris,
Ut temperet laborem
Medicabilis voluptas.*

*Sed dum pererrat omneis
Quies amica venas,
Pectusq; feriatum
Placat rigante somno:*

*Liber vagat per auras
Rapido vigore sensus,
Variasq; per figuras,
Que sunt operta, cernit.*

*Quia mens soluta curis,
Cui est origo cælum,
Purusq; fons ab æthra
Iners iacere nescit.*

*Imitata multiformeis
Facies sibi ipsa fingit,
Per quas repente currens
Tenui fruatur actu.*

*Sed sensa somniantium
Dispar fatigat horror:
Nunc splendor intererrat,
Qui dat futura nosse.*

*Plerunque dissipatis
Mendax imago veris,
Animos pauore mæstos
Ambage fallit atra.*

*Quem rara culpa morum
Non polluit frequenter,
Hunc lux serena vibrans
Res edocet latentis.*

*At, qui coinquatum
Vitijs cor impiauit,*

Lusus

AVRELI PRVDENTII

Lusus pauore multo
Species vidit tremendas.

Hoc Patriarcha noster
Sub carceris catena
Geminis simul ministris
Interpres approbavit.

Quorum reuersus vnus,
Dat poculum tyranno:
Ast alterum rapaces
Fixum vorant volucres.

Ipsam deinde Regem
Perplexam somniantem,
Monuit famem futuram
Clauis cauere aceruis.

Mox Prasul, ac Tetrarches,
Regnum per omne iussus
Sociam tenere virgam,
Dominae resedit aula.

O quam profunda iustis
Arcana, per soporem
Aperit tuenda Christus!
Quam clara, quam tacenda!

Euangelista summi
Fidissimus Magistri,
Signata, quae latebant,
Nebulis videt remotis.

Ipsam Tonantis agnum
De cede purpurantem,
Qui conscium futuri
Librum resignat vnus.

Huius manum potentem
Gladius perarmat anceps,
Et fulgurans utrinque

Duplici

CATHEMERINON.

Duplicem minatur ictum.

Quaesitor ille solus,
Animaq; corporisq;
Ensisq; bis timendus
Prima, ac secunda mors est.

Idem tamen benignus
Vltor, retundit iram,
Paucosq; non piorum
Patitur perire in aeuum.

Huic inclutus perenne
Tribuit Pater tribunal:
Hunc obtinere iussit
Nomen, supra omne nomen.

Hic praepotens cruenti
Exstinctor Antichristi:
Qui de furente monstro
Pulcrum refert tropaeum.

Quam bestiam rapacem,
Populosq; deuorantem,
Quam sanguinis Charybdim,
Ioannes exsecratur.

Hac nempe, quae sacratum
Praefere nomen ausa,
Imam petit Gehennam,
Christo peremta vero.

Tali sopore iustus
Mentem relaxat heros,
Vt spiritu sagaci
Caelum peragret omne.

Nos nil meremur horum,
Quos creber implet error:
Concreta quos malarum
Vitiat cupido rerum.

Sat

AVRELII PRUDENTII

Sat est quiete dulci
Fessum fouere corpus:
Sat si nihil sinistrum
Vana minentur umbra.
Cultor Dei memento
Te fontis, & lauacri
Rorem subisse sanctum,
Te chrismate innotatum.
Fac, cum vocante somno
Castum petis cubile,
Frontem, locumq; cordis
Crucis figura signet.
Cruce pellit omne crimen:
Fugiant, crucem tenebra:
Tali dicata signo
Mens fluctuare nescit.
Procul, o procul vagantum
Portenta somniorum,
Procul esto pernicaci
Praestigator astu.
O tortuose serpens,
Qui mille per Meandros,
Fraudesq; flexuosas,
Agitas quietia corda:
Discede, Christus heic est:
Heic Christus est, liquece:
Signum, quod ipse nosti,
Damnat tuam caternam.
Corpus licet fatiscens
Jaceat recline paulum,
Christum tamen sub ipso
Meditabimur sopore.

IEIVNAN

CATHEMERINON.

IEIVNANTIVM, HYMNVS VII.

Monocolos. Versus sunt. Iambici tri-
metri acatalecti.

O Nazarene, Dux Bethlem, verbum Patris,
Quem partus alui virginis protulit,
Adesto castis Christe parsimonijs,
Festumq; nostrum Rex serenus adspice,
Ieiuniorum dum litamus victimam.
Nihil hoc profecto purius mysterio:
Quo fibra cordis expiatur * liuidi:
Intemperata quo domantur viscera,
Arum putrem ne resudans crapulam
Obstrangulata mentis ingenium premat.
Hinc subiugatur luxus, & turpis gula,
Vini, atque somni degentur socordia:
Libido sordens, inuerecundus lepos,
Varię pestes languidorum sensuum,
Parcam subacta disciplinam sentiunt.
Nam si licenter disfluens potu, & cibo,
Ieiuna ritę membra non coerceas:
Sequitur, frequenti marcida oblectamine,
Scintilla mentis ut repescat nobilis,
Animusq; pigris stertat ut precordijs.
Frenentur ergo corporum cupidines,
Deterfa ut intus emicet prudentia:
Sic excitato perspicax acumine,
Liberq; statu laxiore spiritus
Rerum parentem rectius precabitur.
Elia tali creuit obseruantia,
Vetus sacerdos, raris hospes aridi:
Fragore ab omni quem remotum, & segregem
Spreuisse tradunt criminum frequentiam,
Casto fruente Syrtium silentio.

* viuidi:

E

Sed

*Sed mox in auras igneis iugalibus,
Curruq; raptus euolauit præpeti:
Ne de propinquo sordium contagio
Dirus quietum mundus afflaret virum,
Olim probatis inclytum ieiunijs.*

*Non ante celi Principem septemplicis
Moses tremendi fidus interpret throni
Potuit videre, quàm decem recursibus
Quater volutis Sol peragrans sidera
Omni carentem cerneret substantia.*

*Victus precantis solus in lacrymis fuit:
Nam flendo pernox, irrigatum puluerem
Humi madentis ore pressit cernuo:
Donec loquentis voce perstrictus Dei,
Expauit ignem non ferendum visibus.*

*Ioannes huius artis haud minus potens,
Dei perennis præcurrit Filium:
Curuos viarum qui retorsit tramites,
Et flexuosa corrigens dispendia,
Dedit sequendam calle recto lineam.*

*Hanc obsequelam preparabat nuntius,
Mox adfuturo construens iter Deo,
Cliuosa planis, confragosa ut lenibus
Conuertirentur, nèue quidquam denium
Illapsa terris inueniret Veritas.*

*Non vſitatis ortus hic natalibus,
Oblita lactis iam vieto in pectore
Matris tetendit serus infans vbera:
Nec ante partu de senili effusus est,
Quàm prædicaret virginem plenam Deo.*

*Post in patenteis ille solitudines,
Amictus hirtis bestiarum pellibus,
Setis ne tectus, hispida & lanugine,*

Secessit

*Secessit, horrens inquinari, & pollui
Contaminatis oppidorum moribus.*

*Illic dicata parcus abstinentia,
Potum, cibumq; vir seueræ industria
In usque serum respuerat vesperum,
Paruum locustis, & fauorum agrestium
Liquore pastum corpori suetus dare.*

*Hortator ille primus, & doctor nouæ
Fuit salutis: nam sacratio in flumine
Veterum piatas lauit errorum notas:
Sed tincta postquàm membra defecauerat,
Celo refulgens insuebat spiritus.*

*Hoc ex lauacro labe demta criminum,
Ibant renati non secus, quàm si rudis
Auri recocta vena pulcrum splendeat:
Micet metalli siue lux argentei,
Sudum polito prenitens purgamine.*

*Referre prisci stemma nunc ieiunij
Libet, fideli proditum volumine,
Vt diruendæ ciuitatis incolis
Fulmen benigni mansuefactum Patris
Pie repressis ignibus pepercerit.*

*Gens insolenti præpotens iactantia
Pollebat olim: quam fluentem nequiter
Corrupta vulgo soluerat lasciuia:
Et inde bruto contumax fastidio,
Cultum superni negligebat Numinis.*

*Offensa tandem ingis indulgentiæ
Censura, iustis excitatur motibus,
Dextram perarmat rhomphaali incendio,
Nimbos crepanteis, & fragosos turbines
Vibrans, tonantum nube flamarum quatit.*

Sed panitendi dum datur diecula,

E 2

Si

*Si forte vellent improbam libidinem,
Veteresq; nugas condonare, ac frangere,
Suspendit ictum terror exorabilis,
Paullumq; dicta substituit sententia.*

*Ionam prophetam mitis ultor excitat,
Pœna imminentis iræ ut prenuntius:
Sed nosset ille cum minacem Iudicem
Servare malle, quàm ferire, ac plectere,
Tectam latenter vertit in Tharsos fugam.*

*Celsam paratis pontibus scandit ratem,
Vado renincta sine puppis soluitur.*

*Fitur per altum: fit procellosum mare:
Tum caussa tanti queritur periculi:
Sors in fugacem missa ratem decedit.*

*Iussus perire solus è cunctis reus,
Cuius voluta crimen urna expresserat,
Præceptis rotatur, & profundo immergitur:
Exceptus inde belluini faucibus,
Alui capacis viuis hauritur specu.*

*Transmissa raptim præda, cassos dentium
Eludit ictus, incruentam transvolans
Impune linguam, ne retentam mordicus
Offam molares dissecarent, vinidi:
Os omne transit, & palatum præterit.*

*Ternis dierum, ac noctium processibus
Mansit sereno deuoratus gutture:
Errabat illic per latebras viscerum:
Ventris recessus circumibat, tortileis
Anhelus, extis intus aestuantibus.*

*Intactus exin terrie noctis vice,
Monstri vomentis pellitur singultibus,
Quàm murmuranti sine fluctus frangitur,
Salsosq; candens spuma tundit pumices:*

Ructatus

Ructatus exit, seq; seruatum stupet.

*In Niniuitas se coactus percito
Gressu reflectit: quos ut increpauerat,
Pudenda Censor imputans opprobria,
Suspendet, inquit, ira summi Vindictis,
Vrbemq; flama mox cremabit, credite.*

*Apicem deinceps ardui montis petit,
Visurus inde conglobatum turbide
Fumum ruina, cladis & diræ struem,
Tectus flagellis multinodi germinis,
Nato & repente perfruens umbraculo.*

*Sed mæsta postquam ciuitas vulnus noui
Hæsit doloris, heu, supremum palpitat:
Cursant, per ampla congregatim moenia
Plebs & Senatus, omnis ætas ciuium,
Pallens iuuentus, ciulantes femine.*

*Placet frementem publicis ieiunijs
Placare Christum: mos edendi spernitur.
Glaucos amittus induit monilibus
Matrona demtis, proq; gemma, & serico
Crimen fluentem sordidus spargit cinis.*

*Squalent recincta veste pullati patres,
Setasq; plangens turba sumit textileis,
Impexa villis virgo bestialibus,
Nigrante vultum contegit velamine,
Iacens arenis & puer prouoluitur.*

*Rex ipse, Coos aestuantem murices
Lenam reuulsa dissipabat, fibula,
Gemmas virentes, & lapillos futileis,
Insigne frontis exuebat, vinculum,
Turpi capillos impeditos puluere.*

*Nullus bibendi, nemo vescendi memor:
Ieiuna mensas pubes omnis liquerat:*

E 3 *Quin*

70
Quin & negato lacte vagientium
Fletu madescent paruulorum cunula:
Succum papillæ parca nutrix denegat.
Greges & ipsos claudit armentalium
Sollers virorum cura, ne vagum pecus
Contingat ore rorulenta gramina,
Potum strepentis nèue fontis hauriat,
Vacuis querele personam præsepibus.
Mollitus his, & talibus, breuem Deus
Iram refrenat, temperans oraculum
Propere sinistrum: prona nam clementia
Haud difficulter supplicum mortalium
Solvit reatum, sitq; faultrix flentium.

Sed cur vetusta gentis exemplum loquor?
Pridem caducis cùm grauatius artubus
Iesus, dicato corde ieiunauerit:
Prenuncupatus ore qui prophetico
Emanuel est, siue nobiscum Deus.

Qui corpus istud molle naturaliter,
Captumq; laxo sub voluptatum iugo,
Virtutis arcta lege fecit liberum,
Emancipator seruientis plasmat, is
Regnantis ante victor & cupidinis.

Inhospitali nanque secretus loco
Quinis diebus octies labentibus,
Nullam ciborum vindicauit gratiam,
Firmans salubri scilicet ieiunio
Vas appetendis imbecillum gaudijs.

Miratur hostis, posse limum tabidum
Tantum laboris sustinere, ac perpeti.
Explorat arte sciscitator callida,
Deus ne membris sit receptus terreis:
Sed, increpata fraude, post tergum ruit.

Hoc nos sequamur quisque nunc pro viribus,
Quod consecrati tu magister dogmatis
Tuis dedisti Christe sectatoribus:
Vt cum vorandi vicerit libidinem,
Late triumphet Imperator spiritus.
Hoc est, quod atri liuor Hostis inuidet,
Mundi, polig, quod Gubernator probat,
Altaris aram quod facit placabilem,
Quod dormientis excitat cordis fidem,
10 Quod limat agram pectorum rubiginem.
Persusa non sic amne flama exstinguitur,
Nec sic calente Sole tabescunt nives:
Ut turbidarum scabra culparum seges
Vanescit almo trita sub ieiunio,
15 Si blanda semper misceatur largitas.
Est quippe & illud grande virtutis genus:
Operire nudos: indigenteis pascere:
Opem benignam ferre supplicantibus:
Vnam, paremq; sortis humane vicem
20 Inter potenteis, atque egenos ducere:
Satis beatus quisquæ dextram porrigit,
Laudis rapacem, prodigam pecunie,
Cuius sinistra dulce factum nesciat:
Illum perennes protinus complent opes,
25 Ditatq; fructus fenerantem centuplex.

POST IEIUNIVM, HYMNVS VIII.

Dicolos tetrastrophos. Versus tres priores hendecasyllabi Sapphici: quartus pentasyllabus Adonius.

30

CHRISTE seruorum regimen tuorum:
Mollibus qui nos moderans habenis,

E 4

Leniter

72
Beniter frenas, faciliq; septos
Lege coërces.

Ipse cum portans onus impeditum
Corporis, duros tuleris labores,
Maior exemplis, famulos remisso
Dogmate palpas.

Nona summissum rotat, hora Solem,
Partibus vix dum tribus euolutis,
Quarta deuexo superest in axe
Portio lucis.

Nos brevis voti dape vindicata
Soluimus festum, fruimurq; mensis
Affatim plenis, quibus imbuatur
Prona voluptas.

Tantus eterni fauor est Magistr.:
Doctor indulgens ita nos amico
Lactat, hortatu, leuis obsequela ut
Mulceat artus.

Addit &, ne quis velit inuenusto
Sordidus cultu lacerare frontem:
Sed decus vultus, capitisq; pexum
Comit honorem.

Terge ieiunans, ait, omne corpus,
Ne ne subducto faciem rubore
Luteus tingat, color, aut notetur
Pallor in ore.

Rectius leto tegimus pudore,
Quidquid ad cultum Patris exhibemus:
Cernit occultum Deus, & latentem
Munere donat.

Ille ouem morbo residem, gregiq;
Perditam sanat, male dissipantem
Vellus affixis vepribus per hirta

Dei

Denia silua
Impiger pastor reuocat, lupisq;
Gestat, exclusis, humeros grauatus:
Inde purgatam reuehens aprico
Reddit ouili.

Reddit & pratis, viridiq; campo,
Vibrat implexis ubi nulla lappis
Spina, nec germen sudibus perarmat.
Carduus horrens:

10 Sed frequens palmis nemus, & reflexa
Vernat herbarum coma: tum, perennis
Gurgitem vini vitreum fluentis
Laurus obumbrat.

Hisce pro donis tibi fide Pastor,
15 Seruitus quæ nam poterit rependi?
Nulla compensant, pretium salutis
Vota precantum.

Quamlibet spretio sine more pastus
Sponte confectos tenuemus artus,
20 Teg, contemtis epulis rogemus
Nocte, dieq;:

Vincitur semper minor obsequentium
Cura, nec munus Genitoris aequat,
Frangit & cratem luteam laboris
25 Grandior usus.

Ergo ne limum fragilem soluta
Deserant vires, & aquosus albis
Humor in venis dominetur, agrum
Corpus eneruans:

30 Laxus, ac liber modus abstinendi
Ponitur cunctis, neque nos seuerus
Terror impellit: sua quæque cogit
Velle potestas.

E 5

Sufficit,

Sufficit, quidquid facias vocato
Nominis nutu prius, inchoare,
Sive tu mensam renuas, cibum'ue
Sumere tentes.

Annuat dexter Deus, & secundo
Prosperat vultu: velut hoc salubre
Fidimus nobis fore, quod dicatas

Carpimus escas.

Sit bonum supplex precor, & medelum
Conferat membris, animumq; pascat
Sparsus in venas cibus obsecrantium
Christicolarum.

*De miracu-
lis Christi.

*OMNI HORA, ATQVE DIE.
HYMNVS IX.

Monocolos, tristrophos. Versus trochaici
octonarij catalecti.

-- u -- -- u -- -- u -- -- u

DA puer plectrum, choreis ut canam fidelibus
Dulce carmen & melodum, gesta Christi insignia.
Hunc Camena nostra solum pangat, hunc laudet lyra.

Christus est quem Rex sacerdos affuturū protinus
Insulatus concinebat voce, chorda, & tympano,
Spiritus calo influentem per medullas hauriens.

Facta nos & iam probata pangimus miracula,
Testis orbis est, nec ipsa terra, quod vidit, negat,
Cominus Deum docendis proditum mortalibus.

Corde natus ex Parentis, ante mundi exordium,
Alpha & cognominatur: ipse fons, & clausula
Omnium, quæ sunt, fuerunt, quæq; post futura sunt.

Ipse iussit, & creata: dixit ipse, & facta sunt:
Terra, calum, fossa Ponti, trina rerum machina,
Quæq; in his vigent, sub alto Solis, & Luna globo.

Corporis

Corporis formam caduci, membra morti obnoxia
Induit, ne gens periret primoplasti ex germine,
Merferat quem lex profundo noxialis Tartaro.

O beatus ortus ille, virgo cum puerpera
Edidit nostram salutem, feta sancto Spiritu,
Et puer redemptor orbis os sacratum protulit.

Psallat altitudo celi, psallant omnes Angeli:
Quidquid est virtutis usquam psallat in laudem Dei:
Nulla linguarum silescat, vox & omnis consonet.

Ecce, quem vates vetustis concinebant, saculis,
Quem prophetarum fideles pagina sponderant,
Emicat promissus olim: cuncta collaudent eum.

Cantharis infusa lympa sit Falernum nobile,
Nuntiat vinum minister esse promptum ex hydria,
Ipse rex sapore tinctis obstupefcit poculis.

Membra morbis ulcerosa, viscerum putredines
Mando, ut abluantur, inquit: sit ratum, quod iusserat:
Turgidam cutem repurgant, *vulnerum piamina.

*vulcerum

Tu perennibus tenebris iam sepulta lumina
Illis limo salubri, sacri & oris nectare:

Mox apertis hac medela lux reducta est orbibus.

Increpas ventum furentem, quod procellis tristibus
Verrat æquor fundo ab imo, vexet & vagam ratem:
Ille iussis obsecundat: mitis vnda sternitur.

Extimum vestis sacratae furtim mulier attigit:
Protinus salus secuta est: ora pallor deserit:
Sistitur riuius, cruore qui fluebat perpeti.

Exitu dulcis iuuenta raptum ephebum viderat:
Orba quem mater supremis funerabat fletibus.

Surge, dixit, ille surgit, matri & adstans redditur.

Sole iam quarto carente, iam sepulcro absconditum
Lazarum iubet vigere, reddito spiramine:

Fatidum iecur reductus rursus intrat halitus.

Ambulat

Ambulat per stagna Ponti: summa calcas fluctu.
 Mobilis liquor profundi pendulam praestat viam,
 Nec fatiscit vnda sanctis pressa sub vestigijs.
 Suetus antro bustiali sub catenis frendere,
 Mentis impos efferatis percitus furoribus
 Profilit, ruitq; supplex, Christum adesse ut senserat.
 Pulsa pestis lubricorum milleformis Daemonum,
 Corripit gregis suilli sordida spurcamina,
 Seq; nigris mergit undis, sit pecus lymphaticum.
 Quinque panibus peresis, & gemellis piscibus,
 Affatim refecta iam sunt, accubantum millia,
 Fertq; qualus ter quaternus ferculorum fragmina.
 Tu cibus, panisq; noster, tu perennis suauitas:
 Nescit esurire in eunum, qui tuam sumit dapem,
 Nec lacunam ventris implet, sed fouet vitalia.
 Clausus aurium meatus, & sonorum nescius,
 Purgat ad praecepta Christi crassa quaque obstacula,
 Vocibus capax fruendis, ac susurris peruius.
 Omnis aegritudo cedit, languor omnis pellitur,
 Lingua satur, quam vetera vinxerant silentia,
 Gestat & suum per urbem latus eger lectulum.
 Quin & ipsum, ne salutis inferi expertes forent,
 Tartarum benignus intrat: fracta cedit ianua:
 Vectibus cadit renulsis cardo dissolubilis.
 Illa prompta ad irruentis, ad reuertentis tenax,
 Obijce extorsum recluso porta reddit mortuos:
 Lege versa, limen atrum iam recalcandum patet.
 Sed Deus dum luce filua mortis antra illuminat,
 Dum stupentibus tenebris candidum praestat diem:
 Tristia squalentis aethra palluerunt sidera.
 Sol refugit, & lugubri sordidus ferrugine
 Igneum reliquit axem, seq; merens abdidit:
 Fertur horruisse mundus noctis aeterna Chaos.

Solue

Solue vocem mens sonoram, solue linguam mobilem:
 Dic tropaeum passionis, dic triumphalem crucem:
 Pange vexillum, notatis quod resulget frontibus.
 O nouum* caede stupenda vulneris miraculum:
 Hinc cruoris fluxit vnda, lympham parte ex altera:
 Lympham nempe dat lauacrum, tu corona ex sanguine est.
 Vidit anguis immolatam corporis sacri hostiam,
 Vidit, & fellis perusti mox venenum perdidit:
 Saucius dolore multo colla fractus sibilat.
 Quid tibi, profane serpens, profuit rebus nouis
 Plasma primum perculisse, versipelli* astutia?
 Diluit culpam recepta forma mortalis Deo.
 Ad breuem se mortis usum Dux salutis dedit,
 Mortuos olim sepultos ut redire insuesceret,
 Dissolutis pristinum vinculis peccaminum.
 Tunc patres, sanctiq; multi conditorem prauum
 Iam reuertentem secuti, tertio demum die
 Carnis indumenta sumunt, deq; bustis prodeunt.
 Cerneret coire membra de fauillis aridis,
 Frigidum venis resumtis puluerem te pescere,
 Ossa, nervos, ac medullas glutino cutis tegi.
 Post, ut occasum resoluit vita, & hominem reddidit,
 Arduum tribunal alti victor adscendit Patris,
 In chytam celo reportans passionis gloriam.
 Maecte iudex mortuorum, maecte Rex viuentium,
 Dexter in Parentis arce qui cluis virtutibus,
 Omnium venturus inde iustus ultor criminum.
 Te senes, & te iuuentus, paruulorum te chorus,
 Turba matrum virginumq; simplices puellule,
 Voce concordis pudicis perstrepat concentibus.
 Fluminum lapsus, & vnda, litorum crepidines,
 Imber, aestus, nix, pruina, aura, silua, nox, dies;
 Omnibus te concelebrent saeculorum saeculis.

* caedis stu-
pendae

* hortamine?

A D

*Monocolos tetrastrophos. Versus anapa-
stici trimetri catalecti.*

— — — — —

DEVS ignee, fons animarum,
Duo qui socians elementa,
Vivum simul, ac moribundum,
Hominem Pater effigisti.

Tua sunt, tua rector utraque
Tibi copula iungitur horum:
Tibi dum vegetata coherent,
Animus simul, & caro * vivit.

Rescissa sed ista seorsum
Solvunt hominem, perimuntq;
Humus excipit arida corpus,
Anima rapit aura liquorem.

Quia cuncta creata necesse est
Labefacta senescere tandem,
Compactaq; dissociari,
Et dissona texta retexi.

Hanc, tu Deus optime, mortem
Famulis abolere paratus,
Iter inuiolabile monstras,
Quo per dita membra resurgant.

Ut dum generosa caducis,
Ceu carcere clausa ligantur,
Pars illa potentior exstet,
Que germen ab aethere traxit.

Si terrea forte voluntas
Luteum sapit, & graue captat:
Animus quoque pondere victus,
Sequitur sua membra deorsum.

At si

At si generis memor ignis
Contagia * nigra recuset:
Vehit hospita viscera secum,
Pariterq; reportat ad astra.
Nam quod requiescere corpus
Vacuum sine mente videmus,
Spatium breue restat, ut alti
Repetat collegia sensus.
Venient cuncta sacula, cum iam
Socius calor ossa reuifat,
Animataq; sanguine viuo
Habitalia pristina gestet.

Que pigra cadauera pridem
Tumulis putrefacta iacebant,
Volucres rapiuntur in auras,
Animas comitata priores.

Hinc maxima cura sepulcris
Impenditur: hinc resolutos
Honor ultimus accipit artus,
Et funeris ambitus ornat.

Candore nitentia claro
Prætere linthea mos est,
Adspersaq; myrrha Sabæo
Corpus medicamine seruat.

Quidnam sibi saxa cauata,
Quid pulcra volunt monumenta?
Nisi quod res creditur illis
Non mortua, sed data somno.

Hoc prouida Christicolarum
Pietas studet, utpote credens
Fore protinus omnia viua,
Que nunc gelidus sopor * urget.
Qui iacta cadauera passim

* pigra

* arcet.

Miserans

Miserans tegit aggere terra,
Opus exhibet ille benignum
Christo pius omnipotenti.

Quin lex eadem monet omneis
Gemitum dare sorte sub una,
Cognatagq; funera nobis
Athena in morte dolere.

Sancti sator ille Tobia,
Sacer ac venerabilis heros,
Dapibus iam ritè paratis
Ius prætulit exsequiarum.

Iam stantibus ille ministris,
Cyathos, & fercula liquit,
Studiogq; accinctus humandi,
Fletu dedit ossa sepulcro.

Veniunt mox premia calo,
Pretiumq; rependitur ingens:
Nam lumina nescia Solis
Deus illita felle serenat.

Iam tunc docuit Pater orbis,
Quàm sit rationis egenis
Mordax, & amara medela,
Cum lux animum noua vexat.

Docuit quoque non prius ullum
Caestia cernere regna,
Quàm nocte, & vulnere tristi
Tolerauerit aspera mundi.

Mors ipsa beator inde est,
Quòd per cruciamina lethi
Via panditur ardua iustis,
Et ad astra doloribus itur.

Sic corpora mortificata
Redeunt melioribus annis:

Nec

Nec post obitum recalescens
Compago fatiscere nouit.

Hæc quæ modo pallida tabo
Color albidus inficit ora:
Tunc flore venustior omni,
Sanguis cute tinget amœna.

Nam nulla deinde senectus
Frontis decus inuida carpet,
Macies neque sicca lacertos
Succo tenuabit adesto.

Morbus quoque pestifer, artus
Qui nunc populatur anhelos:
Sua tunc tormenta resudans
Luet inter vincula mille.

Hunc eminus aëre ab alto
Victrix caro, iamq; perennis
Cernet sine fine gementem,
Quos mouerat ipse, dolores.

Quid turba superstes, inepta
Plangens vlulamina miscet?
Cur tam bene condita iura,
Luctu dolor arguit amens?

Iam mæsta quiesce querela:
Lacrymas suspendite matres:
Nullus sua pignora plangat:
Mors hæc reparatio vitæ est.

Sic semina sicca virescunt,
Iam mortua, iamq; sepulta:
Quæ reddita cespitè ab imo
Veteres meditantur aristas.

Nunc suscipe terra fouendum,
Gremiogq; hunc concipe molli:
Hominis tibi membra sequestro.

F

Generosa

Generosa & fragmina credo.

Anima fuit haec domus olim
Factoris ab ore create:

Fervens habitavit in istis
Sapientia principe Christo.

Tu depositum tege corpus,
Non immemor ille requiret
Sua munera fictor, & auctor,
Proprijs enigmata vultus.

Veniant modo tempora iusta,
Cum spes Deus impleat omnem,
Reddas patefacta necesse est,
Qualem tibi trado figuram.

Non, si cariola vetustas
Dissoluerit ossa fuvillis,
Fueritq; cinisculus arens,
Minimi mensura pugilli,

Nec, si vaga flamina, & aura
Vacuum per inane volantes,
Tulerint cum pulvere nervos,
Hominem perisse licebit.

Sed dum resolvable corpus
Renocas Deus, atque reformas,
Qua nam regione inbebis
Animam requiescere puram?

Gremio senis abdita sancti
Recubabit, ubi est Eleazar:
Quem floribus undique septum
Dines procul adspicit ardens.

Sequimur tua dicta Redemptor,
Quibus atra è morte triumphans,
Tua per vestigia mandas
Socium crucis ire latronem.

Patet ecce fidelibus ampli
Via lucida iam paradisi,
Licet & nemus illud adire,
Homini quod ademerat anguis:
Illic precor, optime Ductor,
Famulam tibi praecipe mentem,
Genitali in sede sacrari,
Quam liquerat, exsul & errans.
Nos tecta fouebimus ossa
Violis, & fronde sequenti:
Titulumq;, & frigida saxa
Liquido spargemus odore.

AD VIII. KALEND. IANVARIAS
HYMNVS XI.

Carmen simile superiori, Ales dici
nuntius.

QVID est, quod arcum circum,
Soliam recurrens deserit?
Christus ne terris nascitur,
Qui lucis auget tramitem?
Heu, quam fugacem gratiam
Festina voluebat, dies!
Quam pane subductam facem
Sensim recisa exstinxerat!
Caelum * nitecat, latius,
* Grataetur & gaudens humus:
Scandit gradatim denuo
Iubar priores lineas.
Emerge dulcis pufio,
Quem matris * edit castitas,
* edet
Parens, & expers coniugis,

* nitecat

* Grataetur

* edet

Mediator, & duplex genus.

Ex ore quamlibet Patris

Sis ortus, & verbo editus:

Tamen paterno in pectore

Sophia callebat prius.

Qua prompta calum condidit,

* Calum, diemq, & cetera.

Virtute verbi effecta sunt

Hec cuncta: nam verbum Deus.

Sed ordinatis seculis,

Rerumq, digesto statu,

Fundator ipse & artifex

Permansit in Patris sinu:

Donec rotata annalium

Transuoluerentur millia,

Atque ipse peccantem diu

Dignatus orbem viseret.

Nam caca vis mortalium

Venerans inaneis nenias,

Velera, vel saxa algida,

Vel ligna credebat Deum.

Hec dum sequuntur perfidi,

Predonis in ius venerant,

Et mancipatam fumo

Vitam Barathro immerferant.

Stragem sed istam non tulit

Christus cadentum Gentium

Impune, ne forsitan sui

Patris periret fabrica.

Mortale corpus induit,

Vt excitato corpore

Mortis catenam frangeret,

Hominemq, portaret Patri.

* Noctem,

Hic ille natalis dies,

Quo te Creator arduus

* Spiravit, & limo * indidit,

Sermone carnem glutinans.

Sentis ne virgo nobilis,

Matura per fastidia,

Pudoris intactum decus

Honore partus crescere?

O' quantarum gaudia

Alius pudica continet:

Ex qua novellum seculum

Procedit, & lux aurea.

Vagitus ille exordium

Vernantis orbis * prodidit:

Nam tunc renatus sordidum

Mundus veterum depulit.

Sparsisse tellurem reor

Rus omne densis floribus,

Ipasq, arenas Syrtium

Fragrasse nardo, & nectare.

Te cuncta nascentem puer

Sensere dura, & Barbara:

Victusq, saxorum rigor,

Obduxit herbam cotibus.

Iam mella de scopulis fluunt: *

Iam stillat illex arido

Sudans amomum in stipite:

Iam sunt myricis balsama.

O' sancta praesepis tui

Aeternae Rex cunabula,

Populisq, per saeculum sacra,

Mutis & ipsis credita.

Adorat haec brutum pecus,

* Animavit,

* induit,

* protulit:

Indocta

Indocta turba scilicet:

* Adorat excors natio,

* Vis cuius in pastu sita est.

Sed cum fideli spiritu

Concurrat ad praesepia

Pagana gens, & quadrupes,

Sapiatq; quod brutum fuit:

Negat patrum profapia,

Perosa praesentem Deum:

Credas venenis ebriam,

Furijs ne lymphatam rapi.

Quid prona per scelus ruis?

Agnosce, si quidquam tibi

Mentis resedit integra,

Ducem tuorum Principum.

Hunc, quem * latebra, & obstetrix

* Et virgo feta, & cunula,

Et imbecilla infantia,

Regem dederunt Gentibus,

Peccator intueberis

Celsum cornescis nubibus,

Deiectus ipse & irritis

Plangens reatum fletibus:

Cum vasta signum buccina

Terrijs cremandis miserit,

Et scissus axis cardinem:

Mundi ruentis soluerit:

Insignis ipse, & praeeminens

Meritjs rependet congrua:

His lucis usum perpetis,

Illis gehennam, & Tartarum.

Iudaea tunc fulmen crucis

Experta, qui sit, senties:

* latebra,
* Virgoque

Quem, te furoris, * Praeside
Mors hausit, & * mox reddidit.

EPIPHANIAE, HYMNVS XII.

Ratio carminis huius conuenit cum
superiore.

QVIVNQVE Christum queritis,

Oculos in altum tollite:

Illic licebit visere

Signum perennis gloria.

Hac stella, quae Solis rotam

Vincit decore, ac lumine,

Venisse terris nuntiat.

Cum carne terrestri Deum.

Non illa seruit noctibus,

Secuta Lunam menstruat:

Sed sola caelum possidens,

Cursum dierum temperat.

Arctoa quamuis sidera

In se retortis motibus

Obire nolint: attamen

Plerumque sub nimbis latent.

Hoc sidus aeternum manet:

Hac stella nunquam mergitur:

Nec nubis occursum abdit

Obumbrat obductam facem.

Tristis cometa intercitat,

Et si quod astrum Scirio

Feruet vapore, iam Dei

Sub luce destructum cadat.

En Persici ex orbis sinu,

Sol unde sumit ianuam,

Cernunt periti interpretes

Regale vexillum Magi.

* Praesule

* mors

F 4

Quod

Quod ut resulsit, ceteri
Cessere signorum globi:
Nec pulcer est ausus suam
Conferre * formam Lucifer.

Quis iste tantus, inquit,
Regnator, astris imperans:
Quem sic tremunt caelestia,
Cui lux, & ethra inferuiunt?

Illustre quiddam cernimus,
Quod nesciat finem pati:
Sublime, celsum, interminum,
Antiquius calo, & Chao.

Hic ille Rex est Gentium,
Populiq, Rex Iudaici,
Promissus Abraha patri,
Eiusq, in eum semini.

Aequanda nam stellis sua
Cognouit olim germina,
Primus fater credentium,
Gnati immolator unici.

Iam flos subdit Davidicus
Radice Iesseae editus:
Sceptriq, per virgam virens,
Rerum cacumen occupat.

Exin sequuntur perciti
Fixis in altum vultibus,
Qua stella sulcum traxerat,
Claramq, signabat viam.

Sed verticem pueri supra
Signum pependit imminens,
Pronaq, submissum face
Caput sacratum prodidit.

Videre quod postquam Magi,

Eoa promunt munera,
Stratiq, votis offerunt
Thus, myrrham, & aurum regium.

Agnosce clara insignia
Virtutis, ac regni tui,
Puer o: cui trinam Pater
Predestinauit indolem.

Regem, Deumq, anuntiant,
Thesaurus, & fragrans odor
Thuris Sabai: ac myrrheus
Pulvis sepulcrum praedocet.

Hoc est sepulcrum, * quo, Deus
Dum corpus exstingui sinit,
Atque id sepulcrum suscitatur,
Mortis refregit carcerem.

O sola magnarum urbium
Maior Bethlem: cui contigit
Ducem salutis calitus
Incorporatum gignere.

Altrice te, summo Patri
Heres creator unicus,
Homo ex Tonantis Spiritu,
Idemq, sub membris Deus.

Hunc & Prophetis testibus,
Iisdemq, signatoribus,
Testator, & sator iubet
Adire regnum, & cernere.

Regnum quod ambit omnia
Dia, & marina, & terrea,
A Solis ortu ad exitum,
Et Tartara, & calum supra.

Audit tyrannus anxius
Adesse Regum Principem:

F 5

Qui

* quod,

Qui nomen Israël regat,
Teneatq; David regiam:

Exclamat amens nuntio.
Successor instat, pellimur:
* Satelles i, ferrum rape,
Perfunde cunas sanguine.

Mas omnis infans occidat,
Scrutare nutricum sinus,
Interq; materna ubera
Ensem cruentet pugio.

Suspecta per Bethlem mihi
Puerperarum est omnium
Fraus; ne qua furtim subtrahat.
Prolem virilis indolis.

Transfigit ergo carnifex
Mucrone districto furens
Effusa nuper corpora,
Animasq; rimatur novas.

Locum minutis artibus
Vix interemptor inuenit,
Quo plaga descendat patens,
Iuguloq; maior pugio est.

O Barbarum spectaculum,
Illisa cernix cautibus
Spargit cerebrum lacteum,
Oculosq; per vulnus vomit.

Aut in profundum palpitans
Mersatur infans gurgitem;
Cui subter arctis faucibus

* Singultat, vnda, & halitus.
Saluete flores martyrum:
Quos lucis ipso in limine
Christi infecutor sustulit,

* Singultit

Ceu turbo nascentis rosas.

Vos prima Christi victima,
Grex immolatorum tener,
Aramq; ante ipsam simplices
Palma, & coronis luditis.

Quid * proficit tantum nefas?
Quid crimen Herodem iuuat?
Vnus tot inter funera
Impune Christus tollitur.

Inter coeui sanguinis
Fluenta, solus integer:
Ferrum, quod orbat, nurus,
Partus fefellit virginis.

Sic stulta Pharaonis mali
Edicta quondam fugerat,
Christi figuram praefrens
Moses, receptor ciuium.

Cautum & statutum * iusserat,
Quo non liceret matribus,
Cum pondus alui absoluerent,
Puerile pignus tollere.

Mens obstetricis sedula
Pie in tyrannum contumax,
Ad spem potentis gloria
Furata seruat paruulum.

Quem mox sacerdotem sibi
Assumsit orbis Conditor,
Per quem notatam saxeis
Legem tabellis traderet.

Licet ne Christum noscere
Tanti per exemplum viri?
Dux ille caso Aegypto
Absoluit Israel iugo.

* profuit

* ius erat,

At

At nos subactos ingiter
Erroris imperio gravi,
Dux noster hoste faucio
Mortis tenebris liberat.

Hic expiatam fluctibus
Plebem marino in transitu
Repurgat undis dulcibus,
Lucis columnam praeferens.

Hic proliante exercitu,
Passis in altum brachijs,
Sublimis Amalech premit
Crucis quod instar tunc fuit.

Hic nempe IESVS verior:
Qui longa post dispendia,
Victor suis tribulibus
Promissa soluit iugera:

Qui ter * quaternas denique
Resluentis amnis alueo
Fundauit, & fixit * petras,
Apostolorum stemmata.

Iure ergo se Iuda Ducem
Vidisse testantur Magi,
Cum facta praeursorum Ducum
Christi figuram * pinxerint.

Hic Rex priorum iudicum,
Rex ere qui iacob genus,
Dominusq; Rex Ecclesiae,
* Templi & nouelli, & pristini.

Hunc posteri Ephraim colunt,
Hunc sancta Manasse domus,
Omnesq; * suscipiunt tribus,
Bis sena fratrum semina.

Quin & propago degener

* quaternis

* petris,

* finxerint.

* Templi no-
uelli, ac

* suscipiunt

Ritum secuta inconditum,
Quaecunque dirum seruidis
Baal caminis coxerat:

Fumosa aurore Nympha,
Saxum, metallum, stipitem,
Rasum, dolatum, sectile,
In Christi honorem deserit.

Gaudete quidquid gentium est,
Iudea, Roma, & Gracia,
Egypte, Thrax, Persa, & Scythia:
Rex vnus omneis possidet.

Laudate vestrum Principem
Omnes, beati, ac perditi,
Viui, imbecilli, ac mortui:
Iam nemo post hac mortuus.

AVRELII PRVDENTII

CLEMENTIS, IN LIB. ΠΕΡΙ ΣΤΕΦΑ-
ΝΩΝ, ΠΡΑΕFATIO.

Ode dicolos distrophos. Versus primus est Trochaicus
dimeter, alter iambicus trimeter: catale-
ctus uterque, hoc modo.

- u - u - u -
u - u - u - u - u

IMMOLAT Deo Patri
Pius, fidelis, innocens, pudicus,
Dona conscientiae:

Quibus beata mens abundat, intus.
Alter & pecuniam
Recidit, unde victitent, egeni:
Nos citos iambicos
Sacramus, & rotatilis trochaos

Sancti.

Ritum

Sanctitatis indigi,

Nec ad leuamen pauperum potentes:

Approbat tamen Deus

Pedestre carmen, & benignus audit.

Multa diuinitis domo.

Sita est per omnes angulos supellex.

Fulget aureus scyphus,

Nec are desit expolita peluis:

Est & olla fictilis,

Grauisq; & ampla argentea est paropsis.

Sunt eburna quæpiam,

Non nulla quercu sunt cauata, & ulmo

Omne vas fit utile

Quod est ad usum congruens herilem:

Instruunt enim domum,

Ut emta magno, sic parata ligno.

Me paterno in atrio,

Vt obsoletum vasculis caducis

Christus aptat vsibus,

Sinitq; parte in anguli manere

Munus ecce fictile.

Inimus intra regiam salutis:

Attamen vel infimam

Deo obsequelam prestitisse prodest.

Quidquid illud accidit,

Iuuabit ore personasse Christum.

AVRELII

ΠΕΡΙ ΣΤΕΦΑΝΩΝ.

HEMITERIO, ET CHELEDONIO CALA-
GVRITANIS, HYMNVS I.

*Carminis ratio eiusmodi est, qualis Hymni,
Da puer plectrum.*

- - - - -

*SCRIPTA sunt celo duorum martyrum vocabula,
Aureis quæ Christus illic annotauit litteris,
Sanguinis notis & idem scripta terris tradidit.*

Pollet hoc felix per orbem terra Ibero stemmate.

Hic locus dignus tenendis ossibus visus Deo,

Qui beatorum pudicus esset hospes corporum.

Hic calentes hausit undas cæde tinctus duplici.

Illitas cruore sancto nunc arenas incole

Confrequentant obsecrantes voce, votis, munere.

Exteri, nec non & orbis huc colonus aduenit:

Fama nam terras in omnes præcucurrit proditrix,

Heic patronos esse mundi, quos precantes ambiant.

Nemo puras heic rogando frustra congeffit preces:

Letus hinc tersis reuertit supplicator fletibus,

Omne, quod iustum poposcit, impetratum sentiens.

Tanta pro nostris periculis cura suffragantium est,

Non sinant, inane ut ullus voce murmur fuderit:

Audiunt, statimq; ad aurem Regis æterni ferunt.

** Inde larga fonte ab ipso dona terris influunt:*

Supplicum causas petitis quæ medelis irrigant.

Nil suis bonus negauit Christus unquam testibus:

Testibus: quos nec catenæ, dira nec mors terruit,

Vnicum Deum fateri sanguinis dispendio:

*Sanguinis sed tale damnum lux rependit * longior.*

Hoc genus mortis decorum est, hoc probis dignum viris,

Membra

* Vnde

* largior.

*Membra morbis exedenda, texta venis liguendis,
Hostico domare ferro, morte & hostem vincere.*

*Pulcra res, ictum sub ense persecutoris pati:
Nobilis per vulnus amplum porta iustis panditur:
Lota mens in finter rubro sede cordis exsilit.*

*Nec rudem crudi laboris ante vitam duxerant,
Milites: quos ad perenne cingulum Christus vocat.
Sucta virtus bello, & armis, militat sacrarijs.*

*Cesaris vexilla linquunt, eligunt signum crucis,
Proq; ventosis draconum, quos gerebant, pallijs,
Praferunt insigne lignum, quod draconem subdidit.*

*Vile censent expeditis ferre dextris spicula,
Machinis murum ferire, castra fossis cingere,
Impias manus cruentis inquinare stragibus.*

*Fortè tunc atrox secundos Israël posteros
Ductor aule mundialis ire ad aram iusserat,
Idolis litare nigris, esse Christi defugas.*

*Liberam succincta ferro pestis urgebat fidem:
Illa virgas, & secures, & bisulcas ungulas
Ultro fortis expetebat, Christi amore interrita.*

*Carcer illigata duris colla boijs impedit:
Barbaras forum per omne tortor exercet manus:
Veritas crimen putatur: vox fidelis plectitur.*

*perculit

Tunc & ense casa virtus triste perculsit solum,
Et rogis ingesta mastis, ore flamas sorbuit.
Dulce tunc iustis cremari, dulce ferrum perpeti.*

*Heic duorum cara fratrum concalescunt pectora:
Fida quos per omne tempus iunxerat sodalitas.
Stant parati ferre, quidquid fors tulisset ultima.*

*Seu foret praebeanda ceruix ad bipennem publicam,
Verberum post vim crepantum, post catastas igneas:
Sine par dis offerendum pectus, aut leonibus.*

*Nos ne Christo procreati mammona dicamur,
Et Dei*

*Et Dei formam gerentes seruiemus saeculo?
Absit ut caelestis ignis se tenebris misceat.*

*Sit satis, quod capta primo vita sub chirographo,
Debitum persolvit omne, functa rebus Caesaris.*

*Tempus est Deo rependi, quidquid est proprium Dei.
Ite signorum magistri: vos Tribuni absistite.*

*Aureos auferte torques, sauciorum premia:
Clara nos hinc Angelorum iam vocant stipendia.*

*Christus illic candidatis praesidet cohortibus,
Et throno regnans ab alto, damnat infameis Deos,
Vosq; qui ridenda vobis monstra Diuos fingitis.*

*Hec loquentes, obruuntur mille paenis martyres,
Nexibus manus utrasque flexus inuoluit rigor,
Et chalybs attrita colla grauib; ambit circulis.*

*O vetustatis silentis obsoleta obliuio:
Inuidentur ista nobis, fama & ipsa exstinguitur.
Chartulas blasphemus olim nam satelles abstulit,*

*Ne tenacibus libellis erudita saecula,
Ordinem, tempus, modumq; passionis proditum,
Dulcibus linguis per aureis posterorum spargerent.*

*Hoc tamen solum vetusta subtrahunt silentia,
Iugibus longum catenis an capillum pauperint:
Quo viros dolore tortor, quae ne* poena ornauerit.*

*pompa

*Illa laus occulta non est, nec senescit tempore,
Missa quod sursum per auras euolarunt munera,
Quae viam patere celi praemicando ostenderent.*

*Illius fidem figurans, nube fertur anulus:
Hic sui dat pignus oris, ut ferunt, orarium:
Quae superno rapti flatu lucis intrant intimum.*

*Per poli liquentis axem fulgor auri absconditur,
Ac diu visum sequacem textilis candor fugit:
Subuehantur usque in astra, nec videntur amplius.*

*Vidit hoc conuentus adstans: ipse vidit carnifex,
Et*

* palluit: al.
expalluit:

Et manum repressit harena, ac stupore * oppalluit:
Sed tamen peregit ictum, ne periret gloria.

¶ Jam ne credis bruta quondam Vasconum gentilitas,
Quam sacrum crudelis error immolavit sanguinem?
Credis in Deum relatos hostiarum spiritus?

Cerne quam palam feroces heic domantur Demones:
Qui lupino capta ritu deuorant, precordia,
Strangulant mentes & ipsas, seque miscunt sensibus.

* Nunc suo
nam

* Tunc suo iam plenus hoste sistitur furens homo,
Spumeas efflans salinas, cruda torquens lumina,
Expiandus questione non suorum criminum.

Audias, nec tortor adstat, eiulatus flebileis:
Scinditur per flagra corpus, nec flagellum cernitur,
Crescit & suspensus ipse vinculis latentibus.

His modis spurcum latrone martyrum virtus quatit:
Hec coërceat, torquet, vrit: hec catenas incutit:
Preto vexatus relictis se medullis exiit.

Linguit illa sam rapinam: faucibus siccis fugit:
Vngue ab imo usque ad capillum salua reddit omnia,
Confitens ardere sese: nam Gehenna est incola.

Quid loquar, purgata longis alba morbis corpora?
Algidus cum decolores horror artus concutit:
Heic tumor vultum relinquit, heic color vernus redit.

Hoc bonum Saluator ipse, quo finamur, prestitit,
Martyrum cum membra nostro consecrauit oppido:
Sospitant, qua nunc colonos, quos fverus alluit.

* hymniste
* maritorum
crepet:

State nunc, * hymnite matres pro receptis paruulis:
Coniugum salute leta vox * maritarum strepat:
Sit dies hec festa nobis, sit sacratum gaudium.

LAVRENTIO HISPANO ARCHILEVIT

HYMNVS II.

Mensura Carminis huius conuenit cum Hymno
matutino, Ales diei.

ANTI

ANTIQUA sanorum parens,
¶ Jam Roma Christo dedita,
Laurentio victrix Duce
Ritum triumphas Barbarum.

Reges superbos vicerat,
Populosque frenis presserat:
Nunc monstruosis idolis
Imponis imperij iugum.

Hec sola deerat gloria
Vrbis togata insignibus,
Feritate capta Gentium
Domaret ut spurcum fœnem.

Non turbulentis viribus,
Cossi, Camilli, aut Caesaris:
Sed martyris Laurentij
Non incruento praelio.

Armata pugnavit fides,
Proprij cruoris prodiga:
Nam morte mortem diruit,
Ac semet impendit sibi.

Fore hec sacerdos dixerat,
¶ Jam Xistus, affixus cruci,
Laurentium flentem videns
Crucis sub ipso stipite.

Desiste discessu meo
Fletum dolenter fundere:
Precedo frater, tu quoque
Post hoc sequeris triduum.

Extrema vox Episcopi
Prænuntiatrix gloriæ
Nihil sefellit: nam dies
Prædicta palmam præstitit.

Qua voce, quantis laudibus

G 2

Cele-

Celebrabo mortis ordinem?

Quo passionem carmine

Digne retexens concinam?

Hic primus est septem viris,

Qui stant ad aram proximi,

Lenita sublimis gradu

Et ceteris praestantior.

Claustis sacrorum praerat

Celestis arcanium domus,

Fidis gubernans clauibus,

Votasque dispensans opes.

Versat famem pecunia

Praefectus urbi regia,

Minister insani Ducis

Exactor auri, & sanguinis.

Qua vi latentes eruat

Nummos, operta existimans

Talenta sub sacrarijs,

Cumulosque congestos tegi.

Laurentium sisti iubet:

Exquirat arcam ditibus

Massis refertam, & fulgida

Monteis moneta conditos.

Soletis, inquit, conqueri,

Sauire nos iusto amplius,

Cum Christiana corpora

Plus quam cruento scindimus.

Abest atrocioribus

Censura feruens motibus:

Blandè, & quietè efflagito,

Quod sponte obire debeas.

Hunc esse vestris Orgijs

Moremque, & artem proditum est:

Hanc

Hanc disciplinam foederis,

Libent ut auro Antistites.

Argenteis scyphis ferunt

Fumare sacrum sanguinem,

Auroque nocturnis sacris

Adstare fixos cerceos.

Tunc summa cura est fratribus,

Ut sermo testatur loquax,

Offerre fundis venditis

Sestertiorum millia.

Addicta auorum pradia

Foedis sub auctionibus

Succesor exheres gemit,

Sanctis egens parentibus.

Hac occultantur abditis

Ecclesiarum in angulis,

Et summa pietas creditur

Nudare dulcis liberos.

Deprome thesauros: malis

Suadendo quos praestigijs

Exaggeratos obtines:

Nigrante quos claudis specu.

Hoc poscit usus publicus,

Hoc fiscus, hoc ararium,

Ut dedita stipendys

Ducem inuict pecunia.

Sic dogma vestrum est, audio.

Suum quibusque reddito.

En Caesar agnoscit suum

Nomisma nummis inditum.

Quod Caesaris scis, Caesari

Da: nempe iustum postulo.

Ni fallor, haud villam tuus

G 3

Signat.

Signat. Deus pecuniam.

Nec cum veniret, aureos
Secum Philippos detulit:
Præcepta sed verbis dedit,
Inanis à marsupio.

Implete dictorum fidem,
* Quæ vos per orbem venditis:
Nummos libenter reddite:
Estote verbis diuites.

Nil asperum Laurentius
Refert ad ista, aut turbidum:
Sed ut paratus obsequi,
Obtemperanter annuit.

* Est dives, inquit, non nego,
Habetq; nostra Ecclesia
* Opumq; & auri plurimum,
Nec quisquam in orbe est ditior.
Is ipse tantum non habet
Argentorum enigmatum
Augustus, arcem possidens,
Cui nummus omnis scribitur.

Sed nec recuso prodere
Locupletis arcem Numinis:
Vulgabo cuncta, & proferam
Pretiosa, quæ Christus tenet:
Vnum sed orans flagito,
Indutiarum paullulum,
Quò fungar efficacius
Promissionis munere.

Dum tota digestim mihi
Christi supellex scribitur:
Nam calculanda primitus,
Tunc subnotanda est summula.

* Quam

* Prædiues,

* Opes

Latius

Latius tumescit gaudio
Præfectus, ac spem deuorat,
Aurum velut iam conditum
Domi maneret, gestiens.

Pepigere tempus tridui:
Laudatus inde absoluitur
Laurentius, sponsor sui,
Et sponsor ingentis lucri.

Tribus per urbem cursitat
Diebus: infirma agmina,
Omneisq; qui poscunt stipem,
Cogens in vnum * congregat.
Illic utrisque obtutibus
Orbeis cauatos præferens
Baculo regebat, præuio,
Errore nutantem gradum.

Et claudus infracto genu,
Vel crure trunco semipes,
Brevior ne planta ex altera,
Gressum trahebat, imparem.

Est ulcerosis artubus
Qui tabe corrupta fluat:
Est cuius arens dextera
Nervos in vlnam contrahat.

Tales plateis omnibus
Exquirat: assuetos ali
Ecclesie matris penu,
Quos ipse primus nouerat.

Recenset exin singulos,
Scribens viritim nomina,
Longo & locatos ordine
Ad stare pro templo iubet.

Præscriptus en iam fluxerat

& congregans.

G 4 Dies:

Dies : furebat, feruido
Iudex auarus spiritu,
Promissa solui efflagitans.

Tum martyr, assistas velim,
Coramq; dispositas opes
Mirere, quas noster Deus
Predines in sanctis habet.

Videbis ingens atrium
Fulgere vasis aureis,
Et per patenteis porticus
Structos talentis ordines.

It ille, nec pudet sequi.
Ventum ad sacratam ianuam :
Stabant, ceterue pauperum,
Inculta visu examina.

Fragor rogantum tollitur:
Praefectus horrescit stupens,
Conuersus in Laurentium,
Oculisq; turbatis minax.

Contra ille, quid frendens, ait,
Minitaris ? aut, quid displicet ?
Num sordida haec, aut vilia ?
Num despuenda existimas ?

Aurum, quod ardentem sitis,
Effossa gignunt rudera,
Et de metallis squalidis
Poënalis excudit labor.

Torrens vel amnis turbidis
Voluens arenis implicat,
Quod terrulentum, ac sordidum,
Flamis necesse est decoqui.

Pudor per aurum soluitur,
Violatur auro integritas,

Pax

Pax occidit, fides perit,
Leges & ipsa intercidunt.

Quid tu venenum gloriae
Extollis, & magni putas ?
Si queris aurum verius,
Lux est, & humanum genus.

Hi sunt, alumni luminis,
Quos corpus arctat debile,
Ne per salutem viscerum
Mens insolescat turgida.

Cum membra morbus* dissecat,
Animus viget robustior:
Membris vicissim fortibus
Vis sauciatur sensuum.

Nam sanguis in culpam calens
Minus ministrat, virium,
Si feruor effetus malis
Elumbe virus contrahat.

Si forte detur optio,
Malim dolore asperissimo
Fragmenta membrorum pati,
Et pulcer intus viuere.

Committe formas pestium,
Et confraternas lues,
Carnis ne morbus foedior
An mentis & morum ulcera?

Nostri per artus debiles,
Intus decoris integri,
Sensum venusti innoxium
Languoris expertes gerunt.

Vestros valentis corpore
Interna corrumpit lepra,
Errorq; mancum claudicat,

*disijcit,

G 5

Et

Et ceca fraus nihil videt.

Quemuis tuorum diuitum,
Qui veste, & ore poenitet,
Magis probabo debilem,
Quam quis meorum est pauperum.

Hunc, qui superbit serico,
Quem currus inflatum vehit:
Hydrops aquosus* lucido
Tendit veneno intrinsecus.

Ast hic avarus contrahit,
Manus recurvas, & volam
Plicans aduncis unguibus
Laxare nervos non valet.

Istum libido fetida
Per seorta tractum publica
Luto, & cloacis inquinat,
Dum spurca mendicat supra.

Quid ille feruens ambitu,
Sitiq; honoris aestuans,
Mersis ne anhelat febribus,
Atque igne venarum furit?

Quisquis tacendi intemperans
Silenda prurit prodere:
Vexatur, & scalpit tecur,
Scabiemq; cordis sustinet.

Quid inuidorum pectorum
Strumas retexam turgidas?
Quid purulenta, & livida
Malignitatum vulnera?

Tute ipse, qui Romam regis,
Contemtor aeterni Dei,
Dum Demonum sordes colis,
Morbo laboras regio.

*lurido

Hi, quos superbus despicis,
Quos execrandos indicas,
Breui ulcerosos exuent
Artus, & incolumes erunt:

Cum carne corruptissima
Tandem soluti, ac liberi,
Pulcerrimo vita statu
In arce lucebunt Patris:

Non sordidati, aut debiles,
Sicut videntur interim:
Sed purpurantibus stolis
Clari, & coronis aureis.

Tum si facultas suppetat,
Coram tuis obtutibus
Istos potenteis seculi
Velim recensendos dari.

Pannis videres obfitos,
Et muculentis naribus,
Mentum salinis vuidum,
Lipposq; palpebra putri.

Peccante nil est tetrius,
Nil tam leprosum, aut* putridum:
Cruda est cicatrix criminum,
Oletq; ut antrum Tartari.

Animabus inuversa vice
Corrupta forma infligitur,
Quas pulcer ad spectus prius
In corpore oblectauerat.

En ergo nummos aureos:
Quos proximè sponponderam,
Quos nec fauillis obruat
Ruina, nec fur subtrahat.

Nunc addo gemmas nobiles,

*putidum:

Ne

Ne pauperem Christum putes:
Gemma corusci luminis,
Ornatur hoc templum quibus.

Cernis sacratas virgines.
Miraris intactas anus,
Primiq; post damnum tori
Ignis secundi nescias.

Hoc est monile Ecclesia:
His illa gemmis comitur,
Dotata sic Christo placet,
Sic ornat altum verticem.

Eccum talenta suscipe,
Ornabis urbem Romulam,
Ditabis & rem Principis,
Fies & ipse ditior.

* fremens

Ridemur, exclamat * furens
Praefectus, ac miris modis
Per tot figuras ludimur,
Et viuit insanum caput!
Impune tantas furcifer
Strophas cauillo mimico
Te nexuisse existimas,
Dum scurra saltas fabulam?

Concinna visa urbanitas
Tractare nosmet ludicris?
Egon' cachinnis venditus
Acroama festiuum fui?

Adeo ne nulla auferitas,
Censura nulla est fascibus?
Adeon' securim publicam
Mollis retundit lenitas?

Dicis, libenter oppetam:
Votiu mors est martyri.

Est ista vobis, nouimus,
Persuasionis vanitas.

Sed non volenti impertiam,
Praestetur ut mortis cite
Compendiosus exitus:
Perire raptim non dabo.

Vitam tenebo, & differam
Poenis morarum iugibus,
Et mors inextricabilis
Longos dolores protrahet.

Prunas tepentis sternite,
Ne feruor ignitus nimis
Os contumacis occupet,
Et cordis intret abdita.

Vapor senescens langueat:
Qui fusus afflatu leui
Tormenta sensim temperet
Semustulati corporis.

Bene est, quod ipse ex omnibus
Mysteriarches incidit:
Hic solus exemplum dabit,
* Quid mox timere debeant.

* Quod

* constructi

Conscende * constratum rogi:
Decumbe digno lectulo:
Tunc, si libebit, disputa
Nile esse Vulcanum meum.

Hac fante Praefecto, truces
Hinc inde tortores parant
Nudare amictu martyrem,
Vincire membra, & tendere.

Illi os decore splenduit,
Fulgorq; circumfusus est.
Talem reuertens legifer

De

De monte vultum detulit:
Iudea quem plebs aureo
Boue inquinata, & decolor
Expauit, & faciem retro
Detorsit impatiens Dei.
Talemq; & ille prætulit
Oris corusci gloriam
Stephanus, per imbrem saxeum
Calos apertos intuens.
Illuminatum hoc eminus
Recens piatis fratribus,
Baptisma quos nuper datum
Christi capaces fecerat:
Ast impiorum cecitas,
Os oblitum noctis situ
Nigrante sub velamine
Obducta, clarum non videt.
Egyptia plaga in modum:
Quae, cum tenebris Barbaros
Damnaret, Ebraeis diem
Sudo exhibebat lumine.
Quin ipsa odoris qualitas,
Austa quam reddit cutis,
Diuersa utrosque permonet:
His nidor, illis nectar est.
Idemq; sensus dispari
Variatus aura, aut afficit
Horrore nares vindice,
Aut mulcet oblectamine.
Sic ignis aternus Deus:
Nam Christus ignis verus est:
Is ipse complet lumine
Iustos, & vrit noxios.

Postquam vapor diutinus
Decoxit exustum latus,
Utrò è catasta Iudicem
Compellat affatu breui.
Conuerte partem corporis
Satis crematam iugiter,
Et fac periculum, quid tuus
Volcanus ardens egerit.
Praefectus inuerti iubet.
Tunc ille, coctum est, deuora,
Et experimentum cape,
Sit crudum, an assum suauius.
Hec ludibundus dixerat:
Calum deinde suspicit,
Et congemiscens obsecrat,
Miserratus urbem Romulam.
O Christe numen vnicum,
O splendor, o virtus Patris,
O factor orbis, & poli,
Atque auctor horum mœnium:
Qui sceptrum Rome in vertice
Rerum locasti, sanciens
Mundum Quirinali togæ
Seruire, & armis cedere:
Ut discrepantium gentium
Mores, & obseruantiam,
Linguasq;, & ingenia, & sacra,
Vnus domares legibus.
En omne sub regnum Remi
Mortale concessit genus:
Idem loquuntur dissoni
Ritus, id ipsum sentiunt.
Hoc destinatum, quò magis

Ius Christiani nominis,

* Quodcunque terrarum iacet,
Vno * illigaret vinculo.

Da Christe, Romanis tuis
Sit Christiana ciuitas:
Per quam dedisti, ut ceteris
Mens una sacrorum foret.

Confederentur omnia
Hinc inde membra in symbolum:
Mansuescat orbis subditus,
Mansuescat & summum caput.

* abiunctas

Aduertat * adiunctas plagas
Coire in unam gratiam:
Fiat fidelis Romulus,
Et ipse iam credat Numa.

Confundit error Troicus,
Adbuc Catonum curiam:
Veneratur occultis specis

Phrygum Penateis exsules.
Tanum bisfrontem, & Sterculum
Colit Senatus horreo
Tot monstra patrum dicere,
Et festa Saturni senis.

* Iula

Absterge Christe hoc dedecus,
Emitte Gabriel tuum,
Agnoscat ut verum Deum
Errans * Iuli cecitas.

Et iam tenemus obsides
Fidissimos huius spei:
Heic nempe iam regnant duo
Apostolorum principes:

Alter vocator Gentium,
Alter cathedram possidens

Primam

* Primus,

* Primam, recludit creditas
Eternitatis ianuas.

Discede adulter Iupiter
Stupro sororis oblite,
Relinque Romam liberam,
Plebemq; iam Christi fuge.

Te Paulus hinc exterminat,
Te sanguis exturbat Perri,
Tibi id, quod ipse armaueras
Factum Neronis, officit.

Video futurum Principem
Quandoque, qui seruus Dei
Tetris sacrorum sordibus
Seruire Romam non sinat.

Qui templa claudat vectibus,
Valuas eburnas obstruat,
Nefanda damnet limina,
Obdens aëno pessulos.

Tunc pura ab omni sanguine
Tandem nitebunt marmora,
Stabunt & era innoxia,
Que nunc habentur idola.

Hic finis orandi fuit,
Et finis idem vinculi
Carnalis, erupit volens
Vocem secutus spiritus.

Vexere corpus subditis
Cervicibus quidam patres:
Quos mira libertas viri
Ambire Christum suaserat.

Repens medullas indoles
Assilarat, & coegerat.
Amore sublimis Dei

H

Odisse

Odisse nugas pristinas.
Refrixit ex illo die
Cultus Deorum turpium:
Plebs in sacellis rarior,
Christi ad tribunal curritur.
Sic dimicans Laurentius,
Non ense præcinxit latus:
Hostile sed ferrum retro
Torquens in auctorem tulit.
Dum Damon inuictum Dei
Testem laceffit prælio,
Perfessus ipse concidit,
Et stratus æternum iacet.
Mors illa sancti martyris,
Mors veratemplorum fuit:
Tunc Vesta Palladios Lareis
Impune sensit deferi.
Quidquid Quiritum sucuerat
Ornare nenas Numa,
Christi frequentans atria,
Hymnis resultat martyrem.
Ipsa & Senatus lumina,
Quondam Luperci, & Flamines,
Apostolorum, & martyrum
Exosculantur limina.
Videmus illustreis domos,
Sexu ex utroque nobileis
Offerre votis pignora
Clarissimorum liberum.
Vittatus olim Pontifex
Adscitur in signum crucis,
Ademq; Laurenti tuam
Vestalis intrat. Claudia.

O ter, quaterq; septies
Beatus urbis incolæ:
Qui te, ac tuorum cominus
Sedem celebrat. ossium.
Cui propter aduolui licet,
Qui fletibus spargit locum,
Qui pectus in terram premit,
Qui vota fundit murmure.
Nos Vasco Iberus diuidit
Binis remotos Alpibus,
Trans Cottianorum iuga,
Trans & Pyrenas ninguidos.
Vix fama nota est, abditis
Quam plena sanctis Roma sit,
Quam diues urbanum solum
Sacris sepulcris flore at.
Sed qui caremus his bonis,
Nec sanguinis vestigia
Videre coram possumus:
Cælum intuemur eminus.
Sic, sancte Laurenti, tuam
Nos passionem querimus:
Est aula nam duplex tibi,
Hic corporis, mentis polo.
Illic inenarrabili
Allectus urbi municeps,
Eterna in arce curia
Gestas coronam ciuicam.
Videor videre illustribus
Gemmis coruscantem virum:
Quem Roma cælestis sibi
Legit perennem Consulem.
Quæ sit potestas credita,

Et muneris quantum datum,
Probant Quiritum gaudia,
Quibus rogatus annuis.

Quod quisque supplex postulat,
Fert impetratum prospere:
Poscunt, litantur, indicant,
Et tristis haud ullus redit.

Cen praesto semper adsies,
Tuosque alumnos urbicos
Lactante complexus sinu
Paterno amore nutrias.

Hos inter, o Christi decus,
Audi poetam rusticum,
Cordis fatentem crimina,
Et facta prodentem sua.

Indignus agnosco, & scio
Quem Christus ipse exaudiat:
Sed per patronos martyres
Potest medelam consequi.

Audi benignus supplicem
Christi reum Prudentium:
Et seruientem corpori,
Absolue vinclis saeculi.

EVLALIAE VIRGINI LVSITANAE,

HYMNVS III.

Monocolos pentaastrophos. Versus dactyllici
trimetri hypercatalecti.

GERMINE nobilis Eulalia,

Mortis at indole nobilior,
Emeritam sacra virgo suam,
Cuius ab ubere progenita est,
Ossibus ornat, amore colit.

Proxi

Proximus occiduo locus est,
Qui tulit hoc decus egregium,
Urbe potens, populis locuples:
Sed magis sanguine martyrij,
Virgineoque potens titulo.

Curriculis tribus, atque nouem
Treis hiemes quater attigerat,
Cum crepitante pyra trepidos
Terruit aspera carnifices,
Supplicium sibi dulce rata.

Iam dederat prius indicium,
Tendere se Patris ad solium:
Nec sua membra dicata toro
Ipsa crepundia reppulerat,
Ludere nescia pusiola.

Spernere succina, flere rosas,
Fulua monilia respuere:
Ore seuera, modesta gradu,
Moribus & nimium teneris,
Caniciem meditata senum.

Ast ubi se furcata lues
Excitat, in famulos Domini,
Christicolasque cruenta iubet
Thura cremare, iecur pecudis
Mortiferis adolere Deis:

Infringunt sacer Eulalia
Spiritus, ingenique ferox
Turbida frangere bella parat,
Et rude pectus, anhelat Deo
Femina, prouocat arma virum.

Sed pia cura parentis agit
Virgo animosa domi ut lateat,
Abdita rure, & ab urbe procul:

H 3

Ne

Ne fera sanguinis in pretium
Mortis amore puella ruat.

Ille perosa, quietis opem
Degeneri tolerare mora,
Nocte fores sine teste mouet,
Septaq; claustra fugax aperit,
Inde per inuia carpit iter.

Ingreditur pedibus laceris,
Per loca senta situ, & vepribus,
Angelico comitata choro:

Et licet horrida nox sileat,
Lucis habet tamen illa ducem,

Sic habuit generosa patrum
Turba columniferum radium:
Scindere qui tenebrosa potens
Nocte viam face perspicua
Praestitit, intereunte Chao.

Non aliter pia virgo viam
Nocte secuta diem meruit,
Nec tenebris adoperta fuit,
Regna Canopica cum fugeret,
Et super astra pararet iter.

Ille gradu cita peruigili,
Millia multa prius peragit,
Quam plaga pandat Eoa polum:
Mane superba tribunal adit,
Fascibus adstat & in medijs.

Vociferans, rogo, quis furor est
Perdere precipites animas,
Et male prodiga corda sui
Sternere rasilibus scopulis,
Omnipatremq; negare Deum?

Queritis o miseranda manus

Chri

Christicolum genus? en ego sum
Demonicis inimica sacris:

Idola protero sub pedibus:
Pectore, & ore Deum fateor.

Issis, Apollo, Venus nihil est,
Maximianus & ipse nihil:

Ille nihil, quia facta manu:

Hic, manuum quia facta colit:

Frinola utraque, & utraque nihil.

Maximianus opum dominus,

Et tamen ipse cliens lapidum,

Prostituat, voueatq; suis

Numinibus caput ipse suum:

Pectora cur generosa quatit?

Dux bonus, arbiter egregius

Sanguine pascitur innocuo,

Corporibusq; pijs inhians,

Viscera sobria dilacerat,

Gaudet & excruciare fidem.

Ergo agè tortor, adure, seca,

Diuide membra coacta luto.

Soluere rem fragilem facile est:

Non penetrabitur interior

Exagitante dolore animus.

Talibus excitus in Furias

Prætor, ait, rape precipitem

Lictor, & obrue supplicijs:

Sentiat esse Deos patrios,

Nec leue Principis imperium.

Quam cuperem tamen, ante necem

Si potes es, renocare * viam,

Torna puellula, * nequitia!

Respice gaudia quanta metat,

* tuam,
* nequitiam?

H 4

Que

Quæ tibi fert Genialis honor!

T' e lacrymis labefacta domus

Prosequitur, generisq; tui

Ingemit anxia nobilitas,

Flore quod occidis in tenero,

Proxima dotibus, & thalamo.

Non mouet aurea pompa tori,

Non pietas veneranda senum,

Quos temeraria debilitas.

Ecce parata ministeria

Excruciabilis exitij.

Aut gladio feriere caput,

Aut laniabere membra feris,

Aut facibus data fumificis,

Flebiliterg; vlulanda tuis

In cineres resoluta flues.

Hæc, rogo, quis labor est fugere?

Si modicum salis eminulis,

Thuris & exiguum digitis

Tangere virgo benigna velis:

Pœna grauis procul absuerit.

Martyr ad ista nihil: sed enim

Infremit, inq; tyranni oculos

Sputa iacit: simulacra dehinc

Dissipat, impositamq; molam

Thuribulis, pede prosubigit.

Nec mora, carnifices gemini

Funcea pectora dilacerant,

Et latus ungula virgineum

Pulsat utrinque, & ad ossa secat,

Eulalia numerante notas.

Scriberis ecce mihi, Domine,

Quam iuuat hos apices legere,

Qui tua, Christe, tropæa notant!

Nomen & ipsa sacrum loquitur

Purpura sanguinis elicit.

Hæc sine fletibus, & gemitu

Lata canebat, & intrepida.

Dirus abest dolor ex animo,

Membraq; picta cruore nono

Fonte cutem recalente lauant.

Vltima carnificina dehinc,

Non laceratio vulnifica

Cratetenus, nec arata cutis:

Flama sed undique lampadibus

In latera stomachumq; furit.

Crinis odor, & in ingulos

Fluxerat, inuolitans humeris,

Quo pudibunda pudicitia,

Virgineusq; lateret honos,

Tegmine verticis opposito.

Flama crepans volat in faciem,

Perq; comas vegetata caput

Occupat, exsuperatq; apicem:

Virgo citum cupiens obitum,

Appetit, & bibit ore rogam.

Emicat inde columba repens,

Martyris os niue candidior

Visa relinquere, & astra sequi:

Spiritus hic erat, Eulalia

Lactæolus, celer, innocuus.

Colla fluunt, abeunte anima,

Et rogi igneus emoritur:

Pax datur artibus exanimis,

Flatibus in æthere plaudit ouans,

Templaq; celsa petit volucer.

Udidit & ipse satelles auem
Femina ab ore meare palam,
Obstupefactus, & attonitus
Prosiluit, & sua gesta fugit,
Lictor & ipse fugit pauidus.

Ecce niuem glacialis hiems
Ingerit, & tegit omne forum:
Membra tegit simul Eulalia,
Axe iacentia sub gelido,
Pallioli vice linteoli.

Cedat amor lacrymantium hominum,
Qui celebrare suprema solent,
Flebile cedat & officium:
Ipsa elementa iubente Deo,
Exsequias tibi virgo ferunt.

Nunc locus Emerita est tumulo
Clara colonia Vetonica:
Quam memorabilis amnis Ana
Preterit, & viridante rapax
Gurgite moenia pulcra lauat.

Heic, ubi marmore perspicuo
Atria luminat * alta nitor
Et peregrinus, & indigena:
Reliquias, cineresq; sacros
Seruat humus veneranda sinu.

Tecta corusca super rutilant
De laquearibus aureolis,
Saxaq; casa solum variant,
Floribus ut rosulenta putes
Prata rubescere multimodis.

Carpite purpureas violas,
Sanguineosq; crocos metite:
Non caret his Genialis hiems,

* alma

Laxat

Laxat & arua tepens glacies,
Floribus ut cumulet calathos.

Ista comantibus è folijs
Munera virgo, puerq; date:
Ast egoserta choro in medio
Texta feram, pede dactylico,
Vilia, marcida, festa tamen.

Sic venerarier ossa libet,
Ossibus altari & impositum:
Illa Dei sita sub pedibus
Prospicit haec, populosq; suos
Carmine propitiata fouet.

DECEM ET OCTO CÆSARAVGVSTA-
NIS, HYMNVS IIII.

Eiusmodi carminis genus, quale in Hymno,
Christe seruorum.

Bis nouem noster populus sub uno
Martyrum seruat cineres sepulcro:
Cæsar augustam vocitamus urbem,
Res cui tanta est.

Plena magnorum domus Angelorum,
Non timet mundi fragilis ruinam,
Tot sinu gestans simul offerenda
Munera Christo.

Cum Deus dextram quatiens coruscantem
Nube subnixus veniet rubente,
Gentibus iustam positurus a quo
Pondere libram:

Orbe de magno caput excizata
Obuiam Christo properanter ibit
Ciuitas omnis, pretiosa portans
Dona canistris.

Africa

*Afra Carthago tua promet ossa
Ore facundo Cypriane doctor:
Corduba Aciscum dabit, & Zoëllum,
Treisq; coronas.
Tu tribus gemmis diadema pulcrum
Offeres Christo genitrix piorum
Tarraco: intexit cui Fructuosus
Sutile vinclum.*

*Nomen hoc gemma strophio illigatum est,
Emicant iuxta lapides gemelli,
Ardet & splendor parilis duorum*

*Igne cornusco.
Parua Felicis decus exhibebit
Artubus sanctis locuples Gerunda,
Nostra * prestabit Calagurris ambos,
Quos veneramur.*

*Barcinon claro Cucufate freta
Surget, & Paulo speciosa Narbo,
Teq; prapollens Arelas habebit
Sancte Genesi.*

*Lusitanorum caput oppidorum
Urbs, adorata cineres puella
Obuiam Christo rapiens, ad aram
Porriget ipsam.*

*Sanguinem Iusti, cui Pastor heret,
Ferculum duplex, geminumq; donum
Ferre Complutum gremio iuuabit
Membra duorum.*

*Ingeret Tingis sua Cassianum
Festa, Massylum monumenta Regum:
Qui cinis genteis domitas coëgit
Ad iuga Christi.
Singulis pauca, tribus, aut duobus*

Forſan,

*Forſan, & quinis aliqua placebunt,
Testibus Christi prius hostiarum
Pignore sancta.
Tu decem sanctos reuehes, & octo,
Caſaraugusta studiosa Christi,
Verticem flauis oleis reuincta
Pacis honore.*

*Sola in occurſum numeroſiores
Martyrum turbas Domino paraſti:
Sola prædiues pietate multa
Luce fruëris.*

*Vix parens orbis populosa Pæni,
Ipsa vix Roma in ſolio locata,
Te decus noſtrum ſuperare in isto
Munere digna eſt.*

*Omnibus portis ſacer immolatus
Sanguis excluſit genus inuidorum
Demonum, & nigras pepulit tenebras
Urbe piata.*

*Nullus Umbrarum latet intus horror:
Puſa nam peſtis populum reſugit.
Chriſtus in totis habitat plateis:
Chriſtus ubique eſt.*

*Martyrum credas patriam coronis
Debitam ſacris, chorus unde ſurgens
Tendit in calum niuens togata
Nobilitatis.*

*Inde, Vincenti, tua palma nata eſt,
Clerus hinc tantum peperit triumphum:
Hinc ſacerdotum domus inſulata
Valeriorum.*

*Sæuus antiquis quoties procellis
Turbo vexatum tremefecit orbem,*

Trifſticor

Tristior templum rabies in istud

Intulit iras.

*Nec furor quisquam sine laude nostrum
Cessit, aut clari vacuus cruoris:*

*Martyrum semper numerus sub omni
Grandine creuit.*

*Non ne, Vincenti, peregrè * necandus
Martyr, his terris tenui notasti
Sanguinis rore speciem futuri*

Morte propinqua?

*Hoc colunt, ciues, velut ipsa membra
Cesspes includat suus, & paterno
Seruet amplectens tumulto beati*

Martyris ossa.

*Noster est, quamuis procul hinc in vrbe
Passus ignota, dederit * sepulcro
Gloriam victor, propè litus alta*

Fortè Sagunti.

*Noster & nostra puer in palestra,
Arte virtutis, fideiq; oliuo
Vinctus, horrendum didicit domare*

Viribus hostem.

*Nouerat templo celebres in isto
Oëtes partas, deciesq; palmas
Laureis doctus patrijs, eadem*

Laude cucurrit.

*Heic &, Encrates, recubant tuarum
Ossa virtutum: quibus efferati
Spiritus mundi violenta virgo*

Decederaſti.

*Martyrum nulli remanente vita
Contigit terris habitare nostris:
Sola tu morti propria superstes*

* necatus

* sepulcri

Vini in orbe.

*Vini, ac pœne seriem retexis,
Carnis & case spolum retentans,
Tetra quàm sulcos habeant amarus
Vulnera narras.*

*Barbarus tortor latus omne carpsit,
Sanguis impensus lacerata membra,
Pectus abscissa patuit papilla
Corde sub ipso.*

*¶ Jam minus mortis pretium peractum est:
Que venenatos abolens dolores,
Concitam membris tribuit quietem
Fine * supremo.*

* soporo.

*Cruda te longum tenuit cicatrix,
Et diu venis dolor hasit ardens,
Dum putrescenteis tenuat medullas
Tabidus humor.*

*Inuidus quamuis obitum supremum
Persecutoris gladius negarit:
¶ Plena te, martyr, tamen, ut peremtam,
Pœna coronat.*

*Vidimus partem iecoris reuulsam,
Vngulis longè iacuisse pressis:
Mors habet pallens aliquid tuorum,
Te quoque vincta.*

*Hunc nouum nostre titulum fruendum
Cæsar augustæ dedit ipse Christus,
¶ Tumba viuientis domus ut dicata
Martyris esset.*

* iugè

*Ergo ter senis sacra candidatis
Diues Optato, simul & Luperco
Perge conscriptum tibi met Senatam
Pangere psalmis.*

Edo

Ede Successum, cane Martialem,
Mors & Urbani tibi concinatur,
Iuliam cantus resonet, simulq;

Quintilianum.

Publium pangat chorus, & reuoluat
Quale Frontonis fuerit tropaeum,
Quid bonus Felix tulerit, quid acer

Cecilianus.

Quantus, Euenti, tua bella sanguis
Tinxerit, quantus tua, Primitiue,
Tum tuos viuax recolat triumphos

Laus, Apodemi.

Quatuor posthinc superest virorum
Nomen extolli, renuente metro:

Quos Saturninos memorat vocatos

Prisca vetustas.

Carminis leges amor aureorum
Nominum parui facit, & loquendi
Cura de sanctis vitiosa non est,

Nec rudis vngquam.

Plenus est artis modus, annotatas
Nominum formas recitare Christo:
Quas tenet celi liber, explicandus

Tempore iusto.

Octo tunc sanctos recolet, decemq;
Angelus, coram Patre, Filioq;
Vrbis vnius regimen tenentes

Iure sepulcri.

Quin ad antiquum numerum trahetur,
Viua post poena specimen, puella,
Morsq; Vincenti, cui sanguis hinc est,

Fons & honoris.

Additis Caio (nec enim silenti)

Teq; Crementi: quibus incruentum
Ferre prouenit decus, ex secundo

Laudis agone.

Ambo confessi Dominum, steterunt

Acri ter, contra fremitum latronum:

Ambo gustarunt, leuiter saporem

Martyriorum.

Hec sub altari sita sempiterno,

Lapsibus nostris veniam precatur

Turba, quam seruat, procerum creatrix

Purpureorum.

Nos pio fletu, date, perluamus

Marmorum sulcos, quibus est operta

Spes, ut absoluam retinaculorum

Vincla meorum.

Sterne te totam generosa sanctis

Ciuitas mecum tumulis: deinde

Mox resurgenteis animas, & artus

Tota sequeris.

VINCENTIO CÆSARAVGVSTANO,

HYMNVS V.

Carminis mensura eadem est, quæ fuit Hymni
matutini, Alex diei.

BEATE martyr prospera

Diem triumphalem tuum,

Quo sanguinis merces tibi,

Corona Vincenti datur.

Hic te ex tenebris seculi

Tortore victo & Iudice,

Euexit ad calum dies,

Christoq; ouantem reddidit.

Nunc Angelorum particeps,

Luces in insigni stola:

Quam testis indomabilis

Ruiis cruoris laueras.

Cum te satelles idoli

Præcinctus atris legibus,

Litare Diuis Gentium

Ferro, & catenis cogeret.

Ac verba primum mollia

Suadendo blandè effuderat

Captator: ut vitulum lupus

Rapturus, alludit prius.

Rex, inquit, orbis maximus,

Qui scepra gestat Romula,

Seruire sanxit omnia

Priscis Deorum cultibus.

Vos Nazareni adistite,

Rudemq; ritum spernite,

Hæc sacra, quæ Princeps colit,

Placate fumo, & victima.

Exclamat heic Vincentius,

Deiuta de tribu sacra,

Minister altaris Dei,

Septem è columnis lacteis.

Tibi ista præsent Numina:

Tu saxa, tu lignum colas:

Tu mortuorum mortuus

Fias Deorum Pontifex.

Nos lucis auctorem Patrem,

Eiusq; Christum filium,

Qui solus, ac verus Deus,

Datiane, confitebimur.

Heic ille iam commotior:

Audes ne non felix, ait,

Ius hoc Deorum, & Principum,

Violare

Violare verbis asperis?

Ius & sacratum, & publicum,

Cui cedit humanum genus,

Nec te inuenta feruide

Instans periculum permouet?

Hoc nanque decretum cape:

Aut ara, thure, & cespite

Precanda iam nunc est tibi,

Aut mors luenda est sanguine.

Respondet ille altrinsecus.

Agè ergo quidquid virium,

Quidquid potestatis tibi est,

Palam relictor, exsere.

Vox nostra qua sit, accipe.

Est Christus, & pater Deus:

Serui huius, ac testes sumus.

Extorque, si potes, fidem.

Tormenta, carcer, ungula,

Stridensq; flammis lamina,

Atque ipsa poenarum ultima,

Mors Christianis ludus est.

O vestra inanis vanitas,

Scitumq; brutum Casaris,

Condigna vestris sensibus

Coli* iubentis Numina.

* iubetis

Excisa fabrilis manu,

Cauis recocta & follibus:

Quæ voce, quæ pressu carent,

Immota, caca, elingua.

His sumtuosa splendido

Delubra crescunt marmore:

His colla mugientium

Percussa taurorum cadunt.

I 2

Adfunt

Adsumt & illic spiritus:
Sed sunt magistri criminum,
Vestra & salutis aucupes
Vagi, impotentes, sordidi:
Qui vos latenter incitos
In omne compellunt nefas,
Vastare iustos cadibus,
Plebem piorum carpere.

Norunt & ipsi, ac sentiunt
Pollere Christum, & vinere,
Eiusq; iam * mox affore
Regnum tremendum perfidis.

Clamant, fatentes denique
Pulsi è latebris corporum,
Virtute Christi, & nomine,
Diuiq; & ydem Demones.

His intonantem martyrem
Iudex profanus non tulit,
Conclamat. os obtrudite,
Ne plura iactet improbus.

Vocem loquentis claudite,
Raptimq; lictores date,
Illos reorum carnibus
Pastos, manuq; exercitos.

Iam saxo ius pratorium
Conuiciator sentiat,
Impune ne nostris sibi
Dijs destruendis luserit.

Tibi ergo soli contumax
Tarpeia calcetur sacra?
Tu porro solus obteras
Romam, Senatum, Caesarem?
Vinctum retortis brachijs,

* iamque

Sursum, ac deorsum extendite,
Compago donec ossium
Diuisa, membratim crepet.

Post hinc hiulcis ictibus
Nudate costarum abdita,
Ut per lacunas vulnerum
Iecur reiectum palpitet.

Ridebat, hac miles Dei,
Manus cruentas increpans,
Quod fixa non profundius
Intraret artus ungula.

Ac iam omne robur fortium
Eviscerando cesserat,
Nisusq; anhelus soluerat,
Fessos lacertorum toros.

Ast ille tanto letior,
Omni vacantem nubilo
Frontem serenam illuminat,
Te Christe presentem videns.

Quis vultus iste, pro pudor?
Datianus aiebat furens.
Gaudet, renidet, prouocat,
Tortore tortus acrior.

Nil illa vis exercita
Tot noxiorum mortibus
Agone in isto proficit,
Ars & dolorum vincitur.

Sed vos alumni carceris,
Par semper, inuictum mihi
Cohibete paulum dexteris,
Respiret ut lassus vigor.

Presicca rursus ulcera,
Dum se cicatrix colligit

Refrigerati sanguinis,
Manus resulcans diruet.

His contra Leuites refert.
Si iam tuorum perspicis
Languere virtutem canum:
Age ipse, maior carnifex.

Ostende, quo pacto queant
Imos recessus scindere,
Manus & ipse interfere,
Riuosq; feruenteis bibe.

Erras, cruenta, si meam
Te rere poenam sumere,
Cum membra morti obnoxia
Dilancinata interficis.

Est alter, est intrinsecus,
Violare quem nullus potest:
Liber, quietus, integer,
Exors dolorum tristium.

Hoc, quod laboras perdere
Tantis furoris viribus,
Vas est solutum, ac fictile,
Quocunque frangendum modo.

Quinimmo nunc enitere
Illum secare, ac plectere:
Qui perstat, intus, qui tuam
Calcat, tyranne, insaniam.

Hunc hunc laceffe, hunc discute
Inuictum* & insuperabilem,
Nullis procellis subditum,
Soliq; subiectum Deo.

Hac satur, & stridentibus
Laniatur vncis denuo:
Cui Prator ore subdolo

*inexpugna-
bilem,

Angui-

Anguina verba exsibilat.

Sit tanta callum pectoris
Prædurat obstinatio,
Puluinar ut nostrum manu
Abomineris tangere.

Saltem latenteis paginas,
Librosq; opertos detege,
Quo secta prauum seminans
Iustis cremetur ignibus.

His martyr auditis, ait.
Quem, tu maligne, mysticis
Minitaris ignem litteris,
Flagrabis ipse hoc iustius.

Romphaea* nam celestium
Vindex erit voluminum,
Tanti veneni interpretem
Linguam perurens fulmine.
Vides fauillas indices

Gomorrhæorum criminum:
Sodomita nec latet cinis,
Testis perennis funeris.

Exemplar hoc, serpens, tuum est:
Fuligo quem max sulfuris,
Bitumen & mistum pice
Imo implicabunt Tartaro.

His persecutor saucius
Pallet, rubescit, aestuat,
Insana torquens lumina,
Spumasq; frendens egerit.

Tum deinde cunctatus diu,
Decernit extrema omnium:
Igni, grabato, & laminis
Exerceatur questio.

* iam

Hæc ille sese ad munera
Gradu citato proripit,
Ipsosq; pernix gaudio
Pœna ministros præuenit.
Ventum ad palestram gloria:
Spes certat, & crudelitas:
Luctamen, anceps conferunt.
Hinc martyr, illinc carnifex.
Serrata lectum regula
Dente in frequenti exasperat:
Cui multa carbonum strues
Vinum vaporat, halitum.
Hunc sponte conscendit rogam,
Vir sanctus ore interrito:
Ceu iam corona conscius
Celsum tribunal scanderet.
Subter crepante adspersæ
Scintillat, excussus cinis,
Punctisq; feruens stridulis
Sparsim per artus figitur.
Aruiua posthinc igneum
Impressa cantherem lauit,
Vis unde roris sumidi
In membra sensim liquitur.
Hæc inter immotus manet
Tanquam dolorum nescius,
Tenditq; in altum lumina:
Nam vincla palmas presserant.
Sublatus inde fortior,
Lugubre in antrum truditur:
Ne liber usus luminis
Animaret altum spiritum.
Est intus imo ergastulo

Locus tenebris nigrior.
Quem saxa meriti fornicis
Angusta clausum strangulant.
Eterna nox illic latet,
Expers diurni sideris:
Hic carcer horrendus suos
Habere fertur Inferos.
In hoc Barathrum conycit
Truculentus hostis martyrem,
Lignosq; plantas inserit,
Diuaricatis cruribus.
Quin addit & pœnam nouam
Crucis peritus artifex,
Nulli tyranno cognitam,
Nec fando compertam retrò.
Fragmenta testarum iubet
Hirta impolitæ angulis
Acuminata, infirmia
Tergo iacentis *sternerent.
Totum cubile spiculis
Armant, dolores anxij:
Insomne qui subter latens
Mucrone pulsent, obuio.
Hæc ille versutus, vafra
Meditatus arte struxerat:
Sed Belzebubis callida
Commenta Christus destruit.
Nam carceralis cecitas
Splendore lucis fulgurat,
Duplexq; morsus stipitis
Ruptis *cauernis dissilit.
Agnoscit heic Vincentius
Adesse, quod sperauerat,

*sternere.

*catenis

Tanti laboris premium,
Christum datorem luminis.

Cernit deinde fragmina
Iam testularum, mollibus
Vestire semet floribus,
Redolente nectar carcere.

Quin & frequentes Angeli
Stant, ac loquuntur cominus:

Quorum vnus ore augustior
Compellat his dictis virum.

Exsurge martyr inchyte,
Exsurge securus tui,
Exsurge, & almis coetibus
Noster sodalis addere.

Decursa iam satis tibi
Pœne minacis munia,
Pulcroq; mortis exitu
Omnis peracta est passio.

O miles inuictissime,
Fortissimorum fortior,
Iam te ipsa seua, & aspera
Tormenta victorem tremunt.

Spectator hæc Christus Deus
Compensat eno intermino,
Propriæq; collegam crucis
Larga coronat dextera.

Pone hoc caducum vasculum
Compage textum terrea,
Quod dissipatum soluitur,
Et liber in calum veni.

Hæc ille, sed clausas fores
Interna rumpunt lumina,
Tenuisq; per rimas nitor

Lucis

Lucis latentis proditur.

Hoc cum stuperet territus
Obsessor atrii liminis,
Quem cura pernox manserat
Seruare feralem domum:

Psallentis audit in super
Prædulce carmen martyris,
Cui vocis instat æmula
Conclauē reddit concauum.

Pauens deinde introspicit,
Admota quantum postibus
Acies per arctas cardinum
Intrare iuncturas potest.

Vernare multis floribus
Stramenta testarum videt,
Ipsūq; vulsis nexibus
Obambulantem pangere.

Implentur aures turbidi
Prætoris hoc miraculo:
Flet victus, & voluit gemens
Iram, dolorem, dedecus.

Exemptus, inquit, carcere,
Paullum benignis fotibus
Recreetur, ut pastum nouum
Pœnis refectus præbeat.

Coire toto ex oppido
Turbam fidelem cernerēs,
Mollire * perfultum torum,
Siccare cruda vulnera.

Ille ungularum duplices
Sulcos pererrat osculis:
Hic purpurantem corporis
Gaudet cruorem lambere.

* præfultum

Plerique

Plerique vestem lineam
Stillante tingunt, sanguine,
Tutamen, ut sacrum suis
Domireferuent, posteris.

Tunc ipse manceps carceris,
Et vinculorum ianitor,
Ut fert vetustas conscia,
Repente Christum, credidit.

Hic obseratis vestibus
Dense specum caliginis
Splendore lucis aduena
Micuisse clausum viderat.

At verò postquam lectuli
Martyr quietem contigit:
Ager morarum tadio,
Et mortis incensus siti.

* eiusmodi

Si mors habenda* huiusmodi est,
Que corporali ergastulo
Mentem resoluit liberam,
Et reddit auctori Deo:

Mentem piatam sanguine,
Mortis lauacris inclutam,
Que semet ac vitam suam
Christo immolandam præbuit:

Ergo, ut recline mollioribus
Rejecit auleis caput,
Victor relictis artubus
Cælum capeffit spiritus:

Cui recta celsò tramite
Referatur ad Patrem via,
Quam fratre casus impio
Abel beatus scanderat.

Stipant, euntem candidi

Hinc inde sanctorum chori,
Pariq, missus carcere
Baptista Joannes vocat.

At Christiani nominis
Hostem coquebant irrita
Fellis venena, & linidum
Cor efferata exusserant.

Sauire inermem crederes
Fractis draconem dentibus.
Euasit exultans, ait,
Rebellis & palmam tulit.

Sed restat illud ultimum,
Inferre pœnam mortuo,
Feris cadauer tradere,
Canibusue carpendum dare.

¶ Jam nunc & ossa exstinxero,
Ne sit sepulcrum funeris,
Quod plebs gregalis excolat,
Titulumq, figat, martyris.

Sic frendit, & corpus sacrum
Profanus, ah, dirum nefas,
Nudum, negato tegmine,
Exponit inter carices.

Sed nulla dirarum fames
Aut bestiarum, aut alitum
Audet tropæum gloria
Fœdare tactu squalido.

¶ Quin si qua clangens improbè
Circumuaret eminus,
Trucis volucris impetu
Depulsa vertebat fugam.

Nam cornus Elia datus
Olim, ciborum portitor,

Hoc

Hoc munus implet sedulo,
Et irremotus excubat.

Hic ex fructibus proximis
Infestus alarum sono,
Oculosq; penmis verberans,
Exegit immanem lapum.

Quis perfidorum credere
Ausit, rapacem belluam
Tauris paratam congregi,
Cessisse plumis mollibus?

Ibat malignum murmurans
Leui volatu exterritus:
Pradamq; visam fugerat
Custodis imbellis minis.

Quis audienti talia
Datiane tunc sensus tibi?
Quantis gementem spiculis
Figebat occultus dolor?

Cum te perenti corporis
Virtute victum cerneret,
Ipsis & impar ossibus,
Vacuisq; iam membris minor?

Sed quis, tyranne pertinax,
Hunc impotentem spiritum
Determinabit exitus?
Nullus ne te frangat modus?

Nullus, nec unquam desinam.
Nam, si ferina immanitas
Mansuescit, & clementia
Coruos voraces mitigat,

Mergam cadauer fluctibus:
Insana nunquam naufragis
Ignoscit unda, & spumeum

Nescit profundum parcere.

Aut semper illic mobilis
Incerta per ludibria
Vagis feretur fluctibus,
Squamosa pascens agmina:

Aut sub fragosis rupibus
Scabri petrarum murices
Inter recessus scrupulos
Discissarumpent viscera.

Ecquis virorum strenue
Cymbam peritus pellere:
Remo, rudente, & carbasso,
Secare qui Pontum queas?

Rapias palustri cespitem
Corpus, quod intactum iacet,
Leniq; vectum lembulo
Amplum per aquor auferas.

Sed complicatum sparteus
Clandat cadauer culleus:
Quem fune connexus lapis
Præcepit in altum deprimat.

At tu per undas emices
Rorante præcepit palmula,
Donec relictum longior
Abscondat adspæctus solum.

Hac iussa quidam militum,
Eumorphio nomen fuit,
Violentus, audax, Barbarus,
Furore feruens arripit.

Funale textum conserit,
Suto quod implet corpore,
Emensus & multum freti
Inter procellas excutit.

* statibus,

O' præ-

O' prepotens virtus Dei,
Virtus creatrix omnium:
Que turgidum quondam mare
Gradiente Christo strauerat,
Ut terga calcans aquoris
Siccis mearet passibus,
Plantas nec undis tingeret
Vasti viator gurgitis.

Hæc ipsa virtus iusserat
Rubrum salum dehiscere,
Patente dum fundo aridum.
Secura plebs iter * legit.

Nec non & ipsa nunc iubet
Seruire sancto corpori
Pontum quietis lapsibus
Ad curua pronum litora.

Saxum molaris ponderis
Ut spuma candens innatat,
Tantiq; custos pignoris
Fiscella fertur fluctibus.

Cernunt stupentes nauitæ
Vectam remensò marmore,
Labi retrorsum leniter
Æstu secundo, & flamine.

Certant & ipsi concito
Pontum phaselo scindere:
Longe sed artus præuolant.
Telluris ad mollem sinum.

Prius relatos denique
Humus quiescens suscipit,
Quam pulsa summis nisibus,
Carina portum tangeret.
Felix amœni litoris

* ticit.

Recessus ille: qui sacra
Fouens arenis viscera
Vicem sepulcri præbuit:
Dum cura sanctorum pia
Deslens adornat aggerem,
Tumuloq; corpus creditum
Vita reseruat postere.

Sed mox subactis hostibus,
Iam pace iustis reddita,
Altar' quietem debitum
Præstat beatis ossibus.

Subiecta nam sacrario,
Imamq; ad aram condita,
Celestis auram muneris
Perfusa subter hauriunt,

Sic corpus: ast ipsum Dei
Sedes receptum continet,
Cum Machabeis fratribus,
Sectoq; Isaie proximum.

Simplex sed illis contigit
Corona pœnarum: quibus
Finem malorum præstitit
Mortis supremus exitus.

Quid tale sector' ausus est?
Truncata nunquid corporis
Segmenta post serram feris
Obiecit, aut undis dedit?

Nam Machabæi martyris
Linguam tyrannus erutam,
* Raptam' ne pellem verticis
Anibus cruentis obtulit?

Tu solus ô bis in chlyte,
Solut, brabeij duplicis

* Ruptam'ue

K

T palmam

Palmam tulisti: tu duas

Simul parasti laureas.

In morte victor aspera,

Tum deinde post mortem pari

Victor triumpho proteris

Solo latronem corpore.

Adesto nunc, & percipe

Voces precantum supplices,

Nostri reatus efficax

Orator ad thronum Patris.

Per te, per illum carcerem,

Honoris augmentum tui,

Per vincla, flamas, ungulas,

Per carceralem stipitem,

Per fragmen illud testium.

Quo parta creuit gloria,

Per quem trementes posteri

Exosculamur lectulum:

Miserere nostrarum precum,

Placatus ut Christus suis

Inclinet aurem prosperam,

Noxas nec omneis imputet.

Si rite sollennem diem

Veneramur ore, & pectore:

Si sub tuorum gaudio

Vestigiorum sternimur:

Paulisper huc tu illabere,

Christi fauorem deferens,

Sensus grauati ut sentiant.

Leuamen indulgentia.

Sic nulla iam restat mora,

Quin excitatam nobilis

Carnem resumat spiritus,

Virtute

Virtute perfunctam pari.

Vt quæ laborum particeps

Commune discrimen tulit,

Sit & coheres glorie

Cunctis in æuum sæculis.

FRVCTVOSO, EPISCOPO TARRACO-

NENSI: AVGVRIO, ET EVLO-

GIO EIVS DIACONIS,

HYMNVS VI.

Conuenit carminis genus cum hymno post cibum,

Pastis visceribus, hoc modo:

FELIX Tarraco, Fructuose, vestris

Attollit caput ignibus coruscum,

Leuitis geminis procul relucens.

Hispanos Deus adspicit benignus,

Arcem quandoquidem potens Iberam

Trino martyre Trinitas coronat.

Ardens Augurinus capeffit athram:

Nec non Eulogius simul supernum

Christi lucidus ad sedile tendit.

Dux & praeuius, & magister illis

Ad tantum decus, ex Episcopali

Clarus nomine Fructuosus ibat.

Accitus quia Praesidis repente

fussu, venerat ad forum sacerdos

Leuitis comitantibus duobus.

Inde ad carcerem viros catenam

Pastus sanguine carnifex trahebat:

Gaudet currere Fructuosus ultro.

Ac ne quis socios timor feriret,

Preceptor vehemens eundo firmat,

Incenditq; fidem calore Christi.

Mecum state viri, vocat cruentus
Ad pœnam coluber, Dei ministros:
Ne mors terreat, est parata palma.
Carcer Christicolis gradus corona est,
Carcer prouehit ad superna celi,
Carcer conciliat Deum beatis.

His dictis, adeunt specum reorum,
Exercent ibi mysticum lauacrum,
Et purgamen aqua stupent tenebræ.
Sex heic continuis latent diebus,
Tandem stant, trucidis ad tribunal hostis,
Fratres tergeminos tremunt catastræ.

Iudex Emilianus imminet,
Atrox, turbidus, insolens, profanus,
Aras Dæmonicas coli iubebat.

Tu, qui doctor, ait, seris nouellum
Commenti genus, ut leues puella
Lucos destituant, Iouem relinquunt,

Damnes, si sapias, anile dogma.
Iussum est Cæsaris ore Gallieni:
Quod Princeps colit, ut colamus omnes.

Hæc santi placidus refert sacerdos.
Æternum colo Principem, dierum
Factorem, Dominumq; Gallieni:
Et Christum Patre profatum perenni,
Cuius sum famulus, gregisq; pastor.
Subridens ait ille. iam fuisti.

Nec differt furor, aut refrenat iram,
Senis destitnat ignibus cremandos:
Exsultant, prohibentq; flere vulgum.

Quosdam de populo videt sacerdos
Libandum sibi poculum offerentis:
Jeiuamus, ait, recusò potum.

Non dum nona diem resignat hora:
Nunquam conuiolabo ius dicatum,
Nec mors ipsa meum sacrum resoluet.
Sic Christus sitiens crucis sub hora
Oblatum sibi poculum recusans,
Nec libare volens, sitim peregit.

Intrant interea locum rotunda
Conclusum cauea: madens ferarum
Multo sanguine quem furor frequentat,
Cum spectacula perstreperunt cruenta,
Ac vilis gladiator ense duro
Percussus cadit, & fremit voluptas.

Heic flamante pyra, niger minister
Ardens supplicium parare iussus,
Construxit facibus rogam supremis.

Qui, cum corpora concremanda soluit,
Feruenteis animas amore lucis
Fractò carceris expediret antro.

Certant officijs pji sodales:
Plantis calceamenta dissolutis,
Pronus detrudere studebat vnus:

Sed sanctus vetat ora Fructuosus
Inclinata premi. facessite, inquit,
Ne nostram grauet obsequela mortem.

At quin ipse meos pedes resoluam,
Ne vestigia præpedita vinculis
Tardis gressibus irruant in ignem.

Cur lamenta rigant genas madentis?
Cur vestri memor ut sum rogatis?
Sanctis pro populis rogabo Christum.

Vix hæc ediderat, relaxat ipse
Indumenta pedum: velut Moyses
Quondam fecerat ad rubum propinquans.

Non dum

K 3

Non

Non calcare sacram cremationem,
Aut adstare Deo prius licebat,
Quam vestigia pura figerentur.
Stabat, calce mero, resultat, ecce
Celo spiritus, & serit loquelam,
Quæ cunctos tremescit audientis.
Non est, credite, pœna, quam videtis,
Quæ puncto tenui citata transit:
Nec vitam rapit illa, sed reformat.
Felices animæ: quibus per ignem
Celsa scandere contigit Tonantis:
Quas olim fugiet perennis ignis.
Hac inter, rapidis focos crepanteis
Intrant, passibus, & minantur ipsi
Flamarum * trepidantibus caminis.
Nexus denique, qui manus retrorsus
In tergum reuocauerant reuinctas,
Intacta cute decidunt, adusti.
Non ausa est cohibere pœna palmas,
In morem crucis ad Patrem leuandas:
Soluunt brachia, quæ Deum precentur.
Præscorum specimen, trium putares:
Quos olim Babylonicum per ignem,
Cantanteis stupuit tremens tyrannus.
Illi sed pia flama tum pepercit,
Nondum tempore passionis apto,
Nec mortis decus inchoante Christo.
Hos, cum defugeret vaporis ardor,
Orant, ut celer ignis aduolaret,
Et finem daret anxius periculis.
Excrata suos obire tandem
Maiestas famulos iubet, caducis
* Missos corporibus, sibiq. reddi.

* crepitanti-
bus

* Missis

Vidit Præsidis ex domo satellites
Calum martyribus patere apertum,
Insigneisq. viros per astra ferri.
Quin & filiole monens herili
Ostendit sceleris notam paterni,
Celo viuere, quos forum peremit.
Hæc tum virginitas palam videre
Per sudum meruit, patente calo,
Vt crimen, domini domus timeret.
Tum de corporibus sacris fauilla,
Et perfusa mero leguntur ossa,
Quæ aptim sibi quisque vindicabat.
Fratrum tantus amor domum referre
Sanctorum cinerum dicata dona,
Aut gestare sinu fidele pignus.
Sed ne reliquias resuscitandas,
Et mox cum Domino simul futuras,
Discretis loca diuidant, sepulcris:
Cernuntur niueis stolis amicti,
Mandant restitui, cauoq. claudi
Mistim marmore, puluerem sacrandum.
O' triplex honor, o' triforme culmen,
Quo nostra caput excitatur urbis,
Cunctis urbibus eminens Iberis.
Exsultare tribus libet patronis:
Quorum præsidio fouemur omnes
Terrarum populi Pyrenearum.
Circumstet chorus ex utroque sexu,
Heros, virgo, puer, senex, anicla:
Vestrum psallite rite Fructuosum.
Laudans Augurium resultat hymnus,
Mistis Eulogium modis coequans,
Reddamus paribus pares Camenas.

Vidit

K 4

Hinc

Hinc aurata sonent in arce tecta,
Blandum litoris exstet inde murmur,
Et carmen freta feriata pangant.
Olim tempus erit ruente mundo,
Cum te, Tarraco, Fructuosus acris
Solvat supplicio tegens ab igni.
Fors dignabitur & mox medelam
Tormentis dare, prosperante Christo,
Dulceis hendecasyllabos reuoluens.

QUIRINO SISCIANO ILLYRICO,
HYMNVS VII.

Monocolos pentaſtrophos. Versus sunt. Choriambi-
bici trimetri acatalecti.

-- -- -- --

INSIGNEM meritis virum
Quirinum, placitum Deo,
Vrbis moenia Siscie
Concessum sibi martyrem
Complexu patrio ſuient.
Hic sub Galerio Duce,
Qui tunc Illyricos ſinus
Urgebat ditionibus,
Fertur catholicam fidem
Illustrasse per exitum.
Non illum gladij rigor,
Non incendia, non fera
Crudeli interitu necant:
Sed lymphis fluuiialibus
Gurgēs dum rapit, abluit.
Nil refert vitreo aq̄ore,
An de flumine sanguinis
Tingat passio martyrem,

Aequo

Aequē gloria prouenit
Fluctu quolibet vuida.
Summo pontis ab ardui
Sanctae plebis Episcopus
In praeceps fluuij datur,
Suspendum laqueo gerens
Ingentis lapidem mola.
Deiectum placidissimo
Amnis vertice suscipit,
Nec mergi patitur sibi,
Miris vasta natatibus
Saxi pondera sustinens.
Spectant, eminens è solo
Doctorem pauidi greges:
Nam Christi populus frequens
Riparum sinuamina
Stipato agmine saepserat.
Sed Quirinus, ut eminens
Os circumtulit, heu, *suos
*Exemplo trepidos videt,
Nil ipse proprij memor
Inter stagna periculi,
Confirmat pia pectora,
Verbis mirificis rogans,
Ne quem talia terreant,
Neu constans titubet fides,
Aut pœnam putet emori.
Dicentem fluitantibus
Amnis terga vehunt, vadis:
Nec substrata profunditas
Saxoq̄, & laqueo, & viro
Audet sponte dehiscere.
Sensit martyr Episcopus

* suo
* Exemplo

K 5

7am

Iam partam sibi praeiipi
Palmam mortis, & exitus,
Adscensumq; negarier
Aeterni ad solum Patris.
Iesu cunctipotens, ait,
Haudquaquam tibi gloria
Hac est insolita, aut noua,
Calcere & fremitum maris,
Prona & flumina sistere.

Scimus discipulum Petrum,
Cum vestigia tingeret
Mortali trepidus pede,
Dextra subsidio tuae
Subiecisse salum solo.

Iordanem quoque nouimus
Tortis vorticibus vagum,
Dum fertur rapido impetu,
Ad fontem refluxis retrò
Configisse meatibus.

Hac miracula sunt tuae
Virtutis Domine, ut modò
Suspendar, leue praeatans,
Summo gurgite fluminis,
Cum collo scopulum traham.

Iam plenus titulus tui est,
Et vis prodita nominis,
Qua Gentilis hebet stupor.
Absoluas precor, optime,
Huius nunc animae moras.

Quid possis, probat, amicus
Qui vectat silicem liquor.
Hoc iam quod superest, cedo,
Quo nil est pretiosius,

Pro te Christe Deus mori.

Orantem simul halitus,
Et vox deserit, & calor:
Scandit spiritus ardua:
Fit pondus graue saxum:
Corpus suscipiunt aquae.

DE LOCO DVORVM MARTYRV, VBI
NVNC BAPTISTERIVM EST,
HYMNVS VIII.

Versus Elegiaci.

ELECTVS Christo locus est, ubi corda probata
Prouebat ad caelum sanguine, purget aqua.
Heic duo purpureum, Christi pro nomine casti,
Martyrium pulcra morte tulere viri.
Heic etiam liquido fluit indulgentia fonte,
Ac veteres maculas diluit amne nouo.
Qui cupit aeternum cali conscendere regnum,
Huc veniat, sitiens, ecce parata via est.
Ante coronati scandeabant, ardua testes
Atria, nunc lota celsa petunt, animae.
Spiritus aeterno solitus descendere lapsu,
Ut dederat, palmam, sic tribuit veniam.
Haurit terra sacros aut fonte, aut sanguine rores,
Exundatq; suo ingiter vnda Deo.
Ipse loci est Dominus, laterum cui vulnere utroque
Hinc cruor effusus fluxit, & inde latex.
Ibitis hinc, ut quisque potest per vulnera Christi,
Enectus gladijs alter, & alter aquis.

CASSIANO FOROCORNELIANO,
HYMNVS IX.

Dicolos distrophos. Versus primus est heroicus: ut,
Electus Christo locus est. Alter Iambicus Se-
narius: ut, O Nazarene dux Bethlem.

Sulla

SULLA Forum statuit Cornelius: hoc Itali urbem
Vocant ab ipso conditoris nomine.
Hic mihi cū peterem te, rerum maxima Roma,
Spes est oborta prosperum Christum fore.
Stratus humi, tumultu aduoluebar, quem sacer ornat
Martyr, dicato Cassianus corpore.
Dum lacrymans mecū reputo mea vulnera, & omnes
Vitæ labores, ac dolorum acumina:
Erexi ad cælum faciem, stetit obuia contrā
Fucis colorum picta imago martyris,
Plagas mille gerens, totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.
Innumeri circum pueri, miserabile visu,
Confossa paruis membra figebant stylis:
Vnde pugillares soliti percurrere ceras,
Scholare murmur annotantes scripserant.
Ædituus consultus ait, quod prospicis, hospes,
Non est inanis, aut anilis fabula.
Historiam pictura refert: que tradita libris,
Veram vetusti temporis monstrat fidem.
Præfuerat studijs puerilibus, & grege multo
Septus, magister litterarum sederat.
Verba notis breuibus comprehendere cuncta peritus,
Raptimq; punctis dicta præpetibus sequi.
Aspera nonnunquam præcepta, & tristitia * visa,
Impube vulgus mouerant ira, & metu.
Doctor amarus enim discenti semper ephebo,
Nec dulcis ulli disciplina infantia est.
Ecce fidem quatiens tempestas seua, premebat
Plebem dicatam Christianæ gloriæ.
Extrahitur cœtu è medio moderator alumni
Gregis, quod aris supplicare spreuerat.
Pœnarum artifice querenti, quod genus artis

* iussa,

Vir nosset, alto tam rebellis spiritu.
Respondent, agmen tenerum, ac puerile gubernat,
Fictis notare verba signis imbuens.
Ducite, conclamat, captiuum: ducite, & ultro
Donetur ipsis verberator paruulis.
Vt liber illudant, lacerent impunè, manusq;
Tingant magistri feriatis sanguine.
Ludum discipulis, volupe est, ut præbeat ipse
Doctor seuerus, quos * nimis coercuit.
Vincitur post terga manus, spoliatus amictu,
Adest acutis agmen armatum stylis.
Quantum quisque odij tacita conceperat ira,
Effundit ardens felle tandem libero.
Coniungunt alij fragilibus inq; ora tabellas:
Frangunt: relisa fronte lignum dissilit.
Buxa crepant, cerata, genis impacta cruentis,
Rubetq; ab ictu curua humens pagina.
Inde alij stimulos & acumina ferrea vibrant,
Qua parte aratis cera sulcis scribitur:
Et qua scelti apices abolentur, & aquoris hirti
Rursus nitefcens innouatur area.
Hinc foditur Christi confessor, & inde secatur:
Pars viscus intrat molle, pars scindit cutem.
Omnia membra manus pariter fixere ducenta,
Totidemq; gutta vulnerum stillant simul.
Maior tortor erat, qui summa pupugerat, insans,
Quam qui profunda perforarat viscera.
Ille leuis, quoniam percussor morte negata
Sæuire solis scit dolorum spiculis.
Hic quanto interius vitalia condita pulsant,
Plus dat medele, dum necem propè applicat.
Este precor fortes, & vincite viribus annos:
Quod desit eno, suppleat crudelitas.

* minis

Sed

Sed male conatus tener, infirmusq; laborat:

Tormenta crescunt, dum fatiscit carnifex.

Quid gemis? exclamat, quidam, tute ipse magister

Istud dedisti ferrum, & armaſti manus.

Reddimus ecce tibi tam millia multa notarum,

Quam stando, flendo, te docente, excepiſmus.

Non potes irasci, quod scribimus: ipse iubebas,

Nunquam quietum dextera ut ferret stylum.

Non petimus toties te preceptore negatas,

Anare doctor, iam scholarum ferias.

* Pingere

* Pingere puncta libet, sulcisq; intexere sulcos,

Flexas catenis impedire virgulas.

Emendes licet inspectos longo ordine versus,

Mendosa forte si quid erravit manus.

Exerce imperium: ius est tibi plectere culpam,

Si quis tuorum te notavit segnius.

Talia ludebant pueri per membra magistri:

Nec longa fessum poena soluebat virum.

Tandem luctantis miseratus ab ethere Christus,

Iubet resolui pectoris ligamina:

Difficileisq; moras anime, ac retinacula vitæ

Relaxat, artas & latebras expedit.

Sanguis ab interno venarum fonte patenteis

Vias secutus, deserit precordia,

Totq; foraminibus penetrati corporis exit

Fibrarum anhelans ille vitalis calor.

Hæc sunt, quæ liquidis expressa coloribus, hospes,

Miraris: ista est Cassiani gloria.

Sugere, si quod habes iustum, vel amabile votum,

Tibi si qua spes est, si quid intus æstuas.

Audit, crede, preces martyr proſperimus omneis,

Retasq; reddit, quas videt probabileis.

Parco, complector tumultum, lacrymas quoque fundo:

Altus

Altus tepeſcit ore, saxum pectore.

Tunc arcana mei percenſes cuncta laboris:

Tunc, quod petebam, quod timebam, murmuro:

Et post terga domum dubia sub ſorte relictam,

Et ſpem futuri ſorte nutantem boni.

Audior, urbem adeo, dextris ſucceſſibus vtor:

Domum reuertor, Caſſianum prædico.

ROMANO ANTIOCHENO, HYMNVS X.

Monocolos pentaſtrophos. Carminis eadem ratio

eſt, quæ fuit Præſationis Psychomachia,

Senex fidelis.

ROMANE, Chriſti fortis aſſertor Dei,

Elinguis oris organum fautor moue:

Largire comtum carmen, infantiffimo:

Fac ut tuarum mira laudum concinam:

Nam ſcis & ipſe poſſe mutos eloqui.

Plectrum palati, & faucium ſeuus tibi

Tortor reuulſit, nec tamen ſilentium

Indixit ori, quo fatebaris Deum.

Vox veritatis teſtis exſtingui nequit,

Nec ſi recis palpitet meatibus.

Sic noſter hærens ſermo lingua debili

Balbutit, & modis laborat, abſonis:

Sed ſi ſuperno rore reſpergas iecur,

Et ſpiritali lacte pectus irriges,

Vox impeditos rauca laxabit ſonos.

Euangelifta ſcripſit ipſum talia

Præcepta Meſſian dediffe Apoſtoliſ.

Nolite verba, cum ſacramentum meum

Erit canendum, prouidenter querere:

Ego imparatis, quæ loquantur, ſuggeram.

Sum mutus ipſe, ſed potens ſacundia

Mea

Mea lingua Christus luculenter differet:
Ipse explicabit, quos supremo spiritu
Damon, tumultus dum domatur, mouerit,
Furore pestis peior in nouissimo.

Sic vulneratus anguis ictu spiculi
Ferrum remordet, & dolore sauior
Quassando pressis immoratur dentibus:
Hastile fixum sed manet profundius,
Nec cassa sentit morsuum pericula.

Galerius orbis forte Romani statum
Ductor regebat, ut refert antiquitas,
Immitis, atrox, asper, implacabilis:
Edicta late mundum in omnem miserat,
Christum negaret, quisqui mallet viuere.

Hæc ille serpens ore dictat regio,
Qui mortuorum de sepulcris exiens
Clamat. quid ante tempus aduentu cito
Mea regna soluis? parce fili altissimi,
Vel possidere corda porcorum iube.

Prefectus istis imminens negotijs
Asclepiades, ire mandat milites,
Ecclesiastenq; de sacrarijs
Raptare plebem, mancipandam vinculis,
Ni disciplinam Nazarenam respuat.

Mox ipse, templum cogitans irrumperere,
Et dissipare sancta sanctorum studens,
Armis profanus preparabat impijs
Altaris aram funditus pessundare,
Foresq; & ipsas in ruinam soluere.

Precurrit index his repente cognitis
Romanus, acris heros excellentie,
Venire in armis perduelleis nuntiat,
Animos pauentum praestruens hortatibus,

Stent

Stent, ut parati, ne ue cedant turbini.

Conspirat uno federatus spiritu
Grex Christianus, agmen imperterritum,
Matrum, virorum, paruulorum, virginum:
Fixa, & statuta est omnibus sententia
Fidem tueri, vel libenter emori.

Refert repulsus miles ad subsellia,
Plebis rebellis esse Romanum Ducem,
Flagrare cunctos pernicipaci audacia,
Fugulos reiectos obstinate opponere,
Quo gloriosa morte fortes oppetant.

Preceps iubetur inde Romanus rapi,
Solutq; ut incitator & fax omnium,
Pro contumaci plebe causam dicere.
Non resistens, seq; vinciri petit,
Flexas & ultro torquet in tergum manus.

Amor corona pane praeuenit truncem
Licetor artem, sponte nudas offerens
Costas, bisulcis exarandas ungulis.
Irrumpit altum limen, & praecomibus
Stupore mutis, ipse tortorem trahit.

Adstanti ob ora, sic tyrannus incipit.
Infame monstrum, vilis, intestabilis,
Tu ventilator urbis, & vulgi leuis
Procella, menteis inquietas mobileis,
Ne se imperita turba dedat legibus.

Populare quiddam sub colore gloria
Flitterata credidit frequentia,
Ut se per anuum consecrandos autument,
Si bella Diuis, ceu Gigantes, inferant,
Victiq; flammis obruantur montium.

Hoc tu parasti perditæ spectaculum
Gladiis cruenta de necandis ciuibus:

L

Quos

* exsecandas

Quos ut profanos, impiati & sæculi
Reos, necesse est te magistro interfici:
Tu causa mortis, tu malorum signifer.

Ni fallor, æquum est, ut quod auctor improbus
Tolerare multos compulisti, ut carnifex
In te recurrat, proq; tantis cadibus
Que mox futura, primus exitum luas,
Feras & ipse, quod ferendum suaseras.

His ille contra reddit ore libero.
Amplector o Præfekte, nec me subtraho,
Ut pro fideli plebe solus immoler,
Dignus subire cuncta, si me consulis,
Quæcunque vestra iusserit crudelitas.

Intrare seruis idolorum, ac Damonum,
Sanctam salutis non licet nostra domum,
Ne polluat purus orandi locus:
Confido in * almo Spiritu, nunquam tibi
Dandum, ut beatum limen attingas pede.

Ni forte noster factus, in nostrum gregem
Mereare sumi: quod pater faxit Deus.
Incensus his Asclepiades, iusserat,
Eniscerandum corpus eculeo eminuis
Pendere, & vinctis, vngulisq; crescere.

Apparitores sed furenti suggerunt,
Illum vetusta nobilem prosapia,
Meritisq; multis esse primum ciuium.
Iubet amoueri noxialem stipitem,
Plebeia clarum poena ne damnet virum.

Tundatur, inquit, * tergum crebris ictibus,
Plumboq; cernix verberata extuberet:
Persona quæque competenter plectitur,
Magniq; refert, vilis, an sit nobilis:
Gradu reorum, forma tormentis datur.

* sancto

* terga

Pulsatus

Pulsatus ergo martyr illa grandine,
Postquam inter ictus dixit hymnum plumbeos,
Erectus insit, absit, ut me nobilem
Sanguis parentum præstet, aut lex curiæ:
Generosa Christi secta nobilitat viros.
Si prima nostris quæ sit in cunabulis
Origo, textu stemmatis recenscas:
Dei parentis esse ab ore cœpimus:
Cui quisquis seruit, ille vere est nobilis:
Patri rebellis, inuenitur degener.

Honos deinde stemmati accedit nouus,
Et splendor ingens, ut magistratus, venit:
Si confitendi nominis testem probum
Signent, iniusta ferri, & ignis vulnera,
Et vim dolorum mors sequatur inchoata.
Caue benignus esse peruerse velis,
Nec mi remissus leniter pepercis:
Incumbe membris tortor, ut sim nobilis.
His ampliatus si fruatur successibus,
Genus patris, matrisq; floccifecero.

Hæc ipsa vestra dignitatum culmina
Quid esse censet? nonne cursim transeunt,
Fasces, secures, sella, prætextæ, toga,
Licitor, tribunal, & trecenta insignia:
Quibus tumetis, moxq; detumescitis?
Cum Consulatum initis, ut vernæ solent,
Pudet fateri, farre pullos pascitis:
Aquila ex eburna sumit arrogantiam
Gestator eius, ac superbit belluæ
Inflatus osse, cui figura est alitis.

Iam si sub aris ad sigillorum pedes
Iaceatis, infra scitilem quercum siti,
Quid esse vobis æstimem proiectus?

* crucienta

L 2. Nudare

Nudare plantas, ante carpentum scio
Proceres togatos, matris Idea sacris.

Lapis nigellus euehendus effedo,
Muliebris oris clausus argento sedet:
Quem dum ad lauacrum praeuendo ducitis,
Pedes remotis atterentes calceis
Almonis usque peruenitis riuiulum.

Quid illa turpis pompa? nempe ignobileis
Vos esse monstrat, cum Luperi curritis.
Quem seruulorum non reat vilissimum,
Nudus plateas si per omneis cursitans,
Pulset puellis verbere ictus ludicro?

Miseret tuorum me sacrorum, & Principum,
Morumq; Roma, saeculi summam caput.
Age explicemus, si placet, mysteria,
Praefecte, vestra: iam necesse est audias,
Nolis, velis ne, quid colatis sordium.

Nec terret ista, qua tumes, vesania,
Quod vultuosus, quod supinus, quod rigens,
T tormenta lethi comminaris asperi:
Si me mouere rebus vllis niteris,
Ratione mecum, non furore dimica.

Iubes relictis Patris, & Christi sacris,
Vt tecum adorem feminas, ac mille mares,
Deos, Deasq; deq; sexu duplici
Natos, nepotes, abnepotes editos,
Ac tot stuprorum sordidam prosapiam.

Nubunt puella, saepe luduntur dolis,
Amasionum comprimuntur fraudibus.
Incesta feruent: furta mæchorum calent:
Fallit maritus: odit uxor pellicem:
Deos catene colligant adulteros.

Ostende queso, quas ad aras præcipis

Veruece

Veruece caso sumet ut cespes meus?
Delphos ne pergam? sed vetat palastrici
Corrupta ephēbi fama, quem vester Deus
Effeminavit gymnadis licentia.
Mox fletit impuratus occisum graui
Disco, & dicauit florulentum succubam.
Conductus idem paut alienum pecus:
Furem deinde perdit passus gregis
Segnis bubulcus, tela & ipsa perdidit.
An ad Cybellis ibo lucum pineum?
Puer sed obstat Gallus ob libidinem,
Per triste vulnus, perq; sectum dedecus
Ab impudica tutus amplexu Deæ:
Per multa * matri sacra plorandus spado.
Sed credo magni limen amplectar Iouis:
Qui si citetur legibus vestris reus,
Laqueis minacis implicatus Iulie,
Luctu seueram victus & Scantiniam,
T cognitore dignus ire in carcerem.
Quid aureorum conditorem temporum
Censes colendum? quem fugacem non negas
Latuisse furtim, dum * reformidat malum:
Quem si beatè viuere audit Iupiter,
Plectat necesse est occulendi conscios.
Quid inter aras dissidentum Numinum
Putas agendum? Martis indignabitur
Offensa virtus, si colatur Lemnius.
Iunonis iram sentiet, quisquæ, ut Deum,
Signo, aut sacello consecrarit Herculem.
Dices, licenter hæc Poetas fingere:
Sed sunt, & ipsi talibus mysterijs
T tecum dicati: quodq; describunt, colunt.
Tu cur piaculum tam libenter lætitas?

*matris

*pauesceret

Cur in theatris, te vidente, id plauditur?

Cygnus stuprator peccat, inter pulpita.
Saltat. Tonantem tauricornem ludius:
Spectator horum Pontifex summus sedes,
Ridesq; & ipse nec negando deluis,
Cum fama tanti polluat Numinis,

Cur tu sacrate per cachinnos solueris,
Cum se maritum fingit Alcmena Deus?
Meretrix Adonin vulneratum scenica
Libidinoso plangit affectu palam.

Nec te lupanar Cypridis sancte mouet?

Quid, quod sub ipsis veritas signis patet,
Formata in are criminum vestigijs?

Quid vult sigillum semper affixum Ioni
Auis ministra? nempe velox armiger
Leno, exoletum qui tyranno pertulit.

Facem recincta veste pretendit Ceres.

Cur, si Deorum nemo rapuit virginem:

Quam nocte querens mater errat peruigil?
Fusos rotantem cernimus Titynthium.

Cur, si Neera non fuit ludibrio?

Quid rusticorum monstra detestor Deum?

Faunos, Priapos, fistularum praesides,
Nymphas natanteis, incolasq; aquatiles,
Sitas sub alto, more ranarum, lacu.

Diuinitatis vis in algis vilibus?

Ad hac colenda me vocas, censor bone?

Potes ne quidquam tale, si sanum sapis,
Sanctum putare? nonne pulmonem mouet
Derisus, istas intuens ineptias,

Quas vinolenta somnijs fingunt, anus?

At, si quid usquam vanitatis mystica,
Nobis colendum est, ipse primus incipe:

* Pronusq;

* Promiscue adora quidquid in terris sacri est:
Deos Latinos, & Deos Aegyptios,

Quois Roma libat, quois Canopus supplicat.
Venerem precaris? comprecare & simiam.

Placet sacratus aspis Aesculapy?

Crocodilus, ibis, & canes cur displicent?

Appone porris religiosas arulas:

Venerare acerbum cepe, & mordax halium.

Fuliginosi thure placantur Lares,

Et respuuntur consecrata oluscula?

At vnde maior esse maiestas focis,

Quam nata in hortis sarculatis creditur?

Si Numen ollis, Numen & porris inest.

Sed pulcra res est forma in are sculptilis.

Quid imprecabor officinis Gracia,

Quae condiderunt Gentibus stultis Deos?

Forceps Myronis, mallens Polycteti

Natura vestrum est, atque origo Celitum.

Ars seminandis efficax erroribus,

Barbam rigentem dum Iouis circumplicat,

Dum, defluentem leniter flectens comam,

Limat, capillos, & corymbos Liberi,

Et dum Mineruae pectus hydrys asperat:

Iniecit atram territis formidinem,

Ut fulmen aris, ceu Tonantis, horreant:

Tremant, venenum sibilantis *Gorgonae:

Putent, ephelum post triumphos Indicos

Ferre thyrsos posse, cum sit ebrius.

Tum quod Dianam molle succinctam vident,

Venantis arcum pertimescunt virginis:

Si forte vultum tristioris Herculis,

Liquore crispo massa sinxit fusilis,

Clauam minari, ni colatur, creditur.

ſam quis pauentum corda terror occupat?

Iunonis iram ſi politè expreſſerit,

Velut retortis intuens obtutibus,

Auertat ora de litantis hoſtia,

Lapis ſeuera fronte mentitur minas.

Miror, quòd ipſum non ſacratís Mentorem,

Nec templum, & aras ipſe Phœdias habet,

Fabri Deorum, vel parentes Numinum:

Qui ſi caminis inſtitiffent, ſegniùs,

Non eſſet ullus Iupiter conſtatilis.

Non erubeſcis ſtulte, pago dedite,

Te tanta ſemper perdiſſe opſonia:

Quæ Dijs ineptus obtuliſti talibus,

Quos trulla, peluis, cantharus, ſartagineſ,

Fracta, & liquata contulerunt vaſcula?

Ignosco ſatuis hæc tamen vulgaribus:

Quos lana terret diſcolore in ſtipite,

Quos ſapè falſus circulator decipit:

Quibus omne ſanctum eſt, quod pauendum rancida

Edentularum cantilena ſuaſerint.

Vos eruditos miror, & doctos viros,

Perpenſa vite quos gubernat regula,

Nefcire vel diuina, vel mortalia

Quo iure conſtent: quanta maietas regat,

Quidquid creatum eſt, quæ creauit omnia.

Deus perennis, res inæſtimabilis,

Non cogitando, non videndo clauditur:

Excedit omnem mentis humane modum,

Nec comprehendendi viſibus noſtris valet,

*Extraq̃, & * intus implet, ac ſuperfluit.*

Intemporalis antè, quam primus dies:

Eſſe, & fuiſſe ſemper vnus obtinet:

Lux ipſe vera, veri & auctôr luminis:

* intra com-
plet,

Cim

Cum lumen eſſet, lumen effudit ſuum:

*Ex luce fulgor natus * huic eſt, Filius.*

Vis vna Patris, vis & vna eſt Filij,

Vnuſq̃, ab vno lumine ſplendor ſatus,

Pleno refulſit claritatis lumine.

Natura ſimplex pollet vnius Dei,

Et quidquid vſquam eſt, vna virtus condidit.

Celum, ſolumq̃: vim marini gurgitis,

Globos dierum, noctiumq̃, præſides,

Ventos, procellas, fulgura, imbres, nubila,

Septentriones, Heſperos, æſtus, niues,

Fontes, pruinas, & metalla, & flumina:

Prærupta, plana, montium conuallia,

Feras, volucres, reptileis, natatilis,

*Iumenta, * pecudes, ſubingaleis belluas,*

Flores, fructeta, germina, herbas, arbores,

Quæ ſunt, odori, quæq̃, vernant, eſui.

Hæc non labore, & arte molitus Deus,

Sed iuſſione, quam poteſtas protulit.

Mandauit eſſe, facta ſunt, quæ non erant.

Verbo creauit omniformem machinam:

Virtus paterna ſemper in verbo fuit.

Cognoſtis ipſum, nunc colendi agnoſcite

Ritum, modumq̃: quale ſit templi genus,

Quæ dedicari ſanxerit donaria,

Quæ vota poſcat, quos ſacerdotes velit,

Quod mandet illic nectar immolariet.

Eadem ſibi ipſe mente in hominis condidit

Viuam, ſerenam, ſenſualem, flabilem,

Solui incapacem poſſe, nec deſtructilem:

Pulchram, venuſtam, præminentem culmine,

Discriminatis illitam coloribus.

Illic ſacerdos ſtat. ſacrato in limine,

L 5

Foresq̃

* hic

* pecua,

Foresq; primas virgo custodit Fides,
Innexa crineis vinculis regalibus,
Poscit litari victimas Christo, & Patri,
Quas scit placere, candidatas, simplices:
Frontis pudorem, cordis innocentiam,
Oris quietem, castitatem corporis,
Dei timorem, regulam scientia,
Ieiuniorum parcitatem sobriam,
Spem non iacentem, semper & largam manum.

Ex his amœnus hostys surgit vapor,
Vincens odorem balsami, thuris, croci,
Auras madenteis Persicorum aromatum:
Sublatus inde, calum adusque tollitur,
Et prosperatum dulcè delectat Deum.

Hanc disciplinam quisquis insensus vetat,
Vetat, probatum viuere, & sanctum sequi,
Vetat vigorem mentis altè intendere,
Nostriq; acumen, ignis ad terram vocat,
Nec excitari vim sinit prudentia.

O' merfa limo cecitas gentilium,
O' carnulenta nationum pectora,
O' spissus error, o' tenebrosus genus;
Terris amicum, deditum cadaueri,
Subiecta semper intuens, nunquam suprâ.

Furor ne summus, ultima & dementia est,
Deos putare, qui creantur nuptijs?
Rem spiritalem terrulentè querere:
Elementa mundi consecrare altaribus:
Id, quod creatum est, conditorem credere?

Deasciato supplicare stipiti:
Verris cruore scripta saxa spargere:
Aras ofellis obsecrare bubulis:
Homines fuisse cùm scias, quos consecras,

Vrmas

Vrmas, reorum morticinas, lambere?

Desiste Iudex saculi, tantum nefas

Viris iubere fortibusq;, & liberis:

Nilest amore veritatis celsius.

Dei perennis numen, asserentibus

Nihil est pauidi, mors & ipsa subiacer.

Dudum coquebat, differente martyre

Aesclepiades intus iram subdolan,

Stomachatus alto felle, dum longum silet,

Bilemq; tectis concipit prae cordis,

Tandem latentis vim furoris euomit.

Pro Iupiter, quid est, quod ex hoc audio!

Stat, inter aras, & Deorum imagines,

Et quod fateri cogor, in medio foro,

Tacente memet hic perorat, perditus,

Quidquid sacrorum est ore fœdans impio.

O' fas priorum, moris o' prisca status,

Inuenta Regum pro salute publica

Pompiliorum nostra carpunt secula.

Quis hos sophistas error inuexit nouus,

Qui non colendos esse Diuos disputent?

Nunc dogma nobis Christianum nascitur,

Post euolutos mille demum Consules

Ab vrbe Roma: ne retexam Nestoras.

Quidquid nouellum surgit, olim non fuit.

Vis summa rerum nosse? Pyrrham consule.

Vbi iste vester tunc erat, summus Deus,

Diuinum fauore cùm puer Mauortius

Fundaret arcem septicollem Romulus?

Quod Roma pollet auspiciatò condita,

Ioui Statori debet, & Dijs ceteris.

Hoc sanctum ab æuo est, hoc ab atavis traditum:

Placanda nobis pro triumphis Principis

Delubra,

Delubra, sanctus ut secundet gloriam,
Procinctus, utq; subiugatis hostibus
Ductor quietum frenet orbem legibus.

Accingere ergo quisquis es nequissime
Pro principali rite nobiscum Deos
Orare vita: vel, quod hostem publicum
Pati necesse est, solve pœnam sanguine.
Spreuisse templa, respuisse est Principem.

Tunc ille, nunquam pro salute, & maximis,
Fortissimisq; Principis cohortibus
Aliter precabor, quam fidelè, ut militent,
Christiq; lymphis ut renascantur Patri,
Capiant & ipsum calitùs Paracletum:
Ut idolorum respuant caliginem,
Cernant & illud lumen æternæ spei,
Non succulentis influens obtutibus,
Nec corporaleis per fenestras emicans,
Puris sed intus quod relucet mentibus.

Pupilla carnis crassa crassum perspicit,
Et res caduca, quod resoluendum est, videt:
Liquidis videndis aptus est anima liquor:
Natura feruens sola, ferventissima
Diunitatis vim coruscantem capit.

Hoc opto lumen, Imperator nouerit
Tuus, meusq; si velit fieri meus:
Nam si resistit Christiano nomini,
Meus ille talis Imperator non erit:
Scelus iubenti, crede, nunquam seruiam.

Statis ministri, clamitans Iudex ait,
Statis, manusq; continetis vindices?
Non rupta sulcis diffecatis viscera?
Animam nec intus abditam rimamini,
Erumpit unde vox profana in Principem?

Scindunt

*utrinque

Scindunt. *utrinque milites teterrimi
Mucrone hinc latus latius viri,
Sulcant per artus longa tractim vulnera,
Obliqua rectis, recta transuersis secant,
Et iam reiectis pectus albet ossibus.

Nitendo anhelant, disfluunt sudoribus,
Cum sit quietus heros in quem sauiunt.
Hæc inter, addit spontè Romanus loqui.
Si quaris, o Præfekte, verum noscere,
Hoc omne quidquid lancinamur, non dolet:

Dolet, quod error pectori insidet tuo,
Populos quod istos perditus tecum trahis.
Currunt frequentes undique ad spectaculum
Gentile vulgus, heu, gemenda corpora,
Crudumq; nostra sortis exemplum tremunt.

Audite cuncti, clamo longè, ac prædico:
Emitto vocem de catastra celsior:
Christus paterne gloriæ splendor, Deus
Rerum creator, noster idem particeps,
Spondet salutem perpetem credentibus.

Anima salutem, sola quæ non occidit,
Sed iuge durans, dispare casus subit,
Aut luce fulget, aut tenebris mergitur.
Christum secuta Patris intrat gloriam:
Disiuncta Christo mancipatur Tartaro.

Curanda mercis qualitas, quenam mihi
Contingat, olim perpetis substantiæ:
Nam membra parvipendo quo pacto cadant,
Casura certè lege naturæ suæ.
Instat ruina: quod resoluendum est, ruat.

Nec distat, ignes, & fidicula sauiant,
An corpus ægrum languor asper torqueat,
Cum sæpè morbos maior armet sauitia.

Non

Non ungularum tanta vis latus fodit,
Mucrone quanto dira pulsat. pleuresis.

Nec sic iniusta laminis ardet cutis,
Vt febris atro felle venas exedit,
Vel summa pellis ignis obductus coquit,
Papulasq; ferner aestuosus excitat:
Credas cremari stridulis cauteribus.

Miserum putatis, quod retortis pendeo
Extentus vlnis, quod renelluntur pedes,
Compago nervis quod sonat crepantibus:
Sic eiulantes ossa clamant. diuidi,
Nodosa torquet quos podagra, & arthresis.

Horretis omnes hasce carnificum manus.
Num mitiores sunt manus medentium,
Laniena quando scuit Hippocratica?
Vinum secatur viscus, & recens cruor
Scalpella tingit, dum putredo abraditur.

Putate ferrum triste chirurgos meis
Inferre costis, quod secat salubriter.
Non est amarum, quo reformatur salus.
Videntur isti carpere artus tabidos:
Sed dant medelam rebus intus viuidis.

Quis nescit autem quanta corruptela sit
Contaminatae carnis, ac solubilis?
Sordet, tumescit, liquitur, foetet, dolet,
Inflatur ira, soluitur libidine:
Plerumque felle tincta liuores trahit.

Aurum regeſtum non ne carni acquiritur?
Illusa vestis, gemma, bombyx, purpura,
In carnis vsum mille queruntur dolis:
Luxus vorandi carnis aruinam fouet:
Carnis voluptas omne per nefas ruit.

Medere queso, carnifex, tantis malis:

Concede

Concede, carpe fomitem peccaminum:
Fac ut refecto debilis carnis situ
Dolore ab omni mens supersit libera,
Ne gestet ultra, quod tyrannus amputet.

Nec terrearis turba circumstantium:
Hoc perdo solum, quod peribit omnibus:
Regi, clienti, pauperiq;, & diuiti.

Sic vernularum, sic Senatorum caro
Tabescit, imo cum sepulcro condita est.
Lactura vilis mordet, & damnum leue.

Si, quo carendum est, perdere extimescimus:
Cur, quod necesse est, non voluntas occupat?
Natura cur non vertit in rem gloria?

Legale damnum deputemus praemijs.
Sed praemiorum forma quae sit fortibus,
Videamus: illa nempe, quae nunquam perit.

Celo refusus subuolabit spiritus,
Dei parentis perfruetur lumine,
Regnante Christo stans in arce regia.

Quandoque calum, ceu liber, plicabitur,
Cadet rotati Solis in terram globus,
Sphaeram ruina menstruaem destruet:

Deus superstes solus, & iusti simul
Cum sempiternis permanebunt Angelis.

Contemne praesens utile, o prudens homo,
Quod terminandum, quod relinquendum est tibi:
Omitte corpus, rem sepulcri, & funeris:

Tende ad futuram gloriam: perge ad Deum:
Agnosce* qui sis: vince mundum, & saeculum.

Vix dum elocutus martyr hanc peregerat
Orationem, cum furens interfecit
Aesclepiades. vertat ictum carnifex
In os loquentis, inq; maxillas manum,

* quid

Sulcosq;

*impus,

Sulcosq; acutos, & fidiculas transferat.

Verboſitatis ipſe rumpatur locus,
Scaturienteis perdat. ut loquacitas
Sermonis auras, perforatis ſollibus,
Quibus ſonandi nulla lex ponit modum:
Ipſa & loquentis verba torqueri volo.

Implet iubentis dicta licetor * improbus,
Charaxat ambas ungulis ſcribentibus
Genas, cruentis & ſecat faciem notis:
Hiſſuta barbis ſoluitur carptim cutis,
Et mentium aduſque vultus omnis ſcinditur.

Martyr fluentem ſatur inter ſanguinem.
Grates tibi, o Prefecte, magnas debeo,
Quod multa pandens ora, iam Chriſtum loquor:
Arctabat, ampli nominis preconium
Meatus vnus, impar ad laudes Dei.

Rimas patentis inuenit vox edita,
Multisq; fuſa rictibus reddit ſonos
Hinc inde plureis, & proſatur vndique
Chriſti, Patrisq; ſempiternam gloriam.
Tot ecce laudant ora, quot ſunt vulnera.

Talirepreſſus cognitor conſtantia,
Ceſſare poenam precipit: tunc ſic ait.
Per Solis igneis iuro: qui noſtros dies
Reciprocatis adminiſtrat, circulis:
Cuius recurſu lux, & annus ducitur.

Ignis parandus iam tibi triſtis rogi,
Qui ſine digno corpus iſtud deuoret,
Quod perſeuerans tam reſiſtit nequiter
Sacris vetuſtis, nec dolorum ſpiculis
Victum ſatiſcit, ſitq; poenis fortius.

Quis hunc rigorem pectori iniecit ſtupor?
Mens obſtinata eſt: corpus omne occalluit.

Tantus

Tantus nouelli dogmatis regnat. furor!

Hic nempè veſter Chriſtus haud olim fuit,
Quem tu fateris ipſe ſuffixum cruci.

Hæc illa crux eſt omnium noſtrum ſalus,
Romanus inquit: hominis hæc redemptio eſt.

Scio incapacem te ſacramenti, impie,
Non poſſe cæcis ſenſibus myſterium

Haurire noſtrum: nil diurnum nox capit:

Tamen in tenebris proſeram, claram facem.

Sanus videbit: lippus oculos obteget.

Remouete lumen, dicit inſanabilis:

Inuioſa eſt nil videnti claritas.

Audi, profane, quod orauatus oderis.

Regem perennem Rex perennis protulit,

Inſe manentem, nec minorem tempore,

Quia tempus illum non tenet: nam ſons retro

Exordiorum eſt, & dierum, & temporum,

Ex patre Chriſtus: hoc Pater, quod Filius.

Hic ſe videndum præſtuit mortalibus:

Mortale corpus ſumſit immortalitas,

Ut dum caducum portat, æternus Deus,

Transire noſtrum poſſet ad celeſtia:

Homo eſt peremptus, & reſurrexit Deus.

Congreſſu mors eſt, membra geſtanti, Deo:

Dum noſtra tentat, ceſſit immortalibus.

Stultum putatis hoc ſophiſtæ ſæculi:

Sed ſtulta mundi ſummus elegit Pater,

Ut ſtultus eſſet ſæculi, prudens Dei.

Antiquitatem Romuli, & Mauortiam

Lupam renarras; primum & omen vulturum:

Sires nouellas reſpuiſ, nil tam recens:

Vix mille ſaſtis implet hanc atatulam

Cuſſus dierum, conditore ab augure.

M

Sexcen.

Sexcenta possum regna pridem condita
Proferre toto in orbe, si sit otium,
Multo ante clara, quam capellam Cnossiam
Suxisse fertur Joviter, Martis pater:
Sed illa non sunt, hæc & olim non erunt.

Cruce ista Christi, quam novellam dicitis,
Nascente mundo factus ut primum est homo
Expressa signis, expedita est litteris:
Adventus eius mille per miracula
Prænuntiatus ore vatium consono.

Reges, Prophetæ, Judices, & Principes,
Virtute, bellis, cultibus, sacris, stylo,
Non destiterunt, pingere hanc formam crucis.
Cruce prænotata, cruce adumbrata est prius,
Crucem vetusta combiberunt secula.

Tandem relictis vocibus prophetis,
Ætate nostra comprobata antiquitas,
Coram refulsit ore conspicabili,
Ne fluctuaret veritas dubia fide,
Si non patèret teste visu cominus.

Hinc nos & ipsum non perire credimus
Corpus, sepulcro quod vorandum traditur:
Quia Christus in se mortuum corpus cruci
Secum excitatum vexit ad solium Patris,
Viamq; cunctis ad resurgendum dedit.

Cruce illa nostra est, nos patibulum adscendimus:
Nobis peremptus Christus, & nobis Deus
Christus reversus, ipse, qui moriens homo est,
Natura duplex, moritur, & mortem domat,
Reditq; in illud, quod perire nesciat.

Dixisse pauca sit satis de mysticis
Nostræ salutis, deq; processu spei.
Iam iam silebo: margaritas spargere

Christi

Christi vetamur inter immundos suos,
Lutulentæ sanctum ne terant animalia.

Sed, quia profunda non licet luctarier
Ratione tecum, consulamus proxima:
Interrogetur ipsa naturalium
Simplex sine arte sensuum scientia:
Fuci imperitus fac ut adsit arbiter.

Da septuennem circiter puerum, aut minus,
Qui sit fauoris liber, & non oderit
Quenquam, nec ullum mentis in vitium cadat:
Periclitemur, quid recens infantia
Dicat sequendum, quid novus sapiat vigor.

Hanc ille sancti martyris vocem libens
Amplexus, unum de cæterna infantium
Paruum, nec olim lacte depulsum, capi,
Captumq; adesse præcipit. quidvis roga,
Inquit, sequamur quod probavit pugio.

Romanus ardens experiri innoxiam
Lactantis oris indolem, filiole, ait.
Dic quid videtur esse verum, & congruens,
Vnum ne Christum colere, & in Christo Patrem,
An comprecari mille formarum Deos?

Arrisit infans, nec moratus rettulit.
Est quidquid illud, quod ferunt homines Deum,
Vnum esse oportet, & quod uni, est unicum.
Cum Christus hoc sit, Christus est verus Deus.

Genera Deorum multa nec pueri putant.
Stupuit tyrannus, sub pudore fluctuans,
Nec vim decebat innotenti etatule
Inferre * lege, nec loquenti talia

Furor sinebat efferatus parcere.
Quis auctor, inquit, vocis est huius tibi?

Respondit ille. mater, & matri Deus?

M 2

Illa

* leges,

Illa ex parente Spiritu docta imbibit,
Quo me inter ipsa pasceret cunabula:
Ego ut gemellis vberum de fontibus
Lac parvus hausi, Christum & hausi credere.
Ergo ipsa mater adsit, exclamat, cedo
Asclepiades, disciplina & exitum
Tristem suae magistra spectet impia,
Male eruditi torqueatur funere
Infantis orba, quemq; corrupti, fleat.

Absit, ministros vilis ut muliercula
Nostros fatiget, tantulos at, si dolor
Vexabit artus, mortis auxilio brevis:
Oculi parentis punientur acrius,
Quam si cruenta membra carpant, ungula.
Vix hac profatus, pusionem precipit
Sublime tollant, & manu pulsant nates,
Mox & remota veste virgis verberent,
Tenerumq; duris ictibus tergum secant,
Plus unde lactis, quam cruoris, defluat.

Quae cantes illud perpeti spectaculum,
Quis ferre possit aris, aut ferri rigor?
Impacta quoties corpus attigerat, salix,
Tenui rubebant sanguine vda vimina,
Quem plaga slerat, roscidis linoribus.

Ferunt minaces verberantium genas
Illacrymassè, sponte demanantibus
Guttis per ora Barbarum sementia,
Scribas & ipsos, & coronam plebium,
Proceresq; siccis non stetisse visibus.

At sola mater hisce lamentis caret,
Soli sereno frons renidet gaudio:
Stat impiorum corde pietas fortior,
* Amore Christi, contumax doloribus,

Firmatq;

Firmatq; sensum, mollis indulgentie.
Sitire sese parvus exclamauerat:
Anima aestuantis ardor in cruciatibus
Hoc exigebat, lymphæ ut haustum posceret:
Quem torua mater eminus tristi intuens
Vultu, seueris vocibus sic increpat:

Puto imbecillo, gnate, turbaris metu,
Et te doloris horror affluctum domat:
Non hanc meorum viscerum stirpem fore
Deo spondi, non in hanc spem gloriæ
Te procreavi, cedere ut letho scias.

Aquam bibendam postulas, cum sit tibi
Fons ille viuis præsto, qui semper fluit,
Et cuncta solus irrigat viuientia,
Imus, fors q; spiritum, & corpus simul,
Eternitatem largiens potantibus!
Venies ad illud mox fluentum: si modo
Animo, ac medullis solus ardor aestuct
Videre Christum: quod semel potum assatim
Sic sedat, omnem pectoris flagrantiam,
Vita ut beata iam sitire nesciat.

Hic hic bibendus, gnate, nunc tibi est calix,
Mille in Bethlehem quem biberunt paruuli:
Oblita lactis, & papillarum immemor
Etas, amaris mox deinde dulcibus
Refecta poclis, mella sumsit * sanguinis.

Exemplum ad istud nitere, o fortis puer,
Generosa proles, matris & potentia.
Omnes capaces esse virtutum Pater
Mandauit annos: neminem excepit diem,
Ipsis triumphos annuens vagitibus.

Scis, sepe dixi, cum docenti alluderet,
Et garrulorum signa verborum daret,

M 3

Isaac

* sanguine.

Isaac fuisse parvulum patri unicum:
Qui, cum immolandus, aram, & enssem cerneret,
Vltro sacra colla praeberit seni?

Narraui & illud nobile, ac memorabile
Certamen, una matre quod septem editi
Gessere pueri, sed tamen factis viri:
Hortante eadem matre, in ancipiti exitu
Poena, & corona, sanguini ut ne parcerent.

Videbat ipsos apparatus funerum
Praesens suorum, nec movebatur parens,
Latata quoties aut oliuo stridula
Sartago frixum torruisset puberem,
Dira aut crepasset laminarum impressio.

Comam, cutemque, verticis reuulserat.
A fronte tortor, nuda testa ut tegmine
Cervicem adusque dehonestaret caput.
Clamabat illa, patere gemmis vestiet
Apicem hunc corona regio ex diademate.

Linguam tyrannus amputari iusserat
Vni ex ephebis, mater aiebat, satis
Iam parta nobis gloria est: pars optima
Deo immolatur, ecce nostri corporis
Digna est fidelis lingua qua sit hostia.
Interpres animi, enuntiatrice sensuum,
Cordis ministra, praeo operi pectoris,
Prima offeratur in sacramentum necis,
Et sit redemptrix prima membrorum omnium,
Ducem dicatam mox sequentur cetera.

His Machabaeos incitans stimulis parens,
Hostem subegit subiugatum septies,
Quot feta gnatis, tot triumphis incluta:
Me partus vnus ut feracem gloria
Mea vita praestet, in tua est situm manu.

Per huius alui sida conceptacula,
Per hospitalem mense bis quino Larem:
Si dulce nostri pectoris nectar tibi,
Si molle gremium, grata si crepundia:
Perfiste, & horum munerum auctorem asserere.

Quanam arte nobis viuere intus coeperis,
Nihilumque, & illud, unde corpus, nescio:
Nouit animator solus, & factor tui.
Impendere ipsi, cuius ortus munere es:
Bene in datorem, quod dedit, resideris.

Talia canente matre, iam letus puer
Virgas strepenteis, & dolores* vulnorum
Ridebat. heic tum cognitor pronuntiat:
Claudatur infans carcere, & tanti mali
Romanus auctor torqueatur acrius.

Illum recentes per cicatricum vias
Denuo exarabant, quaque acutum traxerant
Paullo ante ferrum, mox recrudescentibus
Plagis apertas persequabantur notas,

Quos iam superbus victor ignauos vocat.
O non virile robur, o molleis manus.
Vnam labantis dissipare tandiu
Vos non* potesse fabricam corpusculi?
Vix iam coheret: nec tamen penitus cadit,

Vincens lacertos dexterarum inertium.
Citius cadaver dentibus carpunt canes,
Longeq, morsus vulturum efficacior
Ad deuorandas carnis offas mortuae.
Languetis imbelli fame, ac fatiscitis:

Gula est ferina, sed socors edacitas.
Exarsit istis turbida ira iudicis,
Seque in supremam concitat sententiam.
Sic te morarum penitet: finem citum.

* verberum

* potestis

Subeas licebit, ignibus vorabere
Damnatus, & fauilla iam tenuis fies.

Abiens at ille, cum foro abriperent, virum
Truces ministri, ponere respectans ait.

Appello ab ista, perfide, ad Christum meum
Crudelitate, non metu mortis tremens,
Sed ut probetur esse nil, quod iudicas.

Quid differo, inquit ille, utrosque perdere,
Puerum, ac magistrum, complices sectæ impiæ?
Gladius recidat vile vix hominis caput
Infantis: istum flama vindex concremet.
Sit his sub uno sine dispar exitus.

Peruentum ad ipsum cedis implende locum,
Gnatum gerebat mater amplexu, & sinu,
Ut primum crederes fetum geri,
Deo offerendum, sancti Abelis ferculo,
Lectum ex ouili puriorem ceteris.

Puerum poposcit carnifex: mater dedit,
Nec immorata est fletibus: tantum osculum
Impressit unum. vale, ait, dulcissime,
Et, cum beatus regna Christi intraueris,
Memento matris, iam patrone ex filio.

Dixit: deinde, dum ferit ceruiculam
Percussor ense, docta mulier psallere,
Hymnum canebat, carminis Dauidici.
Pretiosa sancti mors sub adpectu Dei:
Tuus ille seruus, proles ancilla tue.

Talia retexens explicabat, pallium,
Manusq; tendebat, sub * ictu, & sanguine,
Venarum ut undam profluam manantium,
Et palpitantis oris exciperet globum:
Excepit, & caro applicauit pectori.

At parte campi ex altera, immanem pyram
Texebat

Texebat, vstor fumidus pinu arida,
Sarmenta mistim subdita, & feni struem
Spargens, liquato rore feruentis picis,
Quo flama pastu cresceret ferocius.

Et iam retortis brachys furca eminus
Romanus actus ingerebatur rogo.
Scio, inquit ille, non futurum, ut concremer,
Nec passionis hoc genus datum est mihi:
Sed restat, ingens, quod fiat, miraculum.

Hec eius orsa sequitur immensus fragor
Nubis ruentis: nimbus undatim nigro
Præcep aquarum flumine igneis obruit.
Alunt, olino semicombustas faces:
Sed vincit imber iam madentem fomitem.

Trepidare teter carnifex rebus nouis,
Turbatus, & qua posset arte insistere,
Versare torres cum fauillis humidis,
Prunas manipulis consuere stupeis,
Et semen ignis inter undas querere.

Quod, cum tumentis nuntiatum Iudici,
Commonuit iram fellis implacabilis.
Quousque tandem summus hic nobis magnus
Illudit, inquit, Thessalorum carmine,
Pœnam peritus vertere in ludibrium?

Fortasse ceruix, si secandam iussero
Flecti sub ensen, non patebit vulnere:
Vel amputatum plaga collum diuidens
Rursus coibit, ac reglutinabitur,
Humerisq; vertex eminebit additus.

Tentemus igitur antè partem quampiam
Truncare ferro corporis superstitis,
Ne morte simpla criminosus multiplex
Cadat, vel una perfidus cade oppet at:

Quot membra gestat, tot modis pereat, volo.

Libet experiri, Lerna, sicut traditur,

Vtrum renatis pullulascas artibus,

Ac se imminuti corporis damnis nouum.

Instauret: ipse praesto tunc erit Hercules,

Hydrina suetus * vstulare vulnera.

Iam nunc secandi doctus adsit artifex:

Qui cuncta norit viscerum confinia,

Vel nexa nervis disparare vincula.

Date hunc, reuulsis qui medetur ossibus,

Aut fracta nodis sarcimens compaginat.

Linguam priorem detrahat radicitus,

Quae corpore omni sola viuit nequior:

Illa & procaci pessima in nostros Deos

Inuecta motu, fas profanauit vetus,

Audax & ipsi non pepercit Principi.

Aristo quidam medicus accitus venit,

Proferre linguam praecipit: profert statim

Martyr reiectam, & pandit ima faucium.

Ille & palatum tractat, & digito exitum

Vocis pererrans, vulnere explorat locum.

Linguam deinde longè ab ore protrahens,

Scalpellum in usque guttur insertans agit.

Illo secante fila sensim singula,

Nunquam momordit martyr, aut os dentibus

Compressit artus, * aut cruorem sorbuit,

Immotus & patente rictu constitit,

Dum sanguis extrà defluit scaturiens:

Perfusa pulcer menta rufo stemmate

Fert, & cruenti pectoris spectat decus,

Fruiturq; & ostro vestis ut iam regia.

Ergo ratus Praefectus elinguem virum

Cogi ad sacrandum posse, cum verbis carens

* ncc

* oblattraret
in Deorum

Nil* in Deorum obblattraret dedecus:

Iubet reduci iam tacentem, ac debilem,

Multo loquentis turbine olim territus.

Reponit aras ad tribunal denuò,

Et thus, & ignem vinidum in carbonibus,

Taurina & exta, vel suilla abdomina:

Ingressus ille, ut hos paratus perspicit,

Insufflat, ipsos ceu videret Demonas.

Irridet hoc Asclepiades latior:

Addit deinde, nunquid inclementius,

Sicut solebas, es paratus dicere?

Effare quoduis, ac perora, & differe.

Permitto, vocem liberè exercere te.

Romanus alto corde suspirans diu,

Gemitu querelam traxit, & sic orsus est.

Christum loquenti lingua nunquam defuit:

Nec verba queras quo regantur organo,

Cum praedicatur ipse verborum dator.

Qui fecit, ut vis vocis expressa intimo

Pulmone, & oris torta sub testudine,

Nunc ex palato det percussos sonos,

Nunc temperetur dentium de pectine,

Sitq; his agendis lingua plectrum mobile:

Si mandet idem, faucium sic fistulas

Spirare flatu concinentes consono,

Ut verba in ipsis explicent meatibus,

Vel exitu oris cymbalis profarier,

Nunc pressa parca labra, nunc hiantia:

Dubitas ne verti posse naturae statum,

Cui facta forma est, qualis esset primitus?

Hanc nempe factor vertere, ut libet, potest,

Positasq; leges texere, ac retexere,

Linguam loquela ne ministram postulet.

Nil

Vis

Vis scire nostri Numinis potentiam?
Fluctus liquentis aquoris pressit pede,
Natura fluxa, ac tenuis in solidum coit.
Quam dispar illis legibus, quæ condita est!
Solet natus ferre, fert vestigia.

Habet usitatum munus hoc diuinitas,
Quæ vera nobis colitur in Christo, & Patre,
Mutis loquentem, percitum claudis gradum,
Surdis fruendam reddere audientiam,
Donare cæcis lucis infusa diem.

Hæc, si quis amens fabulosa existimat,
Vel ipse tute si parum fidelia
Rebare pridem, vera cognoscas licet:
Habes loquentem, cuius amputaueras
Linguam: probatis cede iam miraculis.

Horror stupentem persecutorem subit:
Timorq; & ira pectus in caliginem
Vertere: nescit, vigilet, an ne somniet:
Miratur hærens, quod sit ostenti genus.
Formido frangit: armat indignatio.

Nec vim domare mentis effrena potest,
Nec quò furoris tela vertat inuenit.
Postremo medicum sanus insontem iubet
Reum citari: nundinatum hunc arguit
Mercede certa pactus, ut colluderet.

Aut ferrum in ore nil agens, & irritum
Versasse frustra, ceu retusis ictibus:
Aut arte quadam vulnus illatum breue,
Quod sauciata parte linguam laderet,
Nervos nec omnes usquequaque abscinderet.

Manere saluam vocis harmoniam probè,
Non posse inani concauo verba exprimi,
Quæ concrepare lingua moderatrix facit.

Esto

Esto, ut resulet spiritus vacuo specu:
Echo sed * exit inde, non oratio.

* exstat

Veris refutat, medicus hanc calumniam,
Scrutare vel tu nunc latebras faucium,
Intraq; dentis curiosum pollicem
Circumfer, haustus vel patenteis inspicere,
Lateat ne quidquam, quod regat spiramina.

Quamquam forassem forte si puncto leui,
Tenui ne linguam contigissem vulnere:
Tiubante plectro fatus esset debilis.

Nam cum magistra vocis in vitium cadit:
Vfus, necesse est, ut loquendi intercidat.

Fiat periculum, si placet, cuiusmodi
Edat querelam quadrupes, lingua eruta,
Elinguis & quem porca grunnitum strepat,
Cui vox fragosa, clamor est inconditus:
Probabo mutam nil sonare stridulum.

Testor salutem Principis, me simplici
Functum secantis arte, Iudex optime,
Seruisse iussis absque fraude publicis.

Sciat, hic, quis illi verba * suggillet Deus:

* suggerat

Ego, unde mutus sit disertus, nescio.
His sese Aristoteli purgat, at contra impium
Nil hæc latronem Christianorum mouent:

Magis, magisq; fertur in vesaniam:
Quarrit, num alienus sanguis illum adperserit
Virum, suo ne effluxerit de vulnere.

Respondit his Romanus, ecce præstò sum:
Meus iste sanguis verus est, non bubulus:

Agnoscis illum, quem loquor, miserrime
Pagane, vestri sanguinem sacrum bouis,
Cuius litata cæde permadescitis.

Summus sacerdos nempe sub terram scrobe

Acta

Acta in profundum consecrandus mergitur,

* *Mire insulatus, festa vittis tempora*

* *Nectens, coronatum * replexus aurea,*

*Cinctu Gabino * russeam sultus togam.*

Tabulis superne strata texunt pulpita,

Rimos arari pagmatis compagibus:

Scindunt, subinde vel terebrant aream,

Crebroq; lignum perforant acumine,

Pateat minutis ut frequens hiatibus.

Huc taurus ingens fronte torua, & hispida,

Sertis reuinctus, aut per armos floreis,

Aut impeditus cornibus deducitur:

Necnon & auro frons coruscat hostie,

Setasq; fulgor bractealis inficit.

Heic, ut statuta est immolanda bellua,

Pectus sacro diuidunt venabulo,

Eructat amplum vulnus undam sanguinis

Ferventis, inq; texta pontis subditi

Fundit vaporum flumen, & late aestuat.

Tum per frequentis mille rimarum vias

Illapsus imber, tabidum rorem pluit:

Defossus intus quem sacerdos excipit,

Guttas ad omneis turpe subiectans caput,

Et veste, & omni putrefactus corpore.

Quin os supinat, obuias offert genas,

Supponit aureis, labra, nareis obijcit,

Oculos & ipsos perluit liquoribus:

Nec iam palato parcat, & linguam rigat,

Donec cruorem totus atrum combibat.

Postquam cadauer sanguine egesto rigens,

Compagē ab illa flammīnes retraxerint,

Procedit inde Pontifex, visu horridus,

Ostendat, vduum verticem, barbā grauem,

Vittas

Vittas madentis, atque amictus ebrios.

Hunc inquinatum talibus contagijs,

Tabo recentis sordidum piaculi,

Omnes saluant, atque adorant eminus:

Vilis quod illum sanguis, & bos mortuus

Fœdis latentem sub cauernis lauerint.

Addamus illam, vis, Hecatomben tuam?

*Centena ferro * cum cadunt animalia,*

Variāq; abundans cedere restagnat cruor,

Vix ut cruentis augures natatibus

Possint meare per profundum sanguinis.

Sed quid macellum pingue puluarium,

Quid maximorum lancinatores gregum,

Eiuscerata carne crudos criminor?

Sunt sacra, quando vosmet ipsi exciditis,

Votiuus & cum membra detruncat dolor.

Cultrum in lacertos exerit fanaticus,

Sectisq; matrem brachys placat Deam.

Furere, ac rotari ius putatur mysticum:

Parta ad secandum dextra fertur impia:

Celum meretur vulnere crudelitas.

Ast hic metenda dedicat genitalia,

Numen, reciso mitigans ab inguine:

Offert pudendum seminiur donum Deæ:

Illam reuulsa masculini germinis

Vena, effluenti pascit auctam sanguine.

Vterque sexus sanctitati displicet:

Medium retentat inter alternum genus:

Mas esse cessat, ille, nec sit femina.

Felix Deorum mater imberbeis sibi

Parat ministros lenibus nonaculis.

Quid, cum sacrandus accipit sphaeritidas?

Acus minutas ingerunt fornacibus:

* cui

His

*His membra pergunt vrere, utq; igniuerint:
Quamcunque partem corporis feruens nota
Stigmatit, hanc sic consecratam predicant.*

*Functum deinde cum reliquit spiritus,
Et ad sepulcrum pompa fertur funeris:
Parteis per ipsas imprimuntur bractea,
Insignis auri lamina obducit cutem,
Tegitur metallo, quod perustum est ignibus.*

*Has ferre poenas cogitur gentilitas.
Hac Dij coercent, lege cultores suos:
Sic Demon ipse ludit hos, quos ceperit,
Docet execrandas ferre contumelias,
T tormenta inuri mandat, infelicibus.*

*At noster iste sanguis ex vestra fluit
Crudelitate: vos tyrannide impia
Exulceratis innocentum corpora.
Si vos sinatis, incruentè viuimus.
At si cruenta puniamur, vincimus.*

*Sed iam silebo: finis instat, debitus,
Finis malorum, passionis gloria:
Iam non licebit, improbe, ut licuit modo,
Torquere nostra, vel secare viscera:
Cedas, necesse est, uictus, & iam desinas.*

*Cessabit equidem tortor, & sector dehinc:
Iudex minatur: sed peremptoris manus
* Succedet illis strangulatrix faucium:
Aliter silere nescit oris garruli
Vox inquieta, quam tubam si fregero.*

*Dixit, foroq; protrahi iussit virum,
Trudi in tenebras noxialis carceris:
Elidit illic fune collum martyris
Lictor nefandus, sic peracta est passio:
Anima absolut a vinculis, caelum petit.*

* Succedat
illi

*Gesta intimasse cuncta fertur Principi
Praefectus, addens ordinem voluminum,
Seriemq; tanta digerens tragodia:
Latatus, omne crimen in fastos refert
Suum tyrannus, chartulis viuacibus.*

*Illas sed etas conficit diutina,
Fuligo fuscet, puluis obducit situ,
Carpit senectus, aut ruinis obruit:
Inscripta Christo pagina immortalis est,
Nec obsolefcit ullus in caelis apex.*

*Excepit adstans Angelus coram Deo
Et quae locutus martyr, & quae pertulit:
Nec verba solum differentis condidit:
Sed ipsa pingens vulnera expressit stylo,
Laterum, genarum, pectorisq; & faucium.*

*Omnis notata est sanguinis dimensio,
Vt quamque plagam sulcus excarauerit,
Altam, patentem, proximam, longam, breuem:
Quae vis doloris, qui ne segmenti modus,
Guttam cruoris ille nullam perdidit.*

*Hic in regestis est liber caelestibus,
Monumenta seruans laudis indelebilis,
Relegendus olim sempiterno Iudici:
Libramine aequo qui malorum pondera,
Et premiorum comparabit copias.*

*Vellem, sinister inter haedorum greges
Vt sum futurus, eminus dignosceret,
Atque hoc precante diceret Rex optimus.
Romanus orat: transfer hunc haedum mihi:
Sit dexter agnus: induatur vellere.*

HIPPOLYTO AD VALERIANVM EPI-
SCOPVM, HYMNVS XI.

N

Carmen

Gesta

*Carmen Elegiacum: quale illud supra,
Electus Christo locus est.*

INNVMEROS cineres sanctorum Romula in vrbe
Vidimus, ô Christo Valeriane sacer.
Incisos tumulis titulos, tu singula quæris
Nomina: difficile est, ut replicare queam.
Tantos iustorum populos furor impius hausit,
Cum coleret patrios Troia Roma Deos.

Plurima litterulis signata sepulcra loquuntur,
Martyris aut nomen, aut epigramma aliquod.
Sunt & * multa tamen, tacitas claudentia * turbas

* muta
* tumbas

Marmora, quæ solum significant numerum.
Quanta virum iaceant congestis corpora acervis
Nosse licet, quorum nomina nulla legas.
Sexaginta illic, defixas mole sub vna,

* propriè
* amicitia.

Reliquias memini me didicisse hominum:
Quorum solus habet comperta vocabula Christus,
Vipote quos * propria iunxit * amicitia.
Hæc dum lustris oculis, & sicubi fortè latentis
Rerum apices, veterum per monumenta sequor:
Inuenio Hippolytum, qui quondam schisma Nouati
Presbyter attigerat, nostra sequenda negans,
Usque ad martyri prouectum insigne, tulisse
Lucida sanguinei premia supplicij.
Nec mirè senem peruersi dogmatis, olim
Munere ditatum catholica fidei.
Cum iam vesano victor raperetur ab hoste,
Exultante anima carnis ad exitium,
Plebis amore sue multis comitantibus ibat,
Consultus, quenam scèta foret melior,
Respondit, fugite, ô miseri, execranda Nouati
Schismata: catholicis reddite vos populis.
Vna fides vigeat, prisco quæ condita templo est:

Quam

Quam Paulus retinet, quamq; cathedra Petri.
Quæ docui, docuisse piget: venerabile martyri
Cerno, quod à cultu rebar abesse Dei.
His ubi detorsit laevo de tramite plebem,
Monstravitq; sequi, quæ via dextra vocat.
Seq; ducem recti spretis anfractibus idem
Præbuit, erroris qui prius auctor erat.
Sistitur infano rectori, Christicolæ tunc
Ostia vexanti per Tyberina viros.
Illo namque die Roma secesserat, ipsos
Peste suburbanos ut quateret populos.
Non contentus humum, celsæ intra moenia Romæ,
Tingere iustorum cadibus assiduus.
Ianiculum cum iam madidum, fora, rostra, Suburam
Cerneret eluic sanguinis affluere:
Protulerat rabiem Tyrrheni ad litoris oram,
Quæq; loca æquoreus proxima portus habet
Inter carnifices, & constipata sedebat.
Officia, exstructo celsior in solio.
Discipulos fidei, detestandiq; rebelles
Idolij, ardebat, dedere perfidia.
Carcereo crinita situ stare agmina contrà
Iusserat, horrendis excrucienda modis.
Inde catenarum tractus, hinc loca flagra
Stridere, virgarum concrepitare fragor.
Vngula fixa canis costarum cratibus altis
Pandere secessus, & lacerare iecur.
Ac iam lassatis Iudex tortoribus ibat.
In Furiis, cassâ cognitione fremens.
Nullus enim Christi ex famulis per tanta repertus
Supplicia, auderet qui vitare animam.
Inde furens quesitor ait: iam tortor ab unco
Desine: si vana est quæstio, morte agito.

N. 2

Huic

Huic abscinde caput, crux istum tollat in auras,
Viuentisq; oculos offerat alitibus.

Hos rape precipites, & vinctos conice in ignem:

Sit pyra, qua multos denoret vna reos.

En tibi quos properes rimosa imponere cymba,

Pellere & in medijs stagna profunda freti.

Quos vbi susceptos rapidum malesuta per equor

Vexerit, & tumidis *casa lauarit aquis:

Diffociata putrem laxent tabulata carinam,

Conceptumq; bibant undique naufragium.

Squamea cenofo prestabit ventre sepulcrum,

Bellua consumtis cruda cadaueribus.

Hac persultanti, celsum subito ante tribunal

Offertur senior nexibus implicitus.

Stipati circum iuuenes clamore fremebant,

Ipsam Christicolis esse caput populis.

Si foret extinctum properè caput, omnia vulgi

Pectora Romanis spontè sacrandà Deis.

Insoluitum lethi poscunt genus, & noua pœna est

Inuenta, exemplo quo trepident alij.

Ille supinata residens ceruice, quis inquit,

Dicitur? affirmant dicier Hippolytum.

Ergo sit Hippolytus, quatiat, turbetq; iugaleis,

Intereatq; feris dilaceratus equis.

Vix hac ille, duo cogunt animalia, freni

Ignara, * insueto subdere colla iugo:

Non stabulis, blandiue manu palpat a magistri,

Imperiumq; equitis ante subacta pati:

Sed campestre vago nuper pecus è grege captum,

Quod pauor indomito corde ferinus agit.

Iamq; reluctanteis sociarant vincula bigas,

Oruq; discordi fœdere nexuerant.

Temonis vice funis inest, qui terga duorum

Diuidit

Diuidit, & medius tangit utrunque latus,

Deq; iugo in longum se post vestigia retrò

Protendens trahitur, transit & ima pedum.

Huius ad extremum, sequitur quàm puluere summo

Cornipedum refugas orbita trita vias:

Crura viri innectit laqueus, nodoq; tenaci

Adstringit plantas, cumq; rudente ligat.

Postquam composito satis instruxere paratu

Martyris ad pœnam, verbera, vincla, feras:

Instigant, subitis clamoribus, atque flagellis,

Iliaq; infestis perfodiunt stimulis.

Ultima vox audita senis venerabilis hac est.

Hi rapiunt artus, tu rape Christe animam.

Prorumpunt alacres, ceco * & terrore feruntur,

Quàm sonus, atq; tremor, quàm furor exagitant.

Incendit feritas, rapit impetus, & fragor urget:

Nec cursus volucer mobile sentit onus.

Per siluas, per saxa ruunt: non ripa retardat

Fluminis, aut torrens oppositus cohibet.

Prosterunt sapes, & cuncta obstacula rumpunt:

Prona, fragosa petunt, ardua transiliunt.

Scissa minutatim labefacto corpore frusta,

Carpit spinigeris stirpibus hirtus ager.

Pars summis pendet scopulis, pars semibus haeret:

Parte rubent frondes, parte madescit humus.

Exemplar sceleris paries habet illitus, in quo

Multicolor fucus digerit omne nefas.

Picta super tumulum species liquidis viget umbris,

Effigians tracti membra cruenta viri.

Roranteis saxorum apices vidi, optime Papa,

Purpureasq; notas vepribus impositas.

Docta manus virideis imitando effingere dumos

Luscrat, & minio rufesolam saniem.

N 3

Cernere

* celsa laba-
rit, al. leuarit

* que errore

* infucta

Cernere erat, ruptis compagibus, ordine nullo
Membra per incertos sparsa iacere situs.
Addiderat caros, gressu lacrymisq; sequentis,
Deuia qua fractum semita monstrat iter.
Merore attoniti, atque oculis rimantibus ibant:
Implebantq; sinus visceribus laceris.
Ille caput niueum complectitur, ac reuerendam
Canitiem molli confuicit in gremio.
Hic humeros, truncasq; manus, & brachia, & vlnas
Et genua, & crurum fragmina nuda legit.
Palliolis etiam bibulo siccantur arene,
Ne quis in infecto puluere ros maneat.
Si quis & in sudibus recalenti adspersa sanguis
Insidet, hunc omnem spongia pressa rapit.
Nec iam densa sacro quidquam de corpore filia
Obtinet, aut plenis fraudat ab exsequiis.
Cumq; recensitis constaret partibus, ille
Corporis integri, qui fuerat, numerus:
Nec purgata aliquid deberent auia toto
Ex homine, exteris frondibus, & scopulis.
Metando eligitur tumulto locus: Ostia relinquunt:
Roma placet, sanctos qua teneat cineres,
Haud procul extremo culta ad pomeria vallo
Mersa latebrosis crypta* latet foveis.
Huius in occultum gradibus via prona reflexis
Ire per anfractus luce latente docet.
Primas namque fores summotenus intrat hiatu,
Illustratq; dies limina vestibuli.
Inde, ubi progressu facili nigrescere visa est
Nox obscura, loci per specus ambiguum,
Occurrunt casis immissa foramina tectis,
Quae iaciunt, claros antra super radios.
Quamlibet ancipites texant, hinc inde recessus,

* patet

Arcta

Arcta sub umbrosis atria porticibus:
Attamen, excisi subter caua viscera montis,
Crebra terebrato fornice lux penetrat.
Sic datur absentis per subterranea Solis
Cernere fulgorem, luminibusq; frui.
Talibus Hippolyti corpus mandatur opertis,
Propter ubi apposita est ara dicata Deo.
Illa sacramento donatrix mensa, eademq;
Custos fida sui martyris apposita,
Seruat, ad aeterni spem* Iudicis ossa sepulcro,
Pascit item sanctis Thybricolae dapibus.
Mira loci pietas, & prompta precantibus ara:
Spes hominum placida prosperitate iuuat.
Haec corruptelis animiq; & corporis eger
Oravi quoties stratus, opem merui.
Quod letor reditu, quod te, venerande sacerdos,
Complecti licitum est, scribo quod hac eadem,
Hippolyto scio me debere: Deus cui Christus
Posse dedit, quod quis postulet annuere.
Ipsa, illas animae exuias qua continet intus,
Aedicula, argento fulgurat, ex solido.
Prefixit tabulas diues manus aequore leui
Candenteis, recauum quale nitet speculum.
Nec Parijs contenta aditus obducere saxis,
Addidit ornando clara talenta operi.
Maene salutatam concurritur: omnis adorat.
Pubes: eunt, redeunt. Solis adusque obitum.
Conglobat in cuneum Latios simul, ac peregrinos
Permistim populos, religionis amor.
Oscula perspicuo figunt impressa metallo:
Balsama defundunt: fletibus ora rigant.
Iam cum se renouat, decursis mensibus annus,
Natalemq; diem passio festa refert:

* Vindicis

N 4

Quanta

Quanta putas studiis certantibus agmina cogi,
Qua ne celebrando vota coire Deo!
Urbs angusta suos vomit, effunditq; Quirites,
Una & Patricios ambitione pari.
Confundit plebeia phalanx umbonibus aequis
Discrimen procerum, precipitante fide.
Nec minus Albanis acies se candida portis
Explicat, & longis ducitur ordinibus.
Exsultant fremitus variarum hinc inde viarum,
Indigena & Picens, plebs & Etrusca venit.
Concurrit Samnitis atrox habitator, & alte
Campanus Capuae, iamq; Nolanus adest.
Quisq; sua letus cum coniuge, dulcibus & cum
Pignoribus rapidum carpere gestit iter.
Vix capiunt patuli populorum gaudia campi,
Haeret & in magnis densa cohors spatij.
Angustum tantis illud specus esse caternis,
Haud dubium est, ampla fauce licet pateat.
Stat sed iuxta aliud, quod tanta frequentia templum
Tunc adeat, cultu nobile regifico,
Parietibus celsum sublimibus, atq; superba
Maestate potens, muneribusq; opulens.
Ordo columnarum geminus laquearia tecti
Sustinet, auratis suppositus trabibus.
Adduntur graciles tecto breuiore recessus,
Quj laterum seriem ingiter *exsnuent.
At medios aperit tractus via latior alti
Culminis, exsurgens editiore apice.
Fronte sub aduersa gradibus sublime tribunal
Tollitur, Antistes praedicat vnde Deum.
Plena laboranteis agrè domus accipit vndas,
Arctaq; conferitis aestuat in foribus,
Maternum pandens gremium, quo condat alumnos,
Ac

*eximient.

Ac foueat *fetos accumulata *sinus.
Si bene commemini, colit hunc pulcherrima Roma
Idibus Augusti mensis, ut ipsa vocat,
Prisco more diem: quem te quoque, sancte magister,
Annua festa inter denumerare velim.
Crede salutigeros feret hic venerantibus *ortus,
Lucis honorata premia restituens.
Inter sollemneis Cypriani, vel Chelidoni,
Eulalieq; dies, currat & iste tibi.
Sic te pro populo, cuius tibi credita vita est,
Orantem Christus audiat omnipotens.
Sic tibi de pleno lupus excludatur ouili,
Agnæ nec vlla tuum capta gregem minuat.
Sic me gramineo remanentem denique campo,
Sedulus egrotam pastor ouem referas.
Sic cum lacteolis caulas compleueris agnis,
Raptus & ipse sacro sis comes Hippolyto.

*fetus
*suos.

*annos,

PETRO, ET PAVLO APOSTOLIS,

HYMNVS XII.

Dicolos distrophos. Versus Archilochij, è Iam-
bico & Trochaico compositi.

- - - - -

PLVS solito coeunt, ad gaudia: dic, amice, quid sit.
Romam per omnem cursitant, ouantq;
Festus Apostolici nobis redit hic dies triumphij,
Pauli, atque Petri nobilis cruore.
Unus utrunque dies, pleno tamen innouatus anno,
Vidit superba morte laureatum.
Scit Tyberina palus: quæ flumine labitur propinquo
Binis dicatum cespitem tropæis,
Et crucis, & gladij testis: quibus irrigans easdem
Bis fluxit imber sanguinis per herbas.

N 5

Prima

Prima Petrum rapuit sententia, legibus Neronis,
Pendere iussu preminente ligno.

Ille tamen, veritus celsæ decus emulando mortis

Ambire tanti gloriam Magistri:

Exigit, ut pedibus mersum caput imprimant, supinis;

Quò spectet imum stipitem cerebro.

Figitur ergo manus subter, sola versus in cacumen:

Hòc mente maior, quò minor figura.

Nouerat, ex humili calum citius solere adiri:

Deiecit ora, spiritum daturus.

Vt teres orbis iter flexi rota percucurrit anni,

Diemq; eundem Sol reduxit ortus:

Euomit in iugulum Pauli Nero feruidum furorem:

Iubet ferri Gentium magistrum.

Ipse prius sibimet finem citò dixerat, futurum:

Ad Christum eundum est, iam resoluor, inquit.

Nec mora protrahitur, poena datur, immolatur ens:

Non hora vatem, non dies sefellit.

Diuidit ossa diuim Thybris, sacer ex utraque ripa,

Inter sacra dum fluit sepulcra.

Dextra Petrum regio tectis tenet aureis receptum,

Canens oliua, murmurans fluento.

Nanque supercilio saxi liquor ortus, excitauit

*Fontem perennem chris-matis feracem,

Nunc pretiosaruit per marmora, lubricatq; cliuim

Donec virenti fluctuet * colymbo.

Interior tumuli pars est ubi, lapsibus sonoris

Stagnum niuali voluitur profundo.

Omnicolor vitreas pictura superne tingit undas,

Musci relucet, & virescit aurum.

Cyaneusq; latex umbram trahit imminentis ostri,

Credas moueri fluctibus lacunar.

Pastor oueis alit: ipse illic gelidi rigore fontis

Videt

Videt suture quas fluentia Christi.

Parte alia titulum Pauli via seruat. Ostiensis,

Qua stringit amnis cespitem sinistrum.

Regia pompa loci est: Princeps bonus has sacrauit ar-

Clauditq; magnis ambitum talentis: (ces,

Bracteolas trabibus subleuit, ut omnis aurulenta

Lux esset intus, ceu iubar sub ortu.

Subdidit & Parias fuluis laquearibus columnas,

Distinguit illic quas quaternus ordo.

Tum camuros hyalo insigni varie cucurrit arcus:

Sic prata vernis floribus renident.

Ecce duas fidei summo Patre conferente dotes,

Urbi colendas quas dedit togata.

Adspice, per bifidas plebs Romula funditur plateas,

Lux in duobus feruet una festis.

Nos ad utrumque tamen gressu properemus incitato,

Et his, & illis persruamur hymnis.

Ibinus ulterius, qua fert via pontis Hadriani,

Leuam deinde fluminis petemus.

Transibexina prius soluit sacra peruigil sacerdos,

Mox huc recurrit, duplicatq; vota.

Hec didicisse sat, est Romæ tibi: tu domum, reuersus,

Diem bifeustum sic colas, memento.

CYPRIANO CARTHAGINENSI,

HYMNVS XIII.

Monocolos. Versus eiusdem mensura cuius fuit

primus Hymni antecedentis.

PVNICA terra tulit, quo splendeat omne quidquid

vsquam est:

Inde domo Cyprianæ, sed decus orbis, & magistrum.

Est proprius patria martyr, sed amore, & ore noster.

Incubat, in Libya sanguis, sed ubique lingua pollet:

Sola

Sola superstes agit de corpore, sola obire nescit.
Dum genus esse hominū Christus sinet, & vigere mun-
Dum liber vllus erit, dum scrinia sacra litterarū: (dñs
Te leget omnis amans Christum, tua Cypriane disset.
Spiritus ille Dei, qui fluxerat, auctor in prophetas,
Fontibus eloquiū te calitus actus irrigauit.
O' nunc candidius lingua genus, o' nouum saporem!
Vt liquor ambrosius, cor mitigat, imbuat palatum,
Sedem animæ penetrat, mentē fouet, & pererrat artus:
Sic Deus interius sentitur, & inditur medullis.
Vnde bonum subitum terris dederis Pater reucla.
Deerat Apostolicis scriptis opulentus exsecutor,
Eligitur locuples facundia, quæ doceret orbem,
Quæq; voluminibus Pauli famulata disputaret,
Quo magis cruda hominū præcordia perpolita noscent.
Siue timoris opus, seu mystica, vel profunda Christi.
Vnus erat iuuenum doctissimus, artibus sinistris,
Fraude pudicitiam perfringere, nil sacrum putare:
Sepe etiam magicum cantamen inire per sepulcra.
Quò geniale tori ius solueret æstuante nupta.
Luxuria rabiem tantæ cohibet repente Christus,
Discutit & tenebras de pectore, pellit & furorem:
Implet amore sui, dat credere, dat pudere facti,
Iamq; figura alia est, quam quæ fuit oris, & nitoris:
Exiit tenui vultus cute, transit in seuerum,
Deflūa casaries compescitur ad breues capillos,
Ipse modesta loqui, spem querere, regulam tenere,
Iustitiam bibere Christi, & penetrare dogma nostrū.
His igitur meritis dignissimus usque Episcopale
Pronehitur solium doctor, capit & sedile summum.
Valerianus opum Princeps erat, atque Gallienus,
Constituere simul poenam capitis Deum fatenti.
Millia terrigenū spurcissima iusserant sacrari:

* Viuere iu-
stitia

Contrā

Contrā animos populi doctor Cyprianus incitabat,
Ne quis ab egregie virtutis honore discreparet,
Neu fidei pretium quis sumere degener timeret:
Esse leuem cruciatum, si modò conferat futura,
Quæ Deus ipse viris intermina fortibus spondit:
Merce doloris emi spem luminis, & diem perennem:
Omne malū volucris cum tempore transuolare cursim.
Nil graue quod peragi finis facit, & quiete donat:
Se fore principium pulcræ necis, & ducem cruoris,
Seq; caput gladio summittere, sanguinem dicare:
Qui sociare animam Christo velit, ut comes sequatur.
His ubi corda virū Christo calefacta preparauit,
Ducitur ante alios, Proconsule perfurente, vincetus.
Antra latent, Tyrie Carthaginis, altius reposita,
Conscia Tartaræ caliginis, abdicata Soli:
Clausus in his specubus sanctus Cyprianus, & catena
Nexus utranque manu, nomē Patris inuocat supremi:
Omnipotens genitor Christi* Deus, & creator orbis, * decus,
Christe parens hominis, quem diligis, & vetas perire:
Ille ego, vixereis quem tu bonus oblitum venenis,
Criminibus varijs tinctum, miseratus abluisti,
Iamq; tuum fieri mandas, sis Cyprianus alter,
Et nouus ex veteri, nec iam reus, aut nocens, ut antè,
Si luteum facili charismate pectus expiasti.
Vise libens tenebris ergastula ceca dissipatis:
Eripe corporeo de carcere, vinculisq; mundi
Hanc animam: liceat fuso tibi sanguine immolari,
Né qua ferum reprimat clementia Iudicem, tyranni
Neu sciat inuidia mitescere, gloriam negare.
Da quoque né quis iners sit de grege, quæ tuum regebat:
Né cadat impatiens poenæ, titubet ne quis tuorum,
Incolumem ut numerum reddam tibi, debui umq; solū.
Vocibus his dominum permouerat: insluebat inde
Spiritus

exit,

Spiritus in populum Carthaginis, auctor acrioris
Ingenij, stimulis ut pectora subditi calerent.
Ad decus egregium discrimine sanguinis petendum,
Non trepidare docens, nec cedere, nec dolore vinci,
Laudis amore rapi, Christum sapere, & fidem tueri.
Fama refert, foueam campi in medio patere inssam,
Calce vaporifera summos prope margines refertam,
Saxa recocta vomunt ignem, niuensq; puluis ardet,
Vrere tacta potens, & mortifer ex odore flatus.
Appositam memorant aram fouea stetisse summa,
Lege sub hac, salis aut micam, iecur aut suis litarent.
Christicola, aut media sponte irruerent in ima fossa.
Prosiluere alacres cursu rapido simul trecenti,
Gurgite puluereo mersos liquor aridus vorauit,
Præcipitemq; globum fundotenus implicauit imo. (teis)
Corpora candor habet, candor vehit ad superna men-
Candida Massa dehinc dici meruit per omne sæculum.
Latior interea iam Thascius ob diem suorum,
Sistitur indomiti Proconsulis eminens furori:
Edere inssus erat, quid viueret: vnicultor, inquit,
Serno salutiferi mysteria consecrata Christi.
Ille sub hæc, satis est iam criminis, ipse confitetur
Thascius: ipse Iouis fulmen, negat. expedite ferrum:
Carnificis gladio pœnam luat hostis idolorum.
Ille Deo meritis grates agit, & canit triumphans.
Fleuit obire virum mastæ Africa: quo docente, facta
Cultior, eloquio cuius sibi docta gloriatur. (est)
Mox tumulu lacrymans struxit, cineresq; consecrauit.
Desine flere bonum tantum: tenet ille regna cali,
Nec minus inuolitat terris, nec ab hoc recedit orbe:
Differit, eloquitur, tractat, docet, instruit, prophetat.
Nec Lybia populos tantum regit, exit usque in ortum
Solis, & usque obitum. Gallos fouet, imbuunt Britannos,
Præsidet

Præsidet Hesperia, Christum serit ultimis Iberis. (nis.
Denique doctor humi est, idem quoque martyr in super
Instruit heic homines, illinc pia dona dat patronus.

AGNETI VIRGINI ROMANÆ,
HYMNVS XIII.

Monocolos. Versus Dactyliaci acatalekti.

AGNIS sepulcrum est Romulea in domo
Fortis puella, martyris inclita.
Conspetu in ipso condita turrium
Seruat, salutem virgo Quirinum:
Nec non & ipsos protegit aduenas,
Puro, ac fidei pectore supplices.
Duplex corona est præstita martyri,
Intactum ab omni crimine virginal,
Mortis deinde gloria libera.
Aiuunt iugali vix habilem toro,
Primis in annis fortè puellulam
Christo calentem, fortiter impijs
Iussis renissam, quo minus idolis
Addicta, sacram desereret fidem.
Tentata multis nam prius artibus,
Nunc ore blandi iudicis illice,
Nunc sciuentis carnificis minis,
Stabat feroci robore pertinax,
Corpusq; duris excruciatibus
Vltro offerebat, non renuens mori.
Tum trux tyrannus, si facile est, ait,
Pœnam subactis ferre doloribus,
Et vita vilis spernitur: at pudor
Carus dicatæ virginitatis est.
Hanc in lupanar trudere publicum
Certum est, ad aram ni caput applicet,

Ac de Minerua iam veniam roget:
Quam virgo pergit temnere virginem.
Omnis iuuentus irruat, & nouum
Ludibriorum mancipium petat.
Haud, inquit Agnes, immemor est ita
Christus suorum, perdat ut aureum
Nobis pudorem, nos quoque deserat.
Presto est pudicis, nec patitur sacre
Integritatis munera pollui.
Ferrum impiabis sanguine, si voles:
Non inquinabis membra libidine.
Sic elocutam, publicitus iubet
Flexu in platea sistere virginem.
Stantem refugit mesta frequentia,
Aversa vultus, ne petulantius
Quisquam verendum conspiceret locum.
Intendit vnus forte procaciter
Os in puellam, nec trepidat sacram
Spectare formam lumine lubrico.
En ales ignis fulminis in modum
Vibratur ardens, atque oculos ferit:
Cacus corusco lumine corruit,
Atque in platea puluere palpitat.
Tollunt sodales seminecem solo,
Verbisq; deslent exsequialibus.
Ibat triumphans virgo, Deum Patrem,
Christumq; sacro carmine concinens,
Quod sub profani labe periculi
Castum lupanar, nec violabile
Expertam victrix virginitas foret.
Sunt qui rogatam rettulerint preces
Fudisse Christo, redderet ut reo
Lucem iacenti: tum iuueni halitum

Vite

Vite innouatum visibus integris.
Primum sed Agnes hunc habuit gradum,
Celestis aule, mox alius datur.
Accensus iram nam furor incitat
Hostis cruenti, vincor, ait gemens,
Iam stringe ferrum miles, & exsere
Præcepta summi regia Principis.
Vi vidit Agnes stare truce virum
Mucrone nudo, letior hæc ait.
Exsulto, talis quod potius venit
Vesanus, atrox, turbidus, armiger:
Quam si veniret languidus, ac tener,
Mollisq; ephēbus tinctus aromate,
Qui me pudoris funere perderet.
Hæc hic amator iam, fateor placet:
Ibo irruentis gressibus obuiam,
Nec demorabor vota calcentia:
Ferrum in papillas omne recepero,
Pectusq; ad imum vim gladij traham.
Sic nupta Christo transiliam poli
Omneis tenebras, æthere celsior.
Æterne Rector diuide ianuas
Celi, obseratas terrigenis prius,
Ac te sequentem, Christe, animam voca,
Cum virginalem, tum Patris hostiam.
Sic fata, Christum vertice cernuo
Supplex adorat, vulnus ut imminens
Cruix subiret prona paratius.
Ast ille tantam spem peragit manu:
No sub ictu nam caput amputat.
Sensum doloris mors cita præuenit.
Exutus inde spiritus emicat,
Liberq; in auras exsilit. Angeli

O

Sapsere

Sepser euntem tramite candido.
Miratur orbem sub pedibus situm,
Spectat tenebras ardua subditas,
Ridetq; Solis quod rota circuit,
Quod mundus omnis voluit, & implicat,
Rerum quod atro turbine viuitur,
Quod vana sacli mobilitas rapit:
Reges, tyrannos, imperia, & gradus,
Pompasq; honorum stulta tumentium:
Argenti, & auri vim rabida siti
Cunctis petitam per varium nefas,
Splendore multo structa habitacula,
Illusa picta vestis inania,
Iram, timorem, vota, pericula:
Nunc triste longum, nunc breue gaudium,
Liuoris atri sumificas faeces,
Nigrescit unde spes hominum, & decus,
Et quod malorum tetrius omnium est,
Gentilitatis sordida nubila.
Hæc calcat Agnes, ac pede proterit,
Stans, & draconis calce premens caput:
Terrena mundi qui ferus omnia
Spargit venenis, mergit & Inferis,
Nunc virginali perdomitus solo,
Cristas cerebri deprimit ignei,
Nec victus audet tollere verticem.
Cingit coronis interea Deus
Frontem duabus martyris innuba:
Vnam * decimplex edita sexies
Merces perenni lumine conficit:
Centenus existat fructus in altera.
O virgo felix, o noua gloria,
Celestis arcis nobilis incola,

*decimplex

Intende

Intende nostris collunionibus
Vultum gemello cum diademate:
Cui posse soli Cunctiparens dedit
Castum vel ipsum reddere fornicem.
Purgabor oris propitiabilis
Fulgore, nostrum si iecur impleas.
Nil non pudicum est, quod pia visere
Dignaris, almo vel pede tangere.

AVRELII PRUDENTII

CLEMENTIS ΑΠΟΘΕΩΣΙΣ.

PRÆFATIO.

ST tria summa Deus, trinum specimen, Trinitatis
vigor vnus. confessio.

Corde Patris genita est Sapientia, Filius
ipse:

Sanctus ab eterno subsistit Spiritus ore.
Tempore nec senior Pater est, nec numine maior:
Nam sapiens retro semper Deus edidit ex se,
Per quod semper erat, gignenda ad secula Verbum.
Edere sed verbum Patris est: at cetera verbi.
Assumptum gestare hominem, reparare peremptum,
Conciliare Patri, dextraq; in sede locare.
Spiritus ista Dei complet: Deus ipse fideleis
In populos charisma suum diffundere promptus,
Et Patris, & Christi virtutem in corpora transfert.

O 2 ALIA

*Carmen Epodon, distrophon: constans senario
Iambico: cui additus est dimeter Iam-
bicus: qui sic se habent.*

Infidelium
reprehensio.

EST vera secta, te, magister, consulo?
Rectam ne seruamus fidem?
An viperina non cauemus dogmata?
Et nescienter labimur?
Arctam salutis vix viam discernere est,
Inter reflexas semitas.
Tam multa surgunt perfidorum compita,
Tortis polita erroribus,
Obliqua sese conferunt diuortia
Hinc inde textis orbitis:
Quas si quis errans, ac vagus sectabitur,
Rectum relinquens tramitem:
Scrobis latentis pronus in foueam ruet,
Quam fœdit hostilis manus:
Manus latronum, qua viantibus obsidet,
Iter sequenteis denium.
Quid non libido mentis humane struat?
Quid non malorum pruriat?
Statum laceffunt, omnipotentis Dei
Calumniosos litibus:
Fidem minutis dissecant ambagibus:
Vt quisque lingua est nequior,
Soluit, ligantque, questionum vincula
Per syllogismos plectileis.
Væ captiosis sycophantarum strophis,
Væ versipelli astutiae.
Nodos tenaces recta rumpit regula

Infesta

Infesta dissertantibus.
Circò mundi stulta delegit Deus,
Vt concidant, sophisticæ,
Deq; imbecillis subiungant fortia,
Simplex ut esset credere.
Lapis ecce nostro fixus offensaculo est,
Impingat in quem vanitas:
Signum cauenti, non cauenti scandalum:
Hunc sternit, illum dirigit.
Dum plura tentat cæcus incerto gradu,
Incurrit id, quod obuium est.
Fax sola fidei est preferenda gressibus,
Vt recta sint vestigia:
Quæ in tenebris hostis errantibus tamen,
Pulsat, trahitq; & proterit:
Qui sparsa ad ipsum commenceantium transitum
Frumenta seuis denorat:
Qui leta Christi* culta fur interpolat,
Addens auenas emulas:
Quas de veneni lacte in herbam fertilem
Patitur colonus crescere:
Ne fortè culmum fibra inanis spicem
Simul reuulsa inter necet.
Espectat ergo dum dolosa, & farrea
Feruens coquat maturitas,
Det ventilabro lecta quæque ut horreis,
Vrat recrementum focus:
Refert sed ipsa nosse, quæ messes necant,
Zizaniarum semina.

* grana

Patrispassiani

PLVRIMA sunt, sed pauca loquar, ne dira relata
Dogmata catholicam maculent male prodicta linguam.
Ille Patrem pellens folio detrudit in arctum
Corporis humani gestamen, nec pauet ipsum
Obiectare neci, duroq; affigere ligno.
Passibilis ne Deus? cuius species, & imago
Nulli visa vnquam: nec enim comprehendier illa
Maestas facilis, sensu ue, oculis ue, manu ue.
Ioannis magni celebris sententia praesto est:
Haud vnquam testata Deum potuisse videri.
Ille Pater, quem nulla acies violenta tuendo
Enimius ardentis penetravit acumine visus.
Qui se forma hominis non induit, & Deitatis
Immensum assumptum non temperat ore, modo ue.
Aut Evangelici pietas spernenda libelli
Iam, blasphemae, tibi est: aut nunquam visa beati
Vis intacta Patris, non admiscenda caducis.
Sed tamen & Patris est specimen, quod cernere fas
Humanis aliquando oculis concurrere promptum:
Quod quamuis hebes intuitus speculamine glauco,
Humantiq; acie potuit nebulosus adire.
Quisquis hominem vidisse Deum memoratur, ab ipso
Infusum vidit Gnatum: nam Filius hoc est,
Quod de Patre micans se praestitit inspicendum
Per species, quas posset homo comprehendere visum.
Nam mera maiestas est infinita, nec inurat
Obitus, aliquo nisi se moderamine formet.
Hoc vidit Princeps generosi seminis Abram,
Iam tunc dignati terras iniungere Christi
Hospes homo, in triplicem Numen radiasse figuram:
Hoc colluctantis trastrant, brachia Iacob.

Ipse dator legis diuina accedere coram
Iussus, amicitia collato qui stetit ore
Cominus, & sacris coniunxit verba loquelis,
Carnis in effigie Christum se cernere sensit.
Sed maiora petens, animum per vota tetendit
Inconcessa homini, plus quam mortale laborans,
Ipsum quantus erat, sine corpore visere Christum.
Denique post multi sermonis mutua, postq;
Conspectum praesentis heri, & consortia longa,
Quaeso, ait, ut liceat, te nunc, Deus optime, nosse.
Respondit Dominus, mea, non me, cernere iustis
Posteriora dabo, quid apertius, absque aliena,
Quam sumat, facie, Verbum non posse videri?
Posse tamen, cum malit idem, nunquam Patre viso,
Terrenis oculis, habitu se ostendere nostro.
Saepe & in Angelicas, & mortales memoratum est
Induci species, queat, ut sub imagine cerni.
Hoc Verbum est, quod vibratum Patris ore benigno
Sumsit virgineo fragilem de corpore formam.
Inde figura hominis nondum sub carne, Moysi
Obiecta, effigiem nostri signauerat, oris:
Quod quandoque Deus verbi virtute coactum
Sumitur corpus, faciem referebat, eandem.
Sed tamen & sentum visa est excita cremare
Flama rubum. Deus in spinis volitabat, acutis,
Vulnificasq; comas innoxius ignis agebat:
Esset ut exemplo Deus illapsurus in artus
Spiniferos: sudibus quos texunt, crimina densis,
Et peccata malis hirsuta doloribus implent.
Inculto nam stirpe frutex vitiosus iniquis
Luxuriem virgis inhonesto effundere succo
Coeperat, & nodos per acumina crebra ligabat.
Cernere erat, sterileis subito splendescere frondeis,

Accensissq; citum folijs magno impete late
Collucere Deum, nec spinea ledere texta,
Lambere sanguineos fructus, & poma cruenta,
Stringere mortiferi vit alia germina ligni.
Quandoquidem tristes purgantur sanguine culpe,
Quem contorta rubus densis cruciatibus edit.
Ergo nihil visum, nisi quod sub carne videndum
Lumen, imago Dei, verbum Deus, & Deus ignis,
Qui sentum nostri peccamen corporis implet.
Nam lucis Genitor, Verbi sator, auctor & ignis
Creditor extra oculos, ut Apostolus edocet auctor:
Qui negat, intuitu fontem Deitatis adiri.
Credite, nemo Deum vidit, mihi credite, nemo.
Visibilis de fonte Deus, non ipse Deus fons
Visibilis. cerni potis est, qui nascitur: at non
Innatus cerni potis est. latet os Patris illud,
Unde Deus: qui visibilem se prestitit olim,
Tale aliquid formans in sese, quale secuta est
Passio, quæ corpus sibi vindicat: ardua nam vis
Est impassibilis: quoniam natura superni
Ignis ad horribilas nescit descendere penas,
Nec capit humanis angoribus excruciarī:
Pura, serena micans, liquido pralibere motu,
Subdita nec cuiquam, dominatrix utpote rerum:
Cui non principium de tempore, sed super omne
Tempus, & ante diem maiestas cum Patre summo,
Immo animus Patris, & ratio, & via consiliorum,
Que non facta manu, nec voce creata iubentis,
Protulit imperium patrio ructata profundo.
Hanc igitur non flagra secant, non sputa salinis
Adspargunt, alapis non vexat, palma relisis:
Nec perfoſſi cruci clauorum vulnera figunt.
His affecta caro est hominis, quem femina pragnans

Enixa

Enixa est sub lege uteri, sine lege mariti.
Ille famem patitur, sel potat, & haurit acetum:
Ille pauet mortis faciem: tremit ille dolorem.
Dicite sacrilegi doctores, qui Patre summo
Desertum iacuisse thronum contenditis, illo
Tempore quo fragilibus Deus est illapsus in artus:
Ergo Pater passus? quid non malus audeat error?
Ille puellari conceptus sanguine creuit,
Ipse verecunde distendit virginis aluum,
Et iam falsiloqua est diuini pagina libri,
Quæ verbum in carnis loquitur fluxisse figuram?
At non, qui Verbi Pater est, caro factus habetur.
Fige gradum scriptura tuum, nil mobile, & anceps
Assimilasse decet. Pater est, quem cernere nulli
Est licitum: Pater est, qui nunquam visus in orbe est,
Nec mundana inter radiauit lumina coram.
Verbum conspicium misit, missumq; recepit,
Cum voluit: verbo prestrinxit viscera pure
Virginis, & verbo struxit puerilia membra.
Ipse quidem in terris, virtute, & numine presens
Semper adest quocunque loci, nec pars vacat valla
Maestate Patris. nusquam est genitor Deus absens:
Per verbum sed semper adest, atque inde Philippo
Christus ait. tanto tecum iam tempore versor,
Et Patrem te nosse negas, quem perspicis in me?
Est inuisibilis donum Patris, edere Natum
Visibilem: per quem valeat. Pater ipse videri:
Nec solis sanctorum oculis, sed lumine cassis,
Cecorum. cecos loquor: atra socordia quorum
Corde tenebroso verum perpendere nescit.
Quem si perspicuum mortalibus insitiaris,
Fare age, quem videat Babylonis ab arce tyrannus
Innocuas inter flamas procul inspatiantem,

O 5

Calcan-

Calcantem rapidos inadustus fratribus igneis?
Nempe, ait, o proceres, treis vasta incendia anhelis
Accipere viros fornacibus: additus vnus
Ecce vaporiferos ridens interfecat igneis.
Filius ille Dei est: fateor quem, & victus adoro.
Irrisas remouete faces, tedasq; tepenteis
Subtrahite: en friget succensi sulfuris ardor.
Filius, haud dubium est, agit hæc miracula rerum:
Quem video, Deus ipse, Dei certissima proles.
Imperat immensis ardoribus, & domat iras,
Insultans famulante rogo, piceosq; furorcs
Comprimit, & rabiem flamarum algescere cogit:
Barbaricos calida aura sinus non tangere iussa
Præterit, & tenuis stridens transcurrit amictus.
Ire per Assyrias vetitus vapor *ipse tuias,
Ne coma fusa humeris fumo obsordefcat amaro.
Hæc ait, & varios iubet obmutescere cantus:
Organa, sambucas, citharas, calamosq; tubasq;
Stulta superstitio tacuit: vox festa quieuit,
Que male conspiciæ celebrabat imaginis aurum.
Carmina sanctorum resonant iam sola virorum,
Concentu triplici Regem laudantia cælit.
Qui mare, qui terras, qui lucida sidera fecit,
Ignibus & medijs securos texit alumnos:
Semper in auxilium Sermo Patris omnipotentis
Descendit, seruando homini: mortalia semper
Admiscenda sibi proprio curauit amore,
Ut socianda caro, Dominoq; implenda perenni,
Degenerem vitam, quam tunc animalis agebat,
Exemplo mutaret heri, simileisq; per artus
Cernere consortem terreni assuesceret oris,
Participemq; suum visu velut obside nosse,
Et consanguineo paullatim accedere Christo.

*Ipse
*metuit
*ire

Ergo

Ergo animalis homo quondam, nunc Spiritus illum
Transtulit ad superi naturam seminis, ipsum
Insundendo Deum, mortalia viuificantem.
Nunc noua materies, solidata intercute flatu:
Materies, sed nostra tamen, de virgine tracta,
Exiit antiqua corrupta exordia vite,
Immortale bonum proprio spiramine sumens.
Filius ille hominis, sed Filius ipse Tonantis,
Iam solus vultum Patris adspicit, & videt ipsum.
Nemo Patrem nouit nisi Filius, & cui monstrat
Filius, & nostri mediator, & Omnipotentis.
Denique concludam breuis ut compendia summa:
Non Pater in carnem descendit, sed Patris arcem
Summa caro adscendit: Natus per utrumque cucurrit.
Cede profanator Christi, iam cede Sabelli,
Depositorq; Patris, Natiq; insane negator.
Nonne Patrem violas, dum Natum scire recusas?
Quandoquidem non est genitor, nisi filius exstet:
Nec vocitare Patrem potis ei, quem germine fraudas.
Sed fortasse velis patriæ pietatis honore
Despoliare Deum, contentus nomine nudo
Quod Deus est, adimasq; decus Patris, et generis vim.
Ecquis in adolio recubans, inter sacra mille,
Ridiculosq; Deos venerans sale, cespite, thure,
Non putat esse Deum summum, & super omnia solum?
Quamuis Saturnis, Iunonibus, & Cytheris,
Portentisq; alijs sumanteis consecret aras:
Attamen in calum quoties suspexit, in vno
Constituit ius omne Deo: cui seruiat ingens
Virtutum ratio varijs instructa ministris.
Que gens tā stolidā est animis, tā Barbara linguis:
Que ne superstitio tam sordida: que caniformem,
Latrantemq; throno celi præponat Anubim?

Vnionitæ.

Nemo

Nemo Cloacine, aut Hippo super astra Deabus
Dat. solium, quamvis olidam persoluat acerram,
Sacilegiq; molam manibus, rimetur & exta.
Consule barbati deliramenta Platonis,
Consule & hircosos Cynicos, quos somniat, & quos
Texit Aristoteles torta vertigine nervos.
Hos omnes, quamvis anceps Labyrinthus, & error
Circumflexus agat, quamvis promittere & ipsi
Gallinam soleant, aut gallum, Clinicus ut se
Dignetur prestare Deus morientibus equum:
*Cum ventura tamen ad normam rationis & artis,
Turbidulos sensus, & litigiosa fragoris
Argumenta modis concludunt Numen, in unum:
Cuius ad arbitrium sphaera mobilis, atque rotunda
Voluatur, feruentq; suos vaga sidera cursus.
Non recipit natura hominis, modo quadrupes ille
Non sit, & erecto spectet caelestia vultu:
Non recipit, neget ut regimen, pollere supremum.
Istud & ipse Numa tacitus* sibi sensit haruspex,
Semifer & Scotus sentit cane milite peior.

*suspexit

Sed nos, qui Dominum libris, & corpore, iam his
Vidimus, ante fide, mox carae & sanguine coram,
Quiq; voluminibus vatium, cruce teste, probatis,
Rimantis digitos costarum in vultura cruda
Merfimus, & manuum visu dubitante lacunas
Scrutati, aeternum Regem cognovimus IESVM,
Abiurare Deo titulum, nomenq; paternum
Credimus esse nefas: qui Regem protulit ex se:
Non Regem populi Parthorum, aut Romulidarum:
Sed Regem summae, & mediae rationis, & imae,
Atque ideo rerum Dominum, & super omnia Regem.
Carnis habet medium, summum Patris, & Stygis imi.
Desluit his gradibus, rursusq; reuoluitur in se.

Est

Est Deus, est & homo: sit mortuus, & Deus idem est.
Omnia percurrit natura munia prone,
Ut rursus Patris in gremium replicata reportet
Mortua quae fuerant: ipsos quoque subuehat artus.
Hec fore cum veterum cecinissent organa vatium:
Nos, oculis, manibus, congressu, voce, loquela
Experti, heroum tandem intelleximus orsa
Priscorum, & viso patefacta oracula Christo.
Hec est nostra salus, hinc viuimus, hinc animamur,
Hoc sequimur, nunquam detracto nomine Nati
Appellare Patrem: Patris & sine nomine nunquam
Natum nosse Deum: nunquam nisi sanctus, & unus
Spiritus intersit, Natumq; Patremq; vocare.
Sic tamen, hac constare tria, ut ne separe ductu
Treis faciam: tribus his subsistat sed Deus unus.
Nec Pater ipse autem, qui Filius: at, quia Natum
Scimus ab Innato, verè Pater, & sata verè
Sit soboles: nec sit Genitor sibi Filius ipse.
Sive Pater natus fuerit, sive ipse repente,
Perquam ridiculum est, & futile, natus ut ex se
Nascendi noua materies, ac se Deus ultro
Ediderit, natumq; sibi se fecerit ipsum.
Nil falsum, aut mendax diuina vocabula fingunt.
Qui Pater est, gignendo Pater: tum Filius, ex hoc
Filius auctore, ut genus quod sit Patre summo:
Sumus & ipse tamen: nec enim minor, aut Patre dispar.
Vnde in utroque operis forma indiscreta, nisi omnem
Vim maiestatis patrie generosus haberet
Filius, idq; Deus genitor, quod Filius, esset.
Pergunt, vltius scrutantes, quid sit id ipsum
Gignere, si fas est humanos tendere sensus
Vtque ad secretum, quod tempora cuncta, diesq;
Praeuenit antiquos, & principium super ipsum

Eminet,

Eminet, & quodcunque potest homo quærere, transit.
Cum sit difficilis via noscere principiorum
Semina, cui dabitur mortali exquirere, quid nam
Ultra principium Deus egerit? aut quo pacto
Ediderit Verbum, quod principio caret omni?
Hoc solum scimus, quod traditur esse Deus, quem
Non genitus Genitor generauerit, vnus & vnum,
Integer integrum, non cœptum, sed tamen ortum,
Et comperpetuum Patri retrò, sed Patre natum.
Sed nec decius Pater est, ut pars Patris esset
Filius: extendens nec se substantia tractum
Produxit, minuit ne aliquid de Numine pleno,
Dum mutata nouum *procludit portio Natum.
Non conuertibilis, nec demutabilis vnquam
Est Deus, aut gignendo aliquid sibi detrahit: atqui
Totus & ex toto Deus est, de lumine lumen.
Quando autem lumen sine lumine? quando resurgens
Lux fulgore caret? quando est ut prodius ignis
Ignem deminuat? quando Pater, & Deus, & lux,
Non lucis Deus, & pater est? qui, si Pater olim
Non fuit, & serum genuit post tempora Natum,
Fit nouus, inq; nouum ius proficit. absit, ut vnquam
Plenus proficiat, qui non eget incremento.
Et Deus, & genitor, lumenq; & gloria semper
Ille fuit: nec post sibi contulit ut pater esset.
Sic fit ut æternum credamus cum Patre Christum,
Illo auctore satum, cui nullus præfuit auctor.

Hec tu si dubitas nati mysteria Christi,
Perdite, catholica non es de plebe: sed vnus
De grege thurifero venerator, Deucalionum
Deuotus cippo, ficulni & stipitis vnctor.
Quin potius scrutare Dei signacula in ipso
Fonte vetustatis, percurrere & scrinia primi

Scriptoris

*procludit

Scriptoris: quem non bardus pater, aut auus augur,
Fabula nec veteris fama, nec garrula nutrix,
Nec sago clangore loquax, & stridula cornix
Rem docuere Dei: sed coram proditus ipse,
Ipse Deus trepidum mortalem mitis amico
Imbuit alloquio, seq; ac sua summa retexit.
Nimirum meminit scriptor doctissimus illo
Orbis principio non solum, nec sine Christo
Informasse Patrem factura plasma nouelle.
Fecit, ait, condens hominem Deus, & dedit olli
Ora Dei. quid nam est aliud, quam dicere, solus
Non erat? atque Deo Deus adstitebat agenti,
Cum Dominus faceret Domini sub imagine plasma?
Christus forma Patris, nos Christi forma, & imago.
Condimur in faciem Domini bonitate paterna,
Venturo in nostram faciem post secula Christo.
Possum multa sacris exempla excerptare libris,
Ni refugis, quæ te doceant, non in Patre solo
Vim maiestatis positam, sed cum Patre Christum
Esse Deum: velut illud ait Genealogus idem.
A Domino Dominus flamas pluit in Sodomitas.
Quis Dominus? de quo Domino? si solus ab arce
Siderea spectat Pater, aut ardescit in iras?
Filius armatam Domini Patris, ignibus iram
Spargebat Dominus, sunt vnum fulmen, utraque.
Hæc si Iudaicos sic intellecta rigassent,
Audiuissent, stupidas ut possent tangere fibras:
Audissent Dominum virtutum, qui pereuntes
Venerat ut seruaret oues: sed ab auribus omnis
Fluxerat ornatus, caput & iam coctile Baal
Finxerat, auriculasq; suo spoliaret honore.
Dux populi peccantis adest de monte corusci
Luminis, alloquioq; Dei, tabulasq; tremendo

Incisas

Iudæi.

Incisas digito ceca ad tentoria defert.
Sed cedit in faciem plebs, non visura profunda
Legis in effigie scriptum per enigmata Christum.
Infelix, quæ luce oculos * præstricta paventes
Texerit, & presso faciem velarit amictu.

At nos reiecto Christum velamine, coram
Cernimus, atque Deum vultu speculamur aperto:
Nec sub lege grani depressa fronte iacemus:
Sed legis radium sublimi agnoscimus ore.
Heu, frondosa prius ramis felicibus arbor,
Pinguibus, heu, quondam radix oleagina baccis:
Ecce tibi inferto reinvirescit nunc oleastro
Truncus, & externi vestitur cortice libri.
Iam miserere tui, non se siluestris oliui
Surculus, exultans alieno stipite iactat:
Sed monet ut generis proprii memor, unguine amaro
Contristare comas desuescas, stirpe nec imo
Inuideas, missis in celsa cacumina virgis.

Blasphemias Dominum gens ingratissima Christi.
Pascha tuum dic, dic cuius de sanguine festum.
Tam solenne tibi est? quis tandem caditur agnus
Annulus? sacer ille tibi redeuntibus annis:
Sed sacer in pecude est, stultum, si credere sacrum,
Sanguine balantis summos contingere postes,
Lasciuisse choris, similaginis azymon esse,
Cum fermentati turgescant crimine mores.
Non sapi, imprudens, nostrum te effingere Pascha?
Legis & antiquæ præductis pingere sulcis
Omne sacramentum, retinet quod passio vera:
Passio, quæ nostram defendit sanguine frontem,
Corporeamq; domum signato collinit ore?
Hanc fugit exclusis Aegyptia plaga * flagellis,
Hæc Regis Pharij regnum ferale resolvit,

* procellis,

Deq;

Deq; potestatis mundanæ grandine densa
Eripit Abraham cum stirpe, & gente fideli.
Abrahæ genus est verum: cui sanguis in ore
Creditur, inscriptusq; rubet: cui visus in orbe,
Haud dubitante fide, Deus est, Deus ex Patre verus.
Ille Deum vidit, visum mox credidit: at tu
Posteritas carnis, carnaliter omnia cernens,
Carnis opus sub lege geris, quam spiritus implet
Interior: nec enim calo lex carnea fluxit,
Quam tu carne colis: sed Christo feta, meamq;
Spem paritura utero. quam spem? nisi Numinis almū
Lumen, & aduentum Domini, quem viderat, Abre
Prima fides, nostrisq; pater promiserat, olim
Perspiciendum oculis, & legis voce probandum:
Nec solum legis. nam quæ iam littera Christum
Non habet, aut quæ non scriptorum armaria Christi
Laude referta, novis celebrant miracula libris?
Ebræus pangit stylus, Attica copia pangit,
Pangit & Ausonia sacundia tertia lingua.
Pilatus iubet ignorans: tu scriba tripictis
Digere versiculis, quæ sit suffixa potestas.
Fronte crucis titulus sit triplex, triplice lingua.
Agnoscat Indæa legens, & Græcia norit,
Et venerata Deum percenseat, aurea Roma.
Quidquid ab arcano vomit ingens spiritus * hausto,
Quidquid in ære cano reboans tuba curvare mugit,
Quidquid casta chelys, quidquid testudo resulat,
Organa disparibus calamis quod consona miscent,
Æmula pastorum quod reddunt vocibus antra:
Christum concelebrat, Christum sonat, omnia Christi,
Muta etiam, fidibus sanctis animata, loquuntur.
O nomen prædulce mihi, lux, & decus, & spes,
Præsidiumq; meum, requies o certa laborum,

* hausto,

P

Blandus

Blandus in ore sapor, fragrans odor, irriguus fons,
Castus amor, pulchra species, sincera voluptas.

Si gens surda negat, sibi tot preconia de te,
Tam multas rerum voces, elementaq; tantæ
Nuntia laticie, stolidas intrare per aureis:
Audiat infanum bacchantis energema monstri,
Quod ravidus clamat capta inter viscera Damon,
Et credat miseranda suis, torquetur Apollo
Nomine percussus Christi, nec fulmina verbi
Ferre potest: agitant miserum tot verbera lingua,
Quot laudata Dei resonant miracula Christi.

Intonat Antistes Domini, fuge, callide serpens,
Exue te membris, & spiras solue latentes.
Mancipium Christi, * sic corruptissime, * vexas.
Desine, Christus adest, humani corporis ultor:
Non licet ut spoliū rapias, cui Christus inhaesit.
Pulsus abi, ventose liquor: Christus iubet, exi.
Has inter voces medias Cyllenius ardens
Eiulat, & notos suspirat Iupiter igneis.

Ecce Gerasenos legio irruit effera porcos,
Et post multiplices busti sub rupe catenas,
Poenarum gemitus longis grunnitibus edit.
Clamarat, sed ab ore hominis, cognoscimus Iesu
Nate Deo, nate & sceptris, & germine David,
Qui sis, quid venias, qua nos virtute repellas
Nonimus, aduentusq; tui terrore iacemus.
Hec Iudæa tuas vox non peruenit ad aureis?
Peruenit: mentem sed non penetravit egenam
Lucis, & à primis foribus disclusa refugit.
Audijt aduentum Domini, quem Solis Iberi
Vesper habet roseus, & quem nouus excipit ortus.
Laxauit Scythicus verbo penetrante pruinas
Vox Evangelica, Hyrcanas quoque seruida brumas

Soluūt,

* cur,
* vexas?

Soluūt, & exutus glacie, iam mollior amnis,
Caucaſea de cote fluit Rhodopeius Hebrus.
Mansuēre Getæ, feritasq; cruenta Geloni
Lactē mero sitiens ex sanguine pocula miscet,
Libatura sacros Christi de sanguine potus.
Novit & Atlantis pridem plaga perfida Mauri,
Dedere crinitos ad Christi altaria Reges:
Ex quo mortalem præstrinxit Spiritus alium:
Spiritus ille Dei, Deus, & se corpore matris
Induit, atque hominem de virginitate creauit.
Delphica damnatis tacuerunt sortibus antra,
Non tripodas cortina tegit, non spumat anhelus
Fata Sibyllinis fanaticus edita libris.
Perdidit insanos mendax Dodona vapores,
Mortua iam mutæ lugent oracula Cume,
Nec responsa refert Libycis in Syrtibus Ammon:
Ipsa suis Christum Capitolia Romula marent,
Principibus lucere Deum, destructaq; templa
Imperio cecidisse Ducum, iam purpura supplex
Sternitur Aneade rectoris ad atria Christi,
Vexillumq; crucis summus dominator adorat.
Principibus tamen è cunctis non desuit vnus
Me puero, ut memini, Ductor fortissimus armis,
Conditor & legum, celeberrimus ore, manuq;
Consultor patriæ: sed non consultor habendæ
Religionis, amans tercentum millia Diuum.
Perfidus ille Deo, quamuis non perfidus urbi,
Augustum caput ante pedes curuare Minervæ,
Fictilis & soleas Iunonis lambere: plantis
Herculis aduolui: genua incuruare Dianæ.
Quin & Apollineo frontem summittere gypso,
Aut Pollucis equum suffire ardentibus extis.
Fortè litans Hecaten placabat sanguine multo:

P 2

Pontifi-

Pontificum festis ferienda securibus illic
Agmina vaccarum steterant, vitulasq; reuincta
Fronte coronatas umbrabat torta cupressus.
Iamq; insertato reserbat viscera cultro
Vittatus de more senex, manibusq; cruentis
Tractabat, trepidas lethali frigore fibras,
Postremosq; animæ pulsus in corde repenti
Callidus interpres numeris, & sine notabat,
Cum subito exclamat media inter sacra sacerdos
Pallidus, en quid ago? maius, Rex optime, maius,
Nescio quod, Numen nostris interuenit aris,
Quam sufferre queant, spumantia cymbia lacte,
Casarum sanguis pecudum, verbena, corona.
Accitas video longè dispergier umbras.
Territa Persephone vertit vestigia retro
Exstinctis facibus, tracto fugitina flagello.
Nil agit arcanum murmur: nil Thessala profunt
Carmina: turbatos reuocat nulla hostia Maneis.
Nonne vides, ut thuribulis frigentibus ignis
Marceat? ut canis pigrescat, pruna fauillis?
Ecce Palatinus pateram retinere minister
Non valet, elisa destillant, balsama dextra,
Flamen & ipse suas miratur vertice laurus
Cedere, & incertum frustratur victima ferrum.
Nescio quis certè subrepsit Christicolarum
Huc inueni, genus hoc hominū tremit infula, & omne
Puluinar Diuū, lotus procul absit, & vinctus.
Pulcra reformatis redeat Proserpina sacris.
Dixit, & ex sanguis collabitur: ac velut ipsum
Cerneret exserto minitantem fulmine Christum.
Ipse quoque exanimis posito diademate Princeps
Pallet, & adstantes circumspicit, ecquis alumnus
Christi in inscripto signaret tempora signo:

Qui

Qui Zoroastræos turbasset fronte susurros.
Armiger è cuneo puerorum flamicomantum
Purpurei custos lateris deprenditur vnus:
Nec negat, & gemino gemmata hastilia ferro
Proicit, ac signum Christi se ferre fatetur.
Prosiliit pauidus deiecto Antistite Princeps,
Marmoreum fugiens nullo comitante sacellum,
Dum tremefacta cohors, dominiq; oblita, supinas
Erigit ad calum facies, atque inuocat IESVM.
Iam ne piget facti? iam penitet? en tibi Christum,
Infelix Iudæa Deum: qui sabbata soluens
Terrea, mortaleis eterna in sabbata sumsisit,
Gentibus emicuit, præsulsit Regibus, orbem
Possidet, imperij dominam sibi cedere Romam
Compulit, & simulacra Deū Tarpeia subegit.
Disce tuis miseranda malis: quo vindice tandem
Vana superstitio, lex & carnaliter acta
Plectatur: cuius virtus te proterat, vltrix.
Destructo ne iacent Salomonica saxa metallo,
Edificata manu? iacet illud nobile templum.
Cur iacet? artificis quia dextra solubilis illud
Cemento struxit, resolubile, iure solutum est,
Et iacet: in nihilum quoniam redit omne politum.
Quod fieri recipit, recipit quandoque perire.
Si nostrum contra quod sit, vis discere templum:
Est illud, quod nemo opifex fabriliter aptans
Composuit, quod nulla abies, pinus ue dolata
Texuit, exciso quod nunquam marmore creuit:
Cuius onus nullis fultum sublime columnis
Fornice curuato tenui super arte pependit:
Sed verbo factum Domini, non voce sonora:
Sed verbo, quod semper erat, verbum caro factum est.
Hoc templum aeternum est, hoc finem non habet, hoc tu

* arce

Expugnare volens, flagris, cruce, felle petisti.
Destructum iacuit pœnis vexantibus, esto:
Matris enim ex utero, quod destrueretur, habebat.
Sed quod morte breui materna ex parte solutum est,
Maiestate Patris viuum lux tertia reddit.
Vidisti Angelicis comitatum cœtibus, altè
fre meum, cuius seruator munimine, templum:
Illius aeternae suspendunt culmina portæ,
Ac per inaccessibleium scalarum gloria turreis
Tollitur, & gradibus lucet via candida summis:
At tua congestæ tumultant, holocausta ruinae.
Quid mereare Titus docuit: docuere rapinis
Pompeianæ acies: quibus exstirpata per omneis
Terrarum, pelagiq; plagas tua membra feruntur.
Exilijs vagus huc illuc fluitantibus errat
Iudeus, postquam patria de sede reuulsus,
Supplicium pro cede luit, Christi q; negati
Sanguine respersus commissæ piacula soluit.
En quo priscorum virtus defluxit auorum?
Seruit ab antiquis delapsa fidelibus heres
Nobilitas: sed iam non nobilis, illa recentem
Suspectat captiua fidem: vis tanta nouella
Cruelitatibus inest, Christum confessa, triumphat.
Gens infida prius: Christi sed victa negatrix
Subditur imperio, dominos sortita fideleis.
Sunt qui Iudaico cognatum dogma furori
Instituunt, media Christum ratione secuti.
Hoc tantum, quod verus homo est: at celiis illum
Affirmant, non esse Deum, pietate fatentur:
Maiestate negant, morum pro laude sacratum
Concelebrant: adimunt nature summa supernæ.
Omne opus egregium, per quod sollertia pollens
Emicat, ingenij est, aut roboris: illud acuto

Homuncio-
nita.

Corde

Corde viget: duris excellet viribus istud.
Mortale est sed utrūque homini: nam cana senescunt
Ingenia, & validos consumunt, sæcla lacertos.
Hæc nos in Domini virtute, & laude perenni
Non sequimur: sequimur nullo quod semine terra
Germinat in mundum: quod non de labe virili
Sumit principium, tener illum seminat, ignis:
Non caro, nec sanguis patrius, nec fœda voluptas.
Intactam thalami virtus diuina puellam
Sincero afflatu per viscera casta maritat.
Incomperta ortus nouitas iubet, ut Deus esse
Credatur Christus sic conditus, innuba virgo
Nubit Spiritui, vitium nec sentit amoris.
Pubertas signata manet, grauis intus, & extra
Incolumis, florens de fertilitate pudica
Iam mater, sed virgo tamen: maris inscia mater.
Quid renuis? quid inane caput, nō credule, quassas?
Angelus hoc sancto pronuntiat ore, placet ne
Cedere, & Angelicis aurem referare loquelis?
Ipsa coruscantis monitis sacra virgo ministri
Credidit, atque ideo concepit credula Christum.
Credenteis nam Christus adit: dubitabile pectus
Sub titubante fide, refugo contemnit honore.
Virginitas, & prompta fides Christum bibit alio
Cordis, & intactis condit paritura latebris.
Crede, quod emissus sôlio Patris Angelus insit:
Vel, si concretus liquidam de sidere vocem
Non capit auditus, mulier quid coninge prægnans
Clamet anus, credens, & tandem sobrius audi.
Mira fides: utero puer interceptus anili
Virginem Dominum materno ex ore salutât,
Primus & infantem non natus nuntiat infans
Iam nostrum vagire sibi: nam pufio nondum

P 4

Norat,

Norat, & ora Deo referabat, garrula Christo.
 Promite secretos fatus: date, pandite librum:
 Euomuit spirante Deo quem sanctus Isaias.
 Percensere libet, calamig, reuoluere sulcos,
 Sidereis quos illa notis manus aurea duxit.
 Ite hinc, dum rutilos apices summissus adoro,
 Dum lacrymans veneror, dumq, oscula dulcia figo.
 Gaudia concipiunt lacrymas, dant, gaudia sletum.
 Aduenit promissa dies, quam dixerat iste
 Affore versiculus, cum virgo puerpera, teste
 Haud dubie sponso, pacti cui cura pudoris
 Edidit, Emanuelq, meum me cernere fecit.
 Est ne Deus, iam noster homo? versatur, & adstat
 Nobiscum, nomenq, probat, versumq, vetustis
 Obscurum sacris praesenti illuminat ore.
 Est ne Deus: cuius cunas veneratus Eous,
 Lancibus auratis regalia fercula supplex
 Virginis ad gremium pannis puerilibus offert?
 Quis tam pennatus, rapidoq, simillimus Austro
 Nuntius, Aurora populos, atque ultima Baetra
 Attigit, illuxisse diem* luctantibus horis,
 Qua tener innupto pendere ab ubere Christus?
 Vidimus hunc, aiunt, puerum per sidera ferri,
 Et super antiquos signorum ardescere tractus.
 Dirigit trepidans Chaldeo in vertice pernox
 Astrologus, cessisse Anguem, fugisse Leonem,
 Contraxisse pedes lateris manco ordine Cancrum,
 Cornibus infractis domitum mugire Iuencum,
 Sidus & Hircinum laceris marcescere villis.
 Labitur hinc pulsus puer Hydrius: inde Sagitta:
 Palanteis Geminos fuga separat: improba Virgo
 Prodit amatores tacitos in fornice mundi.
 Quig, alij horrificis pendunt in nubibus ignes,

Lucifer

* luctantibus

Luciferum timuere nouum: rota lurida Solis
 Heret, & excidium sentit iam iamq, futurum,
 Seq, die medio velandum tegmine lauro,
 Splendoremq, poli periturum nocte diurna
 Orbe repentinis caput obnubente tenebris.
 Hunc ego non cumule, myrrhaq, & thuris, & auri
 Muneribus? scio quem videam, quae dona rependam.
 Hunc ego non venerer: qui, caelo visus, humiq,
 Inuentus Rex, atque Deus moderatur utrunque
 Natura specimen, tumuloq, inferna refringens
 Regna, resurgentes secum iubet ire sepultos?
 Calum habitat, terris interuenit, abdita rumpit
 Tartara, vera fides, Deus est, qui totus ubique est.
 Nunquid vana viros, aut mens, aut lingua sefellit?
 Nunquid fortuitis frustrantia dona dederunt,
 Casibus, aut ceco votum sub honore dicarunt?
 Quae porro caussa, aut ratio summittere colla
 Ante pedes Maria, pueriq, crepundia parui:
 Si tantum mortalis erat, nec summa potestas
 Implebat, teneros diuinis flatibus artus?
 Sed iam tolle Magos, thus, aurum, myrrhea dona,
 Quae verum docuere Deum: praesepia, pannos,
 Matris adoratum gremium, face sideris ardens.
 Ipsa Deum virtus factorum, & mira loquantur.
 Insanos video subito mitescere ventos,
 Cum iubeat, Christus: video luctantia magnis
 Equora turbinibus tranquillo marmore tendi
 Imperio Christi: video calcatus eundem
 Cum patitur gurgis tergum solidante liquore.
 Ipse super fluidas plantis nitentibus undas
 Ambulat, ac presso firmat, vestigia fluctu.
 Increpat ipse Notos, & flatibus otia mandat.
 Quis inbeat senis Aquilonibus, ite, silete,

P

5

Carceri-

Carceribus vestris, amplog, facessite Ponto:
Sit nisi calipotens, Aquilonum conditor idem?
Ninguidus agnoscit Boreas, atque imbrifer Eurus
Nimborum Dominum, tempestatumq, potentem,
Excitamq, hiemem verrunt, ridente sereno.
Quis pelagi calcarit aquas? quis per vada glauca
Gressibus impressis spatiat, triverit vatum
Non submersus iter, sola pendulus, & pede sicco:
Æquorea nisi factor aque? qui spiritus olim
Ore superfusis patrio volitabat in undis
Nondum discretis, nec certo litore clausis?
Sustinuit gressum Domini famulus liquor, ac se,
Mobilitate carens, solidos substrinxit ad usus.
Quid diuersa Dei memorem facta in chrysa Christi:
Altius inspecta quem maiestate negator,
Haud dubitans hominem, tute ipse futebere Numen?
Illucit cecos oculos, & lumina limo
Reddidit, humectam sacro sputamine terram
Contrectans digitis, luteum medicamen operta
Nox habuit: tenebras obducta uligo remouit:
Insuper ostendit quonam caligo lauacro
Expurganda foret, varijs Siloa refundit
Adomentis latices, nec fluctum semper anhelat:
Sed vice distincta largos lacus accipit haustus.
Agmina languentum sitiunt, spem fontis auari,
Membrorum maculas puro abluitura natatu.
Certatim interea roranti pumice rancas
Exspectant, scatebras, & sicco margine pendent,
Hoc limum iubet impositum de fonte lauari
Christus, & infusa vultum splendere luce.
Norat, enim limo sese informasse figuram
Ante tenebrosam, proprii medicamen & oris
Adiecisse nouo, quem primum sinxerat, Ada.

Nam

Nam sine diuino Domini Perslamine summi
Arida terra fuit, nulli prius apta medela:
Sed postquam liquidus caelesti Spiritus ore
Virgineam respersit humum, medicabilis illa est:
Inde trahit succum, lentog, humore salutem
Illinit, infunditq, diem baptismate lota.
Cecus adest, oculis iam Christi ex ore reiectis,
Seq, luto, & nitidis lucem sumsisse fluentis
Clamat, & auctorem stupefacta per oppida monstrat:
Auctorem lucis, largitoremq, dierum,
Non dedignatum medica purgamen, aquai
Corpore sub proprio monstrare errantibus agris.
Milibus ex multis paucissima quaeque retexam,
Summatim relegens, totus quae non capit orbis.
Quinque in deserto panes iubet, & duo pisceis
Apponi in pastum populis: qui forte magistrum
Non reuocante fame stipabant, undique septum,
Immemoresq, cibi, vicos, castella, macellum,
Oppida, mercatus, & conciliabula, & vrbeis
Respuerant, largo contenti dogmate vesci.
Multa virum strato feruent, conuiuia feno.
Centenos simul accubitus iniere sodales,
Seq, per innumeras infundunt, agmina mensas,
Pisciculis (iam crede Deum) saturanda duobus,
Et paucis crescente cibo per fragmina crustis.
Ambesit dapibus cumulatim aggesta redundant
Fercula, bis senos micarum molibus implent
Post cenam cophinos, crudus conuiuia refudat.
Congeriem ventris, gemit & sub fasce minister.
Quis cumulare potest epulas in grandia paruas?
Quis, nisi qui corpus, pastumq, & corporis omnem
Condens, ex nihilo nulla existente creauit
Mundum materia? non sicut sculptor ab ere
Crudam,

Crudam, & inexcoctam consuevit fingere massam.
Sed Deus omnipotens orbem sine semine finxit.
Nil erat omne quod est: nil id procedere, & esse,
Atque nouum fieri, mox & grandescere iussu est.
Paruum de nihilo primum fuit: addita paruo
Incrementa modis auxerunt omnia plenis.
Ergo ego, cum videam manibus sic crescere Christi
Parua alimenta hominum, possum dubitare per ipsum
Exiguas rerum species, elementaq; mundi
Ex nihilo primum modica, & mox grandia sensim
Creuisse, ex modicis quæ consummata videmus?
Ac ne post hominum pastus calcata perirent,
Néue relicta lupis, aut vulpibus, exiguisue
Muribus in prædam nullo custode iacerent:
Bis sex appositi, cumulatim qui bona Christi
Seruarent, granidis procul ostentata canistris.
Sed quid ego hæc autem titubanti voce retexo,
Indignus qui tanta canam? proce de sepulcro
Lazare, dic, cuius vocem tellure sub ima
Audieris: quæ vis penetrarit ad abdita lethi?
Quod cum te Christus penitus nigrante profundo
Immersum vocat, ut redeas, ceu proximus, audis,
Nec remoratus ades: quæ tam vicina Charybdidis
Regna tenebrarum tenui distantia sine
Coniungit superis? ubi Tenara tristitia vasto
In præceps deiecta Chao, latebrosus & ille
Annis inexpletis voluens incendia ripis?
Ante fores tumuli, quas saxa immania duro
Obyce dammant, scopulis substructa cauatis
Stat Dominus, nomenq; ciet frigentis amicti,
Nec mora, funereus reuolutis rupibus horror
Euomit exsequias gradiente cadauere viuas.
Soluite iam læta redolentia vincla sorores,

Solus

Solus odor sparsi spiramen, aromatis efflat,
Nec de corporeo nidorem sordida tabo
Aura refert, oculos sanie stillante solutos
Pristinus in speculum decor excitat, & putrefactas
Tincta rubore genas paullatim purpura vestit.
Quis potuit fluidis animam suffundere membris?
Nimirum qui membra dedit: qui fictilis vlua
Perstauit venam madidam: cui tabida gleba
Traxit sanguineos infecto humore colores.
O mors* auditis iam mitis legibus: o mors
Surda prius, iam docta sequi* quacunque iubentur,
Cui tantum de te licuit? conuicta fatere
Esse Deum, solus qui me tibi præcipit, Jesum.
Abde negatores Christi, nemo inuidet, abde:
Vere sorte tua, blasphemis nocte tenendis
Perpetua: plebem iustorum capta resoluere:
Qui norunt hominẽ, atque Deum sic dicere Christũ,
Ut verus summusq; Deus mortalia gestet.
Ipse gerit, quod struxit, opus, nec ferre pudeſcit
Factor quod peperit: corpus loquor, atque animæ vim.
Finxerat hoc digitis, animam sufflauerat ore.
Totum hominem Deus assumit: quia totus ab ipso est,
Et totum redimit quem sumserat, omne reducens
Quidquid homo est: istud tumulis, ast illud abyssõ.
Occurrit dubitans heic disertator, & illud
Obiicit, an ne fides capit, ut substantia flante
Inspirata Deo cruciatum sentiat, atque
Inferni petat ima poli, Barathroq; coquatur.
Credo animam non esse Deum: sed credo creatis
Maiorem cunctis: ipsam quoque credo creatam.
Formata est nanque ore Dei, quæ non erat antè:
Sed formata habitu pulcherrima, pictaq; rebus
Diuinis, & plena Deo, similisq; creanti.

Non

* auritis

* quodcunq;
iubetur, al.
quacunqueAnimæ na-
tura.

Non tamen ipsa Deus: quoniam generatio non est,
Sed factura Dei est. solus de corde Parentis
Filius emicuit: verus Deus ille. sed istud
Collatum est animæ subito, ut, quæ non erat, esset.
Ille coeternus Patri est, & semper in ipso:
Nec factus, sed natus, habet quodcumq; paternum est.
Hæc similis, velut umbra, Dei est. sic ipse locutus
Factor, utroque hominem meditans de fignine iunctū
Ædificare sui similem. sed non habet umbra,
Quod corpus solidum: cuius simulatio in umbra est:
Atque aliud verum est, aliud simulatio veri.
Est similis, seclis quod non consumitur ullis:
Quod sapiens, instigq; capax, reginaq; rerum,
Imperat: antè videt, pendit, præcænet, * instat:
Verborum, morumq; opifex, instructaq; mille
Artibus, & calum sensu percurrere docta.

* insit:

His animam similem sibi Conditor effigiauit,
Cetera dissimile: quippe hanc cōprehendere promtum est,
Quam modus, & species determinat: at Deus ingens,
Atque superflusus trans omnia, nil habet in se
Extremum, ut claudi valeat, sensu'ue teneri.
Incomprensa manet virtus, cui linea desit
Ultima, quam spatium non mensurabile tendit.
Ergo animam factam, magno & Factore minorem,
Maioremq; alijs, atque omnibus imperitantem,
Corruptela putris nascentem turbida carnis
Concipit, ac membris tabentibus interfusam
Participat de face sua: fit mista deinde
Peccandi natura luto cum simplice flatu.
Sed fortasse animam, Domini quia fluxit ab ore
Compositam, factamq; neges, velut ipsa Dei pars:
Quod dictu scelus est, tetras trahat, oblita culpas,
Et pessum damnata ruens Chaos intret opertum.

Sit

Sit res illa Dei non abnuo: pars tamen illa
Haudquaquam dicenda Dei est, quæ tempore cœpit:
Nec prior, aut senior, quàm primu plasma, putāda est.
Tunc etenim factam video, cū cordis amici
Intrauit germana domum, limiq; recentis
Hospita, & ipsa recens fraterna sedit in aula.
Illa quidem flatus Domini est: sed spiritus, & vis
Non est plena Dei, tanto moderamine missa,
Quanto flans voluit flandi seruare tenorem.
Est impossibile spectare profunda Sabaoth:
Sed speculum Deitatis homo est. in corpore discas
Rem non corpoream sollers, interprete Christo:
Qui Patrem propriū mortali in corpore monstrat.
Perspice quàm varios fundamus ab ore vapores,
Spiramus quoties animæ sufflabilis auras.
Nunc flatum tepidum calor exhalatus anhelat,
Rorant eis nebulas vdis de faucibus efflans:
Cum libet in gelidum flabrali frigore ventum
Spiritus existit tenuis, & sibilat aer.
Adde & distinctum, quem musica tibia flatum
Concipit: aut ille est presso modulamine parvus,
Aut tumidum largo sublimat flamine bombum,
Aut rancos frangit modulos, aut lene susurrat,
Aut exile trahens sonitus producit acutos,
Aut murmur tenerum sublidit voce minuta.
Hæc cū te videas mortali in corpore posse:
Cur non æternum potuisse infundere credas
Qualem animam voluit? præscriptis quam quia con-
Efflauit, suditq; modis, sit facta necesse est. (dens
Denique multa sapit, sed non sapit omnia, nostra
Vis animæ, certum sapere, ac prænoscere iussa.
Iam, cui certus inest modus, & cui nosse negatum est
Omnia, factura est: nam condita, & aucta probatur.
Collige

Collige de simili sit ne hac factura: creauit
Nempe manus Domini corpus mortale, lutumq;
Composuit digitis. nunquid manus articulatum
Est digesta Dei? nunquid vola? nunquid & vngueis
Clandere flexibileis? patulam seu tendere palmam?
Ista figura manus nostra est, quam non habet in se
Incircumscribitur Dominus: sed tradita forma est,
Humanis quae nota animis daret intellectum.
Ut per corpoream speciem plasmasse feratur
Corporis effigiem: sic est plasmata vicissim
Flatu incorporeo res stabilis, oris & esse
Fertur opus, tenuis per quod constructa refulsit
Forma anima, atque rudi factam se munere sensit.
Si non est factura manus caro nostra: nec oris
Est factura anima, flatu & spiramine coepta,
Inq; locum deducta aliquem: nanque omne, quod horat
Natalis profert, locus accipit, & locus vllus (sum.
Quod cohibere potest, modicum est, nec in omnia fit.
Et quod tam modicum est, ut certa sede locetur,
Iam titubare potest: & quod titubauerit, intra
Naturam vitij est: vitiosum denique tristem
Decidit in poenam: Deus hoc, mihi credite, non est.
Aut, si maiestas anima est, ostendite quid sit,
Quod lapsam Christi q; inopem noua gratia inundat,
Spiritus & sanctus baptisinate iustificatam
Nobilitat, famuleq; decus, quod defuit, addit:
Quod, quia praestatur meritis, meritisq; negatur,
Absurde fertur Deus, aut pars esse Dei: quae
Diuinum, summumq; bonum de fonte perenni
Nunc bibit obsequio, nunc culpa, aut crimine perdit,
Et modo supplicium recipit, modo libera calcatur.

Miraris peccare animam, quae carne coactam
Sortita est habitare domum, cum peccet & ipse

Angelus

Angelus, hospitium qui nescit adire caducum,
Cratis tabis lue. peccat: quia factus & ipse est,
Non genitus. quocunque modo sit factus, id vnus
Scit factor Dominus: factum mihi credere sat, sit.
Solutus labe caret peccati Conditor orbis,
Ingenitus, genitusq; Deus: Pater, & Patre Natus,
Solutus, & exceptus tormentum admittere triste
Inuiolatus agit, nec quidquam sentit acerbi.
Exsortem dic esse animam crucis, atque doloris:
Si culpe immunem, vacuamq; a crimine nosti.
Quae peccare valet, valet & succumbere poenae.
Ipsa quidem sincera fuit, dum conditor olim:
Quae collata rudem fecit viuiscere limum:
Vipote de liquido natura semine primos
Accipiens habitus, superoq; expressa sereno.
Sed mox, ut grauidio iussa est innectier aruo,
Suauius illecebris nimium blandita refrixit,
Deq; volutabris pretiosum polluit ignem,
Dum transgressa Dei positum fas improba calcatur.
Hec prima est natura animae, sic condita simplex,
Decidit in vitium, per sordida foedera carnis.
Exin tincta malo peccamine principis Ade
Inscit genus omne hominum, quod pullulat inde:
Et tenet ingenitas animarum infantia in ortu
Primi hominis maculas, nec quisquam nascitur insons.
Vitandus tamen error erit, ne traduce carnis
Transfundi in sobolem credatur fons animarum
Sanguinis exemplo: cui texta propagine vena est.
Non animas animae pariunt: sed lege latenti
Fundit opus natura suum, quo paruula anhelant
Vascula, vitalisq; adsit scintilla coactis.
Quae, quamuis infusa nouum penetret noua semper
Fugientum, vetus illa tamen de crimine auorum

Q

Ducitur:

Ducitur: illoto quoniam concreta veterno est.
Inde secunda redit generatio, & inde lauatur
Naturæ illuuiæ, iterumq; renascimur intus
Perfusi, ut veterem splendens anima exuat. Adam.
Que, quia materiam peccati ex fomite carnis
Consociata trahit, nec non simul ipsa sodali
Est incentiuum peccaminis, implicat ambas
Vindex pœnæ reas: peccanteis mente sub vna,
Peccandi³ cremat socias cruciatibus aquis.
His crucibus Christus nos liberat, incorruptæ
Matris, & innocui gestator corporis. vnus
Naturam pœnæ expositam, sed non vitiorum
Naturam expositam contactibus induit Iesus:
Atque ideo pœnæ nil debuit: intemeratus,
Fraude carens, omni culpæ adspersione liber.

Quid peccatorum profapia corpore in illo,
Quid Christi in membris peccati seuæ satelles
Pœna ageret? quid mors homini sine crimine posset?
Nimirum cassis conatibus, & sine nervis
Concideret sterilis peccati fomite nullo.
Mors alitur culpa: culpam qui non habet, ipso
Pastus defectu mortem consumit inanem.
Sic mors in domini consumpta est corpore Christi:
Sic perijt, solitum dum non habet arida pastum.
Suspice quapropter solum inculpabile Numen,
Virtutem Patris, & Christi, & iam desine nostra
Inuidiam constare animæ, quod sit Deus, aut quod
Portio parua Dei, cum Christo abscindere quidquam,
Et refecare Deo partem, vel carpere tantum
Numen non liceat, plenum sibi semper, & in se.
Est operæ pretium nebulosi dogmatis umbram
Prodere, quam tenues atomi compage minuta
Institutum: sed cassa cadit, ventosq; liquefcit

Phantasma-
tici.

Assimilis,

Assimilis, fluxu nec se sustentat inani.
Aëreum Manichæus ait, sine corpore vero
Peruoluisse Deum, mendax phantasma, cauamq;
Corporis effigiem, nil contrectabile habentem.
Ac primum spectæ, an deceat, quidquam simulatum.
Assignare Deo, cuius mera gloria falsi
Nil recipit, membris hic se fallacibus aptans
Fingeret esse hominem ventosa subdolis arte?
Mentitus toties, cum diceret, inueteratis
Do veniam morbis, simul & peccata remitto.
Filius est hominis, pestem qui pellere carnis,
Et scelerum nexus laxare, & soluere possit.
Surge valens, surge innocuus, iam tolle grabatum,
Filius hoc hominis iubeo. dignus ne videtur
Qui testis sibi sit, seq; ac sua carnea norit?
Quid, cum discipulos hominis quid Filius esset
Passurus, fido iam præcius ore monebat?
Non ne fatebatur se cum virtute paterna
Esse hominem verum? quod si non, credo fefellit.
Si natura Dei quæ sit, Manichæe, requiris:
Omne quod est, verum est. nam si mendosus agit quid,
Nec Deus est: mendum diuinus non capit usus.
Obiicis eterno Domino, quod lubricus ad nos
Venerit, assimilans aliud, quam verus habebat.
Obmutescere, furor: linguam, canis improbe, morde
Ipse tuam, lacero consumens verba palato.
Latranti obstitit *Matthæus, rabiemq; refellit:
Qui notat omne genus carnalis stirpis, adusque
Corporeum Christum, per sex septena virorum
Nomina descendens, & venam sanguinis alti
Ex atavis longo texens per stemmata filo.
Septimus hebdomadi venit superaddere sextæ,
Hunc numerum Christus: placidū qui conficit annum

* Matthæus,
& ora

Q 2

Cuncta

Cuncta remittentem contractibus illaqueata
Multimodis, hominemq; hominis de morte leuantem.
Imperfectus enim limus mortalis erat, tunc:
Vir solus perfectus adest, atque integer Iesus:
Cui nihil ex septem septenis defuit, ex quo
Perficeret mortale genus virtute perenni.
Hic ille est: nobis qui septima sabbata complet,
Vt caro nostra Deo tandem sociata quiescat,
Quam bis terna malis vexabant, sabbata noxis.
Curramus notis gradibus, Regumq; sequamur
Progeniem: Christum inuenies de carne parentum
Effluxisse hominum: qui sit de semine Dauid,
Stirpe recensita numerandus sanguinis heres.
Quid, cum sanctilocus reuoluto germine Lucas
Sursum versus agit seriem, scandente nepotis
Corpore, perq; atavos cursum relegente vetustos,
Septenos decies conscendit Christus in ortus,
Et duo? nam totidem doctores misit in orbem:
Descensus nascendo gradus redeundo retexit
Actus ad usque apicem terreni corporis Adam.
Inde parens Deitas recipit sua, nostraq; mistim,
Fitq; Dei summi per Christum filius Adam.
Restat, ut aëream * pingas ab origine gentem,
Aëreos proceres, Leui, Iudam, Simeonem,
Aëreum Dauid, magnorum corpora Regum
Aërea, atque ipsam secunde virginis aluum
Aëre fallaci, nebulisq; & nube tumentem.
Vanescat sanguis perflabilis: ossa liquefiant
Mollia: nervorum pereat, textura volantum.
Omne, quod est gestum, notus auferat irritus: aura
Dispergant, tennes, sit fabula, quod sumus omnes,
Et quid agit Christus, si me non suscipit? aut quem
Liberat, infirmum, si dedignatur adire

* fingas

Carnis

Carnis onus, manuumq; horret monumenta suarum?
Indignum ne putat luteum consciscere corpus:
Qui non indignum quondam sibi credidit ipsum
Pertractare lutum, cum vas componeret aruo
Nondum viscereo: sed inertis glutine limi,
Impressog; putres sub pollice duceret artus?
Tantus amor terræ, tanta est dilectio nostri.
Dignatur prapinguis humi comprehendere mollem
Diuinis glebam digitis, nec sordida censer
Herentis massa contagia. iusserat, ut lux
Confieret: facta est, ut iusserat, omnia iussu
Imperitante nouas traxerunt edita formas.
Solutus homo emeruit Domini formabile dextra
Os capere, & flabro Deitatis signum nasci.
Quorsum igitur limo tanta indulgentia nostro
Contigit, ut Domini manibus tractatus, honora
Arte sacer fieret, tactu iam nobilis ipso?
Decrerat quoniam Christum Deus incorrupto
Admiscere solo: sanctis quod fingere velle
Dignum habuit digitis, & carum condere pignus.
Destituit natura quidem destructa coacta
Telluris formam, mortiq; obnoxia cessit:
Sed natura Dei nunquam soluenda, caducam
Tellurem nostro vitiatam primitus usu
Esse suam voluit, ne iam utiabilis esset.
Christus nostra caro est: mihi soluitur, & mihi surgit.
Soluor morte mea, Christi virtute resurgo,
Cum moritur Christus, cum flebiliter tumultatur,
Me video: è tumulo cum iam remeabilis adstat
Cerno Deum, si membrorum phantasma meorum est,
Et phantasma Dei est: mendax in utraq; , necesse est,
Sit Christus specie, si Christus fallere nouit.
Si non verus homo est, quem mors hominē probat ipsa:

Q 3

Nec

Nec verus Deus est, operis quem gloria prodit
Esse Deum. vel crede mori, vel adesse reselle,
Et gemma verum Christum ratione negato.
Nam quid magnificum, si non est mortuus Iesus,
Et redit? illa Dei virtus memorabilis est, ut
Occisus redeat superis, surgatq; sepultus.
Quisquid Deum Christum vult dicere: dicat eundem
Esse hominem, ne maiestas sua fortia perdat.

Resurrectio. Nosco meum in Christo corpus co'surgere: quid me
Desperare iubet? veniam, quibus ille reuenit,
Calcata de morte, vijs. quod credimus, hoc est:
Et totus veniam: nec enim minor, aut alijs, quam
Nunc sum, restituar. vultus, vigor, & color idem,
Qui modo viuit, erit: nec me vel dente, vel ungue
Fraudatum reuomet patefacti fessa sepulcri.
Qui iubet, ut redeam, non reddet debile quidquam:
Nam si debilitas redit, instauratio non est.
Quod casus rapuit, quod morbus, quod dolor hausit,
Quod truncauit edax senium populante vterno:
Omne reuertenti reparata in membra redibit.
Debet enim mors victa fidem, ne fraude sepulcri
Reddat, curtum aliquid: quamuis iam curta vorant
Corpora. debilitas tamen, & violentia morbi
Virtus mortis erit: reddet, quod particulatim
Sorbuerat quocunque modo, ne mortuus omnis
Non redeat, si quid pleno de corpore desit.

Pellite corde metum mea membra, & credite vosmet
Cum Christo reditura Deo: nam vos gerit ille,
Et secum reuocat. morbos ridete minaces:
Inflatos casus contemnite: tetra sepulcra
Despuite: exsurgens quo Christus prouocat, ite.

PRÆFATIO.

RATRES ephebi, fossor & pastor, duo,
Quos seminarum prima primos procreat,
Sistunt ad aram de laborum fructibus,
Deo sacrandam munerum primordia:

Hic terrulentis, ille viuus fungitur.
Certante voto discrepantes immolant:
Fetum bidentis alter, ast alter scrobis.
Deus minoris comprobauit hostiam,
Reiecit illam, quam parauit grandior.
Vox ecce summo missa persultat throno.
Cain quiesce: nanque si recte offeras,
Oblata nec tu lege recta diuidas,
Peruersa nigram vota culpam traxerint.
Armat deinde parricidalem manum
Frater, probatae sanctitatis emulus:
Germana curuo colla frangit sarculo:
Mundum recentem caede tingit impia,
Serò expiandum iam senescentem sacro
Cruore Christi, quo peremptor concidit.
Mors prima capit innocentis vulnere,
Cessit deinde vulnerato innoxio.
Per crimen orta, dissoluta est crimine:
Abel quod antè perculit, Christum dehinc,
Finita & ipsa est, finis exsortem petens.
Ergo ex futuris prisca coepit fabula,
Factoq; primo res notata est ultima,
Ut ille mortis inchoator rusticus
Insulsa terrae defrensus libamina,
Deumq; rerum mortuarum deputans

Rastris redacta digna sacris crederet
Viventis atrox emulator hostie.
Agnosco nempe, quem figura hac denotet,
Quis fraticida, quis peremptor inuidus
Praue sacrorum disciplinam diuidit,
Mactare dum se vota censet rectius.
Marcion, arui forma corruptissimi,
Docet Duitas discrepare a Spiritu,
Contaminata dona carnis offerens,
Et segregatim Numen aeternum colens.
Qui si quiescat, nec monentem negligat,
Pacem quietam diligit germanitas,
Vnum, atque vinum falsa vinorum Deum.
Hic se caduco dedicans mysterio,
Hic, qui caduci rem laboris offerens,
Summam profanus diuidit substantiam,
Malum, bonumq; , ceu duorum separans
Regnum Deorum, sceptrum committit duo:
Deum esse credens, quem fatetur pessimum,
Cain cruentus, unitatis inuidus,
Mundi colonus, immolator squalidus:
Cuius litamen sordet, & terram sapit,
Terram caduci corporis, venam putrem,
Humore denso conglobatam & puluere:
Natura cuius fraude floret fertili,
Fecunda fundens noxiorum crimina,
Animæq; vitam labe carnis enecat.
Caro in fororem tela mentem dirigit:
Mens in cerebro ventilatur ebrio,
Ex quo furor succulentos colligit
Mædens veneno corporis lymphatico.
Deum perennem findit in duos Deos:
Audet secare Numen insecabile.

Cain

* Cain peremptor, denegans unum Deum:
Cain triumphat, morte fratris illius.

* Cadit

AVRELII PRVDENTII CLEMENTIS
AMARTIGENEIA.

Duitæ.

QVO' te precipitat rabies tua, perfide Cain,
Diuisor blasphemæ Dei? tibi conditor vnus
Non liquet, & bifida caligant nubila lucis.
Insincera acies duo per diuortia semper
Spargitur, in geminis visum frustrata figuris.
Terrarum tibi forma duplex obcludit, ut excors
Diuiduum regnare Deum super æthera credas.
Bina boni, atque mali glomerat discrimina sordens
Hic mundus: Domino sed calum obtemperat uni.
Non iccirco duos retinent cælestia Reges,
Quod duo sint opera humanas agitantia curas.
Exterior terrenus homo est, qui talia cernens
Coniicit esse duo variarum Numina rerum,
Dum putat esse Deum, qui praua effinxerit olim,
Et qui recta itidem condens induxerit, ambos
Autumat esse Deos natura dispare summos.
Que tandem natura potest consistere duplex,
Aut regnare diu: quam fons diuisus ab arce
Separat, alternaq; apicum ætione recidit?
Aut vnus Deus est, rerum cui summa potestas:
Aut qui iam duo sunt, minuuntur dispare summo.
Porro nihil summum, nisi plenis viribus vnum:
Distantes quoniam proprium dum quisque reuulso
Vindicat imperio, nec summa, nec omnia possunt.
Ius varium non est plenum: quia non habet alter
Quidquid dispar habet. cumulum discretio carpit.
Nos plenum sine parte Deum testamur, & vnum:
In quo Christus inest. idem quoque plenus, & vnus,

Q 5

Qui

Qui viget, & vixit super omnia, quique, vigeat,
Participem nullum collato fœdere passus.
Summa potestatum, simplex dominatio rerum,
Virtutum sublime caput, fons unicus orbis,
Naturalis apex, generisque, & originis auctor:
Ex quo cuncta fluunt, & lux, & tempora, & anni,
Et numerus, qui post aliquid dedit esse secundum:
Vnus enim princeps numeri est, nec denumerari
Tantum vnus potis est, sic, cum Pater, ac Deus alter
Non sit, item Christus non sit Genitore secundus,
Anterior numero est, cui Filius unicus vni est.
Ille Deus, meritoque, Deus: quia primus, & vnus,
In virtute sua primus: tum primus in illo
Quem genuit, quid enim differt generatio simplex?
Vnum semper erit gignens, atque vnus ab vno
Ante Chaos genitus, numeroque, & tempore liber.
Quis dixisse duos rem maiestate sub vna
Regnantem, propriamque sibi, retroque, perennem
Ausit, & vnius naturæ scindere vires?
Nunquid adoptiuum Genitor sibi sumsit, ut alter
Externi generis numerum præstare duorum
Debeat, & geminum distans inducere Numen?
Forma Patris veri verus stat Filius, ac se
Vnum rite probat, dum formam seruat eandem.
Non amor adscitus sociat, nec iungit utrumque
Coniurata fides: pietas sed certa, genusque,
Vnum, quod Deus est, summam reuocatur ad vnā.
Hæc tibi, Marcion, via displicet: hanc tua damnat
Secta fidem, dominis celum partita duobus.
Que te confundunt nebula! quis somnus inerti
Incubat ingenio! cui per phantasmata duplex
Occurrit species, binio dispersa superno?
Si vim mentis hebes stupor obsidet, adspice saltem

Obuia

Obuia terrenis oculis elementa, quibus se
Res occulta Dei dignata est prodere signis.
Hanc heresin præfata Patris præuiderat olim
Maiestas fore: quæ rectorem lucis, & orbis
Scinderet in partibus, geminatum segrege regno.
Itcirco specimen posuit spectabile nostris
Exemplumque oculis, ne quis duo Numina credat.
Imperitare vagis mundi per inania formis.
Vna per immensam cali caueam * reuolutos
Præbet flama dies, textit Sol vnicus annum.
Triplex ille tamen nullo discrimine, trina
Subnixus ratione viget, splendet, volat, ardet,
Motu agitur, feruore cremat, tum lumine fulget.
Sunt tria nempe simul, lux, & calor, & vegetamen:
Vna, eademque, tamen, rota fideris indiscreti
Fungitur his, vno seruat, tot munera ductu,
Et tribus vna subest mistim substantia rebus.
Non conferre Deo, velut equiparabile, quidquam
Ausim, nec Domino famulum componere signum:
Ex minimis sed grande suum voluit Pater ipse
Coniectare homines: quibus ardua visere non est.
Paruorum speculo non intellecta notamus,
Et datur occultum per proxima querere verum.
Nemo duos Soles, nisi sub glaucomate, vidit:
Aut, si fusca polum suffundit palla serenum,
Oppositus quoties radiorum spicula nimbus
Igne percussio mentitos spargit in orbis.
Sunt, animis etiam sua nubila, crassus & aer:
Est glaucoma, aciem quod tegmine velat, aquoso,
Libera ne tenerum penetret meditatio calum,
Ne ue Deum rapidis comprehendat sensibus vnū.
Spargitur in bifidas malefana intentio luces,
Et duplices geminis auctoribus exstruit aras.

* reuolutos

Sunt.

Sunt duo? sunt, igitur cur non sunt multa Deorum
Millia? cur numero Deitas contenta gemello est?
An non in populos dispersa examina Diuūm
Fundere erat melius, mundumq; implere capacem
Semideis passim nullo discrimine monstris?
Quis fera Barbaries perituros mactat honores,
Dissona discretum retinent si Numina celum?
Conuenit & nebulis, & fontibus, & reboanti
Oceano, & siluis, & collibus, & speluncis,
Fluminibus, ventis, fornacibus, atque metallis
Assignare Deos proprios: sua iura cuique.
Vel, si Gentileis sordet venerarier umbras,
Et placet esse Deos sceptris socialibus aequos,
Dic age, quis terras ditionis sorte retinet?
Quis regat aequoreas aeterna lege procellas?
Ede coheredum distinctum ius dominorum.
Vnus, ais, tristi residet sublimis in arce,
Auctor nequitiae, scelerum Deus, asper, iniquus:
Qui, quodcunque malum vitioso feruet in orbe,
Seuit, & anguino medicans noua semina succo,
Rerum principium mortis de fomite traxit.
Ipse opifex mundi, terram, mare, sidera fecit:
Condidit: ipse hominem, lutulenta & membra coëgit,
Effugians quod morbus edat, quod crimine multo
Sordeat, infirmi tumulus quod tabe resoluat.
Ast alij pietatis amor, placidumq; medendi
Ingenium, recreans homines, mortalia seruans.
Testamenta duo fluxerunt, principe utroque:
Tradidit iste nouum melior, vetus illud acerbus.
Hac tua, Marcion, grauis, & dialectica vox est:
Immo hac attoniti phrenesis manifesta cerebri.
Nouimus esse patrem scelerum: sed nouimus ipsum
Haudquaquam tamē esse Deum: quin immo Gehennae
Manci-

Mancipium, Stygio qui sit dammandus Averno.
Marcionita Deus, tristis, ferus, insidiator,
Vertice sublimis: cinctum cui nubibus atris
Anguiferum caput, & fumo stipatur, & igni:
Liuentis oculos suffundit felle perusto
Inuidia, impatiens iustorum gaudia ferre,
Hirsutos iuba densa humeros errantibus hydrys
Obtegit, & virides allambunt ora cerasae.
Ipse manu laqueos per lubrica fila reflexos
In nodum reuocat, faciliq; ligamine tortas
Innectit pedicas, nervosq; in vincula tendit.
Ars olli captare feras, animalia bruta
Irretire plagis, retinacula denique cecis
Indeprensa locis erranti opponere praeda.
Hic ille est venator atrox, qui cade frequenti
Incautas animas non cessat plectere Nimrod:
Qui mundum curuis anfractibus, & siluosis
Horrentem scopulis, versuto circuit astu.
Fraude alios, tectisq; dolis innectere adortus:
Porro Giganteis alios luctando lacertis
Frangere, funereos latē exercere triumphos.
Improbata mors quid non mortalia pectora cogis?
Ipse suam, pudet, heu, contempto Principe uitae,
Perniciem veneratur homo: colit ipse cruentum
Carnificem, gladijque aciem iugulandus adorat.
Intantum miseris peccati nectare captis
Dulce mori est: tanta in tenebris de peste voluptas.
Qui mala principio genuit, Deus esse putatur,
Quisq; bona infecit vitij, & candida nigris.
Par furor illorum: quos tradit fama dicatis
Consecrasse Deas, Febrem, Scabiemq;, sacellis.
Inuentor vitij non est Deus: Angelus illud
Degener infami conceptum mente creauit:

* Inuidia,

* sinuosis

Qui

Qui prius augustum radiabat sidus, & ingens
Ex nihilo splendor nutrito ardebat honore:
Ex nihilo nam cuncta retro, factumq, quod usquam est.
At non ex nihilo Deus, & Sapientia vera,
Spiritus & sanctus: res semper viua, nec unquam
Coepit, sed aëreos etiam molita ministros.
Horum de numero quidam pulcerrimus ore,
Maiestate ferox, nimis dum viribus auctus
Inflatur, dum grande tumens sese altius effert,
Ostentatq, suos licito iactantius igneis:
Persuasit proprijs genitum se viribus, ex se
Materiam sumxisse sibi, qua primitus esse
Inciperet, nasciq, suum sine principe coeptum.
Hinc schola sub tacitam meditatatur gignere sectam:
Qua docet e tenebris subitum micuisse tyrannum:
Qui, velut aeterna latitans sub nocte, retrorsum
Vixerit, & tecto semper regnauerit ano.
Amulus, ut memorant, opera ad diuina repente
Corrumpeuda, caput caligine protulit atra.
Hoc ratio sed nostra negat: cui non licet vnā
Infirmare fidem: sacro qua tradita libro est.
Nil, ait, absque Deo factum, sed cuncta per ipsum,
* Cuncta: nec est alijs quisquam, nisi factus ab ipso.
Sed factus de stirpe bonus, bonitatis in usum
Proditus, & primo generis de fonte serenus,
Deterior mox sponte sua, dum decolor illum
Insicit inuidia, stimulisq, instigat amaris:
Arsit enim scintilla odij de fomite Zeli,
Et dolor ingenium subitus conflagruit iniquum.
Viderat argillam, simulacrum & structile statu
Concaluisse Dei: Dominum quoque conditione,
Qui cunctum proprio regeret moderamine mundum,
Impositum: natura soli, pelagiq, poli.

* Facta:

Vt famulans homini locupletem fundere partum
Nosset, & effusum terreno addicere Regi.
Inflavit fermento animi stomachante tumorem
Bestia, deq, acidis vim traxit acerba medullis:
Bestia, corde carens, cui tunc sapientia longi
Corporis enodem seruabat recta iuuentam,
Complicat ecce nouos sinuoso pectore nexus,
Inuoluens nitidam spiris torquentibus alium.
Simplex lingua prius, varia micat arte loquendi,
Et discissa dolis resonat sermone trifulco.
Hinc natale caput vitiorum. principe ab illo
Fluxit origo mali: qui se corrumpere primum,
Mox hominem didicit, nullo informante magistro.
Ultimus exitium subuerso Praefide mundus
Sortitur, mundi q, omnis labefacta supellex.
Non aliter, quam cum incautum spoliare viantem,
Forte latro aggressus, praeda prius immemor, ipsum
Ense ferit dominum, pugna nodumq, moramq,
Quo pereunte trahat captiuos victor amictus,
Iam non obstanti locuples de corpore praeda.
Sic hominis subiecta domus, ditissimus orbis
Scilicet in facilem domino peccante ruinam
Lapsus, herile malum iam tunc vitibilis haust.
Tunc lolium, lappasq, leueis per adultera culta
Ferre malignus ager, glebis male pinguibus ausus:
Truticeam vacuis segetem violauit auenis.
Tunc etiam innocuo vitulorum sanguine pasci,
Iamq, iugo edomitos rictu laniare iuuenkos
Occiso pastore truces didicere leones.
Necnon & querulis balatibus irritatus
Plenas nocte lupus studuit perumpere caulas.
Omne animal diri callens sollertia furti
Imbuit, & tortos acuit fallacia sensus.

Quamuis

Quamvis maceries florentis ambiat hortos,
Sapibus & densis vallentur vitea rura:
Aut populator edet gemmantia germina bruchus,
Aut aubus discerpta feris lacerabitur vna.
Quid loquar herbarum fibras, medicant veneno
Tinctas, lethiferi sudisse pericula succi?
Noxius in teneris sapor aestuat ecce fructibus,
Cum prius innocuas tulerit natura cicutas,
Roscidus & viridem qui vestit flos rhododaphnen
Pabula lascivis dederit sincera capellis.
Ipsa quoque impositum destructo foedere certo
Transcendunt elementa modum, rapiuntq; ruuntq;
Omnia, legirupis quassantia viribus orbem.
Frangunt umbriferos Aquilonum praelia lucos,
Et cadit immodicis silua exstirpata procellis.
Parte alia violentus aquis torrentibus amnis
Transiluit obiecta praescripta repagula ripae,
Et vagus eversis late dominatur in agris.
Nec tamen his tantam rabiem nascentibus ipse
Conditor instituit: sed laxa licentia rerum
Turbavit placidas rupto moderamine leges.
Nec mirum, si membra orbis concussa rotantur,
Si vitis agitata suis mundana laborat
Machina, si terras lues incentiua fatigat:
Exemplum dat vita hominum: quod cetera peccent:
Vita hominum: cui, quidquid agit, vesania, & error
Suppeditant, ut bella fremant, ut fluxa voluptas
Diffuat, impuro seruescat ut igne libido,
Sorbeat ut cumulos nummorum faucibus amplis
Gurges auaritia: finis quam nullus habendi
Temperat, aggestis addentem vota talentis.
Auri nanque fames parto fit maior ab auro:
Inde seges scelerum, radix & sola malorum,

Dum

Dum scatebras fluuiorum omneis, & operta metalla
Eliquat ornatus, soluendi leno pudoris:
Dum venas squallentis humi scrutatur inepta
Ambitio, scalpens natura occulta latentis,
Si quibus in foveis radiantes forte lapillos
Remata inueniat. nec enim contenta decore
Ingenito, externam mentitur femina formam.
Ac velut artificis domini manus imperfectum
Os dederit, quod adhuc res exigit, aut hyacinthis
Pingere * sculptilibus redimita frontis in arce,
Colla vel ignitis sincera incingere sertis,
Auribus aut gravidis virideis suspendere baccas:
Nectitur & nitidis concharum calculus albens
Crimibus, aureolisq; riget coma texta catenis.
Tadet sacrilegas matrum percurrere curas,
Muneribus dotata Dei quae plasmata fuso
Inficiunt, ut * pigmentis cutis illita perdat
Quod * fuerat, falso non agnoscenda colore.
Hac sexus male fortis agit: cui pectore in arcto
Mens fragilis facili vitiorum fluctuat aestu.
Quid, q; & ipse caput muliebris corporis, & Rex
Qui regit inualidam propria de carne resectam
Particulam, qui vas tenerum ditione gubernat,
Solutur in luxum? cernas mollescere cultu
Heroas vetulos: opifex quibus aspera membra
Finxerat, & rigidos durauerat ossibus artus.
Sed pudet esse viros: querunt vanissima quaeque
Queis niteant: genuina leues ut robora soluant.
Vellere non onium, sed Eoo ex orbe petitis
Rumoribus spolijs, fluitanteis sumere amictus
Gaudent, & durum scutulis perfundere corpus.
Additur ars, ut fila herbis saturata recoctis
Illudant varias distincto stamine formas.

* futilibus

* pigmentis
* fuit ex

R

Ut

Ut quaeque est lanugo feræ molliſſima tactu,
Pectitur. hunc videas laſcivas præpere curſu
Venantem tunicas, auium quoque verſiculorum
Indumenta nouis texentem plumbea telis:
Illum pigmentis redolentibus, & peregrino
Pulvere ſemineas ſpargentem turpiter auras.
Omnia luxus habet noſtræ vegetamina vitæ:
Sensibus in quinque ſtatuens quæ condidit Auctor.
Auribus, atque oculis, tum naribus, atque palato
Queritur infectus vitioſis artibus uſus.
Ipſe etiam toto pollet qui corpore tactus,
Palpamen tenerum blandis è ſotibus ambit.
Pro dolor, ingenuas naturæ occumbere leges,
Captiuasq; trahi regnante libidine dotes.
Peruerſum ius omne viget, dum quidquid habendum
Omnipotens dederat, ſtudia in contraria vertunt.
Iccirco ne rogo ſpeculatrix pupula molli
Subdita palpebra eſt, ut turpia ſemiuirorum
Membra theatri ſpectet vertigine ferri,
Inceſtans miſeros fœdo oblectamine viſus?
Aut ideo ſpirant, mediâq; ex arce cerebri
Demittunt geminas ſociata foramina nares,
Ut bibat, illecebras male conciliata voluptas:
Quas pigmentato meretrix iacit improba crine?
Num propter lyricæ modulamina vana puellæ,
Neruorumq; ſonos, & conuiuiale calentis
Carmen nequitiæ, patulas Deus addidit aureis,
Perq; cauernosos iuſſit penetrare meatus
Vocis iter? nunquid madido ſapor inditus ori
Viuſit ob hanc cauſſam, medicata ut ſercula pigram
Ingluiem * vetitamq; gulam ganeonis ineſcent?
Per varios guſtus inſtructa ut prandia ducat
In noctem, laſſetq; grauem ſua crapula ventrem?

* vegetamq;

Quid

Quid durum, quid molle foret, quid lenè, quid horrens,
Quid calidum, gelidum ne, Deus cognoscere noſmet
Attactu voluit palpanſi, interprete ſenſu.
At nos delicias plumarum, & linca texta
Sternimus, atque cutem fulcro attenuante polimus.
Felix, qui indultis potuit mediocriter uti
Muneribus, parcumq; modum ſeruare fruendi:
Quem locuples mundi ſpecies, & amœna venuſtas,
Et nitidis fallens circumſuſa copia rebus
Non capit ut puerum, nec inepto addidit amor:
Qui ſub adumbrata dulcedine triſte venenum
Deprendit latitare boni mendacis operto.
Sed fuit id quondam nobis ſanctumq;, bonumq;
Principio rerum Chriſtus cum conderet orbem:
Vidit enim Deus eſſe bonum: velut ipſe Moyses
Historicus mundi naſcentis teſtificatur.
Vidit, ait, Deus eſſe bonum quodcunq; creauit.
Hoc ſequar, hoc ſtabili conceptum mente tenebo,
Inſpirante Deo, quod ſanctus vaticinator
Prodidit antiquæ recoleſ primordia lucis,
Eſſe bonum quicquid Deus, & Sapientia fecit.
Conditor ergo boni Pater eſt, & cum Patre Chriſtus.
Nam Deus, atque Deus Pater, eſt & Filius vnum:
Quippe vnum natura facit: quæ conſtat utriq;
Vna voluntatis, iuris, virtutis, amoris.
Non tamen iccirco duo Numina, nec duo rerum,
Artifices: quoniam generis diſſenſio nulla eſt.
Atque ideo nulla eſt operis diſtantiâ, nulla
Ingenij: * peperit bona nam omnia Conditor vnus.
Nil luteum de fonte fluit, nec turbidus humor
Naſcitur, aut primæ violatur origine venæ:
Sed dum liuenteis liquor incorruptus arenas
Prælimbit, putreſacta inter contagia ſordet.

* peperitque
bona omnia

R. 2

Num.

Nunquid equus, ferrum, taurus, leo, funis, olium,
In se vim sceleris cum formarentur habebant?
Quod ingulatur homo, non ferrum causa furoris,
Sed manus est: nec equum vesania feruida Circi
Auctorem leuitatis habet, rapidi ne fragoris.
Mens vulgi rationis inops, non cursus equorum
Perfurit: infami studio perit utile donum.
Sic Lacedaemonias oleo maduisse palestras
Noimus, & placidum seruire ad crimina succum.
Inde per aëreum pendens audacia funem,
Ardua securis scandit proscenia plantis.
Inde feras volucris temeraria corpora saltu
Transiliunt, mortisq; inter discrimina ludunt.
Sanguinis humani spectacula publicus edit
Confessus, legesq; iubent venale parari
Supplicium, quo membra hominum discerpta cruentis
Morsibus, oblectent, hilarem de funere plebem.
Mille alia stolidi bacchantia gaudia mundi
Perconsere piget: quæ veri oblita Tonantis
Humanum miseris voluunt erroribus enum.
Nemo animum summi memorem Genitoris in altum
Excitat, ad calum mittit suspiria nemo:
Nec recolens apicem soly natalis ad ipsum
Respicit auctorem, nec spem super aëra librat:
Sed mentem, grauidis contentam stertere curis,
Indigno subdit domino, perituraq; pronus
Diligit, & curuo quærit terrestria sensu.
Hoc pulcrum, quod terra parit, quod gloria confert
Lubrica, commendat quod perniciofa voluptas,
Quod velut excitus difflato puluere ventus
Præterit, exemplo tenuis quod transuolat, umbra.
His agras animas morborum pestibus vrget
Prædo potens: tacitis quem viribus interfusum

Corda

Corda bibunt hominum. serit ille medullitus omneis
Nequitias, spargitq; suos per membra ministros.
Nanque illic numerosa cohors sub Principe tali
Militat, horrendisq; animas circumsidet armis:
Fra, superstitio, maror, discordia, luxus,
Sanguinis atra sitis, vini sitis, & sitis auri,
Liuor, adulterium, dolus, obrectatio, furtum.
Infirmes horrent facies, habituq; minaces:
Ambitio ventosa tumet: doctrina superbit:
Personat eloquium: nodos fraus abdita nectit.
Inde canina foro latrat, facundia toto.
Hinc gerit Herculeam vilis sapientia clauam,
Ostentatq; suos vicatim gymnosophistas.
Incerat lapides fumosos idololatricæ
Religio, & surdis pallens aduoluitur aris.
Heu quantis mortale premit genus improbus hostis
Armigeris! quanto ferrata satellite Ductor
Bella gerit: quanta victos ditione triumphat!
Surgit in auxilium Chananeus, & agmina denset
Casside terribilis, setarum pondera mento
Concutiens, dextramq; graui cum cuspidè quassans.
Ast alia de parte furens exercitus ardet
Regis Amorrhæi: tum millia Gergeseorum
Effundunt, aciem toto volitantia campo:
Eminus hi feriunt, confluunt, cominus illi.
Ecce Iebusaica feruent, ad prælia turme:
Aurea tela quibus, de sanguine tincta draconis,
Mortifero splendore nitent, radiantq; micantq;
Necnon terrificas peilis armare catervas
Te Gethæ iuuat: sed gens Phereæa sagittis
Insultat, virtute pari, sed dispare ferro.
Postremum cuneum Rex promouet Heueorum,
Squamosum thoraca gerens de pelle colubri.

R 3

His

His subnixæ viris scelerum peruersa potestas
Edomat inualidas mentes : quæ simplicitate
Indociles, bellig, rudes sub fœdere falso
Tristis amicitie primum sociæ agmina credunt,
Mammoneamq, fidem pacis sub amore sequuntur.
Mox faciles ad vincla rapi iuga dura volentes
Addictis subeunt, ceruicibus, & * nebulonum
Spirituum iussis feruire ferocibus optant.
Ille, supernacuis augens patrimonia fiondis,
Finitimisq, inhians contento limite agellis,
Ducitur innexus manicis, & mille catenis
Ante triumphaleis currus post terga reuinctus,
Nec se Barbaricis addictum sentit habenis :
Hic, qui ventose scandit fastigia sumæ,
Inflaturq, cauo pompe popularis honore,
Qui summum, solidumq, bonum putat, ambitionis
Crescere successu, præconum voce trementeis
Exanimare reos, miserorum in corpora fuscis
Frangere, terribiles legum exercere secureis,
In liqueum iam colla dedit, iam compede dura
Nectitur, & pedibus seruilis vincula limat.
Credite captiui mortales, hostica quos iam
Damnatos cohibent ergastula, quos famulatu
Pœnarum virtus non intellectu coercet.
Hæc illa est Babylon, hæc transmigratio nostræ
Gentis, & horribilis victoria Principis Assur:
Carminè luctifico quam deslens Ieremias,
Orbatam proprijs ululauit cimbis urbem.
Nym latet, aut dubium est, animas de semine Iacob
Exilium gentile pati : quas Persica regna
Captiuas retinent, atque in sua fœdera cogunt?
Illic natali desuescunt viuere ritu,
Moribus & patrijs exuta, in Barbara iura

Degene-

Degenerant, linguamq, nouam, vestemq, sequuntur,
Deq, profanato discunt, fordescere cultu,
Nutricemq, abolent, petulanti è pectore Sion.
Iam patriæ meminisse piget: iam mystica frangunt.
Organa, & externi laudant anathemata regni.
Non ne fuit melius sanum Memphitidis aule
Imperium tolerasse patres, penitusq, sinistris
Assedisse focis? positos Pharaonis iniqui
Sub pedibus, limo, & paleis seruire paratos,
Carnis & immodica spurco ructamine crudos?
Quo tantum auxilij per prodigialia signa
Effudit Dominus, populum dum forte rebellem,
Seruat ope immerita, vinclis dum subdita colla
Solut, & Egyptum virga serpente coercet?
Quid iuuat equoreum pelago cedente profundum
Pulueræa calcasse via: cum conscia Ponti
Saxa sub ignoto patuerunt prodita calo,
Aruit & medio sitiens sub gurgite limus?
Si victor virtute Dei, mediasq, tenebras
Luce columnari scindens exercitus olim,
Perdedit inuenti vallem botryonis opimam?
Si nescit versare solum, cui melle perenni
Gleba fluens niveos permiscet lactea riuos?
Si domitam Ierichon lituis, atque ære canoro
Rursus in antiquos patitur consurgere muros?
Si ripis reflui Iordanis pellitur, & iam
Deserit adscriptam dimensa in iugera sortem?
Denique si structam tantis sudoribus urbem,
Et quæ nubigenas transcendunt culmina nimbos,
Defensare nequit? si nescit, quis lapis ille est
Hostibus obsistens, ut inexpugnabile turris
Præsidium: quem non fragor hosticus, arietis aut quem
Vis impacta quatit, non * aris machina rostro

* arca

R 4

Arietat

Arietat. insiliens, nec ferrea verbera quassant?

*Angulus hic portæ in capite est: hic continet omnem
Saxorum seriem, constructaq; limina firmat:
Quem qui rite suis per propugnacula muris
Nouerit insertum, seq; , ac sua moenia vallo
Præcingit triplici, celsa stans eminus arce
Fretus amore petre, castis & peruigil armis:
Non illum Regina Tyri, non accola magni
Euphratis Parthus rapier, non decolor Indus,
Tempora pennatis redimitus nigra sagittis.
Quin, si fulmineos cogens ad bella Gigantes
Allophylus tua castra velit delere tyrannus,
Tutus eris: nec te firma statione mouebit
Ipse Charon mundi, Numen Marcionis: ipse,
Qui regit æreo vanas sub Sole tenebras.
Nam vanum, quidquid Sol adspicit: ex elementis
Cuncta solubilibus, fluxuq; , creamine constant.
Fallo, creaturam nisi doctor Apostolus omnem
Subiectam vanis non sponte laboribus orsus,
Periuuro ingemuit miserans seruire latroni.
Errat, ait, qui luctamen cum sanguine nobis,
Et carne, & venis feruentibus, & vitioso
Felle putat, calidisq; , animam peccare medullis.
Non mentem sua membra premunt, nec terrea virtus,
Oppugnat sensus liquidos, bello ne laceffit:
Sed cum spiritibus tenebrosis, nocte, dieq; ,
Congredimur: quorum dominatibus humidus iste,
Et pigris densus nebulis obtemperat aer.
Scilicet hoc medium, calum inter, & infima terre,
Quod patet, ac vacuo nubes suspendit hiatu,
Frena potestatum variarum sustinet, ac sub
Principe Belial rectoribus horret iniquis.
His colluctamur prædonibus, ut sacra nobis*

Oris

*Oris Apostolici testis sententia prodit.
Nemo habitum nature, aut irritamina peccans
Corporis accuset: facile est frenare rebelles
Affectus carnis, nimiosq; , retundere pulsus
Materiæ fragilis, & viscera victa domare:
Quippe animus longe præstantior, utpote summo
Æthere demissus, subiectos si velit artus
Imperio quassare graui, iussisq; , seueris
Dedere. regnanti Domino vis nulla resistit.
Maior inest vis illa homini, quæ statile virus
Ingerit, & tenuem tenui ferit aere mentem.
Parthica non æquæ ventos transcurrit arundo:
Cuius iter nullus potis est comprehendere visus:
Præpes enim, volucres dum pennis transuolat auras,
Improuisa venit, nec stridor nuntiat ante
Aduentum lethi, quàm pectoris abdita rumpat,
Securam rapiens medicato vulnere vitam.
Sed magis aligera est, magis & medicata sagitta:
Quam iacit umbroso dominatio lubrica mundi,
Eludens excussa oculos, calamiq; , volantis
Præpete transcurso cordis penetrat afigens.
Nec segnis natura anima est, aut tarda cauendi
Vulneris: ignitum quoniam Deus indidit olli
Ingenium: purum, sapiens, subtile, serenum,
Nobile, sollicitum, velox, agitabile, acutum:
Factorem modo facta suum veneretur, & ipsi
Militet, ac victum proculcet sobria mundum:
Nil de pestiferis opibus, vel falsificatis
Terrarum spolijs stulto oblectamine libans,
Nec sub fasce iacens alieno, & dedita regno
Non queat argutas hostis vitare sagittas.
Sed quid ego omne malū mundi, hominumq; , maligni
Hostis ad inuidiam detorqueo: cum mala nostra,*

R 5

Ex

Ex nostris concreta animis, genus, & caput, & vim,
Quid sint, quid valeant, fumant de corde parente?
Ille quidem semēs nostrorum, & causa malorum est.
Sed tantum turbare potest, aut fallere, quantum
Nos volumus: qui decrepito suggesta leoni
Armamenta damus. friget fera futile frendens,
Humani generis ni per suffragia gliscat.

*nostro:

Gignimus omne malum proprio de corpore * nostrum:
Ut genuit Dauid, aliās pater optimus, unum
Crimen Abessalom tetrum. pater ille, sed unum,

*paricidam:

Innocuas inter soboles genuit * paricidam:
Ausus in auctorem generis qui stringere ferrum.
Ah pietas, signis contraria signa paternis
Egit, & unius commisit sanguinis arma.

*duros

Nostri itidem * diros vrente propagine gnatos
Pectora parturiunt: versis qui protinus in nos
Morsibus insuescunt, gignentum vivere poenis:
Depopulantur enim nimium secunda parentum
Viscera, & interitu genitalis stirpis aluntur.
Progeniem verum ille suam, Rex utpote summus,
Atque Dei vates, paritura & virginis auctor,
Tristibus atque p̄ys variauerat, ut Salomonis
Frater Abessalom misceret crimina iustis
Pignoribus, dulcemq; domum turbaret amaris.
Nos dignum Salomone nihil: nos degener implet
Solut Abessalom, lacerans pia viscera ferro.
Si licet ex ethicis quidquam praesumere, vel si
De physis exempli aliquid: sic vipera, ut aiunt,
Dentibus emoritur fusa per viscera prolis.
Mater morte sua, non sexu fertilis, aut de
Concubitu distenta uterum: sed cum calet igni
Percita semineo, moriturum obscena maritum
Ore siti patulo: caput inserit ille * trilingue

*trilinguae

Coniugis

Coniugis in fauces, atque oscula feruidus intrat,
Insinuans oris coitu genitale venenum.
Nupta voluptatis vi saucia, mordicus haustum
Frangit amatoris blanda inter foedera guttur,
Insusasq; bibit caro pereunte salinas.
His pater illecebris consumitur, ac genitricem
Clausa necat soboles: nam postquam semine adulto
Incipiunt calidis corpuscula parua latebris
Serpere, motatug, uterum vibrata ferire:
Estuat, interno pietatis * pectore mater,
Carnificemq; gemit damnati conscia sexus
Progeniem, septi rumpentem obstacula partus.
Nam, quia nascendi nullus patet exitus, aluus
Fetibus in lucem nitentibus excruciat
Carpitur, atque viam lacerata per ilia pandit.
Tandem obitu altricis prodit grex ille dolorum,
Ingressum vitæ vix eluctatus, & ortum
Per scelus exsculpens, lambunt natale cadaver
Reptantes catuli, proles dum nascitur orba
Haud experta diem, misere nisi postuma matri.
Non dispar nostræ conceptus mentis, ab ore
Vipereo insusum sic combibit illa venenum
Coniuge Beliade, sic oscula deuorat, haustu,
Interiusq; rapit, sic felle libidinis ardens
Impletur vitis, perituro mista marito.
Tunc pregnans lethale genus, concepta maligni
Fert opera ingenij, de semine complicitis hydri:
Quem poenis pensare prius sua facta necesse est
Corrupta pro stupro animæ, proq; orbe perempto.
Ipsam porro animam crudelia vulnera carpunt.
Mille puerperijs, soboles dum parturit, ex se
Contra naturam genitas, peccamina crebra
Scilicet, & * partos materno funere gnatos.

* crimine

* pastos

Hinc

Hinc illa est Domini iusta obiurgatio Christi.

Non ne pater demon, vos increpo peccatores,

Concubitu carnis semen sitientis iniquum

Vos genuit? sanctum, lector, percurrere volumen:

Quod loquor, inuenies Dominum dixisse profanis

Vera obiectantem mortalibus. ex Patre nam vos

Esse Deo genitos, pietas, ait, ipsa probaret,

Ac pietatis opus. pro caca libido! quid hoc est?

Quod, cum se thalamis desponsam mens bona iustis

Noucrit, inq, torum Regis nuptura vocetur,

Et Regis semper iuuenis, senioq, repulso

Diuum decus eterno seruantis in ore,

Malit adulterium, furuo & se munere vilem

Vendat nocticole spurcis complexibus Indi,

Aspernata Dei fusam per virginis artus

Progeniem, dulcisq, vocans in fornice gnatos?

Sentio, quam contra moueat pellacia, litem:

Quo dente obnitens spinosa calumnia pugnet,

Nosq, lace ssito vocet ad luctamina vero.

Si non vult Deus esse malum, cur non vetat, inquis?

Nil refert auctor fuerit, factor ue malorum.

An ne opera in vitium sceleris pulcerrima verti,

Cum possit prohibere, sinat? quod si velit omneis

Innocuos agere Omnipotens, ne sancta voluntas

Degeneret, nec se facto manus inquinet ullo.

Condidit ergo malum Dominus, quod spectat ab alto,

Et patitur, fieriq, probat, tanquam ipse creauit.

Ipse creauit enim, quod, cum discludere possit,

Non abolet, longog, sinit grassariet usu.

Damna aureis, Pater alme, meas, & claude meatus

Obbrutescentis capitis, ne peruia taleis

Concipiat, flexura sonos. est perdere tanti

Exstinctum vite officium de parte cerebri.

Immu-

Immunem modo sese anima, expertemq, nefandi

Auditus, felix stolidi conseruet ab * arce.

Quis ferat, hac iniecta Deo conuicia: qui se

Diuinis meminit prae cellere nobilitatum

Muneribus? multa ut taceam, vel sola benignum

Res probat esse Deum, vetiti quod amore peremptos

Excitat e tumulis homines, regniq, per eum

Participes iubet esse sui: qui, si foret auctor,

Seruatorq, mali, nunquam post damna salutis,

Peccantiumq, obitus, rediuiam ferre medelam

Vellet, & amissos opere instaurare secundo.

Labii hominis, seruare Dei est. meritis perit iste:

Ille abolet pereuntis opus, meritumq, resoluit.

Argumentum ingens, Dominum, qui talia praestat,

Nolle malum, * nec, quod post abluit, ante * probare.

Inuitone aliquis potis est peccare Tonante:

Cui facile est in corde hominis componere sensus

Quos libeat, fibrasq, omneis animare pudicis

Pulsibus, & totum venis infundere honestum?

Nescis, stulte, tua vim libertatis ab ipso

Formatore datam? nescis, ab origine quanta

Sit concessa tibi famulo super orbe potestas,

Et super ingenio proprio, laxeq, soluto

Iure voluntatis: liceat cui velle, sequiq,

Quod placitum, nulliq, animum subiungere vinclo?

An cum te dominum cunctis, quacunque crearat,

Præficeret, mundumq, tuis seruire iuberet

Imperijs, cumq, arua, polum, mare, flumina, ventos

Dederet, arbitrium de te tibi credere auarus

Nollet, ut indigno libertatemq, negaret?

Quale erat, electus magni Rex orbis ut esset,

Non Rex ipse sui, curto foedatus honore?

Nam quis honos domini est, cuius mens libera non est:

Vna

* arce.

* ne

* probaret.

Vna sed imposita seruit sententia legi?

Qua laus porro hominis, vel quod meritum, sine certo
Inter utranque viam discrimine vivere iuste?

Non sit sponte bonus, cui non est prompta potestas

Velle aliud, flexosq; animi conuvertere sensus.

Atqui nec bonus est, nec collaudabilis ille,

Qui non sponte bonus: quoniam probitate coacta

Gloria nulla venit, sordetq; ingloria virtus.

Nec tamen est virtus, ni deteriora resutans

Emicet, & meliore viam petat indole rectam.

Vade,

* Vnde, ait ipse parens, opifexq;, & conditor Ada:

Vade homo, & afflatu nostri prae nobilis oris:

Insubiecte, potens, rerum arbiter, arbiter idem

Et iudex mentis propria: mihi subdere soli

Sponte tua, quod sit subiectio & ipsa soluto

Libera iudicio: non cogo, nec exigo per vim:

Sed moneo iniustum fugias, iustumq; sequaris.

Lux comes est iusti: comes est nox horrida iniqui,

Elige rem vite, tua virtus temet in animum

Prouchat, eternum tua damnet culpa vicissim;

Præstet & alterutram permissa licentia sortem.

Hac pietate vigens, & tanto munere abundans,

Transit propositum fas, & lethalia prudens

Eligit, atque volens: * illud magis utile retur,

* magis utile
dum sibi cre
dit,

Quod, prohibente Deo, persuasit callidus anguis.

Persuasit certe hortatu, non impulit acri

Imperio. hoc mulier rea criminis exprobranti

Respondit Domino. suadelis se malefabris

Illectam, suasisse viro: vir & ipse libenter

Consensit. licuit ne hortantem spernere recti

Libertate animi? licuit: nanque & Deus antè

Suaserat, ut meliora volens sequeretur: at ille

Spernens consilium seuo plus credidit hosti.

Nunc

Nunc inter vite Dominum, mortisq; magistrum

Consistit medius: vocat hunc Deus, inde tyrannus

Ambiguum, atque suis se motibus alternantem.

Accipe gestarum monumenta insignia rerum:

Prælusit quibus historie spectabile signum.

Lot fugiens Sodomis ardentibus, omnia secum

Pignora cara domus properabat, sede relicta,

* Nubibus vr bicremis subducere: sulfure cum iam

* Ignibus

Nimboso ignitus calum subtexeret aer,

10 Flagranteq; diem crepitans incenderet imber.

Angelus hanc hospes legem præscripserat, ollis,

Emissus virtute Dei sub imagine dupla:

Omnis ut è portis iret domus, utq; in apertum

Dirigeret constans oculos, nec ponere reflexo

15 Lumine regnantis per mœnia cerneret igneis.

Nemo memor Sodome, quæ mundi forma cremadi est,

Ut semel è muris gressum promouerit, ore

Post tergum verso, respectet funera rerum.

Lot monitis sapiens obtemperat: at leuis uxor

20 Mobilitate animi, * torsit muliebri retrorsus

* traxit

Ingenium, Sodomisq; suis reuocabilis hæsit.

Traxerat. Heu! virum dire ad consortia culpæ:

Hæc peccans, sibi sola perit, solidata metallo

Dirigit fragili, saxumq; liquabile sacra.

25 Stat mulier, sicut steterat prius, omnia seruans,

Caute sigillati longum salis effigiata

Et decus, & cultum, frontemq; oculosq;, comamq;.

Et flexam in tergum faciem, paullumq; relata

30 Menta retro, antique monumenta rigentia noxe.

Liquitur illa quidem falsis sudoribus vda:

Sed nulla ex fluido plena dispendia formæ

Sentit deliquio: quantumq; armenta saporum

Attenuant, saxum, tantum lambentibus humor

Sufficit,

Sufficit, attritamq³ cutem per damna reformat.
Hoc meruit titulo peccatrix femina sisti,
Infirmum, fluidumq³ animum per lubrica soluens
Consilia, & fragilis iussa ad caelestia: voti
Proposuit contra non commutabile seruat
Lot ingressus iter, nec mœnia respicit, alto
In cinerem collapsa rogo, populumq³ perustum:
Et mores populi, tabularia, iura, forumq³:
Balnea, propolas, meritoria, templa, theatra,
Et Circum cum plebe sua, madidasq³ propinas.
Quidquid agunt homines Sodomorum, incendia iustis
Ignibus inuoluunt, & Christo indice damnant.
Hæc fugisse semel satis est, non respicit ultra
Lot noster: fragilis sed coniux respicit, & quæ
Fugerat, inuerso mutabilis ore reuisit,
Atque inter patrias perstat durata fauillas.
En tibi signatum libertatis documentum:
Quo voluit nos scire Deus, quodcumq³ sequendum est,
Sub nostra ditione situm, passimq³ remissum
Alterutram calcare viam: duo cedere iussi
De Sodomis, alter se proripit: altera mussat.
Ille gradum celerat fugiens: contra illa renutat.
Liber utrique animus: sed dispar utrique voluntas.
Diuidit huc illuc rapiens sua quenque libido.
Talem * multa sacris speciem notat orbita libris.
Adspice Ruth gentis Moabitidis, & simul Orpham.
Illa socrum Noemin fido comitatur amore:
Deserit hæc, atqui thalamis, & lege iugali
Exiit, Ebraisq³ toris, sacrisq³ vacantes,
Iure suebantur proprio, sed pristinus Orphe
Fanorum ritus preputia Barbara suavit
Malle, & semiferi stirpem nutrire Golie:
Ruth, dum per stipulas * agrestis oburitur æstu,

* mura

* agrestiam-
buriturFulcr⁴

Fulcræ Booz meruit, castoq³ adscita cubili
Christigenam secunda domum, Davidica regna
Edidit, atque Deo mortales miscuit ortus.
Sæpe egomet memini fratres geminos ad hiulcum
Peruenisse simul biuium, nutante iuuenta,
Et dubitasse diu bifido sub tramite, quod nam
Esset iter melius: cum dextrum spinea silua
Sentibus arctaret, scopulosq³ semita longè
Duceret aëreum cliuosa margine callem:
At leuui, nemus umbriferum per amœna virescens
Ditibus ornaret pomis, & lenè iacentem
Planicies daret ampla viam: squalentibus unum
Contentum spinis reptasse per ardua saxa:
Porro alium campo sese indulgisse sinistro.
Illum sideribus caput immiscere propinquis:
Hunc in cœnoscas subito cecidisse paludes.
Omnibus una subest natura: sed exitus omneis
Non vnus peragit, placitorum segrege forma.
Haud secus, ac si olim per sudum lactea fortè
Lapsa columbarum nubes descendat, in aruum
Ruris frugiferi, laqueos ubi callidus auceps
Prædunt, lentosq³ illeuit vimina visco,
Sparsit & insidias siliquis, vel farre dolofo.
Illiciunt, alias fallentia grana, gulamq³
Innectunt, auidam tortæ retinacula setæ,
Molle vel implicitas gluten circumligat, alas:
Ast aliæ, quas nullus amor prolecat edendi,
Gressibus innocuis sterili spatiantur in herba,
Suspectamq³ cauent, oculos conuertere ad escam.
Mox ubi iam celo reuolandum: pars petit æthram
Libera sideream, plaudens super aëra pennis:
Pars captiua iacet, laceris & saucia plumis
Pugnat humi, & volucres nequidquam suspicit auras.

S

Sig

Sic animas celi de fontibus unicolores
Infundit natura solo: sed suauibus istis
Deumtæ illecebris retinentur, & athera pauca
Conscendunt reduces: multas viscosus inescat.
Pastus, & ad superas percurrere non sinit auras.

Præcius inde Pater liuentia Tartara plumbo
Incendit liquido, piceasq; bitumine fossas
Infernalis aqua, furuo suffodit Auerno,
Et Phlegethonte sub gurgite sanxit edaces
Perpetuis scelerum pœnis inolescere vermeis.
Norat enim flatu ex proprio vegetamen inesse
Corporibus nostris, animamq; ex ore perenni
Formatam non posse mori: non posse vicissim
Pollutam vitijs rursum ad conuexa reuerti,
Mersandam penitus puteo feruentis abyssi.
Vermibus, & flammis, & discruciatibus, ænum
Immortale dedit, senio ne pœna periret
Non pereunte anima. carpunt tormenta, fontemq;
Materiem sine fine datam. mors deserit ipsa
Æternos gemitus, & stentis viuere cogit.

At diuersa procul regionibus in paradeisi
Præmia constituit, maiestas gnara futuri
Spiritus puris, & ab omni labe remotis,
Quiq; Gomorrhæas non respexere ruinas:
Auerfis sed rectè oculis, post terga tenebras
Liquerunt. miseri properando pericula mundi,
Ac primum facili reseruntur ad æstra volatu:
Vnde fluens anima structum vegetauerat. Adam.
Nam, quia naturam tenuem declinua vitæ
Pondera non reprimunt, nec tardat ferrea compes,
Concretum celeri relegens secat æra lapsu,
Exsuperatq; polum feruens scintilla remensum,
Carcereos exosa situs, quibus hæserat, exsul.

Tunc

Tunc postliminio redeuntem suscipit alto
Cana fides gremio, tenerisq; oblectat alumnæ
Delicijs, multos post diuersoria carnis
Ore renarrantem querulo, quos passa, labores.

Illic purpureo latus exporrecta cubili,
Floribus æternis spiranteis libat odores,
Ambrosiumq; bibit roseo de gramine rorem.

At alia, quas dira lues, errorq; malignus
Immersit tenebris, vastoq; obsedit Auerno,
Haud impune pœs, ah, semet abesse fatentur
Concilijs, meritas ferre & per sæcula pœnas:
Queis patris antiqui, aut agri reuerentis abyssus
Exclusis, mundi q; bonis cum morte potitis
Diutibus, & longo fumantibus intervallo,
Fluminaq; & totos celi sitientibus imbreis
Implorata negat digitum insertare palato,
Flamarumq; apices humenti exstinguere tactu.
Nec mirere locis longè distantibus inter
Damnatas, iustasq; animas concurrere visus
Conspicuos, meritasq; vices per magna notari
Intervallo, polus medio quæ diuidit orbe.

Errat, quisquæ animas nostrorum sine oculorum
Æstimat: inuoluit vitreo quos lucida palla
Obijce: queis speculum concreta coagula texunt,
Impediuntq; vagas obducto humore fenestras.
Num ne animarum oculis densò vegetamine gutta
Voluntur teretes? aut palpebralibus extra
Horrescunt, setis, cilio ne umbrante teguntur?
Illis viua acies, nec pupula parua, sed ignis
Traiector nebule, vasti & penetrator operi est.
Nil ferrugineum solidum ne tumentibus obstat.
Nocturnæ cedunt, nebule: nigrantia cedunt,
Nubila: præterenti cedit teres ærea mundi.

S 2

Nec

Nec tantum aëreos visu transmittit hiatus
Spiritus: oppositos sed transit lumine montes,
Oceani sineis, atque ultima litora Thules
* Trāscurrit, * Trāsfādīt, volucresq; oculos in Tartara mittit.
Nostros nempe omnes pereunt sub nocte colores
Visibus, & caco delentur tempore formæ.
Nunquid & exuta membris, ac viscere perdunt
Agnitione notas rerum, vel gressibus errant?
Vna animas semper facies habet, & color vnus
Aëris, ut cuique est meritum summa, sinistri,
Seu dextri: alternas nec commutabile tempus
Conuertit, variatq; vices: longum, atque perenne est
Quidquid id est: vnus voluit sua secula cursus,
Expertos dubitas animas percurrere visus?
Abdita corporeis oculis cum saepe, quietis
Rore sporatis, cernat mens vna remotos,
Distantesq; locos, aciem per rura, per astra,
Per maria intendens: nec enim se segregat ipsa
Ante obitum viuus ex artubus, aut fugit exsul
Sanguinis, & carnis penetrantia, seq; medullis
Exiit, abductamue abigit de pectore vitam:
Viscerea sed sede manens, speculatur acutis
Omnia luminibus, & quæ circumtulit acrem
Naturæ lenis intuitum, nullo obijce rerum
Disclusa, ante oculos subiectum prospicit orbem,
Atque orbis sub mole situm sordens elementum.
Obiacet interea tellus, nec visibus obstat.
Quin, si stelligerum vultus conuertat, ad axem,
Nil intercurrent obtutibus, impedit ignem
Peruigilis animæ: quamuis densata grauentur
Nubila, & opposito nigrescat, vellere calum.
Sic arcana videt tacitis cooperta figuris
Corporeus Ioannes adhuc, nec carne solutus,

Munere

Munere sed somni, paulisper carne sequestra
Liber ad intuitum, sensuq; oculisq; peragrans,
Ordine dispositos venturis Solibus annos.
Procinctum videt Angelicum, iam iamq; cremandi
Orbis in excidium, rancos & percipit aure
Mugitus granium mundi sub sine tubarum.
Hæc ille ante obitum, membrorum carcere septus
Secedente anima, non discedente videbat.
Nonne magis status sine corpore cuncta notabit,
Corporis inuolucris tumulto frigente repostis?
Certa fides, rabidos sub tetra nocte caminos,
Qui pollutam animam per secula longa perenni
igne coquant, oculis longum per inane remoti
Pauperis expositos, nec secius aurea dona
Iustorum dirimente Chao, rutilasq; coronas
Eminus ostendi poenarum carcere mersis.
Hinc paradeiscola post vlcera dira beato
Proditur, infelix ululans in peste reatus
Spiritus, inq; vicem meritum mutua cernunt.
O Dee * cunctiparens, animæ dator, o Dee Christe, Precatio.
Cuius ab ore Deus subsistit Spiritus vnus: * cunctipo-
Te moderante regor, te vitam Principe duco, tens,
Iudice te pallens trepido, te Iudice eodem
Spem capio, fore, quidquid ago, veniabile apud te,
Quamlibet indignum venia faciamq; loquarq;
Confiteor, dimitte libens, & parce satenti.
Omne malum merui: sed tu bonus arbiter aufer
Quod merui; meliora fauens largire precanti.
Dona animæ quandoque mea, cum corporis huius
Liquerit hospitium, nervis, cute, sanguine, felle,
Ossibus exstructum, corrupta quod incola luxu,
Heu, nimium complexa fuit: cum flebilis hora
Clauserit hos orbis, & conclamata iacebit

S 3

Materies

Materies, oculisq; suis mens nuda fruetur:
Ne cernat truculentum aliquem de gente latronum,
Immitem, rabidum, vultuq; & voce minaci
Terribilem: qui me maculosum adspersit gine morum
In praeceptis, ut praeceps, trahat, nigrisq; ruentem
Immergat specubus, cuncta exacturus, adusque
Quadrantem minimum, damnose debita vite.
Multa in thesauris Patris est habitatio Christe,
Disparibus discreta locis. non posco beata
In regione domum: sint, illic casta virorum,
Agmina, puluerem qua dedignantia censum.
Diuitias petiere tuas: sit flore perenni
Candida virginitas, animum castrata recisum.
At mihi Tartarei satis est si nulla ministri
Occurrat, facies, auide nec flama Gehenna
Deuoret hanc animam, mer sam fornacibus imis.
Esto, cauernoso quia sic pro labe necesse est
Corporea, tristis me sorbeat, ignis Auerno:
Saltem mitificos incendia lenta vapores
Exhalent, astuq; calor languente tepe scat.
Lux immensa alios, & tempora vineta coronis
Glorificent: me poena leuis clementer adurat.

AVRELII

AVRELII PRVDENTII

CLEMENTIS, CONTRA L. AVRELIVM
AVIANIVM SYMMACHVM VRBI
PRAEFECTVM, IN LIB. I.

PRAEFATIO.

Carminis genus, quale istud, Inuentor rutili
Dux bone luminis.

PAVLVS praeceps Dei: qui fera Gentium
Primus corda sacro perdomuit stylo,
Christum per populos ritibus asperis
Immane is, placido dogmate seminans,
Immansueta suas ut ceremonias
Gens pagana Deo sperneret agnito,
Actus turbinibus forte nigerrimis
Hibernum pelagus iam rate debili,
Et vim nauis fragi pertulerat. Noti.
Sed cum carulei praelia gurgitis
Iussisset Domini dextra quiescere:
Ad portum fluitans cymba relabitur,
Exponitq; solo litoris vidi
Contractos pluuiis frigore remiges.
Tunc de litoreis sapibus algidi
Arentum prope brachia palmitum
Conuectant: rapidos unde focos struant.
Fascem quisque suum congerit ignibus,
Expectans calidi luxuriam rogi.
Paulus, dum fragileis cogere furculos
Et densere foci congeriem studet,
Incautam cumulis inseruit manum,
Torpebat glacie pigra ubi vipera,
Sarmentis laqueos corporis implicans:
Que postquam intepuit fomite fumeo,

S 4

Laxa-

Laxavitq; ferox collarigentia,
Iam flecti facilis, rettulit ad manum
Vibrato capite spicula dentium.
Harentem digiti vulnere mordicus,
Pendentemq; gerens Paulus inhorruit.
Exclamant, alij, quod cute livida
Virus mortiferum serpere crederent.

At non intrepidum terret Apostolum
Tristis tam subiti forma periculi:
Attollens oculos sidera suspicit,
Christum sub tacito pectore murmurans,
Excussumq; procul decutit aspidem.
Abiectus coluber verberat, aëra,
Atque oris patuli soluit acumina.
Mox omnis sanies deserit, & dolor,
Ceu nullo laceram vulnere, dexteram,
Siccatusq; perit vipereus liquor.
Hydram precipitem dum rotat impetus,
Arsurum medijs intulit ignibus.

Sic nunc post hiemem, vimq; trucidis freti,
Quo iactata ratis tunc sapientia est,
* sacrilegis Cum sub * sacrilegis territa Regibus,
Vix passo poterat currere carbaso,
Afflictosq; suos turbine seculi
Vectarat, rapidis fluctibus innatans,
Morsum vulnificum lex pia pertulit:
Occultabat enim se prius abditum
Virus, nec gravidum protulerat caput,
Contentum involucris, atque cubilibus,
* cōprimere Subter * quō premeret clausa silentia.
Sed dum forte latens impietas riget:
Dextram iustitie pigra momorderat,
Succensi stomacho fellis inastuans.

Hen

Heu, quàm catholicam nil propè profuit
Puppi enasse sacri remigio styli:
Quem Paulus varijs gentibus edidit!
Vix portu placido tuta quieverat.
Victrix, edomitis mille furoribus:
Vix adstricta suis iam retinaculis
Vectores stabili condiderat solo:
Erumpit subito triste periculum.

Nam, dum præcalidos igniculos sibi
Soluendis adolent, & senio, & gelu,
Dum virgas sterileis, atque superfluas
Flamis de fidei palmite concremant,
Ut concreta vagis vinea crinibus
Siliosi illumiem poneret idoli,
Palpavit nimius perniciem tepor.
Spes insueta subit serpere flexibus,
Et vibrare sagax eloquij caput:
Sed dextra impatiens vulneris, irritos
Oris rhetorici depulit halitus,
Effusum ingenij virus inaniter,
Summa Christicolis in cute substitit.

Saluator generis Romulei precor,
Qui cunctis veniam das pereuntibus,
Qui nullum statuis non operis tui
Mortalem, facili quem reneues manu:
Huius, si potis est, iam miserecito
Præruptam in foueam precipitis viri.
Spirat sacrilegis flatibus inscius,
Erroresq; suos indocilis fouet.
Obtestor iubeas, ne citus impetus
Arsurum medijs inferat ignibus.

S 5

AVRELII

AVRELII PRUDENTII CLEMENTIS,
ADVERSUS L. AVRELIVM AVIA-
NIVM SYMMACHVM,

LIB. I.

CREDEBAM vitij agram Gentilibus urbem
Jam satis antiqui pepulisse pericula morbi,
Nec quidquam restare mali, postquam medicina
Principis immodicos sedarat in arce dolores.
Sed, quoniam renouata lues turbare salutem
Tentat Romulidum, Patris imploranda medela est,
Ne sinat antiquo Romam squalere veterno,
Ne ue togas procerum, fumoque & sanguine tingi.
Inclutus ergo parens patria, moderator & orbis
Nil legit, prohibendo vagas, ne pristinus error
Crederet esse Deum, nigrante sub aëre, formas:
Aut elementorum naturam, que Patris ars est
Omnigeni, summa pro maiestate sacraret.
Vir solus, cui cura fuit, ne publica morum
Plaga cicatricem summa leuiter cute clausam,
Duceret, & latebram tabentis vulneris altè
Impressam, penitusque putri de pure peresam,
Iuncta superficies medico fallente foueret.
Sed studuit, quò pars hominis generosior intus
Viueret, atque animam lethali peste piatam
Nosset ab interno tutam seruare veneno.
Illa tyrannorum fuerat medicina, videre
Qui status ante oculos presentibus, ac perituris
Competeret rebus, nec curam adhibere futuris.
Heu, malè de populo meriti, malè patribus ipsis
Blanditi: quos precipites in Tartara mergi
Cum fone siuerunt, multa & cum plebe Deorum.
Ast hic imperium protendit latiùs auro

Posteriore

Posteriore, suis cupiens sancire salutem:
Nimirum pulchrè quidam doctissimus, esset
Publica res, inquit, tunc fortunata satis, si
Vel Reges saperent, vel regnarent, sapientes.
Est ne ille e numero paucorum: qui diadema
Sortiti, aethereæ coluerunt, dogma sophiæ?
Contigit ecce hominum generi, gentique, togatæ
Dux sapiens, felix nostræ res publica Romæ
Iustitia regnante viget, parete magistro
Sceptra gubernanti: monet, ut teterrimus error,
Vique, superstitione veterum procul absit auorum,
Nec putet esse Deum, nisi qui super omnia summus
Emineat, magnique, immensa creauerit orbis.
Num melius Saturnus auos rexisse Latinos
Creditur: edictis qui talibus informauit
Agrestis animos, & Barbara corda virorum?
Sum Deus, aduenio fugiens, præbete latebras,
Occultate senem, gnati feritate tyranni
Deiectum solio, placet, heic fugitiuus, & exsul
Vt lateam: genti, atque loco Latium dabo nomen.
Vitibus incuruum, si qua est ea cura, putandis
Procudam chalybem, necnon & mœnia vestri
Fluminis in ripa statuam Saturnia vobis.
Vos nemus, appositasque, meo sub honore sacantes
(Sum quia nam Cælo genitus) celebrabitis aras.
Inde Deos, quorum patria spectata sepulcra
Scimus, in ære hebetes informauere minores:
Aduena quos profugus gignens, & equina libido
Intulit Italia: Tusci namque ille puellis
Primus adhiiniuit simulato Numine mæchus.
Mox patre deterior siluosi habitator Olympi
Iupiter, incestas spurcauit labe Lacenas:
Nunc boue subuectam rapiens ad crimen amatam:

Saturnus.

Iupiter.

Nunc

Nunc tenera pluma leuior, blandosq; susurros
 In morem, recinens suauè, immorientis oloris:
 Capta quibus volucrum virguncula ferret amorem.
 Nunc foribus surdis, sera quas, vel pessulus arctis
 Firmarat, cuneis, per tectum diues amator
 Imbricibus ruptis, undantis desuper auri
 Infundens pluuiam gremio excipientis amica:
 Armigero modo sordidulam curante rapinam,
 Compressu immundo miserum afficiens catamithum
 Pellice iam puero magis indignante sorore.
 Hec caussa est, & origo mali, quod sacra vetusto
 Hospite regnante, crudus stupor aurea sinxit,
 Quodq; nouo ingenio versutus Iupiter, astus
 Multiplices, variosq; dolos texebat, ut illum,
 Vertere cum vellet pellem, faciemq;, putarent.
 Esse bouem, pradari aquilam, concumbere cycnum,
 Et nummos fieri, & gremium penetrare puella.
 Nam quid rusticitas non crederet indomitum
 Stulta virum, pecudes inter, rictusq; ferinos,
 Dedere sueta animum, * diuæ rationis egenum?
 In quamcunque fidem nebulonis callida traxit
 Nequitia, infelix facilem gens præbuit aurem.

* diæ

Mercurius.

Successit Iouis imperio corruptior atas:
 Quæ docuit rigidos vitij seruare colonos,
 Expertes furandi homines. hac imbuit arte
 Mercurius, Maia genitus: nunc magnus habetur
 Ille Deus, cuius dedit experientia fures:
 Nec non Thessalica doctissimus ille magia
 Traditur extinctas summe moderamine virgæ
 In lucem reuocasse animas, Cocytia lethi
 Iurare signasse, sursum reuolantibus Vmbri:
 Ast alias damnassee neci, penitusq; latenti
 Immeruisse Chao. facit hoc ad utrumque peritus

Ut

Ut fuerit, geminoq; armarit crimine vitam:
 Murmure nam magico tenuis excire figuras,
 Atque sepulchraleis scite incantare fauillas,
 Vita itidem spoliare alios, ars noxia nouit.
 5 Artificem scelerum simplex mirata vetustas
 Supra hominem coluit, simulans per nubila ferri,
 Aligerisq; leueis pedibus transcurrere ventos.

Ecce Deum in numero formatus, & aneus adstat Priapus.

Græuis homo, angustaq; Numæ præfulget in arce.
 10 Strenuus exculsi dominus quondam fuit agri,
 Hortorumq; opibus memorabilis. hic tamen idem
 Scortator nimius, multaq; libidine suctus
 Ruricolæ vexare lupas, interq; salictæ,
 Et densas sapes obscena cubilia mire:

15 Indomitum intendens animum, semperq; paratum
 Ad facinus, nunquam calidis dabat otia venis.

Hic Deus è patrio prænobilis Hellesponto
 Venit adusque Italos sacris cum turpibus hortos:
 Sinum lætis, & hæc votorum liba quotannis

20 Accipit, ac ruris seruat vineta Sabini,
 Turpiter affixo pudeat, quem visere ramo.

Herculeus mollis pueri famosus amore
 Ardor, & in transtris iactatæ efferbuit Argo.

Nec maris erubuit Nemeæa pelle fouere

25 Concubitus, & Hylan pereuntem quarere calebs.
 Nunc Salys, cantuq; domus Pinaria templum
 Collis Auentini conuexa in sede frequentat.

Thebanus iuuenis superatis sit Deus Indis,

Successu dum victor ouans lasciuat, & aurum

30 Captiua gentis reuehit, spolijsq; superbus
 Diffuit in luxum cum semiuiro comitatu,
 Atque auidus vini, multo se proluit haustu
 Gemmantis patere spumis, multoq; Falerno

Hercules.

Bacchus.

Perfun-

Perfundens byugum rorantia terga ferarum.
His nunc pro meritis, Baccho caper omnibus aris
Ceditur, & virideis discindunt ore chelydros,
Qui Bromium placare volunt: quod & ebria iam tunc
Ante oculos Regis Satyrorum infamia fecit,
Et fecisse reor stimulis Furiaribus ipsas
Manadas, inflamante mero in scelus omne rotatas.
Hoc circumsaltante choro, temulentus adulter
Inuenit expositum secreti in litoris acta
Corporis egregij scortum: quod perfidus illic
Liquerat, incesto iuuenis satiatu amore.
Hanc iubet assumentem, feruens post vina, Nearam,
Secum in delicijs fluitantis stare triumpho,
Regalemq; decus capitis gestare coronam.
Mox Ariadneus stellis caelestibus ignis
Additur: hoc pretium noctis persoluit honore
Liber, ut aethereum meretrix illuminet axem.

Reges Dij.

Tantum posse omneis illo sub tempore Reges,
Indocilis fatui ducebat ineptia vulgi,
Ut transire suis cum sordibus Induperator
Possit in eternum celi super ardua regnum.
Regia tunc omnis vim maiestatis, & omnis,
Parua licet, celi imperium retinere potestas
Credita, thure etiam Ducibus, paruoq; sacello
Impertitus bonos: quæ dum metus, aut amor, aut spes
Accumulant, longum miseris processit in æuū
Mos patrius, cæpi falsa pietatis imago
Ire per ignaros nebuloso errore nepotes:
Tum quia quæ viuis veneratio Regibus ante
Contigerat, sanctis eadem iam munere lucis
Cessit, & ad nigras altaria transtulit urnas.
Inde puellarum ludibria, pignora, partus,
Et furtiuus amor iuuenum, & deprensa iugalis

Corru-

Corruptela tori: quoniam regalibus aula
Feruere tunc vitijs solita est, nec perdit a luxu
Diuorum soboles sancti meminisse pudoris.

Atque ut Roma tuos caelesti ex sede parentes,
Queis te semideam iactant, auctoribus ortam,
Perstringam breuiter, Graduum, vel Cytheream.
Ille sacerdotem violat: contra illa marito
Succubuit Phrygio, coitus fuit impar utrique.

Nec terrestre Deam decuit mortalis inire
Coniugium, nec calicolum descendere ephæbum
Virginis ad vitium, furtiuoq; igne calere.

Sed Venus angusto de sanguine semina, vili
Priuatq; viro vetitum per dedecus hæsit.

Et si Rhea sacram lasciui Martis amore

Lusa pudicitiam, fluuiali amisit in vlna:
Crediderim generosa aliquem stirpis, sed eundem
Moribus infamem, compressa virgine per vim
Se dixisse Deum, ne stuprum Numinis ullus
Obycere auderet turpi, miserq; puella.

Hæc Italos induxit auos vel fama, vel error,
Martia Romuleo celebrarent, ut sacra campo,
Utq; Palatinis Capitolia condita saxis
Signarent titulo proauis Iouis, atque Pelasgæ
Palladis, & Libyca funonem ex arce vocarent.

Cognatos de Marte Deos, Veneris quoque nudum
Accirent, procures Erycino è vertice signum.
Utq; Deum mater Phrygia veheretur ab Ida,
Bacchica de viridi peterentur ut Orgia Naxo:
Facta est terrigena domus vnica maiestatis,

Et tot templa Deum Romæ, quot in vrbe sepulcra
Heroum numerare licet: quos fabula Maneis
Nobilitat, noster populus veneratus adorat.
Hos habuere Deos Ancus, Numitor, Numa, Tullus.

Talia

Mars.
Venus.
Iuno.
Cybele.

Talia Pergameas fugerunt Numina flamas.
Sic Vesta est, sic Palladium, sic umbra Penatum,
Talis & antiquum terror seruauit Asylum.

Erroris caus-
sa.

Ut semel obsedit gentilia pectora patrum
Vana superstitio, non interrupta cucurrit
Etatum per mille gradus. tener horruit heres,
Et coluit, quidquid sibi met venerabile cani
Monstrarent at au. puerorum infantia primo
Errorem cum lacte bibit: gustauerat inter
Vagitus de farre mole: saxa illita ceris
Viderat, vnguentoq; Lareis humescere nigros.
Formatum fortune habitum cum diuite cornu,
Sacratumq; domi lapidem consistere paruus
Spectarat, matremq; illic pallere precantem.
Mox humeris positus nutricis, triuit & ipse
Impressis silicem labris, puerilia vota
Fudit, opesq; sibi ceca de rupe poposcit,
Persuasumq; habuit, quod quis velit, inde petendum.
Nunquam oculos animumq; leuans rationis ad arcem,
Rettulit: insulsum tenuit sed credulus vsum,
Priuatos celebrans agnorum sanguine Diuos.

Romæ simu-
lacrum.

Iamq; domo egrediens, ut publica festa, diesq;
Et ludos stupuit, celsa & capitolia vidit,
Laurigerosq; Deum templis ad stare ministros,
Ac sacram resonare viam mugitibus, ante
Delubrum Romæ (colitur nam sanguine & ipsa
More Deæ, nomenq; loci, ceu Numen, habetur,
Atque urbis, Venerisq; pari se culmine tollunt.
Templa: simul geminis adolentur thura Deabus)
Veraratus, quæcunque fiant auctore Senatu,
Contulit ad simulacra fidem, dominosq; putauit
Ætheris, horrifico qui stant, ex ordine vultu.
Illic Alceides, spoliatis Gadibus hospes

Arcadia

Gemini.

Arcadia fuluo are riget: gemini quoque fratres
Corrupta de matre nothi, Ledeia proles,
Nocturniq; equites, celsæ duo Numina Rome
Impendent, retinentq; verni, magniq; triumph
Nuntia suffuso figunt: vestigia plumbo.
Assistunt etiam priscorum insignia Regum,
Tros Italus, Janusq; bisons, genitorq; Sabinus,
Saturnusq; senex, maculoso & corpore Picus,
Coniugis epotum sparsus per membra venenum.
Omnibus ante pedes posita est sua cuique vetusta
Arula. Iano etiam celebri de mense litatur
Auspicys, epulisq; sacris: quas inueterato,
Heu, miseri sub honore agitant, & gaudia ducunt,
Festa Kalendarum. sic observatio crenit,
Ex atavis quondam male coepta: deinde secutis
Tradita temporibus, serisq; nepotibus aucta,
Traxerunt longam corda inconsulta catenam,
Mosq; tenebrosus vitiosa in secula fluxit.

Italiæ Re-
ges.

Hunc morem veterum docili iam etate secuta
Posteritas, mense, atque adytis, & flamine, & aris
Augustum coluit, vitulo placauit, & agno.
Strata ad puluinar iacuit, responsa poposcit.
Testantur tituli, produnt consulta Senatus,
Cæsareum Iouis ad speciem statuentia templum.

Augustus.

Adiecere sacrum, fieret quo Livia Iuno,
Non minus infamis thalami sortita cubile,
Quam cum fraterno caluit Saturnia lecto.
Nondum maternam partu vacuauerat, aluum,
Conceptamq; viri sobolem paritura gerebat.
Pronuba, iam grauide fulcrum geniale paratur:
Iam sponsus, saliente utero nubentis, amicos
Aduocat, haud sterilem certus fore iam sibi pactam.
Vitricus ante venit tardum præseruidus ortum.

Livia.

T

Prui-

Prinuigni nondum geniti : mox editur inter
Fescenina nouo proles aliena marito.

Idq; Deū sortēs, & Apollinis antra dederunt
Consilium : nunquam melius nam credere tedas
Resposum est, quā cūm pręgnās noua nupta ingatur. 5

Hanc tibi, Roma, Deam titulis, & honore sacratā,
Perpetuū Floras inter, Veneresq; creasti.

Nec mirum : quis enim sapiens dubitauerat illas
Mortali de stirpe sātās vixisse, & easdem
Laude venustatis claras, in amoribus vsque
Ad famę excidium formę nituisse decore ?

Hadrianus, Quid loquar Antinonū celesti * sede locatum ?
& Antinous. Illum delicias nunc Diui Principis : illum
* in sede

Purpureo in gremio spoliatum sorte virili,
Hadrianiq; Dei Ganymedem, non cyathos Dijs
Porgere : sed medio recubantem cum Ioue fulcro,
Nectaris ambrosij sacrum potare Lyeum,
Cumq; suo in templis vota exaudire marito ?

Ergo his auspiciis, Traianus, Nerva, Seuerus,
Et Titus, & fortēs gesserunt bella Neronēs:

Quos terrena viros illustres gloria fecit,
Et virtus fragilis prouexit in ardua fama
Adscitæ terris, sub religione iacentis.

Quā pudet hoc illis persuasum, talibus ut se,
Romanasq; acies censerent Martis amore
Posse regi, dum se Paphia malē blandus adulter
Venditat, Aeneadasq; suos successibus auget.

Felices, si cuncta Deo sua prospera Christo
Principe disposita scissent, qui currere regna
Certis ducta modis, Romanorumq; triumphis
Crescere, & impletis voluit se infundere sacris.
Sed caliganteis animas, & luce carenteis,
In Iouis, Augustiq; adytis, templisq; duarum

Junonum

Junonum, Martisq; etiam, Venerisq; sacellis
Maectatas, tetro lethi immergere Barathro,
Supremum regimen crassis in partibus orbis
Esse rati, merisq; poli consistere fundo.

Quidquid humus, * pelagus, calū mirabile gignūt, 5
Id duxere Deos : colleis, freta, flumina, flamas.

Hæc sibi per varias formata elementa figuras
Constituere patres, hominumq; vocabula mutis
Scripserunt statuis, vel Neptunum vocitantes
Oceanum, vel Cyaneas cana flumina Nymphas,
Vel siluas Dryadas, vel denia rura Napeas.

Ipsæ ignis, nostrum factus qui seruit ad usum,
Volcanus perhibetur, & in virtute superna

Fingitur, ac delubra Deus, & nomine & ore
Adsimulatus habet, nec non regnare caminis
Fertur, & Aolia summus faber esse, vel Aetnae.

Est, qui conspicuis Superos quæsiuit in astris,
Ausus habere Deū Solem : cui tramite certo
Conditio imposita est, vigilem tolerare laborem,

20 Visibus obiectum mortalibus, orbe rotundo
Præcipitem, tereti q; globo per inane volentem,
Et, quod nemo negat, mundo, caloq; minorem.

Arca maior enim, quā qui percurrit in illa,
Et longè campi spatium diffusius, in quo

25 Emicat, ac volucris feruens rota voluitur axe.

Quamuis non nullis placeat, terram * breuiorem
Dicere circuitu, quā sit pulcherrimus ille

Circulus, & flamas immensi sideris, ultra
Telluris normam, porrecto extendere gyro.

30 Num ne etiam cali minor, & contractior orbis:
Quis planiciem longo transmittere tractu
Circinus excurrrens meta interiore laborat ?

Ille Deus verus : quo non est grandior vlla

T 2

Mate-

Elementa.
* quidquid
pelagus mir.

Sol.

* breuiore

Materies, qui sine caret, qui praesidet omni
Natura, qui cuncta simul concludit, & implet.
Solem certa tenet regio, plaga certa coercet,
Temporibus varijs distinguitur: aut subit ortu,
Aut ruit occasu, latet aut sub nocte recurrens:
Nec torquere faciem potis est ad signa Trionum,
Orbe nec obliquo portas Aquilonis adire,
Nec solum conuersus iter renouare retrorsum.
Hic erit ergo Deus praescriptis lege sub una
Deditus officijs? libertas laxior ipsi
Concessa est homini: formam cui flectere vitæ,
Atque voluntatis licitum est, seu tramite dextro
Scandere, seu lauo malit decurrere campo,
Sumere seu requiem, seu continuare laborem,
Seu parere Deo, sine in contraria verti.
Ista ministranti regimen sollenne dierum,
Haudquaquam Soli datur à factore potestas:
Sed famulus subiectus agit, quodcunque necesse est.
Hoc sidus, currum, rapidasq; agitare quadrigas
Commenti, & capitis radios, & verbera dextra,
Et frenos, phalerasq; & equorum pectora anihela
Aeris inaurati, vel marmoris, aut orichalci,
Iusserunt nitido fulgere polita metallo.
Post trabeas, & eburnam aquilam, sellamq; curulem,
Cernuasq; ora senex barbatus, & oscula figit
Cruribus* anipedum, si fas est credere, equorum:
Immotasq; rotas, & flecti nescia lora
Aut ornat, redimita rosis, aut thure vaporat.
Hoc tamen utcumq; est tolerabile, quid, quod & ipsa
Dant tibi, Roma, Deos inferni gurgitis umbra?
Eumenidum domina Stygio caput exserit antro,
Rapta ad Tartarei thalamum Proserpina Regis,
Et, si quando suos dignatur adire Quirites,

* anipedum,

Iuna.

Placa-

Placatur vacca sterilis cervice resecta,
Et regnare simul caloq; Ereboq; putatur:
Nunc biugas frenare boues, nunc sena sororum
Agmina vipereo superis immittere flagro,
Nunc etiam volucres caprearum in terga sagittas
Spargere, terq; suas eadem variare figuras.
Denique cum Luna est, sublustri splendet amictu:
Cum succincta iacit calamos, Latonia virgo est:
Cum subnixæ sedet solio, Plutonia coniux,
Imperitat Furijs, & dictat iura Megera.
Si verum queris: Trivia sub nomine Demon
Tartareus colitur: qui te modo raptat ad æthram,
Sidereoq; Deum venerandum suadet in astro:
Per siluas modo mortiferi discurrere mundi,
Erroresq; sequi subigit, nemorumq; putare
Esse Deam, quæ corda hominum pavit antia figat,
Quæq; feras perimat lethali vulnere mentis:
Depressos modò subter humum formidine sensus
Obruit, implorent ut Numina lucis egea,
Seq; potestati committant noctis operta.
Respice terrifici scelerata sacraria Ditis:
Cui cadit infaustra fusus gladiator arena.
Heu, male lustrata Phlegethontia victima Romæ.
Nam quid vesani sibi vult ars impia ludi?
Quid mortes inueniunt? quid sanguine pasta voluptas?
Quid puluis cauea semper funebris, & illa
Amphitheatralis spectacula tristia pompæ?
Nempe Charon, iugulis miserorum se duce dignas
Accipit inferias, placatus crimine sacro.
Hæ sunt deliciae Iouis infernalis: in istis
Arbitur obscuri placidus requiescit Auerni.
Non ne pudet Regem populis, sceptrisq; potentem
Talia pro patria censere litanda salute?

Dis.

T 3

Religio-

Roma ad
Christum
conuerſa.

Religionis opem ſubternis poſcere ab antris?
Euocat, heu, pœnis tenebroſa ex ſede miniſtrum
Interitus, ſpecioſa hominum cui funera ſoluat.
Incassum arguere iam Taurica ſacra ſolemus:
Funditur humanus Latiari in munere ſanguis,
Conſeſſusq; ille ſpectantum ſoluit ad aram
Plutonis ſera vota ſui. quid ſanctius ara,
Que bibit egeſtum per myſtica tela cruorem?
An ne fides dubia eſt tibi, ſub caligine cœca
Eſſe Deum: quem tu tacitis rimeris in vmbriſ?
Ecce Deos Maneis cur inſitiariſ haberi?
Ipsa patrum monumenta probant: Dijs Manibus illic
Marmora ſc̄cta lego, quacunque Latina vetuſtos
Cuſtodit cineres, denſiſq; Salaria buſtis.
Dic quibus hunc ſcribis titulum: niſi q̄ truciſ Or̄ci
Imperium, vera cœu maiēſtatis, adoras?
En quibus implicita ſqualebat, regia ſummi
Imperij, tractis maiorum ab origine ſacris.
Cum princeps gemini bis victor cæde tyranni
Pulcra triumphali reſpexit mœnia vultu:
Nubibus obſeſſam nigrantibus adſp̄cit urbem,
Noctis obumbratæ caligine, turbidus aër
Arcebat, liquidum ſeptena ex arce ſerenum.
Ingemuit miſerans, & ſic ait. exue triſteis
Fida parens habitus: equidem prædiuite cultu
Illuſtrata cluiſ, ſpolijsq; inſigne ſuperbis
Attollis caput, & multo circumfluſis auro.
Sed nebulis propter volitantibus, obſitus alti
Verticis horret apex: ipſas quoque linida gemmas
Lux hebetat, ſpiſſuſq; dies, & fumus ob ora
Suffuſus, rutilum frontis diadema retundit.
Obſcuras video tibi circumferrier Vmbraſ,
Cæruleaſq; animas, atque idola nigra volare.

Cenſeo

Cenſeo ſublimem tollas ſuper aëra vultum,
Sub pedibusq; tuiſ nimboſa elementa relinquo.
Omne, quod ex mundo eſt, tibi ſubiacet. hoc Deus ipſe
Conſtituit: cuius nutu dominariſ, & orbi
Imperitaſ, & cuncta potens mortalia calcas.
Non decet, vt ſummiſſa oculos Regina caducum
Contemplere ſolum, maiēſtatemq; requiraſ
Circa humileiſ rerum parteiſ, quibus ipſa ſuperſtaſ.
Non patiar, veteres teneas vt me duce nugæ,
Et carioſorum venereriſ monſtra Decorum.
Si lapia eſt, ſenio diſſoluitur, aut crepat ictu
Percuſſuſ tenui: molliſ ſi bractea gypſum
Texerit, inſido rareſcit glutine ſenſim.
Si formam ſtatue lamniſ commiſit aëniſ
Lima terens: aut in partem caua membra grauato
Pondere curuantur, ſcabra aut ærugo pereſam
Conſc̄it effigiem, crebroq; ſoramine rumpit.
Nec tibi terra Deus, celi nec ſit Deus aſtrum.
Nec Deus Oceanuſ, nec viſ quæ ſubter operta eſt,
Inferniſ triſte ob meritum damnata tenebris.
Sed nec virtuteſ hominum Deus, aut animarum,
Spirituum ue, vagæ tenui ſub imagine formæ.
Abſit vt Vmbra Deus tibi ſit, * Geniuſ ue, locuſ ue,
Aut Deus aëreaſ volitant phantaſma per auraſ.
Sint hæc Barbariciſ Gentilia Numina pagis:
Quoſ penes omne ſacrum eſt, quidquid formido tremē-
ſuaſerit: horriſicoſ quoſ prodigialia cogunt (dum
Credere monſtra Deoſ, quoſ ſanguinolentuſ edendi
Moſ iuuat, vt pinguiſ luco lanietur in alto
Victima, viſceribuſ multa inter vina vorandiſ.
At te, quæ domitiſ legeſ, ac iura dediſti
Gentibuſ, inſtituendū magnuſ quā tenditur orbis,
Armorum, morumq; ſeroſ manſueſcere rituſ,
Indignum,

* Contegit

* lucuſ, Ge-
niuſ ue,

T 4

Crucis po-
tentia.

Indignum, ac miserum est, in religione tenenda
Hoc sapere, immanes populi de more serino
Quod sapiunt, nullaq; rudes ratione sequuntur.
Seu nos procinctus maneat, seu pace quietas
Dicemus leges, seu debellata duorum
Colla tyrannorum media calcemus in vrbe:
Agnoscas Regina libens mea signa necesse est:
In quibus effigies crucis, aut gemmata refulget,
Aut longis solido ex auro praefertur in hastis.
Hoc signo, inuictus transmissis Alpibus vltor
Seruitium soluit miserabile Constantinus.
Cum te pestifera premeret Maxentius aula,
Lugebas longo damnatos carcere centum,
Vt scis ipsa, patres. aut sponsus foedera pactae
Intercepta gemens, diroq; satellite raptas,
Immersus tenebris dura inter vincla luebat:
Aut si nupta torum Regis conscendere iussa,
Coepit impurum domini oblectare furorem,
Morte maritalis dabat indignatio poenas.
Plena puellarum, patrumq; ergastula scui
Principis. abducta genitor si virgine mussans
Tristius ingemuit: non ille impune dolorem
Prodidit, aut confessa nimis suspiria traxit
Vim libertatis nimie, patriumq; dolorem.
Testis Christicolae Ducis aduentantis ad urbem
Miluius, exceptum Tiberina in stagna tyrannum
Praecipitans, quam nam victricia viderit arma
Maiestate regi, quod signum dextera vindex
Praetulerit, quali radiarint stemmate peila.
Christus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum, clypeorum insania Christus
Scripserat, ardebat summis crux addita cristis.
Ipse Senatorum meminit clarissimus ordo:

Qui

Qui tunc concreto processit crine, catenis
Squalens carcereis, aut nexus compede vasta,
Complexusq; pedes victoris, ad inclyta flendo
Procubuit vexilla iacens. tunc ille Senatus
Miliciae vltoris titulum, Christi q; verendum
Nomen adorauit, quod collucebat in armis.
Ergo caue, egregium caput orbis, inania posthac
Prodigia, & Laruas solito tibi fingere cultu,
Atque experta Dei virtutem spernere veri.
Deponas iam festa velim puerilia, ritus
Ridiculos, tantoq; indigna sacra regno.
Marmora tabenti res per gine tincta lauate
O proceres: liceat statuas consistere puras
Artificum magnorum opera. haec pulcerrima nostra
Ornamenta cluant patriae, nec decolor usus
In vitium versa monumenta coinquinet * artis.
Talibus edictis vrbs informata refugit
Errores veteres, & turbida ab ore victo
Nubila discussit, iam nobilitate parata
Eternas tentare vias, Christumq; vocantem
Magnanimo ductore sequi, & spem mittere in auum.
Tunc primum senio docilis, sua secula Roma
Erubuit: pudet exacti iam temporis: odit
Praeteritos foedis cum religionibus annos.
Mox ubi contiguos fossis muralibus agros
Sanguine iustorum innocuo maduisse recordans,
Inuidiosa videt tumulorum millia circum:
Tristis iudicii mage penitet, ac ditionis
Effrenis, nimieq; sacris pro turpibus ire.
Compensare cupit teterrima vulnera laese
Iustitiae, sero obsequio, veniaq; petenda,
Ne tanto imperio maneat pietate repulsa
Crimen sauitiae, monstrata piacula quaerit,

* arcis.

T S

Inq;

Inq³ fidem Christi pleno transfertur amore.
Laurea victoris Marij minus utilis urbi,
Cum traheret Numidā populo plaudente Iugurtham:
Nec tantum Arpinas Consultibi, Roma, medela
Contulit, exstincto iusta inter vincla Cethego,
Quantum precipuus nostro sub tempore Princeps
Prospexit tribuitq³ boni. multos Catilinas
Ille domo pepulit: non sana incendia tectis,
Aut sicas patribus, sed Tartara nigra animabus,
Internoq³ hominum statui tormenta paranteis.
Errabant hostes per templa, per atria passim,
Romanumq³ forum, & Capitolia celsa tenebant:
Qui coniuratas ipsa ad vitalia plebis
Moliti insidias, intus serpente veneno
Consuerant tacitis pestem miscere medullis.
Ergo triumphator latitanti ex hoste togatus,
Clara tropea refert sine sanguine, remq³ Quirini
Assuescit supero pollere in sacula regno.
Denique nec metas statuit, nec tempora ponit:
Imperium sine fine docet, ne Romula virtus
Iam sit anus, norit ne gloria parta senectam.
Exsultare patres videas, pulcerrima mundi
Lumina, conciliumq³ senum gestire Catonum,
Candidiore toga, niueum pietatis amictum
Sumere, & exuias deponere pontificales.
Iamq³ ruit, paucis Tarpeia in rupe relictis
Ad sincera virum penetralia Naraeorum,
Atque ad Apostolicos Euandria Ciria fonteis,
Anniadum soboles, & pignora clara Proborum:
Fertur enim ante alios generosus Anicius, urbis
Illustrasse caput. sic se Roma inclitya iactat.
Quin & Ohybriaci generisq³, & nominis heres
Adiectus fastis, palmata insignis abolla,

Martyris

Martyris ante fores Bruti summittere fasceis
* Ambit, & Ausoniam Christo inclinare securim.
Non Paulinorum, non Bassorum dubitauit
Promta fides dare se Christo, stirpemq³ superbam
Gentis patricia venturo attollere saclo.
Iam quid poplicolas percurram carmine Graccos,
Iure potestatis fultos, & in arce Senatus
Precipuos, simulacra Deum inuisse renelli,
Cumq³ suis pariter licitoribus omnipotenti
Suppliciter Christo se consecrassent regendos?
Sexcentas numerare domos de sanguine prisco
Nobilium licet ad Christi signacula verfas,
Turpis ab idoli vasto emeruisse profundo.
Si persona aliqua est, aut si status urbis in his est:
Si formam patrie facit excellentior ordo:
Hi faciunt, iuncta est quoties sententia plebis,
Atque vnum sapiunt plures, simul ac potiores.
Respice ad illustrem, lux est ubi publica, callam,
Vix pauca inuenies Gentilibus obsita nugis
Ingenua, * obtritos egre retinentia cultus,
Et quibus exactas placeat seruare tenebras,
Splendentemq³ die medio non cernere Solem.
Post hinc ad populum conuerte oculos. quota pars est,
Que Iouis infectam sanie non desipuit aram?
Omnis qui celsa scandit cenacula vulgus,
Quiq³ terit silicem varijs discursibus atram,
Et quem panis alit gradibus dispensus ab altis:
Aut vaticano tumultum sub monte frequentat,
Quo cinis ille latet genitoris amabilis obses:
Cœtibus aut magnis Laterani accurrit ad ades,
Vnde sacrum referat regali chrismate signum.
Et dubitamus adhuc Romam tibi, Christe, dicatam
In leges transisse tuas? omniq³ volentem

* Ambiet,

* obstrictos

Cum

300 CONTRA SYMMACHVM
Cum populo, & summis cum ciuibus ardua magni
Iam super astra poli terrenum extendere regnum?
Nec moueor, quod pars hominum rarissima clausos
Non aperit sub luce oculos, & gressibus errat.
Quamlibet illustres meritis, & sanguine clari
Premia virtutum titulis, & honoribus aucti
Ardua rettulerint, fastorumq; arce potiti
Annaleis proprio signarint nomine chartas,
Atque inter veteres cera numerentur, & arc:
Attamen in paucis iam deficiente caterua,
Nec persona sita est patria, nec curia constat,
Et quodcunque fouet studij priuata voluntas,
Ac iam rara tener: sed publica vota reclamant,
Dissenſu celebri trepidum damnantia murmur.
Si consulta Patrum subsistere conscriptorum,
Non aliter licitum prisco sub tempore, quam si
Tercentum sensisse senes legerentur in vnum:
Seruemus leges patrias: infirma minoris
Vox cedat numeri, paruaq; in parte sileſcat.
Adſpice quam pleno subſellia noſtra Senatu
Decernant, infame Iouis puluinar, & omne
Idolium, longe purgata ex vrbe fugandum.
Qua vocat egregij ſententia Principis, illac
Libera cum pedibus, tum corde frequentia tranſit.
Nec locus inuidia eſt, nullum vis aſpera terret,
Ante oculos ſic velle patet, cunctiq; probatum,
Non inſum, ſola captiratione ſequuntur.
Denique pro meritis terreſtribus aqua rependens
Munera ſacricolis, ſummos impertit honores
Dux bonus, & certare ſinit cum laude ſuorum:
Nec pago implicitos per debita culmina mundi
Ire viros prohibet: quoniam caeſtia nunquam
Terrenis ſolitum per iter gradientibus obſtant.

Ipſe

Ipſe magiſtratum tibi Conſulis, ipſe tribunal
Contulit, auratumq; togæ donauit amiſtum,
Cuius relligio tibi diſplicet. o pereuntum
Aſſertor Diuum: ſolus qui reſtituendos
5 Volcani, Martisq; dolos, Venerisq; peroras,
Saturniq; ſenis lapides, Phæbiq; furorē:
Iliacæ matris Megaleſia, Bacchica Niſi,
Iſidis amiſſum ſemper plangentis Oſirim
Mimicag; & ridenda ſuis ſollennia caluiſ,
10 Et, quaſcunque ſolent Capitolia claudere, Laruas.
O linguam miro verborum fonte fluentem:
Romani decus eloquij cui cedat & ipſe
Tullius, haſ fundit diues ſacundia gemmas!
Os dignum, æterno tinctum quod fulgeat auro,
15 Si mallet laudare Deum: cui ſordida monſtra
Prætulit, & liquidam temerauit crimine vocem.
Haud aliter, quam ſi raſtris quis tentet eburnis
Cœnoſum verſare ſolum, limoq; madenteis
Excolere aureolis ſi forte ligonibus vluas,
20 Splendorem dentis nitidi ſcrobis inquinat atra,
Et pretioſa acies ſqualenti ſordet in aruo.
Non vereor, ne me nimium conſidere quiſquam
Arguat, ingeniq; putet luctamen inire.
Sum memor ipſe mei, ſatis & mea friuola noui:
25 Non auſim conferre pedem, nec ſpicula tanta
Indocilis ſandi coniecta laceſſere lingua.
Illeſus maneat liber, excellensq; volumen
Obtineat partem dicendi fulmine ſamam:
Sed liceat tectum ſeruare a vulnere pectus,
30 Oppoſitaq; volans iaculum depellere parma.
Nam ſi noſtra fides ſæclo iam tutæ quieto,
Viribus infeſtis, hoſtiliq; arte petita eſt:
Cur mihi ſas non ſit, lateris ſinuamine flexi

Ludere

Ludere ventosas iactu pereunte sagittas?
Sed iam tempus, iter longi cohibere libelli,
Ne tractum sine fine ferat, fastidia carmen.

AVRELII PRVDENTII

CLEMENTIS, CONTRA L. AVRELIVM

AVIANIVM SYMMACHVM VRBI

PRÆFECTVM, IN LIB. II.

PRÆFATIO.

Genus carminis simile illi, Insignem me-
ritis virum.

SIMON, quem vocitant Petrum,
Summus discipulus Dei,
Lucis forte sub exitu,
Cum Vesper croceus rubet,

Curuam auulserat, ancoram,
Captans flamina linteis,
Et transnare volens fretum:
Nox ventum mouet obuium,
Fundo qui mare misceat,
Iactat am quatiat ratem.

Clamor nauticus æthera
Plangens, atque ululans ferit,
Cum stridore rudentium:

Nec quidquam suberat spei,
Mergendis propè naufragis,
Cum Christum procul adspicit

Pallens turba periculis,
Calcantem pedibus mare,
Ac si per solidam viam,

Siccum litus obambulet.
Hæc miracula ceteri
Vectores pauidi stupent.

Solus,

Solus non trepidus Petrus
Agnoscit Dominum poli,
Terræq, & maris inui:
Cuius cunctipotentia est
Plantis æquora subdere.
Tendit suppliciter manus,
Notum subsidium rogat.
Ast ille placide annuens,
Puppi ut desiliat iubet.
Iussis obsequitur Petrus:
Sed vestigia fluctibus
Summis tingere cœperat,
Et lapsante gradu pedes
Pessum mergere lubricos.
Mortalem Deus increpat,
Qui sit non stabili fide,
Nec calcare fluentia,
Nec Christum valeat sequi.
Tum dextra famulum leuat,
Sistitq, & docet ingredi
Tergum per tumidum freti.
Sic me tuta silentia
Egressum, dubijs loquax
Infert lingua periculis:
Non ut discipulum Petrum
Fidentem merito, & fide:
Sed quem culpa frequens, leuem
Voluat per freta naufragum.
Sum planè temerarius,
Qui noctis mihi conscius,
Quam vita in tenebris ago
Puppi credere fluctibus
Tanti non timeam viri:

Quo

Quo nunc nemo disertior:
 Exsultat, fremit, insonat,
 Ventisq; eloquiū tūmet:
 Cui mersare facillimum est
 Tractanda indocilem ratis:
 Ni tu Chrīste potens, manum
 Dextro numine porrigas,
 Facundi oris ut impetus
 Non me fluctibus obruat.
 Sed sensim gradiens, vadis
 Insistam fluitantibus.

AVRELII PRVDENTII CLEMENTIS,
 CONTRA L. AVRELIVM AVIA-
 NIVM SYMMACHVM,
 LIB. II.

HACTENVS & veterū cunabula prima Deorū,
 Et caussas, quibus error hebes conflat in orbe est,
 Diximus, & nostro Romam iam credere Christo:
 Nunc obiecta legam, nunc dictis dicta refellam.
 Unde igitur cœpisse ferunt, aut ex quibus orsum,
 Quo magis sancta Ducum corda illice flecteret arte?

SYMMACHVS.

QVĪS ita familiaris est Barbaris, ut aram Victoriæ non re-
 quirat? Cauti in posterum sumus, & talium rerū ostenta
 vitamus. Reddatur tamē nomini honor, qui Numini de-
 negatus est. Multa Victoriæ debet æternitas vestra, & ad-
 huc plura debet. Aversentur hāc potestate, quibus nihil
 profuit. Vos amicū triumphis patrociniū nolite de-
 ferere. Cunctis potentia ista votiua est. Nemo colen-
 dam neget, quam proficitur optandam.

PRVDENTIVS.

Armorum dominos vernantibus flore iuuentæ,
 Inter castra patris genitos, sub imagine auita

Eductos,

Eductos, exempla domi congesta * tenentis
 Orator catus instigat, ceu classica belli
 Ciangeret, exacuitq; animos, & talia iactat.
 Si vobis vel parta, viri, Victoria cordi est,
 Vel parienda dehinc: templum Dea virgo sacratum.
 Obtimeat, vobis regnantibus. ecquis amicus
 Hostibus, hanc sanctē vestro negat, esse colendam.
 Imperio: cui semper adest, quod laudibus implet?
 Hec ubi legatus: reddunt placidissima fratrum
 Ora Ducum: scimus quam sit Victoria dulcis
 Fortibus, Ausonia vir facundissime lingue:
 Sed quibus illa modis, qua sit ratione vocanda
 Nouimus. hac primum pueros pater imbuit arte:
 Hanc genitore suo didicit puer ipse magistro.
 Non aris, non farre mole Victoria felix
 Exorata venit: labor impiger, aspera virtus,
 Vis animi, excellens ardor, violentia, cura,
 Hanc tribuunt. durum tractandis robur in armis:
 Quæ si defuerint bellantibus, aurea quamvis
 Marmoreo in templo rutilas Victoria pennas
 Explicet, & multis surgat, formata * talentis:
 Non aderit, versisq; offensa videbitur hastis.
 Quid, miles, proprijs dissis viribus, optas
 Irrita femineæ tibi met solatia formæ?
 Nunquam pennigeram legio ferrata puellam
 Vidit, anhelantum regeret quæ tela virorum.
 Vincendi queris dominam? sua dextera cuique est,
 Et Deus omnipotens: non pexo crime virago,
 Nec nudo suspensa pede, strophioq; recincta,
 Nec tumidas fluitante sinu vestita papillas.
 Aut vos pictorum docuit manus, ad simulatis
 Iure poetarum Numen componere monstris:
 Aut lepida ex vestro sum sit pictura sacello,

Quod

* metallis:

Quod varijs imitata notis, ceraq; liquenti
 Duceret in faciem, socij q; poematis arte
 Aucta, coloratis auderet ludere fucis.
 Sic vnum sectantur iter, * & inania rerum
 Somnia concipiunt & Homerus, & acer Apelles,
 Et Numa, cognatumq; * malum pigmenta, Camene.
 Idola confluunt fallendi docta potestas.
 Hac si non ita sunt: edatur, cur sacra vobis
 Ex tabulis cerisq; poetica fabula praestet?
 Cur Berecynthiacus perdit truncata sacerdos
 Inguina, cum pulcer sese castrauerit Atys?
 Cur etiam templo Trivia, lucisq; sacratis
 Cornipedes arcantur equi, cum Phadra pudicum
 Raptarit iuuenem volucris per litora * curru,
 Idq; etiam paries tibi versicolorus adumbret?
 Desine si pudor est, gentilis ineptia, tandem
 Res incorporeas simulatis fingere membris.
 Desine, terga hominis plumis obducere frustra:
 Fertur avis mulier, magnusq; eadem Dea vultur.
 Vis decorare tuum, ditissima Roma, Senatum?
 Suspende exuvias armis, & sanguine * captas,
 Congere caesorum victrix diademata Regum,
 Frange repulsum foeda ornamenta Deorum:
 Tunc tibi non terris tantum Victoria parta,
 Sed super astra etiam media seruabitur ade.
 Talia Principibus dicta interfantibus, ille
 Prosequitur, magnisq; tubam concentibus inflat:
 Allegat morem veterum: nil dulcius esse
 Affirmat solitis, populosq; hominesq; teneri
 Lege sua, sicut variae nascentibus, inquit,
 Contingunt pueris animae: sic urbibus adfert
 Hora diesq; suum, cum primum moenia surgunt,
 Aut fatum, aut Genium, cuius moderamine regnent,
 Addit

* sic casta fi-

guris

* volunt

* cursu,

* raptas,

Addit & arcanum rerum, veriq; latebras
 Prosperitate aliqua deprendi posse, secundi
 Per documenta boni: si sint felicia, quae quis
 Experiendo probet, cessasse parentibus omne
 Idolum semper feliciter, & pede dextro
 Enumerat longi vim temporis: excitat, ipsam
 Crinibus albatem niueis, & fronte victam,
 Ore repositam querulo sua Numina Romam.
 Libera sum, liceat proprio mihi viuere more.
 Ecquis erit, qui mille meos reprehenderit annos?
 Vno omnes sub Sole siti: vegetamur eodem.
 Aere: communis cunctis viuentibus aura.
 Sed, qui sit, qualisq; Deus, diuersa secuti
 Querimus, atque vis longe distantibus, vnum
 Imus ad occultum. Proprius genti cuique est mos:
 Per quod iter properans eat ad tam graue profundum.
 His tam magnificis, tantaq; fluentibus arte,
 Respondet vel sola fides, doctissima primum
 Pandere vestibulum verae ad penetralia sectae.
 Nam, cum diuinis agimus de rebus, & illum,
 Qui vel principio caruit, vel fine carebit,
 Quiq; Chao anterior fuerit, mundumq; crearit,
 Coniectare animo contendimus, exigua est vis
 Humani ingenij, tantoq; angusta labori:
 Quippe minor natura, aciem si intendere tentet
 Acius, ac penetrare Dei secreta supremi.
 Quis dubitet victo fragilem lassescere visu,
 Vimq; fatigata mentis sub pectore paruo
 Turbari, inualidisq; hebetem succumbere curis?
 Sed facilis fidei via prouocat Omnipotentem
 Credere: qui bona non tantum praesentia donat:
 Sed ventura etiam, longisq; intermina sacris
 Promittit, ne totus eam resolutus inane

In nihilum, pereamq, breuem post luminis vsum.
Muneris auctores ipso de munere pendas.
Æterna eternus tribuit, mortalia confert
Mortalis: diuina Deus, peritura caducus.
Omnia que tempus peragit, quaq, exitus aufert,
Vilia sunt breuitate sui, nec digna perenni
Largitore: cui propria est opulencia, nunquam
Desinere, * idq, homini dare, quod non desinet vnquam.
Nam si corruptum corrumpendum ne Deus quid
Præstat, habetq, nihil quod sit pretiosius istis:
Pauper, & infirmus, summoq, indignus honore,
Et non omnipotens, sed inanis Numinis umbra est.
Hac ratione fides sapienter conicit, immo
Nō dubitat verum esse Deū: qui, quod sumus, & quod
Viuimus, illa sum semper fore, si mereamur,
Nos sperare iubet. caelestia, si placet, inquit,
Scandere, terrenas animo depellite curas.
Nam quantum subiecta polo tellus iacet infra,
Diuiditurq, ab humo conuexi regia celi:
Tantum vestra meis distant mundana futuris,
Dra bonis, scelerata pijs, tenebrosa serenis.
Quidquid obire potest fugiatis censeo: quidquid
Nature ratione capit vitium, atque senescit,
Pro nihilo, in nihilum, quia sunt, reditura, putetis.
Cuncta quidem que gignit humus, que continet, ipse
Principio institui, nitidoq, insignia mundo
Ornamenta dedi, speciosaq, semina sinxi.
Sed tamen esse modum volui, parcisq, fruenda
Moribus indulsi, quantum moribundus, & ager
Corporis, ac vitæ volucris sibi posceret usus:
Non ut captus homo studijs, & inaniter ardens,
Duceret omne bonum positum in dulcedine rerum,
Et * species tenuis, quas currere tempore iussi,

* specie te-
nui:

Atque

Atque auum statui, sub quo generosa probarem
Pectora, ne torpens, & non exercita virtus,
Robur eneruatum gereret sine laude palestra.
Illecebrosus enim sapor est, & pestifer horum,
Que dum prætereunt, miro oblectamine mentis
Implicitas vinculasq, tenent: vincenda voluptas,
Elaqueanda animæ constantia, ne retinaculis
Mollibus, ac lentis nexa, & captiua prematur.
Luctandum summis conatibus: inter acerba
Sectandum virtutis iter: ne suaui fluxa
Conditionis amet nimium: ne congerat aurum,
Nec varios lapidum cupide spectare colores
Ambitiosa velit: ne se popularibus auris
Ostendet, pulcroq, inflata tumescat honore.
Ne natale solum, patrij ne ingera ruris
Tendat, & externos animum diffundat in agros,
Et ne corporeis addicat sensibus omne
Quod vult, aut quod agit, ne præferat, utile iusto,
Spemq, * suam in me omnem statuatur, nunquam peritura, * in me me
Que dederō, longoq, die mea dona manebunt.
Hac igitur spondente Deo, quis fortis, & acer,
Virtutisq, capax, breue quidq, perennibus in se
Prætulit? vel quis sapiens potiora putarit
Gaudia membrorum, quam viuæ premia mentis?
Nonne hominem, ac pecudem distantia separat: una
Quod bona quadrupedū ante oculos sita sunt? ego con-
Spero, quod extra aciem longū seruetur in auum. (trā
Nam, si tota mihi cum corpore vita peribit,
Nec poterit superesse meum post funera quidquam.
Quis mihi regnator cali? quis conditor orbis?
Quis Deus? aut quæ iam meritō metuenda potestas?
Ibo per impuros feruente libidine luxus:
Incestabo toros: sacrum calcabo pudorem:

U 3

Inscia-

310 CONTRA SYMMACHVM
Institiabor habens aliquod sine teste propinqui
Depositum. tenuis auidus spoliabo clientis:
Longaenam perimam magico cantamine matrem.
Tardat. anus dominum dilata morte secundum.
Nec formido malum: falluntur publica iura.
Lex armata sedet: sed nescit crimen opertum.
Aut si res pateat, Iudex corrumpitur auro.
Rara reos iusta percellit pœna securi.
Sed quid ego hæc meditor? reuocat Deus ecce seuera
Maiestate minax: negat interitura meorum
Per mortem monumenta operum. non occidet, inquit,
Interior qui spirat homo: luet ille perenne
Supplicium, quod subiectos male rexit artus.
Nec mihi difficile est liquidam circumdare flammis
Naturam, quamuis perflabilis illa feratur
More Noti: capiam tamen, & tormenta adhibebo
Ipse incorporeus, ac spirituum sator vnus.
Quin & corporibus parilis consortia pœna
Decernam: possum quoniam renouare fauillas
Antiquam in faciem. nec desperanda potestas.
Qui potui formare nouum, reparabo peremtum.
Non desunt exempla mee virtutis. in ipsis
Seminibus natura docet renouescere cuncta
Post obitum: siccantur enim pereunte vigore,
Quo vixere prius. tunc sicca & mortua sulcis,
Aut foueis mandata latent, & more sepulcri
Obruta, de tumulis rediuiuo germine surgunt.
Nunquid nosse potes, vel coniectare, quis istud
Tam sollers opifex struat? aut que vis agat intus?
Nil vos o miseri Phisicorum dogmata fallant.
En ego gignendi Dominus, ac restituendi
Quod periit fluxitq; potens: arentia quæque
In veteres formas aut flore, aut fronde reduco.

Idq;

Idq; ipsum quandoque homini facturus, inani
Surgat ut ex cinere, structuraq; pristina constet:
Que mihi pro meritis vel per tormenta rependat.
Crimina, vel summa virtutis in arce coruscet,
Non peritura dehinc quacunque in sorte manebit.
Interea, dum mista viget substantia in vnum,
Sit memor auctoris proprii, veneretur, & oret
Artificem summissa suum. non condidit alter
Halantis animæ figmentum, & corporis alter:
Nec bona presentis vitæ numerosa gubernant
Numina. non alius segetes, & spica sarra
Suppeditat Deus: aut alius dat. musta racemis,
Purpureumq; graui fundit de palmitum succum.
Ipse ego sum, virideis oleas pinguescere baccis
Qui facio, Graia quas Pallade fingitis ortas,
Et qui Lucinas tribuo nascentibus horas.
Duplex lege mea per mutua fœdera sexus
Gignere amat sobolem, generisq; propagine gaudet:
Quem vos lasciuis violatis amoribus ignem,
Et stupra vestra Deæ Veneris prætexitis umbra.
Vnus ego* ipse elementa rego, nec mole laboris
Ut miser infirmus ue aliquis, fragilis ue fatigor.
Lux immensa mihi est, nec morte solubilis etas,
Sensibus & vestris haud intellecta vetustas.
Inde ministerijs ad tot moderamina mundi
Non egeo, nec participes, socios ue requiro.
Porro autem Angelicas legiones, quas mea fecit
Dextera, nosse meum est, & que natura creatis
Subsistat, qualeisq; mihi seruentur ad vsus.
Tu me præterito, meditaris Numina mille:
Que similes parere meis virtutibus, ut me
Per varias parteis minuas: cui nulla recidi
Pars, aut forma potest: quia sum substantia simplex,
Nec

* hæc

* & non resoluibilis

Nec pars esse queo. solis diuiso rebus
Compositis, factisq; subest. me nemo creauit,
Ut scindi valeam, cunctorum conditor vnus.
Crede, quod ex nihilo formauit, pars mea non est.
Quare age mortalis, soli mihi construe templum,
Meq; unum venerare Deum. camenta remitto,
Et que saxa Paros secat, & quæ Punica rupes,
Quæ viridis Lacedæmon habet, maculosaq; Symma.
Natiuum nemo scopuli mihi dediceret ostrum.
Templum mentis amo, non marmoris. aurea in illo
Fundamenta manent fidei: structura nivali
Conspicit pietate nitens: tegit ardua culmen
Iustitia: interius spargit sola picta rubenti
Flore pudicitie pudor almus, & atria seruat.
Hæc domus apta mihi est, hæc me pulcherrima sedes
Accipit, æterno, celestiq; hospite digna.
Nec nouus hic locus est: fluxit mea gloria in artus,
Et lux vera Dei. Deus illustrauit alumnæ
Materiem, corpusq; parens habitabile fecit
Ipse sibi, placito ut posset requiescere templo.

Condideram perfectum hominem, spectare superna
Mandaram, totis conuersum viribus in me
Recto habitu, celsiq; situ, & sublime tuentem:
Sed despexit humum, seq; inclinauit ad orbis
Diuitias, pepulitq; meum de pectore numen.
Restituendus erat, mihimet: summissus in illum
Spiritus ipse meus descendit, & edita limo
Viscera diuinis virtutibus informauit.
Jamq; hominem assumptum summus Deus in Deitate
Transiit, ac nostro docuit recalescere cultu.

Scire velim præcepta patris, quibus auribus hæc tu
Accipias, Itale censor doctissime gentis.
An veterem tantum morem ratione relicta

Eligis,

Eligis, & dici id patitur sapientis acumen,
Ingeniumq; viri? potior mihi pristinus est mos,
Quam via iustitia, pietas quam prodita calo,
Quamq; fides veri, recta quam regula sectæ.

SYMMACHVS.

Svvs cuique mos, suus cuique ritus est. Iam si longa ætas
auctoritatem religionibus faciat, seruanda est tot sæculis
fides, & sequendi sunt nobis parentes, qui feliciter secuti
sunt suos.

PRVDENTIVS.

Si, quidquid rudibus mundi nascentis in annis
Mos habuit, sancte colere, ac seruare necesse est:
Omne reuoluamus sua per vestigia sæculum
Vsq; ad principium: placeat, damnare gradatim,
Quidquid posterius successor repperit vsus.
Orbe nouo, nulli subigebant, arua coloni.
Quid sibi aratra volunt? quid cura superflua ratri?
Lignis melius saturatur glandibus aluus.
Primi homines cuneis scindebant, fissile lignum:
Decoquat in massam feruens strictura secureis
Rursus, & ad proprium restillet vena metallum.
Induuias case pecudes, & frigida paruas
Præbebat spelunca domos: redeamus ad antra,
Pellibus insutis hirtos sumamus amictus.
Immanes quondam populi feritate subacta
Edomiti, iam triste fremant, iterumq; ferinos
In mores redeant, atque ad sua prisca recurrant.
Præcipitet Scythica iuuenis pietate, vietum
Votiuo de ponte patrem: sic mos fuit olim.
Cædibus infantum sument Saturnia sacra,
Flebilibusq; truces resonent vagitibus ære.
Ipsa casas fragili texat, gens Romula culmo:
Sic tradunt habitasse Remum. regalia seno

Fulcra

Fulcra supersternant, aut pelle Libystidis orse
Compositam chlamydem viloso corpore gestent:
Talia Trinacrius ductor, vel Tuscus habebat.
Roma antiqua sibi non constat, versa per æuū,
Et mutata sacris ornatu, legibus, armis,
Multa colit, quæ non coluit sub Rege Quirino:
Instituit quædam melius, non nulla refugit,
Et morem variare suum non destitit, & quæ
Pridem condiderat iura, in contraria vertit.

* Instabilis

Quid mihi tu ritus solitos, Romane Senator,
Obiectas? cum scita patrum, populiq; frequenter
* In tabulis placiti sententia flexa nouarit?
Nunc etiam quoties solitis decedere prodest,
Præteritosq; habitus cultu damnare retenti.
Gaudemus compertum aliquid, tandemq; reiectum,
Quod latuit, tardis semper processibus aucta
Crescit vita hominis, & longo proficit usu.
Sic aui mortalis habet se mobilis ordo:
Sic variat natura vices, infantia repit,
Infirmus titubat pueri gressusq;, animusq;:
Sanguine præcalido feruet nervosa iuuenta:
Mox stabilita venit maturi roboris ætas:
Ultima consilij melior, sed viribus ægra,
Corpore succumbit, mentem purgata senectus.

* fluxit

His genus humanum per dissona tempora * duxit
Curriculis æuū mutabile: sic hebes inter
Primitias, mersumq; solo, cœu quadrupes, egit.
Mox tenerum docili ingenio, iamq; artibus aptum
Noscendis, varia rerum nouitate politum est.
Inde tumens vitijs, calidos adoleuit in annos,
Donec decocto solidaret robore vires.
Tempus adest, ut iam sapiat diuina, serena
Mentis consilio, vinacius abdita sollers

Querere

Querere, & æterna tandem inuigilare saluti.
Quamquam si * tantum studium est, & cura vetusti * tatus amor
Moris, & à prisco placet haud discedere ritu:
Exstat in antiquis exemplum nobile libris,
Iam tunc diluuij sub tempore, vel prius, uni
Inseruisse Deo gentem, quæ prima recenteis
Incoluit terras, vacuoq; habitauit in orbe.
Vnde genus ducit nostræ porrecta propago
Stirpis, & indigenæ pietatis iura reformat.
Sed, quia Romanis loquimur de cultibus, ipsum
Sanguinis Hæcorei populum probo tempore longo
Non multos coluisse Deos, rarisq; sacellis
Contentum, * paucas posuisse in collibus aras. * paucis
Innumeros post deinde Deos virtute subactis
Vrbibus, ex claris peperit sibi Roma triumphis,
Inter fumanteis templorum armata ruinas
Dextera victoris simulacra hostilia cepit,
Et captiua domum, venerans cœu Numina, vexit.
Hoc signum rapuit bimaris de strage Corinthi:
Illud ab incensis in prædam sumsit Athenis.
Quasdam victa dedit capitis Cleopatra canini
Effigies: quasdam domitis Ammonis arenis,
Syrtyca cornutas facies habuere tropæa.
Roma triumphantis quoties Ducis inchyta currum
Plausibus excepit: toties altaria Diuū
Addidit, & spolijs sibimet noua Numina fecit:
Numina, quæ patrijs cum mœnibus eruta, nullum
Præsidium potuere suis afferre sacellis.
Cernis, ut antiqui semper vestigia moris
Gressibus incertis variè titubasse probentur,
Adsciscendo Deos maioribus incompertos,
Seq; peregrina sub relligione dicasse,
Nec ritus seruasse suos? quodcunque sacrorum est,
Exsulat,

*externumq; Exsulat; *eternumq; inimicam venit in urbem.
migrans de- Frustra igitur solitis, praua observatio, inheres.
uenit in or- Non est mos patrius, quem diligis, improba: non est.
bcm. At sollers orator ait. fataliter urbem
Sortitam, quo nam Genio proprium exigit, eum.
Cunctis nam populis, seu mœnibus inditur, inquit,
Aut fatum, aut Genius, nostrarum more animarum,
Que sub disparili subeunt noua corpora sorte.

SYMMACHVS.

VARIOS custodes vibibus mens diuina distribuit. Ut ani-
ma nascentibus, ita populis fatales Genij diuiduntur.

PRVDENTIVS.

Iam primum, qui sit Genius, vel qui status illi
Competat, ignoro, & quid possit, & unde oriatur
Spiritus informis, sine corpore, formaue, an vlla
Sit species, & quid sapiat, que munera curet.
Contra, animas hominum venis vitalibus intus
Sic interfusis intelligo, sanguis ut ex his
Accipiat, motumq; leuem, tenerumq; vaporem.
Vnde pererratis vegetet præcordia membris,
Frigida succendat, riget arida, dura relaxet.
Sic hominis vitam sibi temperat, atque gubernat.
Viuida mens: quam tu ficto componere tentas
Membrorum Genio, qui nusquam est, nec fuit unquam.
Quin & corporibus versat mens viua regendis
Summum consilium, fida ut tutacula nudis,
Inualidisq; paret, metuenda pericula vitet,
Vtile prospiciat, varias agitetur ad arteis,
Consultet, cui se domino summittat, & orbis
Quem putet auctorem, quem rerum summa sequatur.
At tuus hic urbis Genius, dicas volo, quando
Cæpit adhuc parue primum se infundere Rome,
Fluxit ab uberibus nemorosa in valle lupinis,

Infant-

Infanteisq; aluit, dum nascitur ipse, gemellos?
An cum vulturibus volitans ignota per auras
Vmbra, repentinam traxit de nube figuram?
Culminibus summis sedet, an penetralia *seruat?
Instituit mores, & iura forensia condit?
An castrorum etiam fossis interuenit? acres
Cogit ad arma viros, lituis ciet, urget in hostem?
Que quis non videat sapientum digna cachinno?
Fingamus tamen esse aliquam, que talia curet,
Vmbra, siue animam: per quam Res publica fatum
Hauferit, & *calidis animetur tota medullis.
Cur non hæc eadem de religione colenda
Consultat? cur non *prospectat libera celum?
Cur sibi præscriptum non commutabile fatum,
Vt captiua, putat? genesis cur vincula fingit?
Cur iam nolle licet, quod tunc voluisse licebat,
Erroresq; abolere suos, ac flectere sensus?
Sic septingentis errauit circiter annis,
Lubricaq; & semper dubitans, que forma placeret
Imperij, & que regnandi foret æqua potestas.
Regius exortam iam tunc habuit status urbem,
Non sine grandænis curarum in parte locatis.
Mox procures de stirpe senum tractasse videmus
Clauum consilij: plebeias inde cæternas
Collatas patribus mistim ditionibus æquis,
Imperitasse diu, belloq; & pace regendis.
Consule nobilitas vixit: plebs fisa Tribuno est.
Displicet hic subito status, & bis quina creantur
Summorum procerum fastigia: quos duodeni
Circumstant fasces, simul & sua quæque securis.
Rursus se geminis reddit Ductoribus omnis
Publica res, & Consulibus dat condere fastos.
Ultima sanguineus turbauit sæcla Triumuir.

* seruans, al.
curans,*calidas ani-
met curata
medullas.
* adspectat,
al. suspectat

Fluctibus

Fluctibus his olim fatum, Genius ue, animus ue
Publicus errauit: tandem deprendere rectum
Doctus iter, caput Augustum diademate * cinxit,
Appellans patrem patria, populi atque Senatus
Rectorem, qui militia sit Ductor, & idem
Dictator, Censorq; bonus, morumq; magister,
Tutor opum, vindex scelerum, largitor honorum.
Quod si tot rerum gradibus toties variatis
Consilij, egre tandem peruēnit ad illud
Quod probet, ac sancto reuerentia publica seruet
Federe: quid dubitat diuina agnoscere iura,
Ignorata prius sibi met, tandemq; reiecta?
Gratemur, iam non dubitat: nam subdita Christo
Seruit Roma Deo, cultus exosa priores.
Romam, dico viros, quos mentem credimus urbis,
Non Genium: cuius frustra simulatur imago.
Quamquam cur Genium Romae mihi fingitis unum?
Cum portis, domibus, thermis, stabulis soleatis
Assignare suos Genios? perq; omnia membra
Vrbis, perq; locos, Geniorum millia multa
Fingere, ne propria vacet angulus ullus ab Umbra?
Restat, ut & fatum similis dementia cunctis
Edibus imponat: paries ut quisque sub astro
Fundatus, structusq; suo, qua sorte maneret,
Quando autem rueret, primis acceperit horis.
Adscribunt, saxis Lachesis male fortia fila,
Tectorumq; trabeis fufis pendere rotatis
Credunt, atque ipsis tribuunt decreta rigillis:
Ceu distet, cuius stella sit fraxinus ortu
Eruta, quae summum conscenderet ardua culmen.
Denique nulla hominum res est, nulla actio mundi,
Cui non fatalem memorent incumbere sortem.
Quae quia constituunt, dicant cur condita sit lex

Bis

Bis sex in tabulis: aut cur rubrica minetur,
Quae prohibet peccare reos, quos ferrea fata
Ad facinus cogunt, & inenitabile mergunt.
Quin & velle adigunt, prauum insinuantia votum,
Ne liceat, miseris vetitum committere nolle.
Cedite, si pudor est, gladiumq; retundite vestrum,
Aspera nil meritos poenis plectentia iura:
Antrum carcerum dissoluite, corpora sub quo
Agminis innocui fato peccante tenetis.
Nemo nocens, si fata regunt, quod viuatur, ac sit:
Immo nocens, quicumque volens, quod non licet, audet.
Alterutrum quia velle suum est, nec fata reatum
Imponunt homini: sed sit reus ipse * suo pte
Arbitrio, placitumq; nefas, & facta rependit
Impia supplicij, merito, non sorte peremptus.
Quisquis putat fato esse locum, sciat, omnipotentem
Nosse Deum. nulli vetitum * fallacibus astris,
Nec mathesis praescripto aliquo pia vota repelli.
Spirat enim maiora animus, seq; altius effert
Sideribus, transitq; vias, & nubila fati,
Et momenta premit pedibus, quaecumque putantur
Figere propositam natali tempore sortem.
Huc ades omne hominum genus, huc concurrite & vr-
Lux immensa vocat. factorem noscite vestrum: (bes:
Libera secula patet. nil sunt fatalia: vel si
Sunt aliqua, opposito vanescunt irrita Christo.

* per ampli

* Ingenium

* Esse

* fatalibus

* Fingere

SYMMACHVS.

Accedit utilitas, quae maximè homini Deos adserit.
Nam cum ratio omnis in operto sit: vnde rectius, quam
de memoria, atque documentis rerum secundarum, co-
gnitio venit Numinum?

PRVDENTIVS.

Sed multi duxere Dij per prospera Romam:
Quos colit ob meritum magnis donata triumphis.

Ergo

Ergo agè bellatrix, quæ vis subiecerit ede
Europam, Libyamq; tibi: dic nomina Diuûm.
Iupiter vt Creta domineris, Pallas vt Argis,
Cynthius vt Delphis, tribuerunt omine dextro.
Iſis Nilicolas, Rhodios Cytherea reliquit.
Venatrix Ephesum virgo, Mars deditit Hebrum.
Destituit Thebas Bromius, concessit & ipsa
Iuno suos Phrygijs seruire nepotibus Afros.
Et quam subiectis dominam Dea gentibus esse,
Si qua fata sinant, iam tum tenditq; fouetq;
Iussit Romuleis addictam viuere frenis.
Persidia ne Deûm indigenûm cecidère tot vrbes?
Destructaq; iacent, ipsis proidentibus aræ?
O pietas, o sancta fides, traduxit alumnos
Maestas infida locos, & creditur istis
Numinibus, quæ transfugio meruere sacrari?
An voluit seruare suos, luctatq; multum
Religio, infestas tentauit pellere turmas
Romanis obnixa globis? sed fortior illam
Virtus luctifico camporum in puluere fregit.
Immo ita id est: armis, & viribus, indiga veri,
Victa superstitio est, & inanem gloria fugit.
Sed nec difficilis fuit, aut satis ardua genti
Nata procinctus victoria frangere inerteis,
Molliaq; omnigenûm colla inclinare Deorum.
Nunc cum Dictæis bellum Coribantibus asper
Samnitis, Marsusq; leui sudore gerebat.
Nunc *mastigophoris, oleoq; & gymnadis arte
Vinctis pugilibus, miles pugnabat Etruscus,
Nec petaso insignis, poterat Lacedemone capta
Mercurius seruare suas de clade palæstras.
Apenninicolam peditem, Cybeleius hostis
Congressu excipiens, Asiam defendere & Idam

*mastruco-
phoris,

Qui potuit, cogente acies in prælia Gallo?
Idalias nisi fortè rosas, laurum citharædi
Vatis, siluicola calamos, arcumq; puella
Dedere seruitio, calcataq; sacra domare
Difficilisq; operis fuit, immensiq; laboris.
Fluctibus Actiacis signum symphonia belli
Egypto dederat: clangebat buccina contra.
Instar erant tennis cymbæ, fragilisq; faseli,
Inter turritas Memphitica rostra Liburnas:
Nil potuit Serapis Deus, & Latrator Anubis.
Stirpis Iuleæ Ductore exercitus ardens
Præualuit, gelido quem miserat Algidus axe.
Non armata Venus, non tunc chypeata Minerva
Venere auxilio, non Diuûm degener ordo,
Et patria extorris, Romanis adsuit armis,
Victus & ipse prius inimica nec agmina inuit,
Si tamen antiquum norat retinere dolorem.
Sed dicis legisse Deos, ubi sanctior usus
Templorum, cultu celebri, sine fine maneret,
Aeneadumq; ultro victricia signa virorum
Regis amore Numæ nullo cogente secutos.
Num Diomedis item tentoria, & acris Vlissi
Castra volens Pallas, castis custodibus, ultro
Legit, ubi humenti sudaret mastia sigillo?
Aut quoties Ductor Macedum fortissimus altis
Templorum cineres victis cumulauit Amyclis:
Optarunt prædis domini se Numina capta
Misceri, *Assyriaq; vebi Babylonis* ad arcem?
Non fero Romanum nomen, sudataq; bella,
Et titulos tanto quæsitos sanguine carpi.
Detrahit inuictis legionibus, & sua Romæ
Præmia deminuit, qui, quidquid fortiter actum est,
Adscribit Veneri: palmam victoribus aufert.

*Vexere au-
xilium:

*Assyriaq;
* ab arce?

X Frustra

*Frustra igitur currus summo miramur in arcu
Quadrijugos, stanteisq; Duces in curribus altis,
Fabricios, Curios, hinc Drusos, inde Camillos,
Sub pedibusq; Ducum captiuos poplite flexo
Ad iuga depressos, manibusq; in terga retortis,
Et suspensa graui telorum fragmina trunco:
Si Brennum, Antiochū, Persen, Pyrrhū, Mithridatē
Flora, Matuta, Ceres, & Laurentina subegit.*

*His tamen auspiciis successus dextra dederunt
Omnia letificos, & felix adfuit ales.*

*Quid sibi vult virtus, quid gloria: si Coruinum
Coruus Apollineus penna, vel gutture iuuat?
Sed tamen hic coruus cur desuit exitiali
Fortē die, infauistas tegerent cū funera Cannas,
Oppeteretq; super congesta cadauera Consul?
Cur Cremere in campis, cornice, vel oscine parra,
Nemo Deū monuit perituros Marte sinistro
Tercentum Fabios, vix stirpe superstitē in vno?
Nulla ne tristificis Tritonia noctua Carrhis
Aduolitans, praesto esse Deam praeuntia Crasso
Prodidit? aut Paphiam niuea vexere columbae,
Cuius inauratum tremere gens Persica limbum.*

*Sed video, quae te moueant, exempla vetusta
Virtutis. dicis domitum terraq; mariq;
Orbem: res letas, & prospera quaque retexis:
Mille triumphorum memoras ex ordine pompas,
Ductaq; per mediam spoliū fercula Romam.
Vis dicam quae causa tuos, Romane, labores
Intantum extulerit? quae gloria fortibus aucta
Sic cluat, impositis ut mundum frenet habenis?
Discordes linguis populos, & dissona cultu
Regna volens sociare Deus, subiungier uni
Imperio, quidquid tractabile moribus esset,*

Concor-

*Concordiq; iugo retinacula mollia ferre
Constituit, quō corda hominum coniuncta teneret
Religionis amor: nec enim fit copula Christo
Digna, nisi implicitas societ mens unica Genteis:
Sola Deum nouit concordia, sola benignum
Rite colit tranquilla Patrem: placidissimum illum
Foederis humani consensus prosperat. orbi,
Seditione fugat, senis exasperat armis,
Munere pacis alit, retinet pietate quiesca.
Omnibus in terris, quas continet occidua
Oceanus, roseoq; Aurora illuminat ortu,
Miscebat Bellona furens mortalia cuncta,
Armaratq; feras in vulnere mutua dextras.
Hanc frenaturus rabiem Deus, undique Genteis
Inclinare caput docuit, sub legibus isdem,
Romanosq; omnes fieri, quos Rhenus, & Ister,
Quos Tagus aurifluus, quos magnus inundat Iberus,
Corniger Hesperidum quos interlabitur, & quos
Ganges alit, trepidiq; lauant septem ostia Nili.
Ius fecit commune pares, & nomine eodem
Nexuit, & domitos fraternā in vincla redegit.
Viuunt omnigenis in partibus, haud secus, ac si
Cineis congenitos concludat. moenibus vnīs
Vrbs patria, atque omnes Lare* concilientur auito.
Distantes regione plage, diuisaq; Ponto
Litora conueniunt, nunc per vadimonia ad vnum,
Et commune forum, nunc per commercia, & artis
Ad cœtum celebrem, nunc per Genialia fulcra
Externi ad ius connubij: nam sanguine misto
Texitur alternis ex Gentibus vna propago.
Hoc actum est tantis successibus, atque triumphis
Romani imperij: Christo iam tunc venienti,
Crede, parata via est: quam dudum publica nostra*

**concilie-
mur*

*Pacis amicitia struxit moderamine Roma.
Nam locus esse Deo quis posset in orbe feroci,
Pectoribusq; hominum discordibus, & sua iura
Dissimili ratione tuentibus, ut fuit olim?
Sic incompósitos humano in pectore sensus,
Disiunctasq; animi turbato sedere parteis,
Nec liquida inuisit sapientia, nec Deus intrat.*

*At si mentis apex regnandi iure potitus,
Pugnacis stomachi pulsus, fibrasq; rebelles
Frenet, & omne iecur ratione coerceat, una:
Fit stabilis vitæ status, & sententia certa
Haurit corde Deum, domino & subiungitur uni.*

*En ades Omnipotens, concordibus influe terris:
Iam mundus te Christe capit, quem congrege nexu
Pax & Roma tenent: capita hæc, & culmina rerum
Esse inbes, nec Roma tibi sine pace probatur.
Et pax ut placeat, facit excellentia Roma,
Que motus varios simul & diuisione coërcet,
Et terrore premit: nec enim spoliata prioris
Robore virtutis senuit, nec sæcula sensit,
Nec tremulis cum bella vocant, capit arma lacertis,
Nec tam degeneri venerandis supplicat ore
Principibus, quam vult prænobilis ille Senator,
Orandi arte potens, & callida fingere doctus,
Mentitumq; grauis persona inducere pondus:
Vi Tragicus cantor ligno tegit ora cauato,
Grande aliquod cuius per hiatum crimen, anhelet.*

SYMMACHVS.

ROMAM nunc putemus adfistere, atque his vobiscū agere sermonibus. Optimi Principes, patres patriæ, reueremini annos meos, in quos me pius ritus adduxit. Vtar caremoniis auitis: neque enim panitet. Viuam more meo: quia libera sum. Hic cultus in leges meas orbem redegit: hæc sacra Hannibalem à mœnibus, à Capitolio Senonas repulerunt.

pulerunt. Ad hoc ego seruata sum, vt longæua reprehendar? videam quod instituendum putatur? Sera tamen, & contumeliosa est emendatio senectutis. Ergo Dijs patrijs, Dijs indigetibus pacem rogamus.

PRVDENTIVS.

*Si vocem simulare licet: nempe aptior ista
Vox Romæ est, quam nunc eius sub nomine promam.
Que, quia turpe putat, templorum flere repulsam,
Ægidæq; in dubijs pro se pugnasse periclis
Dicere, scq; grauem senio inclinante fateri,
Ductores complexa suos, sic lata profatur.*

*O clari saluete Duces, generosa propago
Principis inuicti, sub quo senium omne renascens
Deposui, vidig; meam flauescere rursus
Canitiem: nam cū mortalia cuncta vetustas
Imminuat, mihi longa dies aliud parit æuum,
Que viuendo diu didici contemnere finem.
Nunc nunc iusta meis reuerentia competit annis:
Nunc merito dicor venerabilis, & caput orbis,
Cū galeam sub fronde oleæ, cristasq; rubenteis
Concutio, viridi velans fera cingula ferto,
Atque armata Deum sine crimine cædis adoro.
Crimen enim, piget heu, crimen persuaferat, atrox
Iupiter, vt sacro iustorum sanguine tincta,
Assuetum bellis scelerarem * funere ferrum.*

* in funere

*Illius instinctu primus Nero, matre peremta,
Sanguinem Apostolicum bibit, ac me strage piorum
Polluit, & proprium facinus mihi scæuis inussit.
Post hunc & Decius, ingulis bacchatus apertis,
Insanam paut rabiem: mox & sitis arsit
Multorum similis, per vulnera tristia flagrans,
* Extrahere insigneis animas, ac ludere pœnis,
Vndanteisq; meum in gremium diffundere mortuis,
Et sub iure fori non noxia colla secare.*

* Et trahere

Hac me labe ream modò tempora vèstra piarunt.
Vino piè vobis auctoribus, impia pridem,
Arte Iouis, fateor. quid enim non ille cruentum
Tradidit: aut quid mite sibi, placidum'ue poposcit?
Qui dum præmetuit cultus inolescere Christi,
Sæuit, ac miserum fœdauit sanguine sacrum.
Et sunt, qui nobis bella exprobrare sinistra
Non dubitent, postquàm templorum spreuimus aras,
Assistentq; Libyn Colline a cardine porte
Hannibalem Iouis imperio, Martusq; repulsum:
Victores Senonas Capitoli ex arce fugatos,
Cum super excelsò pugnarent. Numina saxo.
Qui mihi præteritam cladem, veteresq; dolores
Inculcant iterum: videant me tempore vestro
Iam nil tale pati. nullus mea Barbarus hostis
Cuspide claustra quatit: non armis, veste, comisq;
Ignotus, capta passim vagus errat. in vrbe,
Transalpina meam rapiens in vincula pubem.
Tentauit Geticus nuper delere tyrannus
Italiam, patrio veniens iuratus ab Istro,
Has arceis æquare solo, tecta aurea flammis
Soluere, mastrucis procures vestire togatos.
Jamq; ruens, Venetos turmis protriuerat agros,
Et Ligurum vastarat opes, & amœna profundi
Rura Padæ, Tuscumq; solum victo amne premebat.
Depulit hos equitum nimbo non perugil anser,
Proditor occultitenebrosa nocte pericli:
Sed vis cruda virum, præfractaq; congregientum
Pectora, nec trepidans animus succumbere letho
Pro patria, & pulcrâ per vulnera querere laudem.
Nunquid & ille dies Ioue contulit auspice tantum
Virtutis pretium? Dux agminis, imperijq;
Christipotens nobis iuuenis fuit, & comes eius,

Atque

Atque parens Stilico. Deus vnus Christus utrique:
Huius adoratis altaribus, & cruce fronti
Inscripta cecinere tube. prima hasta dracones
Præcurrit, quæ Christi apicem * sublimior offert.
Illic ter denis gens exitiabilis annis
Pænonia pœnas tandem deleta pependit.
Corpora famosis olim ditata rapinis
In cumulos * congesta iacent. mirabere seris
Posteritas sacris inhumata cadauera late,
Quæ Pollentinos texerunt ossibus agros.
Si potui manibus Gallorum excisa leuare
De cinerum squalore caput, redeunte Camillo
Signa remidenti fumans si fronte recepi:
Si potui miseras sertis redimire ruinas,
Et malè pendenteis lauro præcingere turreis:
Quo te suscipiam gremio, fortissime Princeps,
Quos spargam flores, quibus insertabo coronis
Atria, quæ festis suspendam pallia portis,
Immunis tanti belli, ac te stante sub armis
Libera, & Alpetenus Geticos experta tumultus!
Scande triumphalem currum, spolijsq; receptis
Huc Christo comitante veni: data vincula demam
Captiuis gregibus. manicas deponite longo
Tritas seruitio matrum, iuuenumq; cateruæ.
Dediscat. seruire senex Laris exsul auiti,
Discat & ad patrium limen genitrice reuersa
Ingenuum se nosse puer. timor omnis abesto.
Vicinus: exsultare libet. quid tale repulso
Pœnorum quondam Duce contigit? ille petita
Postquàm perculerat tremefacta repagula porta:
Baianis resolutus aquis durissima luxu
Robora destituit, ferrumq; libidine fregit.
At noster Stilico * congressum cominus ipsa

* sublimiter
effert.

* coniecta

* congressus

X 4

Ex

Ex acie ferrata *virum dare terga coëgit.
Heic Christus nobis Deus adiut, & mea virtus:
Illic lasciuum Campaniæ fertilis hostem.
Delicia vicere tua. non Iupiter acrem
Protexit Fabium: sed iuuat amœna Tarentus,
Quæ dedit illecebris domitum calcare tyrannum.
His ego pro meritis quæ præmia digna rependam,
Non habeo. membra statuis effingere vile est.
Virtutem nil vile decet: nam vile, quod ætas
Eripit. æra cadunt, aut fuluum defluit aurum,
Aut candor perit argenti, si defuit usus,
Et fuscata situ corrumpit vena colorem.
Vna tibi, Princeps, debetur gloria, viuum
Virtutis pretium, decus immortale secuto.
Regnat mundi Christo sociabere in animum:
Quo ductore meum trahis ad cælestia regnum.
Nil te permoneat magni vox rhetoris oro:
Qui sub legati specie, sacra mortua plorans,
Ingenuj telis, & fandi viribus audet,
Heu, nostram tentare fidem: nec te videt, ac me
Deuotos, Auguste, Deo: cui sordida templa
Clausimus, & madidas sanie deiecimus aras.
Vnus nostra regat, seruetq; palatia Christus,
Ne quis Romuleas Damon iam nouerit arceis:
Sed soli pacis domino mea seruiat. aula.
Sic effata pios Roma exorauit alumnos,
Spernere legatum non admittenda petentem:
Legatum Iouis ex adytis ab haruspice missum,
At non à patria: patriæ nam gloria Christus.
Persistit tamen affirmans, iter esse viandi
Multifidum, variumq;, Deus cum queritur vnus.
Hinc alios, ast inde alios properare seorsim.
Quemq; per anfractus proprios, sed compita eodem

Finit

Fine coarctari, simul & concurrere in vnum.
Quin etiam cælum, atque solum, ventos, mare, nubes
Omnibus in commune dari, vel qui colimus te,
Christe, vel exta litant sculptis qui tabida saxis.

SYMMACHVS.

ÆQVVM est, quidquid omnes colūt, vnum putari. Fadem
spectamus astra: commune cælum est: idem nos mundus
inuoluit. Quid interest, quæ quisque prudētia verum re-
quirat? Vno itinere non potest perueniri ad tam grande
secretum.

PRVDENTIVS.

Non nego communem cunctis viuentibus usum
Aëris, astrorum, pelagi, telluris & imbris.
Immo etiam iniustus pariter, iustusq; sub vno
Axe habitant. vnas capit impius, & pius auras:
Castus, & incestus: meretrix, & nupta. nec alter
Ore sacerdotis, quàm mirmillonis anhelat.
Spiritus: aëreo vitam qui temperat, haustu.
Nubes verna pluit Zephyro impellente: sed æque
Furis, & innocui fecundat. rura coloni.
Gurgitis æstui sic pura fluenta viator,
Vi latro fessus, adit: sic peiratis mare seruit,
Vi mercatori: nec fluctus secius hosti
Obsequitur, quàm cum *domina fert transtra carina. *licitæ
Ergo capax vtriusque rei natura creandis
Se præbet populis, nec habet discernere dispar
Viuentum meritum, quos tantum pascere iussa est.
Seruit enim mundus, non iudicat: hoc sibi summus
Naturæ Dominus præscripta in tempora seruat.
Nunc adsunt homini data munera legibus isdem:
Quis concessa semel, fons liquitur, amnis inundat,
Veluolum ratibus mare finditur, insluit imber,
Aura volat, tenuis, vegetatur mobilis aër,
Et res naturæ sit publica, promtaq; cunctis,

X S

Dum

Dum seruant elementa suum famulantia cursum:
Sic probus, atque reus capitalis criminis iisdem
Sideribus, facilisq; poli bonitate fruuntur.

Viuere commune est: sed non commune mereri.

Deniq; Romanus, Daa, Sarmata, Vandalus, Hun-
getulus, Garamas, Alemanus, Saxo, Galaulas, (nisi,
Vna omnes gradiuntur humo, celum omnibus vnus est,
Vnus & Oceanus, nostrum qui continet orbem.

Addo aliud, nostros potant animalia fonteis.

Ipso rore mihi seges est, quo gramen * onagris,

* Spurcag; sus nostro amne natat, nostra intrat & ipsi

Aura canos, animatq; leui fera corpora flatu.

Sed tantum distant Romana, & Barbara, quantum

Quadrupes adiuncta est bipedi, vel muta loquenti:

Quantum etiam qui rite Dei precepta sequuntur,

Cultibus a stolidis, & eorum erroribus absunt.

Non facit ergo pares in religione tenenda

Aëris, & celi communio: corpora tantum

Gignit, alit, reparat, rediuiuaq; semina seruat.

Nec refert, cuius generis, cuius ue figura,

Aut cuius meriti: modo sint, ut corpora terra

Edita, terrenis quibus est vigor ex elementis.

Artificis quia Patris opus discrimine nullo

Influit in medium, nec anaro munere currit,

Ante datum, quam primus homo sordesceret Adam.

Nec vitio utentum restrictum deficit, aut se

Subtrahit indignis, nec sœda, aut turpia vitat.

Haud aliter Solis radius colluminat omnes

Diffuso splendore locos, ferit aurea tecta:

Sed ferit & nigro sordentia culmina fumo.

Intrat marmoribus Capitolia clara: sed intrat

Carceris & rimas, & tetra foramina clausi

Stercoris, & spurcam redolenti * fornice callam.

* in agris,
* Sordida

* in fornice

Sed

Sed non illud erunt obscura ergastula, quod sunt

Regia gemmato laquearia fulua metallo.

Nempe magis non illud erunt, qui Numen in urnis

Querunt, ac tumultis, & Laruas sanguine placant:

Quod sunt qui summum celi Dominum venerantur,

Iustitiamq; litant, & templum pectoris ornant.

Secretum sed grande nequit rationis operte

Queri aliter, quam si sparsis via multiplicetur

Tramitibus, si centenos terat, orbita calles

Quesitura Deum variata indage latentem.

Longè aliud verum est: nam multa ambago viarum,

Anfractus dubios habet, & perplexius errat:

Sola errore caret simplex via, nescia flecti

In diuerticulum, binis nec pluribus anceps.

Non tamen infitior, duplex occurrere nobis

Semper iter, geminis mortalia partibus ire,

Cum dubitant, quo nam ferat, ignorantia gressum.

Altera multifida est: at simplex altera, & * vna.

Vna Deum sequitur: Dinos colit altera plures,

Et tot sunt eius diuortia, quot templorum

Signa, quot aëreis volitant phantasmata monstis.

Aut hos thyrsiferi rapit ad Dionysia Bacchi,

Illicit aut alios ad Saturnalia festa,

Aut docet occultus quæ sacra Dies piter infans,

Inter tinnitus solui sibi poscat, ænos.

Iamq; Lupercalæ ferule, nudiq; petuntur

Discursus iuuenum: Megalesius hinc spado, diris

Incensus Furys, cæca ad responsa vocatur.

Sunt qui quadrius breuioribus ire parati

Vilia Niliacis venerantur oluscula in hortis:

Porrû, & cepe Deos imponere nubibus ausi,

Haliag; & Serapim celi super astra locare.

Isis enim, & Serapis, & grandi simia cauda,

Et

Et crocodilus id est, quod Iuno, Lauerna, Priapus.
Hos tu Nile Deos colis, & tu Thybris adoras.
Vna superstitio est, quamuis non concolor error.

Hinc alia exoritur, tenebrosis tecta fructibus,
Semitæ: quam pecudes, & multa animalia carpunt.
Quæq; latens siluis operitur, nescia celi
Mens hominum, sauo viuens captiua tyranno.

Hæc putat esse Deum nullum: nanque omnia verti
Casibus, & nullo sub Præsede sæcla rotari.

Hoc iter haudquaquam magno discrimine distat.
Hisce vijs, quas vos teritis, qui Numina multa,
Et portenta, Deum summum, numerosa putatis.

Simplicis ergo viæ dux est Deus. ille per vnâ
Ire iubet mortale genus: quam dirigit ipse
Sublimem dextro celsa ad fastigia cliu.

Prima viæ facies, inculta, sub horrida, tristis,
Difficilis: sed sine sui pulcherrima, & amplis
Prædita diuitijs, & abundans luce perenni,
Et quæ præteritos possit pensare labores.

Multiplicis Dux Demon at est, qui parte sinistra
Centifidum confundit iter, trahit inde sophistas
Barbatos, trahit hinc opibus, vel honore potentis.

Illicit & volucrum linguis, & haruspice fallit:
Instigat bacchantis anus ambage Sibylla,
Inuoluit mathesi, magicas impellit in arteis,

Omne sollicitat, caput augure, territat extis.
Cernis, ut vna viæ est, multis anfractibus errans,
Talem passa Ducem, qui non sinat ire salutis

Ad Dominum, sed mortis iter per denia monstret?
Deuia, picta bonis breuibus: sed sine sub ipso
Tristitia, & in subitam præceptis immersa Charybdim.

Ite procul Gentes: consortia nulla viarum
Sunt vobis cum plebe Dei. discedite longè,

Et

Et vestrum penetrare Chaos, quod vos vocat, ille
Præuius inferne perplexa per auiâ noctis.

At nobis vitæ Dominum querentibus, vnum
Lux iter est, & clara dies, & gratia simplex.

Spe sequimur, gradimurq; fide, fruimurq; futuris:

Ad quæ non veniunt præsentis gaudia vitæ,
Nec currunt pariter capta, & capienda voluptas.

SYMMACHVS.

QVANTO cōmodo sacri ararij vestri, Vestalium virginum
prærogatiua detracta est? Sub largissimis Imperatoribus
denegatur, quod parcissimi præstiterunt. Honor solus est,
in illo velut superdicio castitatis. Vt vittæ earum capiti de-
cus faciunt: ita insigne ducitur sacerdotij vacare muneri-
bus. Nemo me putet solam causam religionum tueri, Ex
huiusmodi facinoribus orta sunt cuncta Romani generis
incommoda. Honorauerat lex parentum Vestaleis virgi-
nes, ac ministros Deorum victu modico, iustisq; priuile-
gijs. Stetit muneris huius integritas vsque ad degeneres
trapezitas: qui ad mercedem vilium baiulorum, sacræ ca-
stitatis alimenta verterunt. Secuta est hoc fames publica,
& spem prouinciarum omnium messis ægra decepit. Non
sunt hæc vitia terrarum. Nihil imputamus astris. Nec ru-
bigio segetibus obfuit, nec auena fruges necauit. Sacrile-
gio annus exaruit. Necesse enim fuit perire omnibus,
quod religionibus negabatur. Quid tale prouinciæ per-
tulerunt, cum religionum ministros honor publicus pa-
sceret? commendabat enim terrarum prouentus, victus
Antistitum, & remedium magis quam largitas erat. An
dubium est, pro copia omnium datum, quod nunc inopia
omnium vindicauit?

PRUDENTIUS.

Ultima legati desleta dolore querela est,
Palladijs quod sarra focis, vel quod stipis ipsijs
Virginitatibus, castisq; toris alimenta negentur:

Vestales solitis fraudentur sumptibus ignes.
Hinc ait & sterilem frugescere parcius agros,
Et tristem seruire famem, totumq; per orbem

Mortaleis

* choris

Mortaleis pallere inopes, ac panis egenos.

Quæ tanta exstiterit præsentī tempore, tamq̃
Inuidiosa fames, quam Triptolemi, Cererisq̃
Mouerit ira penū pro virginis vlciscendo,
Non memini: nec tale aliquid vel fama susurrat.
Audio per Pharios Nilum discurrere campos
More suo, viridisq̃ sata stagnare Canopi.
Haud venit à sicco qui flumine nuntius adfert
Ieiunam squalere siti sub puluere Memphim,
Nec Pelusiaca limum sudare paludis.

Num fons arcano natura tectus operto
Aruit, & tenuem vix stillat vena liquorem?
Num refugus nostras odit perstringere ripas
Annus, & exustos cursum deflectit ad Indos?
Num tractu in medio bibulus vorat alueus vndam
Fluminis, & subito stagna absorbentur hiatu:
Ne sulcos operire vadis, ne ue arida possint
Ægypti per plana trahi, glebasq̃ rigentis
Infusis ad pingue lutum mollire fluentis:
Vnde seges latè crinitis fluctuet agris,
Densius & grauidis se vestiat aquor aristis?

Respice num Libyci desistat ruris arator
Frumentis onerare rateis, & ad ostia Thybris
Mittere triticeos in pastum plebis acervos?
Num ne Leontini sulcator soluere campi
Cesset frugiferas Libyæ ex litore cymbas?
Nec dei vela fretis, Romana nec horrea rumpat
Sardorum congesta vehens granaria classis?
Ergo pyris mensas siluestribus implet arator
Pænis, & auulsas Siculus depascitur herbas?
Iamq̃ Remi populo quernas Sardinia glandes
Suppeditat, tam corna cibus lapidosa Quiritum?
Quis venit esuriens magni ad spectacula Circi?

Quæ

Quæ regio gradibus vacuis ieiunia dira
Sustinet: aut quæ Ianiculo mola nota quiescit?
Quantos quæque ferat fructus provincia, tamq̃
Vbere secundo largè fluat orbis optimus:
Indicio est armonia, tuæ quæ publica plebi,
Roma, datur, * tantæq̃ manus longa otia * pascit.
Sit fortasse aliquis paullo infecundior annus,
Nil mirum, nec in orbe nouo didicere priores,
PerpeSSI plerunque famem, si tabidus aer
Siccavit tenuis ardenti sidere nubes,
Nec vernas insudit aquas creberrimus imber
Frugē noua, & viridis si messis adulta, prius quàm
Conceptas tenero solidaret lacte medullas,
Afflatum calido succum contraxit ab Euro,
Ieiunosq̃ tulit calamos, atque irrita vota
Agricolæ, sterilis stipularum silua sefellit.
His, ni fallor, ager vitis corruptus, & antè
Subiacuit, quàm Palladium, quàm Vesta, Penates
Sub Lare Pergameo seruarent igne reposito,
Quàm Priami genitor conductis mœnia fabris
Exstrueret, quàm virgo suas findaret Athenas
Pallas: in his quoniam Vestalis origo fauilla
Vrbibus, ut memorant, primo de fœmite sumta est,
Sacraruntq̃ focos aut Phryx, aut Graius alumnos.
Antiquis elementa labant erroribus, ac de
Legitimo discussa modo plerunque feruntur
In casus alios, quàm lex habet, aut iter anni.
Nunc consumit edax segetem rubigo maligni
Aeris ex vitio, nunc culpam vere tepenti
Post Zephyros gelidi glacies Aquilonis inurit,
Ambustumq̃ caput culmi fuligine tingit.
Seminis aut teneri turgens dum germinat herba,
Continuis, nimisq̃ perit constricta pruinis,

* tantasq̃
* pascunt.

Nec

Nec potis est tenuem telluri affigere fibram :

Mox eiecta solo glacie sidente superfit,

Nudag, subducto radix auellitur aruo.

Ancipites tribuli subeunt, & carduus horrens.

Hos fert sicca sitis : hunc ebrius educat humor.

Temperies effusa minis, vel plius, agit istos

Terrarum morbos, & mundum vulnerat agrum.

Non aliter nostri corruptus corporis usus

In vitium plerunque cadit, nec in ordine recto

Perstat, & excessu moderaminis afficit artus :

Vnus enim status est mundi, & corporis huius,

Quod gerimus : natura eadem sustentat utrunque.

Edita de nihilo crescunt, nihilumq, futura.

Aut titubant morbis, aut tempore victa senescunt.

Nec natura caret vitio, cui terminus instat.

Semper, crede, polus varijs prouentibus annos

Texuit : hos multa ditauit fruge fluentis :

Quosdam, infelices astris damnauit iniquis,

Spe cassa, & sterili, curam frustratus agrestem.

Sed, si Vestaleis vlciscitur ista puellas

Pestis, ab infido que gignitur improba mundo,

Cur non Christicolum tantum populatur agellos,

Per quos virginibus vestris stata dona negantur ?

Vtimur & ruris redditu, & ratione colendi :

Exercere manus non penitet, & lapis illic

Si stetit antiquus, quem cingere sueuerat error

Fasciolis, vel gallina pulmone rogare,

Frangitur, & nullis violatur Terminus extis,

Et, que sumificas arbor vitata lucernas

Seruabat, cadit vltimici succisa bipenni.

Nec tamen iccirco minor est aut fructus agelli,

Aut tempestat is clementia lata serene,

Temperat aut * pluuius qui culta noualia ventus.

* pluuijs

Sed

Sed nec magno opus est frugi vinentibus, & cum

Maxima proueniunt, non amplo in gaudia sensu

Solumur, inq, lucrum studio exultamus auaro.

Nam quibus aeternum spes informatur in euum,

Omne bonum tenue est, quod praesens ingerit etas.

O felix nimium sapiens, & rusticus idem,

Qui terras, animumq, colens, impendit utrisque

Curam peruigilem : quales quos imbuit auctor

Christus, & assumtis dedit haec praecepta colonis.

Semina cum sulcis committitis, arua caue

Dura, lapillorum macie, ne decingat illic,

Quod scribitur : primo quoniam praefertile germen

Luxuriat : succo mox deficiente sub aestu

Sideris igniferi sitiens torretur, & aret.

Né ue in spinosos incurrant semina vepres :

Aspera nam segetem surgentem vincula texunt,

Ac fragileis calamos nodis rubus arctat acutis.

Et, ne iacta via spargantur in aggere grana :

Hec auibus quia nuda patent, passimq, vorantur,

Immundisq, iacent foeda ad ludibria coruis.

His Deus agricolam confirmat legibus, ille

Ius caeleste Patris non summa intelligit aure :

Sed simul & cordis segetem disponit, & agri,

Ne minus interno niteant praecordia cultu,

Quem cum leta suas ostentant iugera messeis.

Exstirpamus enim sentos de pectore vepres,

Ne vitiosa necent germen vitale flagella,

Ne frugem, segetemq, anima spinosa malorum

Impediat sentis scelerum peccamine crebro,

Glarea ne tenuis ieiunis siccet arenis

Marcentem sub corde fidem, ne pectoris aestus

Flagret, & effretis vrat, charismata venis.

Denique ne iecoris detrita in parte relinquat.

T

Vilis

Vilis cura Deum, ne spem, qua vestimur intus,
Deserat, obscenisq; auib; permittat. edendam,
Et proiecta fides hosti sit prada volucris.
Talis nostrorum sollertia centuplicatos
Agorum reddit fructus: quibus acrius instat,
Nec metuit, ne congestum populetur aceruum
Curculio, vel nigra cauis formica recondat.
Sunt & virginibus pulcherrima premia nostris,
Et pudor, & sancto tectus velamine vultus,
Et priuatus honos, nec nota, & publica forma,
Et rare, tenuesq; epule, & mens sobria semper,
Lexq; pudicitie vite cum sine peracta.
Hinc decies deni rediguntur in horrea fructus,
Horrea nocturno non vnquam obnoxia furi.
Nam celum fur nullus adit: celestia nunquam
Fraude resignantur: fraus terris voluitur imis.
Que nunc Vestalis sit virginittis honestas,
Discutiam, qua lege regat decus omne pudoris.
Ac primis parue teneris capiuntur in annis,
Ante voluntatis propria quam libera secta
Laude pudicitie seruens, & amore Deorum,
Iusta maritandi * condemnet vincula sexus.
Captiuus pudor ingratis addicitur aris,
Nec contempta perit miseris, sed adempta voluptas.
Corporis intacti mens non intacta tenetur,
Nec requies datur vlla toris: quibus innuba cecum
Vulnus, & amissas suspirat femina tedas.
Tum, quia non totum spes salua interficit ignem:
Nam resides quandoque fauces adolere licebit,
Festaq; decrepitis obtendere flamma canis,
Tempore prescripto membra intemerata requirens,
Tandem virgineam fastidit Vesta senectam.
Tum thalamis habilis tumuit vigor, irrita nullus

Fecund-

Fecundauit amor materno viscera partu.
Nubuit anus veterana sacro perfuncta labore,
Desertisq; focis, quibus est famulata * iuuentas.
Transfert emeritas ad fulcra iugalia rugas,
Disce & in gelido noua nupta tepescere lecto.
Interea, dum torta vagos ligat insula crineis,
Fataleisq; adolet prunas inuupta sacerdos,
Fertur per medias, vt publica pompa, plateas,
Pileto residens molli, seq; ore relecto
Imputat, attonita virgo spectabilis vrbi.
Inde ad confessum cauea pudor almus, & expers
Sanguinis it pietas, hominum visura cruentos
Congressus, mortisq;, & vulnera vendita pastu
Spectatura sacris oculis, sedet illa verendis
Vitarum insignis phaleris, fruiturq; lanistis.
O tenerum, mitemq; animum, consurgit ad ictus,
Et, quoties victor ferrum iugulo inserit, illa
Delicias ait esse suas, pectusq; iacentis
Virgo modesta iubet conuerso pollice rumpi:
Ne lateat pars vlla anime vitalibus imis,
Altius impresso dum palpit at, ense secutor.
Hoc illud meritum est, quod continuare feruntur
Excubias, Latij pro maiestate Palati,
Quod redimunt vitam populi, procerumq; salutem?
Perfundunt quia colla comis bene, vel bene cingunt
Tempora a teniolis, & licia crinibus addunt?
Et quia subter humum lustraleis * testibus Umbris
In flammam ingulant pecudes, & murmura miscant?
An quoniam podij meliore in parte sedentes
Spectant, eratam faciem quam crebra tridente
Impacto quatiant hastilia, saucius & quam
Vulneribus patulis partem perfundat arene,
Cum fugit, & quanto vestigia sanguine signet?

* iuuentus.

* Implicat

* tristibus

T 2

Quod

Quod genus ut sceleris iam nesciat aurea Roma,
Te precor Ausonij Dux augustissime regni,
Et tam triste sacrum iubeas, ut cetera, tolli.
Perspice, non ne vacat meriti locus iste paterni:
Quem tibi supplendum Deus, & ~~patris~~ oris amica
Servavit pietas? solus ne pramia tantæ
Virtutis caperet, partem tibi gnate reseruo,
Dixit, & integrum decus, intactumq; reliquit.
Arripe dilatam tua, Dux, in tempora famam,
Quodq; patris superest, successor laudis habeto.
Ille urbem vetuit taurorum sanguine tingi:
Tu mortis miserorum hominum prohibeto litari.
Nullus in urbe cadat, cuius sit pœna voluptas:
Nec sua virginitas oblectet cadibus ora.
Iam solis contenta feris infamis arena,
Nulla cruentatis homicidia ludat in armis.
Sit deuota Deo, sit tanto Principe digna,
Et virtute potens, & criminis inscia Roma,
Quemq; Ducem belli sequitur, pietate sequatur.

AVRELII

341
AVRELII PRVDENTII
CLEMENTIS ENCHIRIDION VETE-
RIS, ET NOVI INSTRV-
MENTI.

TESTAMENTVM VETVS.

Adam, & Heua.

EVA columba fuit tum candida : nigra Gen. 3.
deinde
Facta, per anguinum malefuada fraude
venenum,
Tinxit & innocuum maculis sordentibus Adam.
Dat nudis sculna Draco mox tegmina victor.

Abel, & Cain.

Fratrum sacra Deus nutu distante duorum
Æstimat, accipiens viua, & terrena refutans. Gen. 4.
Rusticus inuidia pastorem sternit. in Abel
Forma animæ exprimitur: caro nostra in munere Cain.

Arca Noë.

Nuntia diluvij iam decrescens ad arcam
Ore columba refert ramum viridantis oliuæ: Gen. 8.
Corvus enim inglutit per fœda cadauera captus
Hæserat : illa datæ reuehit nona gaudia pacis.

Ilex Mambre.

Hospitium hoc Domini est, illex ubi frondea Mam- Gen. 18.
Armentale senis protexit culmen: in ista (bre
Risit Sara casa, sobolis sibi gaudia fera
Fert, & decrepitum sic credere posse maritum.

T 3

Monu-

Gen. 23.

Abraham mercatur agrum, quo conderet ossa
Coniugis: in terris quoniam peregrina moratur
Iustitia, atque fides. hoc illud millibus emitur
Speleum, sanctæ requies ubi parva fauilla est.

Somnium Pharaonis.

Gen. 41.

* Portendunt,
visæ per som-
num

Bis septem spica, vacca totidem Pharaoni
Per somnum visæ portendunt, disparæ formæ,
Uberis, atque famis duo per septennia tempus
Instare: hoc soluit Patriarcha, interprete Christo.

Ioseph à fratribus agnitus.

Gen. 44.

* auctio
* veniaque

Venditus insidijs fratrum puer: ipse vicissim
Cratera in fratris sacco clam præcipit abdi,
Atque reos furti Ioseph tenet. * actio fallax
Proditur, agnoscunt fratrem, * vaniq; pudeſcunt.

Ignis in rubo.

Exod. 3. 4.

Sentibus inuolitans Deus igneus ore corusco
Compellat iuuenem, pecoris tunc fortè magistrum.
Ille capit iussus virgam: sit vipera virga.
Soluunt vincla pedum: properat Pharaonis ad arcem.

Iter per mare.

Exod. 14.

Tutus agit vir iustus iter, vel per mare magnum.
Ecce Dei famulis scissim freta rubra debiscunt,
Cum peccatores rabidos eadem freta mergant.
Obruitur Pharaos: patuit via libera Moſi.

Moſes accipit legem.

Exod. 19. 10.

Fumat montis apex diuinis ignibus: in quo
Scripta decem verbis saxorum pagina Moſi
Traditur, ille suos suscepta lege reniſit:

Forma

Forma sed his vituli solus Deus, & Deus aurum.

Manna, & coturnices.

Panibus Angelicis albenſ tentoria patrum.
Certa fides facti: tenet vrceus aureus exin
Seruatum Manna. ingratis venit altera nubes,
Atque auidos carnis saturat congesta coturnix.

Exod. 16.

Serpens æneus in eremo.

Feruebat via sicca eremi serpentibus atris,
Amq; venenati per liuida vulnera morsus
Carpebant, populum: sed prudens ære politum
Dux cruce suspendit, qui virus temperet, anguem.

Num. 21.

Lacus deserti amarus.

Aſpera guſtatu populo sitiente lacuna
Tristificos latices stagnanti ſille tenebat.
Moſes ſanctus ait. lignum date, gurgitem in iſum
Conicite: in dulcem vertentur amara ſaporem.

Exod. 15.

Fontes duodecim, & palmae ſe-
ptuaginta.

Deuenerunt viri Moſe Duce, ſex ubi fontes,
Et ſex fortè alij vitreo de rore rigabant.
Septenas decies palmas: qui myſticus Elim
Lucus Apoſtolicum numerum libris quoque pinxit.

Exod. 15.

Lapides duodecim in Iordane.

In fontem reſſuo Iordanis gurgite fertur,
Dum calcanda Dei populis vada ſicca relinquit.
Teſtes bis ſeni lapides: quos flumine in ipſo
Conſtituere patres, in formam diſcipulorum.

Iof. 4.

* ad

T 4

Domus

*Procubuit Iericho: sola stant atria Rahab.
Hospita sanctorum meretrix (tanta est fidei vis)
Incolumi secunda domo spectabile coccum
Ignibus aduersis in signum sanguinis offert.*

Samsonis leo.

*Iud. 14. 15. Inuictum virtute comae leo frangere Samson
Aggreditur. necat. ille feram: sed ab ore leonis
Mella fluunt: maxilla asini fontem vomit ultro.
Stultitia exundat lymphis: dulcedine virtus.*

Samsonis vulpes.

*Iud. 15. Ter centum vulpes Samson capit, ignibus armat,
Ponè facies candidas circumligat, in sata mittit
Allophylum, segetesq. cremat. sic callida vulpes
Nunc heresis flamas vitiorum spargit in agros.*

Dauid pastor.

*1. Reg. 16. 17. Dauid paruus erat, fratrum ultimus, & modo Iesse
Cura gregis, citharam formans ad ouile paternum:
Inde ad delicias Regis. mox horrida bella
Conserit, & funda sternit stridente Goliam.*

Dauid Rex.

*Regia mirifici fulgent insignia Dauid:
Sceptrum, oleum, cornu, diadema, & purpura, & ara.
Omnia conueniunt Christo: chlamys, atque corona:
Virga potestatis, cornu crucis, altar oliuum.*

Aedificatio templi.

*3. Reg. 6. 10. Aedificat templum sapientia per Salomonis
Obsequium: Regina Austri graue congerit aurum.
Templum*

Tempus adest, quo templum hominis sub pectore Christi

*Aedificet, quod Graia colant, quod Barbara ditent. * gaza colentum Barbara ditet.*

Filij Prophetarum.

*Fortè Prophetarum gnati dum ligna recidunt,
Fluminis in ripa, cecidit discussa bipennis.
Gurgite summersum est ferrum: sed mox leue lignum
Iniectum stagnis, ferrum reuocabile fecit.*

Captiuitas Israël.

*Gens Ebraeorum peccamine capta frequenti,
Fleuerat exsilium duræ Babylonis ad amneis:
Tum patrios cantare modos, praecepta recusat,
Organag. in ramis salicis suspendit amare.*

Domus Ezechiae Regis.

*Hic bonus Ezechias meruit ter quinque per annos
Prescriptum proferre diem, legemq. obeundi
Tendere: quod gradibus, quos vespera texerat umbra,
Lumine * perfusus docuit Sol versus in ortum. * perfuso*

TESTAMENTVM NOVVM.

Gabriel ad Mariam.

*Aduentante Deo descendit nuntius alto
Gabriel Patris ex solio, sedemq. repente
Intrat virgineam. sanctus te Spiritus, inquit,
Implebit Maria: Christum paries sacra virgo.*

Ciuitas Bethlehem.

** Sancta Bethlem caput est orbis: quæ protulit Iesum, * Bethlechem caput*

Orbis principium, caput ipsum principiorum.
Vrbs hominem Christum genuit: qui Christus agebat
Ante Deus, quàm Sol fieret, quàm Lucifer esset.

Magorum munera.

Matth. 2.

* quoque
sumum.

Heic pretiosa Magi sub virginis ubere Christo
Dona ferunt puero, myrrhæq, & thuris, & auri.
Miratur genitrix tot casti ventris honores,
Seq, Deum genuisse, hominem, Regemq, * supremum.

Angeli ad pastores.

Lucæ 2.

Peruigiles pastorum oculos vis luminis implet
Angelici, natum celebrans e virgine Christum.
Inueniunt tectum pannis, præsepe iacenti
Cuna erat, exsultant alacres, & Numen adorant.

Infantum in Bethlehem
cades.

Matth. 2.

Impius innumeris infantum cadibus hostis
Persurit Herodes, dum Christum querit in illis.
Fumant lacteolo paruorum sanguine cuna,
Vulneribusq, madent calidis pia pectora matrum.

Christus in Iordane bapti-
zatur.

Matth. 3.

Perfundit fluuio, pastus Baptista locustis,
Silvarumq, fauis, & amictus veste cameli,
Tinxerat & Christum: sed Spiritus æthere missus
Testatur tinctum, qui tinctis crimina donat.

Pinna templi.

Psal. 118.

Excidio templi veteris stat pinna superstes:
Structus

Structus enim lapide ex illo manet angulus, vsque
In sacrum sæcli: quem * spererunt edificantes,
Nunc caput est templi, & * laterum compago duorum.

Matth. 21.
* Iudæi re-
probarunt,
* lapidum

Vinum ex aqua factum.

Ioan. 2.

Fœdera coniugij celebrabant, auspice cœtu
Fortè Galilæi: decrant iam vina: ministris
Christus vasa iubet properanter aquaria lymphis
Impleri, unde meri veteris defunditur vnda.

Piscina Siloa.

Ioan. 9.

Morborum medicina latex, quem spiritus oris
Eruat varijs, fusum ratione latenti,
Siloam vocitant: spūtis ubi collita caci
Lumina Saluator iussit de fonte lauari.

Cædes Ioannis.

Matth. 14.

Premia saluatricis poscit funebria virgo
Ioannis caput: abscisum quod lance reportet.
Incesta in gremium matris fert regia donum
Psalteria, respersis manibus de sanguine iusto.

Christus per mare ambulat.

Matth. 14.

It mare per medium Dominus, fluctusq, liquenteis
Calce terens iubet instabili descendere cymba
Discipulum: sed mortalis trepidatio plantas
Mersit at: ille manum regit, & vestigia firmat.

Daemon missus in porcos.

Matth. 8.
Marci 5.
Lucæ 8.

Vincla sepulchrali sub carcere ferrea Damon,
Fregerat: erumpit, pedibusq, aduoluitur Jesu.
Ait hominem Dominus sibi vindicat, & iubet hostem
Porcorum * furia reges, ac per freta mergi.

* raptare

Quinque

Quinque panes, & duo
pisces.

Quinque Deus panes fregit, piscesq; gemellos:
His hominum large saturavit millia quinque.
Implentur minimo micarum fragmine corbes
Bis seni: aterna tanta est opulencia mense.

Lazarus suscitatus.

Ioan. 11.

Conscius insignis facti locus in Bethania
Vidit ab inferna te, Lazare, sede reuersum.
Apparet fractis scissum foribus monumentum,
Unde putrescentis redierunt membra sepulti.

Ager sanguinis.

Matth. 27.

Campus Haceldema sceleris mercede nefandi
Venditus, exsequias recipit tumulosus humandas.
Sanguinis hoc pretium est Christi. *Iuda eminus arctat
Infelix collum *laqueo pro crimine tanto.

*Iudas ni-
mis al. Iudæ
eminus
*laqueus

Domus Caiphæ.

Matth. 26.

*ecce

Impia blasphemi cecidit domus *alta Caiphæ:
In qua pulsata est alapis facies sacra Christi.
Hic peccatores manet exitus: obruta quorum
Vita ruinosis tumulis sine fine iacebit.

Columna ad quam Christus est
flagellatus.

Marci 15.

Vinctus in his Dominus stetit adibus atque co-
lumna

Annexus tergum dedit, ut seruire, flagellis.
Perstat, adhuc, templumq; gerit veneranda columna,
Nosq; docet cunctis immuneis viuere flagris.

Passio

Passio Saluatoris.

Traiectus per utrunque latus, laticem, atque cruce- Ioan. 9.
rem

Christus agit. sanguis, victoria: lympa, lauacrum
est.

Tunc duo discordant, crucibus hinc inde latrones
Contiguus. negat, ille Deum, fert iste coronam.

Sepulcrum Christi.

Christum non tenuit saxum, non claustra sepulcri:
Mors illi deuicta iacet: calcavit abyssum.
Sanctorum populus superas simul inuit ad oras,
Seq; dedit multis tactuq; oculisq; probandum.

Mons Oliueti.

Montis *oliuiferi Christus de vertice sursum
Ad patrem rediit, signans vestigia pacis.
Frondebis aternis prapinguis liquitur humor:
Qui probat infusum terris de chrismate donum.

Act. 1.

* Oliueti

Passio Stephani.

Primus inuit Stephanus mercedem sanguinis, imbri
Afflictus lapidum: Christum tamen ille cruentus
Inter saxa rogat, ne sit lapidatio fraudi
Hostibus. o prima pietas miranda corona.

Porta speciosa.

Porta manet templi, Speciosam quam vocitarunt, Act. 3.
Egregium Salomonis opus: sed maius in illa
Christi opus emicuit: nam claudus surgere iussus
Ore Petri, stupuit *laxatos currere gressus.

* damnatos

Visio

Visio Petri.

Act. 10.

Somniat, illapsum Petrus alto ex aethere discum
Confertum omnigenis animalibus. ille recusat.
Mandere: sed Dominus iubet omnia munda putare.
Surgit, & immundas vocat ad mysteria Gentis.

Paulus vas electionis.

Act. 9.

Heic lupus antè rapax vestitur vellere molli:
Saulus qui fuerat, fit adempto lumine Paulus.
Mox recipit visum, fit Apostolus, ac populorum
Doctor, & ore potens cornos mutare columbis.

10

Apocalypsis Ioannis.

Apoc. 4. 5.

Bis duodena senum sedes, pateris, citharisq;
Totq; coronarum fulgens insignibus, agnum
* quia vo- Cade cruentatum laudat: * qui euoluere librum,
luere Et septem potuit signacula pandere solus.

15

EXCVDEBAT CHRISTOPHORVS
PLANTINVS ANTVERPIÆ,
ANNO CID. ID. LXIV. III.
NON. AVGVSTI.

VICTORIS
GISELINI, IN AVRELII
PRVDENTII CLEMENTIS
V. CL. OPERA,
COMMENTARIVS.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini.

CIO. 10. LXIV.

CVM PRIVILEGIO.

ARNOLDVS MANLIVS AD

V. GISELINVM SVVM.

*Fœdatis mendis veteres sine honore iacebant:
Barbaries tanti maxima caussa mali.
Egregium forma decus, antiquumq; nitorem,
Reddidit hac atas ingeniosa viris.
Solut adhuc Christi vates lucera ora ferebat,
Expertus medicas non erat ille manus.
Vidit, & indoluit Giselinus. hic acribus, inquit,
Indiget auxilijs: huic opus arte mea.
Macte tuis animis, dabis hac si munera nobis,
Te pia posteritas, & tua facta canet.
Sic domitis quondam monst'ris T'rynthius heros,
Sic retulit Phœbi nomina magna puer.
Ille manu vultrice nocentia contudit orbi:
Hic animas luci reddidit arte sua.
Tu quia Victor, & in medica versatus es arte,
Utraq; Clementi das pia dona tuo.
Ergo iam nitidus, iam demum viuis, honores
Quos meruit quondam, te tribuente, capit.*

VICTOR

VICTOR GISELINVS THEO-
DORO PVLMANNO S.

Ego verò, Pulmanne, tarditatem ingenuè agnosco meam. Omnino enim facere non potui, ut promissâ, quo tempore dictum erat, apparerent: non quòd me negotij istius odium ceperit, (quam cepit) sed, quia tanto studio cupiui telam, quam semel exorsus sum, ex animi mei sententia pertexere. Itaque non scholia, vti promiseram, sed commentarium nunc ad te mitto. in quo, quid præter meum in variantibus lectionibus iudicium contineatur, malo te ex ea, quæ ad Lectorem est, præfatione, quàm ex meis verbis intelligere. Tuum verò nunc erit ea diligentia editioni præesse, ut omnes nouis mendis aditum potius præclusum esse existiment, quàm sublata vetera. Quam laudem si tibi solidam feceris, non dubitabo eam laboriosissimis exemplarium tuorum comparationibus anteferre. Ad G. Fabricium quod attinet, profecto homo ille, quem ego cum in omni litterarum genere, tum in poëtices arte optimis parem esse semper iudicaui: omnium solus ad hanc prouinciam obeundâ fuit idoneus. Ceterum, quoniam eundem vnico exemplari vsum esse scribis, formaque exemplaris illiusmodi est, quæ pueris & constare magno debeat, & minùs sit accommodata, ratio nē nō video, cur propterea ab incepto desistamus. Tu igitur, nisi quid melius consulis, te ad euulgandum accinge & prudēter, & gnauiter, ut soles, Vale. Louanio xii. kal. Maij. anno cio. dc. lxxiv.

A. 2. V. GI-

V. GISELINI AD LECTOREM

παραινέσις.

Ah, valeant tandem vatum lasciuia priorum,
Carmina: sat scena, sat numerisq; datum.
Nam quid adhuc, vano strepitu, & tentigine vocum,
Mens abducta, Deum numina mille facit?
Decipiturq; modis, quos inscit igne Cupido
Sine Catulle tuus, sine Tibulle tuus?
An ne igitur glandes iterum, atque Acheloia praestat
Cornua, post habito farre, meroq;, sequi?
Absit, ut hac animum teneant deliria, turpis
Quin valeat potius cum Ioue turba suo.
Martis bella, tori Veneris, foeda Orgia Bacchi
Huic placeant, Christus cui placuisse nequit.
Cui nomen quod si dedimus, vitamq; per omnem
Ponimus in patrijs mystica thura focis,
Hunc unum mens ipsa velit, vox ipsa loquatur,
Vnius in laudem, quidquid agemus, eat.
Cumq; diem reuehet Phœbus, cum Luna tenebras,
Gnauius huic grates barbitos icta sonet.
Ecquis enim, sacris libeat modo viuere Musis,
Ecquis ab humano dignior ore cani,
Quam qui mentis opes homini concedit, & illam
Ætheris arcano concitat igne sui?
Ergo Deos, iterum dicam, sileamus ineptos,
Moribus & castis quidquid obesse potest.
Proq; his artifice summo meditemur honores,
Fecit uti, vatum gloria magna, puer,
Sive illum late Regem suspexit fume,
Sive hostis profugum textit ab ore sui.
At nunc ille patri summo, superisq; choreis
Latum indefessa pangit ab arte melos:

Dauid.

Nautia

Nautia nunc tenero pulsans vocalia plectro,
Nunc digitis citharæ fila sonora legens,
Quem prope mellifluis deducunt pectine cantus,
Hispalis aurifero quos tulit ora sinu,
Precipue vates toties quem inueta canentem
Audijt attonitis flauis Iberus aquis.
Felices, quibus ora Deus celi amne rigauit
Irriguo, sua quos iussit & acta loqui,
Et celi monstrare vias, ac certa laborum
Premia, siue bonis, siue futura malis.
Horum digna sacra demum sunt carmina cedro,
Aq; secutura posteritate legi.
Quisquis at, infelix, inhonesto carmine, Circes
Pocula sectatus, Numina vana colit:
Hunc Phlegethon, Stygiq; manent vada linida fontis,
Tartareusq; suo Iupiter igne coquet.
Ergo si quis eris, faciles quem calitus aura
Assilant, celi te pius ardor agat.
Sint Heliconiades Christus, sit Christus Apollo,
Inq; tua illius tempora laurus eat.
Non tibi Pegasus fons, aut Libethrides undæ,
Sed Christi exstinguat vinida lympa sitim.
Cuius, magna loquar, tenuis si guttula tantum
Diuino irrorer labra liquore tua,
Ilicet hinc veros sentis in pectore fontes
Grescere, & aternis viuere fluminibus.
Felices latices, felicia pocula, felix
Tu quicumque sitim non aliunde leuas.

Iuuenius.
Sedulius.
Prosper.
Prudentius.

Ioan. 4.

A 3 VICTO-

VICTORIS GISELINI IN

AVR. PRVD. CLEMENTIS V. CL. XX-
XOMAXIAN COMMENTARIVS.

CANDIDO LECTORI S.

CONSILII nostri rationem, & ordinem ne ignores, sic habe. Cum ante sex annos Brugis Flandrorum humanioribus litteris operâ darem, Arnoldus Laurentius Berchemus sacrorum poetarum aestimator summus, idemque poeta non vulgaris, quo tum familiarissimè utebar, omnium quæ in Prudentij opere maxima diligentia annotauerat, me tã boni auctoris miseritiam sortem deplorantem aliquando participem fecit. Vulgatam enim editionem grauissimis vulneribus deformatam, Lugdunensem dico, Basiliensem atque Antuerpianam, sedulo ille cum Aldina, quæ apud nos rarior est, diu antè contulerat. Nactus deinde Gandauensia duo apographa descripta manu, tanto animi studio singula examinarat, vt, si vita suppeditaſſet, ex istiusmodi laboris genere minus fastidij, plus oblectationis, & gloriæ nemini alij fuerit accessurum. Ille autem immatura planè morte nobis ereptus, cum, inter alia suæ diligentiae pignora, hæc annotationes mihi reliquisset, non multo post huc Louanium ad grauius aliquod studium arripiendum redij. Ibi hospes meus humanissimus Lucas Mara I. C. litterarum egregius amator, tertium Prudentij exemplar litteris etsi non ita vetustis, emendatissimè tamen exaratum donauit. Eo igitur fretus, cum vertente anno in patriam reuersus, ibique nactus non nihil vacui temporis, ob mutatum studij genus, cepti diligentiùs omnia peruolutare, singula inter se conferre, nihil denique omittere, quod in huiusmodi observationibus vtile fore existimare. Atque hæc animi duntaxat causa. Incredibile enim, quantos voluptatis fructus ex huiusmodi exercitatione caperem. Nihil etiam minus suspicabar, quam futurum esse, vt alij, quibus à re sua plus otij esse, quosque id decere magis audieram, modis adeo miseris auctori mutilato medicas cessarent afferre manus. Quanquam longè aliter euenit. Cum enim mihi Parisijs in re Medica occupato alter pene annus effluxisset, & occasione nescio qua Hieronym. Marneffio, qui plerosque Latinos auctores minore, quam

VICT. GISELINI COMMENT.

vocant, forma excuderat, poetam à me castigatum ostendisse, non priùs ille destitit, quam à me eum tandem impetraret. Impetratum non statim excudit; operæ enim, quales optabat, non se offerebant: verum in ipso concitata seditionis æstu, quia ego abutum minabar, Benedicto cuidam typis committendum tradit. Ibi, vt fit, in ipso tumultu tumultuariè omnia. editioni præerat nemo. operæ, hostili in vrbe vt manerent, conductæ nihil non flagitiosè. annotanda pleraque ex tempore. aberant libri iam conuassati. Quid multa? Sanè, verum vt fatear, valde miror, ex mille & amplius mendis tunc sublati, tam pauca omisſa esse, atque interim eorum in locum etsi innumerabilia irrepserunt, non plura tamen irrepsisse. Tam infelici igitur rerum successu dolens, altero, quam absolutus est, die proripui ego me ex vrbe cum pauculis exemplaribus. Ab eo tempore vix dixerim, quam graue mihi acciderit de eo ab amicis admoneri, quod tantopere in alijs improbaram. Immo ea princeps causa fuit, cur Theod. Pulmannum in hoc genere exercitissimum, vbi primum conueni, serio hortatus fuerim, vt, quemadmodum ego Gallis sperabam, ita ipse Belgio nostro gratificaretur. & ille tum me amicissimè complexus, qua est humanitate, Rectè tu quidem, inquit, si modo laborem secundæ recognitionis ipse defugis. Nam, cum admodum pauca eaque exilia abs te prætermisſa sint, mihi per id facile erit, quæ in tuis librorum negligentia admissa sunt, tollere: eritque idem Typographo non incommodum, quod neque tua afferantur, neque forma exemplaris idonea sit, vt ex ea pueri doceantur. Ibi ego, laudato eius consilio, cum me libenter, & cogitationem hanc à me reijcere, & quæ in meis desiderare, quæque pro meis haberi vellem, cum eo communicaturum esse dixissem, ita tum discedo ab illo, vt qui me publicæ utilitatis causa, etiam de integro omnia apographa (quatuor ille habebat) simul comparaturum esse reciperem. quod & feci. Nam post aliquot menses ad eum redij simul mecum ferens meum exemplar, & aliud, quod heic est apud Martianos. In conferendo dici non potest, quantæ voluptati mihi fuerit pleraque coniecturas meas vnanimi librorum consensu videre approbatas. Tandem igitur hoc labore perfunctus, quia ille scholia mea addi volebat, neque id inutile fore iudicabam, de Typographo sub Bacchanalia certior factus, Galenum meum ad tempus seposui, atque ad ipsas

Palmarum ferias in recognoscendis annotationibus fui totus. neque verò ijs tantum, quomodo antea, locorum à me immutatorum rationem reddidi: verum etiam, quo Lectori rerum in primis auido facerem rem gratam, obscuriores dictiones, & phrasas declaravi, insolentis, & à communi vsu remotas obseruavi, ad historias sacras, & profanas pertinentia veris fontibus indicatis expediui, atque illustravi: nihil denique eorum, quæ in iusto commentario desiderari solent, quantum in me fuit, prætermisi. Quod ut commodius fieret, totum opus à principio relegendum fuit, & singula ex autographorum veritate excutienda. Interea tamen hoc boni euenit, ut forte fortuna in editionem quandam Dauentriensem annis abhinc LXX. euulgatam inciderim, quæ ubique tantum opis mihi tulit, quantum ullus alius. quod idem dictum volo de duobus alijs manuscriptis, quorum vnus heic in Bibliotheca artium, alter in Bursidiana asseruatur. Sed & commentarius Aelij Antonij Nebrissenfis in treis priores libros, & Ioan. Murmellij in Romanū martyrem, non parum, ut rem ipsam fatear, laborē hunc meum leuauerunt. Vterque enim summam diligentiae laudem præsertim in historijs explicandis promeruit. In illo tamen artis poeticae scientiam maiorem, in hoc plus obseruationum desiderauerim. Hactenus de occasione recognitionis. nunc, ut ad alterum oratio delabatur, si qui fortè inceptum hoc meum, utpote audax & temerarium, reprehenderit, quod & hac ætate, & professione, medicus poetam simul Theologū à mendis perpurpare in animum induxerim, sciat is neque me ab huiusmodi studio adeo semper abhorruisse, quod res indicabit, neque ullum in omni Latina lingua scriptorem hoc nostro emendatu faciliorem reperiri, præsertim si in promptu adsint vetera exemplaria, & frequens, accurataque eorundem lectio. Nam quæcunque suis hic versibus exsequenda summsit, adeo omnia sibi omni ex parte similia sunt, ut non ouum ouo magis. planè, inducto Prudentij nomine, etiam falsis auctoribus adscripta, facile quis omnia vnus *græcorum* esse iudicauerit. Nam, ut ipse sibi testis est, vitam, quam publicis muneribus implicitus vsque vixerat, prope iam excursu spatio, mittēs, sese in angulum aliquem secreti recessus abdidit. Ibi in tempore, ut infra declarabitur, satis breui, quæcunque aut habemus, aut interciderunt, eodem ingenij fluentis impetu confecit. elegantiam, grauitatem, eruditio-

eruditionem, pietatemq; eandem, quam initio illuc secum attulerat, singulis opusculis æquè impressit. E diuerso quoque si ab initio in aliquibus, ob studia longo tempore intermissa, à communibus præceptis aberrauit, constanter aberrauit, non voluntate, ut officiosuli quidam ineptè excusant, sed mera inscitia, id quod etiam de Græcarum litterarum ignoratione euidenter ostendemus. Oratio verò vbique eadem, & eodem quasi filo ducta, digna & sene, & Theologo. Quædam tamen haud ita Latine dicta esse non nego, quæ nos suo loco in appendicem cogemus. sed quid mirum, si riuus per impurissimos alueos decurrēs aliquid limi ducat? si eloquentia aliquando maxima, in homine annis graui senescat, ac languidior efficiatur, quod in Erasmo irridere Lodoic. Strebæus ausus est? Nihil profecto. magis illud miror, quo pacto secundi pectoris vena in tam varia, & noua, rerum maximè arduarum, pertractatione nunquam exaruerit, nusquam defecerit. Certè, qui ex omni posteritate cum eo paria fecerit, adhuc vidi neminem. Desinant igitur molles aliquot semiuiri, quos scripta impura tantum capiūt, nobis sanctum hoc opus ē manibus excutere, & pro eo sua, ac suis similia (Deus bone qualia, quam nefanda) obtrudere vel inuitis. potius enim quàm illiusmodi scriptorum lectione oculi, aures, animusq; adeo contaminentur, lubentes omni Latini sermonis elegantia careamus. Quanquam, si tanto eius desiderio teneamur, sunt, gratia Deo, in hoc genere alij etiam casti, è quibus cum Latinam puritatem, etsi cum temporis in cognitione fabularum ponendi iactura, haurire incipimus, licebit Ethnicis Christianos adiungere, ut ab ijs non Latine solum, sed & pie loqui ac sentire discamus. Eum in vsum vocabula, quæ rariora & pæne quibuscumq; fœdida videri possint, obseruauimus. Idem factum de Græcis perperam vsurpatis. Statim enim illa turba in prima acie sese offeret. In peregrinis nominibus liber fuit, quomodo etiam hodie quotquot

Davidis ad Latias deducunt carmina Musas.

ac proinde nemo ex ijs metiatur Græca, aut Latina, in quibus constantem esse illum, & sibi similem manuscripti omnes vno ore testificatur. Hæc de nostri consilij ratione præmittenda duximus. Vale.

Aurelij Prud. Clementis V. Cl.) Quid ex hoc litterarum compendio intelligi debeat, discas ab Alciato 111. Dispunctionum 14. Et nos etiam non nihil quod huc pertinebit in principio *καὶ πρὸς τὸν*.

Armat trecentos, terq; senos vernulas.) Historia, quam heic suo, & sui saeculi more ad allegoriam trahit, est in Gen. XIV. Quam etiam C. Marius Victor Hieronymi quondam in Rhetoricis praeceptor, suauissimis numeris aptauit, lib. 111. cuius exordium, quia aperta macula non vacat, obiter proponam.

Lot captum patruus ut primum comperit Abram,

Non stetu (quid enim stetu conferret inanis?)

Sed ratione prius, ter centum deligit omni

De gregibusq; nouem famulos, quos instruit armis.

Et sensim sequitur, qua tendere prodidit hostem

Lentum praeda grauis: curatq; ut prima quietis

Nocte superueniat, cum iam languentia corda

Irrigat, & fessos dulcis sopor alligat artus.

Primum mendum ita corrige. De grege bisq; nouem, etret. Dolenda mehercule tam boni, & antiqui poëtae fortuna. Typis enim primum euulgatus est opera Io. Gaignæi, ita tamen ut hic nouo, & audaci castigationis genere sua pro alienis obtrulisse videatur. Gul. verò Morelius regis quidem formis cum dignatus est: sed quod grauioribus negotijs distineretur, essetq; ab istiusmodi studijs natura alienior, vetustissimi exemplaris vestigia ex ipsius orationis ἀκαλουδία nō satis diligenter est persecutus.

Attrita boijs colla.) Iac. Meyerus Annalium Flandriae auctor, in primo hymno *ἡ ἐπὶ τῇ φάλαγγι* à se perurgato, voculam hanc l'auto in Asinar. non incognitam, Prudentio nostro ante aliquot annos reddidit, non sine aliorum reprehensione, qui illud, attrita baccis colla, interpretantur, quæ antè, quàm caperentur ab hostibus, gestabant monilia baccata, id est, gemmata: quod quàm sit absurdum, & à sententia alienum, vident omnes. Sententiam autem illius Bussidiani, & mei codicis scriptura comprobauit. In alijs est, bagis, quam etiam vocem Latium ignorat. Sunt autem boia, teste Pompeio, vincula tum ferrea, tum lignea, dicta à iugo bouum colla atterente.

via rescultat, sequatur, & exprimat. infra.

Non

Non sapis imprudens nostrum te fingere pascha,
Legis & antiquæ productus pingere sulcis?
Metaphora tracta est à statuarijs, non inuenusta, duriuscula tamen, quod in hoc auctore mirandum non est.

Si, quid trecenti, bis nouem additis, Possint.) Antonius Nebrissensis, cccxviii. Episcopis ad concil. Nicænum vocatis, hunc numerum applicandum putat. sed non video, quid horum mētio ad allegoriam pertineat. quare Oedipum heic aliquem aut Pythagoricum exopto.

Parente inenarrabili, atque vno satius.) In alijs est. Parente natus alto, & ineffabili, quem versum ut mutarem, tum lex iambici carminis Pyrrichium non admittens, tum verusti codices me impulere. At vnde hæc tanta, ais, vtriusque lectionis diuersitas? nescio mehercule, si hoc non est quod suspicor, auctores aliquando sua scripta, quæ antea cum amicis communicauerant, postliminio ad incudem reuocata recognouisse diligentius, ac limatius edidisse: id quod de sua metamorphosi Quid. testatum reliquit. Ea q; ratione factū existimo, ut quàm maximè interdum exemplaria euariant. Non diffiteor interim nos in hoc genere multa librorum negligentia, ac incitiae debere. Illa siquidem alijs perperam multa corrigendi, id est, corrupendi occasionem præbuit: hæc, dum vera & germana non intelliguntur, peruersa, & adulterina substituit, sæpe omisissis necessarijs sententiam mutilauit, sæpe aliorum glossata orationi continuè inferfit. Quid de sumijs istis dicam, quorum improbam audaciam huic auctori adeo fuisse fraudi, bonis omnibus merito agere esse debet. Hæc præter institutum.

Tunc sera.) Animam proles expertem diu, nūc sanctorum studiorum, laudabiliumq; vitæ actionum auctorem intelligit. Ita paullo antè Abrahamū beati seminis serum patrem appellabat. In alijs est, Tunc Sarra. nō placet. Existimo ego quidem Prudentium Abrahami exemplum non tam alijs, quàm sibi heic proponere. Nam, ut in proemio, alterius libri fateatur, ætatis anno LVII. sapere demum, animumq; ad scribendum appellere cepit.

PSYCHOMACHIA. *ἡ ἐπὶ τῇ φάλαγγι*
patria virtute cluis, propriiq;.) Cluere, siue præcluere, polleere, præditum esse, esse illustrem, ac splendidum, infra. hæc pulcherrima nostræ Ornamenta cluant patriæ.

Nuda humeros.) Idololatriam phaleris, fidem alacritate,

& con-

& constantia communit. appositè. Velle enim humanis rationibus, & ad ostentationem adiuuentis eò pertingere, quò nos fides à Deo infusa euehit, stultissimum.

(*frangenda pericula.*) infra. Rupto tenebrarum situ, & alibi fraude pudicitiam perfringere.

(*patrias succincta faces.*) Id est, altas bitumine sulfureo lacus Asphaltitis, in quem Sodoma cum alijs ciuitatibus, celesti igne absunta subleuit.

(*saxo ferit.*) Pudicitiae saxum teli loco est, sulfureo faces libidini. aptissima antithesis, & vt hoc obiter addam, à medicorum scitis haud ita aliena. Galenus enim lib. vlt. de conseruanda valet. agens de aëris ἀπὲρ καὶ πολὺτε καὶ θερμὸν ἡμῶν, Γυναικῶν, inquit, ἡνὰ τῶν ἀδελφῶν ἐπιστάουσαν ἐστὶν σάμην μολυνθῆναι λεπτὰ καὶ ψόαις ἐπιβάλλοντες τῷ ἀδελφῷ, πρὸς τὸ μὴ ἐξονεῖν αὐτὸν: καὶ ἡνὰ τῶν αὐτῶν παρὸντων ἰδὼν τῶν ἰδὲ ἡλῶσσι, καὶ χάριν ἔχον τῇ χερσὶ ὅ δὴ ἠδύνει.

(*Hoc tibi habe, exclamat.*) In alijs, hoc habet, exclamat, quæ lectio an deterior iudicanda sit, nondum satis constitui, tum ob venustatem proterbialis locutionis, tum quòd Virg. videatur imitari.

(*Hoc habet, & magnis melior data victima Diuis.*)

(*Vena animi feruet.*) Facultatem animi ἐπιθυμητικὴν, quam B. Paulus ferè carnem appellat, Philosophi in iecinore, tanquam sede, collocant: quòd iecur cum, vt alia omnia viscera, fibris suam soliditatem debeat, venarumq; omniū fons sit, & origo, rectè per metalepsin ex istis omne genus libidines, & cupiditates, ipseque adeò animus intelligitur. tum heic, tum infra locis innumeris.

— quia scissa voluntas

(*Confundit varijs arcana biformia fibris.*) Item.

(*An ne pudicitiae gelidum iecur vtile bello est?*)

(*ex quo corporis humani.*) Asperitatem, quæ alibi vitur in noxis criminum amplificandis heic non nihil emolliuisse videtur, vbi verbis consolatione plenis noui foederis gratiam ac vim baptismi mysterio consignatam planissime explicat. eoq; respexisse videtur cum ex more veterum, qui rebus præclare gestis arma sua Deorum fanis consecrabant, Pudicitiam fingit victorem gladium in templo ad aram diuini fontis, quæ βαπτισμῶν vocant, suspendere, tacitè innuens omnem libidinis maculam ab Adamo, quasi hereditate acceptam, sacrosancto hoc lauacro ablui, & expurgari.

(*ne sorde latent.*) Et istud quoque carmen dictionis correptæ vitio laborauit, quæ & ab ipso poëta, & à plerisque alijs producit: suspectumq; mihi non immerito semper fuit, donec manuscripti veram, vt mihi quidem videtur, lectionem restituerint. Vulgata scriptura, quam Nebriſſ. retinet, fatiq; frigide explicat meliorum fortasse exemplarium auxilio destitutus, hæc fuit.

(*Condere vagina gladium, ne testa rubigo*

Occuper. ablutum scabrosa sorde nitorem

Catholico in templo &c.

(*tolerando extinguere vires.*) Huius verissimam rationem assertit Basilius: ὡς γὰρ, inquit, τὸ πλὴν τὸν μὴ ἀλγῶντα, ἰατρὸν ἡμῶν εἶται, οὕτῃ γὰρ τὸ ἐχθρὸν ἡμῶν αὐτοῦ, καὶ τὸ θυμὸν οὐκ ἀνέπαυσεν: οὕτως ὁ τὸ ἀλγῶντα οὐκ εἰδὼν, παρὰ μὲν αὐτοῦ εὐρεῖν ὅ δὴ παρὸντος ἐδύναιται.

(*captis, & perdita.*) Sanitati enim restitutus à fratribus, affinis, omnibusq; amicis singulas quesitas, (vel, vt alij, o-ueis) singulasq; aureas armillas dono accipiebat; vnde illi, vt habet historia sacra, alterum tantum opum postea accessit. Nisi ita interpreteris, duriusculum est. quid si verò transpositis litteris, pro captis, legas partis?

(*edita cuius, Et suspensa ab humo.*) Vulgata interpretatio est, cuius Spei diuite regno omnium rerum abundantia procreata est, & è terra subleuata, eo modo, quo apud Romanos recens nati in terra primum statuuntur, deinde, Leuanæ Dæ auxilio implorato tolluntur. Eam interpretationem lubens equidem approbarem, nisi tantopere exercitus Humilitatis extenuatus fuisset. Et ob id existimo poëtam, vt abiectos domum ac verè humileis animos sua spe tandè potiri ostenderet, Humilitati spem adiunxisse: cuius Spei opes diffisimo regno pares editæ aliquando sint, & etiamnum pendeant ab humo, adeoq; alterutram harum virtutum sine altera non consistere: obiter verò allusum esse ad ἔτυμον humilitatis. Aliorum esto iudicium.

(*Nimirum vacue creduntur.*) Mira profectò, immo inaudita planè vitur miosi in irridèda Spe, in qua tamè comite, Humilitatis opes omneis paulò antè constituerat. Ait enim fidem haberi mendacij inani rumore allatis, quibus non ali quid certò miseris promittatur: sed iubeantur optare, vt aliquando spes futuri fortasse boni se ostendat: idque, quo lenta solatia pigra rerum prosperiorum meditatione, seu medita-

VICT. GISELINI

meditamine (sic enim malo, cum frequens sit illi hæc analogia) molli, inertiq; eorum desidia ablandiantur, campq; foueant. Similis est in Terent. Eunuchus.

*Hæc verba mehercule vna falsa lacrimula,
Quam, oculos terendo miser, vix vi expresserit
Restinguet.*

neque enim perfringere.) Quare, perfringere, heic potius legam, quam, perstringere, facit dictio collectiua, manus. dicit enim: Non operæpretium est nobis graui aliqua cade effecta hanc imbellem aciem petrumperet: verteretur hoc nobis dedecori, qui eam vel pedibus solis queamus protelere, ac impulsu vmbonis equini sternere, deiectamq; super calcare ruinam. Quod autem in alijs est, perstringere, non satis dicit, propterea quod addatur, duris gladijs. est enim perstringere, leuiter, & sine læsione, aut periculo tangere, quo modo usurpatum est infra.

— Vix in cute summa

Perstringens, paucos tenui de vulnere leuit.

Sed cadit in foveam.) Superbi inconsideratè agentes ferè suæ ipsi ruina: causa sunt.

Venerat occidui mundi de finibus.) Interpretatur Aelius de ætate mundi ad occasum vergente, nimirum vt Hispaniam suam, & Africam hac ignominia liberaret. Facetè, quasi his duabus regionibus totus Orientis ambitus definiatur, & id poëta ignorauerit, quod, vt in vita B. Martini testatur Sulpicius, etiam vulgo in ore fuit: Ecclesiam nempe ortu Solis collustratam in hac nostra occidentali luxum immodicum sepius reprehendisse. Certè aliud in *quaplu* reperies, vbi non sine causa sui temporis statum multis deplorat. Si quis tamen existimauerit poëtam organa potius luxuriæ inde vsque accersuisse, non errabit, cum hæc regiones, in primis vero Hispania, auri, argenti, lanæ, aromatum aliarumq; rerum ad effeminandos mores pertinentium copia mirificè celebres fuerint. quæ, si suis se finibus continuissent, nunquam foras nos Belgæ laudem à Iul. Cesare nobis tributam amisissimè.

oblito robore.) Hanc scripturam depromsi ex manuscripto Gandauensi: lubens enim in ea acquiescebam. Monere tamen volui vulgatâ illam, oblito robore, non omnino reiiciendâ esse, quâdoquidè Virg. hoc verbo etiam passim vtatur in Bucol. Nunc oblita mihi tot carmina, Ceterû in quodâ manuscripto Theod.

COMMENTARIUS.

Theod. Pulmanni, & altero Dauentrig excuso hoc carmen alia duo sequuntur, à bellis istis, quos antea dixi, homuncio nibus efficta, ipsiq; operi inculcata adscribam, vt videat quis, quàm sint necessaria, & auctorem prodant.

*Luxuria huc violas curru delata venus
Per populos iacit, vt male credita corda tepescant.*

Mirantur.) verè. Nam cum ad alia ferè omnia vitia verè alicuius voluptatis libidine impellamur, in ebrietate, & ingluuie voluptas nulla est; sed fallaci quadam illius vmbra inescit, in mille incômoda ac pericula præcipitatur: pericula, inquam, fortunarum omnium, famæ & nominis, valetudinis & vitæ. exempla adduci, opus non est.

domineq; fluens,) Dissolutè lasciuientis. infra. quam fluens tem nequiter, Corrupta vulgo soluerit lascinia. pro voce, ganeorum, substituunt quidam, ganeonum. quorsum? an ne eadem leges ganeis, & ganeonibus?

Sericaq; infractis,) mollibus & effeminatis, vt duæ sint dictiones.

In mensam cyathis stillantibus, vda.) Veram hæc esse lectionem, vel inde colligas, quod absurdum sit vnde profusionem in conuiujs deplorare: vt interim taceam, quanta venustas, & elegantia vnus duntaxat litteræ ablatione carmini acquisita sit. Ceterum, vt hoc obiter admoneam, peculiare quoddam vitium in hos libros irrepsisse comperio, ex temeraria, & falsa prepositionis cum suo casu connexionem, vt facilius animaduertet, qui nostras castigationes cum receptis exemplaribus comparabit, & heic præsertim, vbi excusi omnes,

*Immensam cyathis stillantibus vndam, vbi multo
Fulcrâ mero etc.*

mystica virga.) Exod. xvi. & xvii.

non idola bello.) Memini quidè Ald. Manutium, si vsquâ alibi, certè in huius auctoris editione, præsertim secunda, diligentiſsimè, quotiescunq; licuit cōmodè, mediâ huius Græci vocabuli dictionibus transpositis produxisse: verum, quæ ab ipso auctore profecta esse certò cōstat, ea retinenda potius censui, quàm superstitiosè præter illius mentem immutâda. Monet aut tunc hic locus, vt paucis subiiciam eas Græcas dictiones, quibus poëta sui sæculi auctoritatè secutus (quod tunc inter Ecclesiasticos ex Græcis, Latinisq; permixtos, pro Latinis haberentur) liberiùs vsus esse videtur, dum accentus Latini, aliarumq; regularû ratione habita, quantitatè genuinam earû neglexit.

Neglexisse verò, & quidem studio, lubens credo, tum quòd ea tanquam *μνημονικά ἀμφοτέρωθεν*, qualia in Virgilio, Horatio, alijsq; auctoribus eruditi annotarunt, excusare nō possum: essent enim nimis crebra, & grauiā: tum quòd Græcarū litterarum cognitionem in eo malim desiderare, quā nouum, atque insolens quoddam libertatis genus illi tribuere. Sunt autem hæc dictiones: heresis, idolum, idolum, ethica, eremus, enigma, mathesis, poësis, hecatombe, orichalcum, sphaera, energema, anathema, charisma, Dæmon, Chaos, margaritum, paracletus, Polycletus, magia, & omnia *μνημονικά* secundæ declinationis purè inflexa.

procerum venistis sanguine longo.) quod scilicet in Christi ex eorum semine prognati familiam per baptismum adoptati sumus. De Samuele, quod ait, reperies i. Reg. xv. quod de Ionatha. ibidem xlii.

recidua in prælia.) Aliter Nafica, qui, Græcis in ditionem Rom. redactis, & deleta Carthagine, exercendæ iuuentutis occasionem Romanis eripi conquirebatur.

Cornibus oppassus.) Ita in Daudent. editione, quæ mihi instar est optimi antiqui, & tribus manuscriptis. neque improbo. lubentissimè enim hanc præpositionem componit auctor, vt in istis, alioqui raris: oblidere, obbrutescere, obtrudere, oppallescere: ita enim pag. xcvi. in omnibus vetustis legitur, ac stupore oppalluit: deinde plusculū lucis per eam sententiæ accedit. Nam crucis vexillum in equorum ora intentatum, fingitur suis quasi brachijs eorum. cursum stitisse, ita vt retroacti & aurigam præcipitarint, & dominam excussam rotis implicuerint, venustissima sanè, neque futili hypotyposi: qua nimirum, mea quidem sententia, indicare voluit, omnes eos, qui Iesu Christi paupertate, & cruce sibi proposita, vanum Luxuriæ amorem è mentis curru deturbarint, ipsa vi tui turpitudine penitus inspecta, doloribusq; ac miserijs inde enatis, ab instituto potissimum deterreri, moresq; ad continentiam conuertere, hoc est, dominam ipsam suo curru sufflamen fieri.

fames impia gnatos.) Huiusmodi nomina tertiæ inflexionis in, es, terminata, non etiam crescētia, præter aliorū consuetudinē semper corripit. quod ignorans Ald. aliquot versus mutauit. pag. enim xcvi. scribit, omnis adorat Pubis: eunt, redeunt, &c. veterum exemplum sibi proponens, qui huiusmodi nominatiuos bifariam per es, & is, aliquando extulerunt.

tulerunt. Prudentium autem non eò respexisse vel inde liquet, quòd hanc syllabam vix semel longam fecerit, breuem semper.

Ni ratio armipotens.) Vsum mentis, rectaq; rationis quem Ecclesiastico ordini sua ætate satis incorrupto, & martyriorum igne multum explorato, heic attribuit, paullo antè avaris omnibus planè ademerat. rectè. Nam hi toto & corpore, & animo, tanquam Veiovis durissimo imperio emancipati, adeò in suam perniciem transuersi abripiuntur, vt, quoad viuunt, nec Deo, nec hominibus, nec sibi denique viuunt.

nec nostra potentia præfert Vim solutam.) Sic Aldus & Daudent. rectius, meo quidem iudicio, quā alij, perfert.

cuius rigor era Sperneret.) Ita plerique manu sc. nec ipsa sententia respuit. Vigent enim quæ florida sunt, & viuida, non autè, quæ dura & *ἀπυρόν*. Inf. *Quis ferre possit æris, aut ferri rigor.*

Infamem mercatus agrum.) Immo Matthæus cap. xxvii. nō ipsum, sed Pontifices scribit agrum figuli emisit. Historia sequens de Achan apud Iosua est, cap. vi. & vii. Vocem anathema à Latino interprete vsurpatā mutuatus est, suo more breuem syllabam protendens. Ibi enim Græca vox *ἀνάθεμα* legitur, quod execrandum quid, & inferis deuotum significat. Vt, cū Deus Hierichontem cum omnibus, quæ in ea essent, præter aurum & argentum, quæ sibi sacra esse volebat, iuberet esse *ἀνάθεμα*, volebat eam deleri prorsus, ac destrui. Vnde illi iam crematæ, omnibusq; eam instauraturis paullo post Iosua pessima quæque imprecatur. *ἀνάθεμα* verò donarium, siue offerramentum est, & vsurpatur Leuitic. cap. vltimo.

tanquam nil raptet avarè.) Eadem ferè Iuuenalis.

Fallit enim vitium specie virtutis, & umbra,

Nec dubiè, tanquam frugi laudatur avarus,

Tanquam parvus homo, & rerum tutela suarum.

mendax Bellona coarpet.) Id est, ea parsimonix nomen sic ementita, virtutumq; agmini immista fraudulentum, & mendax pugnx genus aggreditur. eoq; mox subiicit, nutasse Duces errore biformis monstri.

Lethum versatile, & anceps.) Secutus sum expositionē, quam in manuscripto reperi ad marginem. Nebriss. in commentarijs paullo aliter hos versus interpungit.

Lethum versatile, & anceps. scilicet erat.

Lubricat incertus dubia sub imagine visus.

frendens

frendens Operatio.) Hac voce virtutem expressit avaritiæ oppositam: quæ opera, & opibus, omnique officiorum genere, quemvis adiuuare, adeoque sua alienis commodis postponere parata est. Sic etiam Cyprianus librè de Misericordia inscribit, de Opere, & misericordia. Auctor est Augustinus, & manifestè. In excusis lib. est miseratio. malè. testantur veteres omnes.

compressa ligantur.) Planè heic heret Nebrissensis, nec ipse, quid dicat, intelligit. Hæsissem & ego, nisi me homo incredibili doctrinæ copia, acerrimoque ingenio præditus Cornel. Valerius, expeditisset, Antæi exèplo proposito, quem Hercules sublimem è terra subleuaturn stragulauit. Cogitare enim tum cæpi Operationem nullis vñam vinculis, quod alij somniant, sola compressione brachiorum, quæ primo impetu in rapacis belluæ collum iniecerat, ex sanguine illi guttur confregisse; impiamque animam torxisse. appositò sanè supplicij genere. Nam & hodie, pro dolor, avari manibus illatis sibi vix vllam familiariorem faciunt mortem.

discingitur omnis Terror) soluitur. In alijs est, discinditur. Vtra melior sit, facillè iudicabit ille qui sequentem phrasim cum hac cõparauerit. Obiter alludit ad saga, & togas Romanorum. *patrium profundum.*) cælestem patriam. ampli enim quendam, & capacem valde locum hoc epitheto à sua natura recedente solet significare. infrà.

— animasque colorum

Viuentes, liquido lux euomit alia profundo.

vbi aëra intelligit excipientem lumen ab omnibus gemmis effusum. Vulgata autem & scriptura, & explanatio libris omnibus, atque auctoris dictioni repugnat.

Non aliter cecinit.) Exod. cap. xv. hunc versum alij ineptè superiori sententiæ annectunt.

que prospera nostra Vulnerat.) Ita vetusti omnes. neque ineptè, cum ter, quaterque aliàs hoc nomine vtatur, eique vsurpatio epitheti pro fixo, seu rei nomine sit familiaris ita, vt propè singularis. infrà.

ne maiestas sua fortia perdat.

Satis est mea frivola noui.

anima est, quoties volo ludere, Numen.) Paucissimis verbis omnibus sui sæculi controuersias, ac hæreses de diuini Numinis essentia proponit, quas infrà duobus libris nominatim persequitur, ac refutat.

Carpitur

Carpitur innumeris.) Vitium, quod antèa palla scissa veterat, & flagello è multiplicibus anguibus concinnato armarat, post vulnus ex insidijs Concordiæ illarum dignissima morte heic multat. Nam lingua prius mutilata, totum corpus frustatim secat, & frangit: innuens nimiam hæreses omneis, quancunque in formam se vertant, ab Ecclesia inuictò Dei verbo semel confutatas, intestinis dissidijs paulatim turbari, tandemque mutuis vulneribus concisas extingui planè, ac deleri. quàm verè autem, exemplis experimur ita manifestis, ita varijs, vt ea aliunde afferre non sit opus.

ruptis Hæresis perit.) Heic Nebrissensis poetam leuitatis ac cusat, & inconstantia, quòd eandem dictionem nunc longam, nunc faciat breuem. Vulgò enim legebatur. ruptis perit hæresis horrida membris. At idem non animaduertit præposterum verborum ordinem, casumque nominandi suo verbo debuisse præponi.

postquam intratuta morari Contigit ac.) Incredibile, quàm heic libri omnes variant. expressimus quod sententia requirere videbatur.

medius interuenit Iesus.) Solet auctor è duabus vocalibus sanctum Iesu nomen inchoantibus, vnam facere, aut alteram earum absorbens, aut vtramque *συνωψιστος* modo in diphthongum contrahens, qualis diphthongus nobis Belgis admodum familiaris est. vt liquet in his vocibus sua aliqui origine Græcis, *Πιερ / πύε, Dier / Dne, Miere / μόρη.* In illis autem: Ierusalem, Iericho, Iudas, etcet. prior littera consonantis vicem præbet. quod vtrumque cum legibus scribendi Latinis, & Græcis aduersetur, obseruandum est, vt alia multa: nulla ratione imitandum.

seruans inamabile votum, Bile sub obliqua.) Explicat locum de caritate, qui est 1. Corin. XIII.

Quisquì liare Deo.) Quid de hac particula & olim, & nunc sentiam, heic tandem eloquar, si te lector prius admonuero, vt quoties in toto hoc opere nostra hæc castigatio occurret, facillioris intelligentiæ causâ, eam factam putes. Sentio igitur Prudentium non, quisquì, elisa vltima littera, sed, quisque, scriptum reliquisse, quomodo Horatius aduerbium, quandoque, pro, quancunque. Quod nì ita esset, veterum exemplo in pluribus dictionibus, s, consonam absumsisset.

Sed & alios quoque idem fecisse, his exemplis adducor.
Aufonius.

Legi pareto, quisque legem sanxerit.

Alcinous in suo de Marone iudicio.

Et si post primum Maro seponatur Homerum,

Longe erit à primo quisque secundus erit.

Terentius in prologo Hecyræ:

ne te cuiusquam misereat:

Quin spoliis, mutiles, laceres quemque nacta sis.

Fortasse & plura etiamnum sese offerrent, si id ipsum ab ineptis librarijs fuisse observatum.

sancta ad donaria.) Duplex est huius vocabuli significatio. vna est propria, pro donis, & muneribus Deo consecratis: Græcè sunt ἀγία ἑρμηνεύεται, ἀγία ἑρμηνεύεται. infra. *Quæ dedicari iussit donaria.* Altera translatitia est, pro loco huiusmodi donis dicato. Si, facta, legas, attribuitur primo significato: si verò, sancta, secundo, non primo. nō enim munus per se sanctum dici potest, quod ab innocentia, & integritate offerentis debeat commendari.

Innocuius aubus, latet & lupus.) Matth. vii. & x.

Sed defensa Fide.) Sic Aldus, & Nebriss. quos heic sequendos putavi. & si alij haberent, sed defensa fides: quos falsum certum est, nam Fides, quæ prima omnium pugna victrix abierat, læsa, & oppugnata Concordia heic defensione non indiguit. quin potius ipsam à periculo liberam sorori germanæ opem ferre oportebat.

regni belligeri.) quod omni Davidis, & Saulis tempore continuis bellis diuexatum, & pæne exhaustum fuerat. i. Paralipom. xxviii.

templo quieto.) Ita Nebriss. putatq; allusum esse ad *inquietis* urbis, quæ Hebræis visio pacis dicitur. Non repugno. Sed in Dauentr. & plerisque manuscriptis epitheton istud non templo, sed Deo attribuitur, hoc modo. *quietum suscepit iam diu Deum.* Vnde conijcio heic per, Deum, metonymicās arcem fœderis intelligi, certa iam, & tranquilla sede constitutam, quæ antea circumuagabatur, in ipsa adeo castra (vt est i. Reg. i. v.) defensionis causa interdum adducta.

Atque sacris eadem properet.) sine mora exstruat. Virg.

Pulcræ properet per vulnera mortem.

antea legebatur, Adq; sacri sedem. ridiculè. Sedes enim nondum erat delecta. ecquod igitur properaretur?

Aurea planiciem.) vix esse puto, qui allegoriam, Apocal. cap. xxi. rectius, & venustius accommodarit.

Gemma relucenti limen complectitur arcu.) Videtur apud Iohannem legisse. & limen eius simile lapidi pretiosissimo, tanquam iaspidi cristallizanti, ceteroquin de suo ianuæ descriptionem affinxit.

Spiritus huius titulus.) Ad Ephes. cap. ii. Estis, inquit Paulus, sanctorum ciues, Dei, domestici, super fundamentū Apostolorum, Prophetarumq; constructi, anguli capite ipso Iesu Christo, per quod totum edificium compactum crescit in sacrum templum in Domino, in quo vos vnà edificamini ad Dei domicilium per Spiritum. Adscripsi locum integrum, quod toties à Prudentio repetatur.

Quæ hominis natura riget, quam corpore.) Hic locus quam corrupte, & varè in omnibus libris scribatur, nō queo sanè, nec liber dicere. Vnum hoc præstare ausim, effecisse me, vt facillimè ab attento Lectore, non vno modo, quod in applicationibus allegoriarum ferè sit, queat intelligi. Optime verò quis heic per quadruam vim facultates quatuor nutriendi animæ virtuti seruientis acceperit: sed similitudinis accommodatio id prohibet. quare de ætatibus hominis intelligendum, quæ successione quadam se mutuo excipientes naturam humanam quodammodo animare, & rueri videntur. Tacite autem alludit ad quatuor diei horas, quibus Christus Matth. xx. operarios in vineam conducebat. Hac etiam occasione Solis teporem pueris, ingrauescentē æstum iuuenibus, lucem plenam viris, Boreæ vespertinum frigus, & siccitatem senibus maxima cum gratia attribuebat, ea ipsa allusione aliud nihil innuens, quam quod in Romano martyre generaliter extulit.

Omnes capaces esse virtutum pater

Mandauit annos, neminem excepit diem,

Ipsis triumphos annuens paginibus.

Opibusque, & censibus hastæ Adductis.) Publicè sub præconis voce diuenditis. infra.

Addicta auorum prædia

Fœdis sub auctioribus

Successor exheres gemit.

Atque optima hæc lectio deprompta est à duobus Pulmanni apographis. In meo altera est non reijcienda. Opibusq; & viribus arcæ Adductis. Vtræque respicit illud Matth. xxi. dene.

VICT. GISELINI

de negotiatore margaritarū: qui, vt ingentem forte fortuna inuentam compararet, omnia sua diuendidit.

ſceptri geſtamen. Aaron.) Numeri xviii.

nunc indole crefcere dextram.) Ita conſtanter in omnibus. Semper tamen ſuſpicatus ſum, (& ſuſpicionē meam poſtea veram fecit quidam Pulmanni manuſcr.) ſcriptum fuiſſe, nunc indole crefcere dextra, id eſt, generoſiorem fieri, eoq; etiam corpore ſuperiorem. Infrā cōmendans Eulaliā non tam ab illuſtri parentum proſapia, quā a generoſa martyrij corona.

Germine nobilis Eulalia:

Mortis at indole nobilior.

Ceſſiſſe ſtomacho.) Ita Dauentrianum & Pulmanni optime: Nam verbi à duabus conſonantibus inchoati cauſſa tam lubens finalem breuem producit, quā lubens Ennius & Lucretius in fine dictionis, ſ, litteram liquefaciunt. Vnde etiam ſuprà ex verſu illo, qui conſtanter eſt in manuſcriptis,

Imbuere, fragiliq; viros ſœdare triumpho.

Fecerant quidam hunc poëta morem ignorantēs,

Imbuere, & fragili vires etc.

quod, vt ibi non infeliciter cecidit, ita heic infeliſſimē. quis enim ſenſus eſt, animam ceſſiſſe è ſtomacho? At contrā, hæc phraſis à nobis ſubſtituta, cedere ſtomacho, eiꝰdē noſ eſt cum ijs, quas ſuprà admonui, & infrā eadē pæne phraſi ſimilem ſententiam effert.

At ſi menti apex regnandi iure potius

Pugnaci ſtomachi pulſus, ſibiꝰq; rebelles

Frenet, & omne iecur ratione coërceat vna,

Fu ſtabilis vice ſtatus, & ſententia certa

Haurit corde Deum, Domino & ſubiungitur vni.

Simile illud Clementis lib. ii. pædag. cap. i. *For vñ iꝰꝰ & gūꝰ tñ uꝰꝰ iꝰꝰ, animum in aluo defodere.* Citatur ab Hadriano Iunio, in illo Adagio, *Aſello piſci ſimilis.*

VICTOR

VICTORIS GISELINI IN

PRUDENTII KATHMEPINON

COMMENTARIVS.

LIBER hic ſecundus Gandaui à Manilio abhinc aliquot annos emendatiſſimē eſt editus: ac proinde nihil aut perparum heic à nobis præſtitū eſt, quod ille optimi exemplaris ſubſidio prior non adinuenerit, inque medium contulerit. Vtinam reliqua Prudentij opera eadē felicitate beaſſet.

P R A E F A T I O.

milite gradu Euectum pietas Principis.) Ex hac præſatione per Gennadium, Gyraldum, & Manutium auctoris vita conſtituta eſt: noui autem nihil adiectum, ſi nomina librorū, qui intercidiſſe dicuntur, excipias, & quaſdam coniecturas. Quidam enim Conſulem, alij militem Palatinum fuiſſe aſſerere auſi ſunt. Nec deſuere quidam è meis, qui vrbis præfectum facere, mihiq; id perſuadere conati ſint. Sed fruſtra. Nihil enim horum, quando certiora argumenta non afferunt, certò mihi perſuadere poſſum. Nam ad Conſularem dignitatem nunquam euectum eſſe conſtat ex noſtra caſtigatōe, quæ eiꝰ erroris fundamentum ſubuertit. An miles Palatinus fuerit & vrbis Præfectus, nuſquam reperi, & inquirendi laborem ijs relinquo.

in his tota penitus qui mente laborant

Nos aliò mentis, aliò diuiſimus aureis.

Illud tamen aſſero, ex hymno Caſſiani liquidò colligi, eum Romæ, quam veluti nunquam antea viſam admirandus, rerum maximam appellat, nunquam egiſſe. & vt reſ ſeſe aliter habeat, demiror, cur, qui Symmacho, vt ſentiunt, dignitate equalis fuerit, tantoperè ſe excuſet, & cum illo committi detrectet.

veteris me Salie Conſulis.) Ald. Manutius, Nebriffenſis, alijq; omnes in hunc ſcopulum impegerunt, neque mihi, eſſi periculum multò antè præſentebam, ratio vlla illius euitandi in mentem venire potuit priꝰs, quā Pulmannus ex Ioanne Vaſæo veram rationem cōmonſtraſſet. Is Vaſæus enim in Chronicis rerum memorabilium Hiſpaniæ reſert, Prudentium natum eſſe Philippo, & Salia Conſulibus. Cuius Salie heic mentionem facit, annum ſibi natalem innuens, qui fuit

ab vrbe condita cix. ci. à nato Christo ccccl. imperante Constantio, & Constante. Atque hoc cum sequentibus ita aptè responderet, vt mihi ad alia loca non pauca, in quibus alij tanquam ad Synplegades confecti harent, expedienda optatam lucem prarulerit.

Mundum, quem coluit, mens tua perdidit.) amittere, relinquit, ab eo separabitur, vt potè æterna: & cum à Deo fluxerit, cumque colere debuerit, eius iudicio stabit & cadet, non iudicio mundi, quem coluit. est igitur enallage temporis.

Hymnus continuet dies.) Si quisquam de horum librorum ordine sollicitus, illum ex hoc loco nobis aperire, atque adstruere conabitur, actum agere: quandoquidè, quid de Psycho machia, tetrastichis, hexamero, alijsq; ab eo compositis statuere debeat, certi nihil habebit, in tanta præsertim manuscriptorum dissensione. & vt maximè habeat, nō magno admodum scrupulo nos liberauerit.

HYMNVS II.

Ad Gallicantum.) Epigraphæ hymnorum Ecclesiasticorum totius noctis vigilas, tanquam stationes quasdā, in quatuor officia videntur distribuisse: Vespertinum, Completorium, Nocturnum, & Matutinum. sic & diem naturalem duodecim inæqualibus horis constitutam per quatuor interualla secabant, à prima hora, quæ circa æquinoctia nobis septima antemeridiana est, primo interuallo nomen imponentes, à tertia secundo, à sexta tertio, à nona quarto: è quibus tria posteriora & Iudæi, & Christiani communi ore sollennibus precibus destinant. poëta autem noster, hymnis, vt ait, dies continuaturus, neque commissurus, vt nox vlla vacet, quin Dominum canat, quia senex, & secularibus fortasse negotijs implicatus, non nihil ab exactis cultibus, & exercitijs abscedit. Noctu enim simul cum cauentè gallo expergefactus, Domino Deo, quodd se in hoc tempus in eolumem seruauit, gratias agit. Mox succedente Aurora, vt ea diem sibi auspiciatum inecat, precatus, ad diurna negotia sese accingit. Cibi capiendi tempus ubi fuerit, pietatem, ac fidem domestico opere elanguescentem, duplici hymno excitat, iterum sese elementaræ diuinæ commendans. Ipso denique noctis reditu somni admonitus, simili hymno diem claudit. Hæc quotidie. Interea quæ cunque toto anno sollennia festa sese offerunt, ijs suum quoque hymnum, sanctissimis vbique historijs, atque exemplis, tanquam sale, conditum deuouet. Habes

Habes, pie Lector, pij senis viuendi rationem: quam vt imiteris, fidi admonitoris loco, totus hic liber tibi esto.

Alas dies nuntius.) Eandem hanc sententiam bis expressit Ambrosius, semel eo carmine, quod Dominicis diebus ad Matutinas cani solet: deinde v. Hexameron xxiv.

Fit namque peccatum.) In alijs, peccator. falso. paullo enim post ait mentem Petri mansisse integram, animumque seruasse fidem, ideoq; cantu galli cognito iustum destitisse peccare.

HYMNVS II.

Opifex, arator, institor.) ita legendum, non, institor. arguit sequens versuum quaternio.

Sunt multi a fuscis illata.) Facillimè hanc lectionem mihi, poëta morem supra indicatū, non ignoranti persuasit Melchior Neipius, qui nunc in Orientali Flandrorum Franconia Breidenæ pago circiter mille passus à Sanforda mea disito, pasto rem agit, homo sanè quàm Christianæ poëseos amātissimus. Is inter alia, quæ in toto hoc opere diligenter obseruatur, de ista, inquam, lectione ex vetustissimo libro deprompta, vt primum me admonuit, statim receptam deturbaui, hanc substitui, eoq; magis, quod paullo antè eandem vocem cum pari antitheseos gratia vsurpasset.

Tunc non licebit claudere,

Quod quisque fuscum cogitat.

Sudauit impar praelium.) Ita apertè meus manuscr. & Dautent. cum maxima carminis, & sententiæ venustate. Ac sanè, meo iudicio, Latinius multo ille loquitur, qui Patriarcham audacem Angeli luctatorem appellat, quàm qui eundem ait fuisse imparem Angeli praelio. adde, quod vulgata scriptura omnino falsa est, nam vt est Genes. xxxii. Iacobus ab Angelo per totam noctem colluctante, superari non potuit: vnde Israël, id est, vir Princeps, ac strenuus vocari potè iussus est.

Nutabat inguens (auctum).) Ludit in allegoria. Tantum enim ex Angeli contactu, altero pede claudus efficiebatur, acetabulo femoris è cotyle, cui immittitur, paululum prolapsus.

HYMNVS III.

Omniparens, pie, Verbig.) Qua ratione Christus dicatur, omniparens, alibi dicemus: qua verò, Verbigena, multo, quàm Nebrissenfis, rectius Erasmus in illud hymni ix.

Ex ore quonlibet Patris

Su erit, & verbo editum.

Christe tuus favor imbuerit, Omnia sanctificante fide.) Id est, impleuerit, & sanctificarit, tuum fauorem nostra fide tanquam manu amplectente, nobisq; applicante. Infra. mensis affatim plenis, quibus imbuatur Prona voluptas, id est, quibus expleri possit, ac demulceri.

maculis.) retibus, aut eorum plagis, ac foraminibus: vtrunque enim significat.

Sint fera gentibus indomitis Prandia de nece quadrupedū.) Quid ita, mi Clemens? Quandoquidem in mutos pisceis, nulla omnino re humano generi incommoantes, sauire audeas, neque innocuis auibus, quæ nihil aliud, quam continuo liquidissimos cantus tenui gutture funditantes intimos hominum sensus incredibili voluptate demulcent, parcendum existimes: quæ tandem clementia, aut potius religio est, quadrupedum abstinere carnibus, quæ & sui copia vilis, & sæpe succi bonitate consentaneum magis naturæ alimētum præstant? Quod de feritate affers, nihil est. Quid enim auibus, & piscibus magis vagum & ferum, cum nullis scriptis, aut cancellis coerceri possint, aut si coercerentur, pereunt, aut naturam genuinam immutant?

Nexilis inscia connubij.) Sic Virg. iv. Georgic.

Illum adeo placuisse apibus mirabere morem,

Quod non concubitu indulgent, nec corpora segnes

In Venerem soluunt, aut fecerit nixibus edunt:

Verum ipse è folijs gnatos, & suauibus herbis

Ore legunt etc.

Vide Plinium xi. Histo. Nat. xvi.

Corde quod abdita vena tremis.) Arteriam intelligit: quæ à veteribus medicis etiam venoso generi annumeratur.

Auctor ex ipso doli coluber.) Historiam, quæ est Gene. ii. & iii. elegantissime Christo, & B. virginii accommodat.

Sanguine pasta cui cedit.) Præter aliorum morem, monosyllabam hanc dictionem corripit. fortasse & huc versum cum pauculis alijs erat emendaturus, si vita suppeditaasset.

Haustus amarus.) qui noxius esse possit, aut extitialis sanitati, & animæ. Accommodari huc posset illud Anacharis Scythæ, treis vvas vitem producere: quarum prima sit voluptas, altera ebrietas, tertia maior.

H Y M N V S IV.

Insuper fidei, sator pudoris.) Primum Deo Patri, ac Filio nominatim gratias agit: deinde ad sanctum Spiritum transiens,

vt eius beatissimis donis anima terreno huic carcere inclusa perpetuo alatur, nos ad sobrietatem hortatur: quam si constanter amplexi fuerimus, fore vt cælestibus, & Prophetarū oraculo promissis epulis refectioni, & confirmati, exemplo Danielis, quem in specu Leonum iussu Domini Habacucus paupit, omneis ferocientium belluarū impetus, & minas nihil reformidemus.

famesq; blanda.) Antea, fameq; blanda prædam rictibus lambit. Vtraque in lectione sententia constat: illam tamen malui, tum quod Prudentiana sit, & mollior, tum quod aliàs non consueuerit litteram, s, elidere.

Clausus iugiter.) Ad septimum vsque diem. Dan. cap. vii. tempore quoque Darij eodem periculi adactus est: sed ipso eo die liberatus. ibid. vi.

obsequente mundo.) cedente aëre. ex toto partem intelligit.

Iuncta est supplicij fides iniquis.) Fideles, & pii ab iniquis ferè affliguntur, vt per eorum patientiam & constantiam Dei nomē fiat illustrius. Ambros. contra Relat. Symmachi. Nunquam nobis amplius cōtulerunt, quam cum verberari Christianos, atque proscribi, ac necari iuberent. præmium fecit religio, quod perfidia putauit esse supplicium. videte magnanimos. per iniuriam, per inopiam, per supplicium nos credimus: illi caeremonias suas sine quaestu manere posse non credunt.

H Y M N V S V.

Monstris saxigeno semine querere.) Post hunc versum submittitur in exculis integra periodus, inserta à nescio quo elegante, vt sibi videbatur, effictore.

Hoc signas opere, Conditor inclyte,

Lumen veridicum mentibus omnium,

In Christo Domino querere iugiter,

Quem petram loquitur doctor egregius.

Vt autem ascititiam & notham esse putem, non solum testimonio veterum codicum adducor: sed etiam, quod Rupertus totam Prudentianæ orationis seriem operi de diuinis officijs intexens, ne minimam quidem de ea mentionem faciat. eius verba sunt. Prudentius in hymno, qui cantatur in Sabbatho sancto, cum dixisset,

lumina nos tamen

Monstris saxigeno semine querere.

VICT. GISELINI

vt ostenderet fieri hoc ad commemorandum illud, quod de lapide Christo procedit nobis ignis sancti Spiritus, protinus adiunxit.

*Ne nesciret homo spem sibi luminis
In Christi solido corpore conditam,
Qui dici stabilem se voluit petram,
Nostris igniculis unde genus venit.*

Lapis ergo, quem percutientes, ignem elicimus, Christum significat, qui percussus verberis crucis Spiritum sanctum nobis effudit. Hæc ille. Pertinet itaque hic hymnus ad consuetudinem eius ætatis, qua sabbatho sancto Pascha, inclinante in vespæram die, ante sollemnem baptismi celebrationem cereus à Diacono consecrari solebat, ac nouo igne, qui aut ex silice percussus, aut cristallo soli obiecta eliciebatur, accendebatur. Unde & postea cerei Neophytorum, hoc est, iam baptizatorum, quos illi manibus ferebant, incendebantur. Isq; cereus per singulos septem dies, qui propriè Neophytorum dicebantur, vespertino tempore ad sacrum Neophytis progredientibus præferebatur: quo cereo, columnam ignis, de qua postea, designari volebant. Quod autem addit.

Mersa Sole Chaos ingruit horridum. Item:

O res digna Deo, quam tibi roscida

Noctis principio &c.

Declarat hoc sacrum, quasi baptismi procemium, appetente demum noctis initio, inchoari: reliqua officia in militiam vsque noctem continuari solere. Ita Georgius Cassander in antiquis Ecclesiæ consuetudinibus versatus, vt qui maxime.

Nectar. Sic ceram liquefactam, quod pars sit mellei operis, appellat. Virg. & dulci distendunt neclare cellas. per synecdochen autem ex vno distillante liquore reliquos intelligi voluit. triplici enim ignis genere sub vespæra eos vt aiebat, ex oleo, pinu, & cera.

Absentemq; diem lux agit emula. Alluisse videtur ad illud Iuueni lib. 11.

Furumq; super nox emula pallam

Sidereis pictam flammis.

Sed quis non rapidi. Cerei Paschalis originem altius repetiturus in latissimum narrationis campum suo more abripitur: qua narratione pleraque omnia, quæ Iudæis Aegyptoeductis portentes accidebant, breuiter complexus est: eamque tandè, quomodo hæcenus semper, mystica expositione conclu-

COMMENTARIUS.

concludens, ad institutas cereorum laudes reuertitur, ibi, Sunt & spiritibus. Quod de rubo flagrante hæc narratur, reperies Exod. 111. vt quod de ignea columna Israëlitis prælucente, & Pharaonis exercitu submerso, ibidè 1111. & 1114.

Ne sanctum involucris pollueret locum. infra. Plantis calceamenta dissolutis. Vtrobique media producit, planè insolenter.

tutus, & impotens. inuictus, & inseparabilis, vt passiuè sumatur, nisi maior præpositione compositi significatū auget. *clara draconibus.* Tropo sibi familiari, quæ Romanis propria sunt, ad Aegyptios traducit. vide infra.

Arcus iustitium tristes tyrannice. A^o d^o quidam in fragmento ad Calchidium Grammat. Iustitium, inquit, luctus publicus, vnde & Fronto in oratione pro Nucernis; deniq; & iustitium plebi indicitur. ea interpretatio, si vera est, non malè in hunc locum quadrabit.

qui domitam Pharon. Ad eum modum Aldus, Nebriss. & vnus è manuscr. de ipso autem rege, hæc non agi, argumentum est versus ille infra.

Adiesset focis & positos Pharaonis inquit

Sub pedibus.

Ordo hic est. qui Pharon siue Aegypti domitam multumodis plagis, cogis vindice dextra iustitiæ, cedere Præsidi, nempe Mosi, exercitus Iudaici Præsecto. Alij aliter: quorum sententiam aliquando approbaui, iam non ita.

cibus ninguidus. Loquitur de pane cælitus dato, qui niuis strata in modum, terram contexerat. In alijs est, pinguidus, vide Exod. 17. 15. 16.

pascentes dapibus. Oportune. nā hisce ferijs, si vlla alia anni parte, synaxes siue *agapæ*, religiosius ab omni etiā vulgo frequentabantur, quò non typici illius, sed veri agni in ara crucis oblatam victimam in memoriam dignè reuocarent, tempore præsertim ipso adhortante.

Discessis. quanquam alij habeant, discussis, hoc tamen ad vndarum secedentium, transitumque Israëlitis præbentium allegoriam propius alludit.

& folium, fonte quod abdit. Intelligi potest de Malabathro Indicis paludibus sine radice innatante, quod, cum nardum, cui simile est, viribus superet, *κατ' ἐξου* folium appellatur: vnde vnguenta foliata. potest item de bdellio arbore resinosa, & odoratissima, quæ (vt est Gen. 2.) frequens adnascitur Phisoni:

VICT. GISELINI

Philoni: qui fluuius vnū est caput illorū quatuor, in quā vastum amoenissimi pomarij flumē diffunditur. Scribit autem Plinius XII. Nat. Hist. IX. crescere hanc arborē non longē à sinu Persico, in finibus Mesopotamiae. Vnde colligunt quidā partē Mesopotamiae esse paradisum, aut saltē in Mesop. esse.

Sunt & spiritibus sepe nocentibus. Ad maiorem commendationem facerrimi luminis, quo nos Christus grauissimis tenebris immissos illustrauit, poetica libertate vsus, fingit partem illius beatitudinis ad Tartara, & umbrarum populum pertingere, cum tamen non ignoraret toties repeti in sacris litteris mortuos non laudare Deū, neque omnes, qui descendunt ad infernū, utpote cum de ijs iam sit conclamatū: laudaturi sine dubio, si illius misericordiam aliquando sentiret, quotannis mitigato, ut poeta heic ait, eorū supplicio. Aethiopes tamen, ut auctor est Damianus Goes in sua de illorum moribus historia, tale quid etiam nū, non, ut iste, de damnatis, sed purgandis adhuc animis sentiunt. eas nimirū singulis diebus dominicis & sabbathi ab omni supplicio liberos esse.

Lumen quod famulans offero, suscipe, Tinctū sacrif. Facit profecto aliorum inficitia, ut in hoc hymno quā velim, longior fuerim. Nam & hunc locū quauis vberē gleba fecundiorē, planē sterilitē, de cereorum oblatione interpretati erant. Nos, loco simili aliunde adducto, verum illi lūmē impertimur. Is erit, vbi Romanus corā tyranno se pro Cæsare, eiusq; Principibus aliter precaturū negat, quā ut Christi lympha Patri Deo renati, cælitūs Paraclēto impleantur,

*Idolorum respuant caliginem,
Cernant & illud lumen eterne spei,
Non succulentis influens obtutibus,
Nec corporales per fenestras emicans,
Puri sed intus quod relucet mentibus.*

HYMNVS VI.

Liber vagat. Hoc verbo Plaut. vsū etiam esse video in Milite.

*te alloquor vitij, probriq; plena
Quæ circum vicinos vagat.*

Variasq; per figuras, nocturna phantasmata, & somnia et triplicia faciunt: aut enim sunt vulgaria, nihilq; significant, aut portendūt præter temperamentū hominis constitutionē: aut *μυστικὰ*, quæ nō raro effectu consequente cōprobantur, ut Sullæ, Lucullo, & medico Augusti contigerant, de quibus Cicero: aut diuina, quæ alio nomine vaticinia & prophetiæ in litteris sacris dicuntur.

Hoc

COMMENTARIVS.

Hoc Patriarcha noster. De antiquo euagandi more nihil recedit. Iterum enim ex somniorū mentioe ad sacra aliquot interferenda deuoluitur, ut de Iosepho Gene. XL. & XLI. de Ioanne item Apostolo. vide eiusdem Apocal. V. XIX. XX.

Monuit famem futuram. Ita manu sc. & editio Daudent. planē ut multo antē legendum esse coniectabam.

Te christum. ite innotatum. Id est (ex mente Cassandri, cui in istis non pauca debeo) consignatum. Nam inungens episcopus, intincto in chrisma pollice, notam crucis in fronte designabat.

Discede, Christus heic est. Explicat vim synecdoches, quā suā prā est vsus, cum diceret, crucem pellere omne crimen &c. quem tropum qui in carmine non admittunt, nā illi mihi quidē, quid discriminis inter orationē prostram, & numeris alligam constitui soleat, egregie obliui videntur.

Iaceat recline. Alij recline. secutus sum manuscriptos, & iudiciū doctiss. viri Dionys. Lambini. Ita enim scio illum legere, in suo Horat. Locus quarēti, ut sit, mihi nō se obtulit.

HYMNVS VII.

Arui. corpus molliter, & dissolutē habitū. Infrā propriē sumitur, vbi de Laurentio agens, ait, aruinam, id est, adipem, siue pingue cuti proximū lauisse cauterem, dum vsione liquefieret.

Parcam subactæ disciplinam sentiunt. dicata, ut postea ait, abstinentia coercerentur, & castigantur. Metaphoram hanc elegantissimē Ecclesiastes ille regius in concione hac de re habita proposuit. Nam cum omnem morum lasciuiam ieiunij presentia non secus reprimi dixisset, quā solent ludimagistri aduentu puerorum tumultus, subiicit. *ἀσμεν πεινῶν & ἐχθρὸς ἐμμενῶν ἐστὶν ὁ νόμος τῶν ἁγίων, ὁ νόμος τῶν ἁγίων ἐστὶν ὁ νόμος τῶν ἁγίων.*

Eliā tali. Ita exstulit hoc nomen etiā alibi in nominandi casu. simile est, Iuda, pro, Iudas.

Olim probatis inelytum ieiunij. Eos omnes enumerat, qui veris exemplorum laudibus ieiunia olim illustrarunt. Elias I. Regum XVII. Moses Exod. XXXIV. Niniuitæ Ioann. III. Ioannes Baptista Matth. III. & postremo ipse noster Seruator Matth. IV.

paruum locustis, & fauorum agrestium Liquore pastum. Antea parum inceptē. Castigatio nostra non nullis durior videbitur: sed quid agas in tāta veterum librorū consensione? profecto qui

VICT. GISELINI

qui in alijs multo grauioribus conuiuere cogitur, quid est, cur se in his, alijsq; non dissimilibus, difficiliorem præbeat. *et doctor noue fuit salutis: nam sacro in flumine veterum.* Ita in omnibus impressis, & plerisque manuscr. Neque in carmine, aut sententia, vel minima mendii suspicio subesse videtur. In Marano tamen codice, quem alias meum appello, quiq; nobis ad has emendationes dux fuit, cum hic locus inutilis esset, incidi tandem in Dauentriensem, in quo paulo alia est lectio, æquè bona, pane ausim dicere meliorem. Vnde conijcio librarium ambigentem, vtra verior esset, neutram amplexum esse. est autem hæc.

Horror ille primus, et doctor noue

Salutis, atque gratie doctor noue,

Veterum pietas lauit errorum notas.

Celo resurgens affluebat spiritus. Hæc de suo, ad ampliorem ieiunij commendationem. Historiæ enim veritati minus respondent, neque enim ipso Paulo teste, à Ioan. Baptista lotis Spiritus sanctus conferebatur: sed eorum tantum animi præparatio venturo Christo præparabantur. Act. xix.

Iesus dicato corde. non iussus, aut coactus: sed ultro, & ex merito animi proposito, corde ipso, quasi ad hoc sese deuouente. supra.

Illic dicata parca abstinentia,

Potum, cibumq; vir seueræ industrie

In usque seram respuebat vesperam.

Quod dormienti excitet cordis fidem. Vtilitates omnes, quarum occasione, & spe ieiunia à veteribus suscepta sunt, & à nobis quoque suscipi debent, ad tria capita reuocat. carnis lasciuientis cicurationem, spiritus in Deum, seu fidei erectionem, & vindictæ diuinæ anticipationem, seu mitigationem. Quo ferè modo Thomas Aquinas secund. secund. q. c. lvi. Assumitur, inquit, ieiuniū ad tria. primum ad concupiscentias carnis comprimendas. ii. Cor. vi. In ieiunijs, in castitate, quia per ieiunia castitas conseruetur. Secundò, ut liberius mens eleuetur ad sublimia contemplanda. Vnde dicitur Daniel. x. quòd post ieiunium trium hebdomadarum, reuelationem acceperit à Deo. Tertiò, ad satisfaciendum pro peccatis. vnde dicitur Ioan. ii. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, in fletu, in planctu. Hæc ille.

HYMNVS VIII.

Nona summis rotas hora Solem. Hæc enim hora olim col-
lectæ

COMMENTARIVS.

lectæ siebant tempore ieiuniorum, quibus finitis soluebatur festum, cenæq; tempus erat. Vnde & factum putant vt legitimum prandendi tempus vulgus nostrum Flandrorum, *Proce*/appellet: quo tamen nomine per abusionem meridiem intelligunt. Videtur & heic imitatus Iuenum in vinea. *Vltima labentis restabat portio lucis.*

Addit et ne quis. Alludit ad præceptum Christi de ieiunantibus, Matth. vi. & ad parabolā de oue amissa, Luc. xv. obiter significans eos, qui imperatis sibi ieiunijs, minas Dei irascens conantur auertere, veluti oueis aberranteis à Deo inueniri, & diuinæ misericordiæ humeris, vt ita loquar, reportatos, iterum toti gregi annumerari.

fine more. Vide Niceph. Call. lib. xii. cap. xxxiv.

Corpus eneruans. Quemadmodum supra in vocibus, socors, & socordia, primam contrahebat, ita & heic in verbo, eneruare. quod eiusmodi est, vt excusari aliquo modo queat (dixi supra) in exemplum trahi planè nullo.

HYMNVS IX.

Da puer plestrum, choreis vt. Iaco. Meyerus elegantissimè hunc hymnum, & primum libri sequentis mutata carminis forma restituit. erat enim secti in Alemanios & Euripidios; neque adhuc desunt, qui eam sectionem probent: sed toto errant caelo. Si enim (vnico eos conuincam argumento) extemas syllabas cuiusq; Alemanni cum initijs Euripidiorum contulerint, nullosq; esse aduerterint asperos, aut hiulcos syllabarum concursus, sed omnia, vt integris versibus fieri consuevit, quadrare, ac respondere, omnino hoc scribendi modo per integros trochaicos approbaturi sunt, alium reiecturi.

quem Rex sacerdos. Dauidem prophetam intellige. Nam sacerdos, antistes, vates, poëta, propheta pro eodem ferè accipiuntur. supra. *Elia tali creuit obseruantia, Vetus sacerdos.*

primoplasti ex germine. Putat idem Meyerus vocem hanc compositam mutandam esse, vt tota fiat Græca: sed mihi id ex poëtæ sententia futurū non videtur. Quod enim M. Antonius Muretus homo variæ lectionis, & ingenio planè diuino iam diu scripto confirmavit, Siculos sermone quorundam esse vsos, qui quasi cinnus ex Latino & Græco mistus esset, idem ego Ecclesiæ Christianæ suos fines olim per diuersissimas nationes proferenti, quadam ex parte accidisse arbitror. Et, (quod dicendum etiam heic sit. scio enim me non omnibus id statim esse persuasurum) si pleuresis, arthresis, chara-
C
xare,

xare, blasphemiu, hymnare, plasinare, idololatrix, stigmare, aliaq; innumera vocabula, quæ primi Christiani à primæva origine ad Latinam inflexionem non nihil immutata, more *æθελωτ'ων*, in suam linguam adoptarunt: si, inquam, ista toleramus tanquam auctori Græcæ linguæ ignaro propria, quid causæ est, cur contra vetustorum codicum fidem, vnicam hanc eiusdem cum illis fatinæ voculam aspernemur? sin eo venimus audacior, vt ne illis quidem parcamus, quin pro libito ea mutemus, carpamus, ex opere etiam deturbemus, aliena demique substituamus, age verò vt omnia sibi optimè respondeant, totum hoc quoque opus, non Aurelio Prudentio Clementi (recusaret enim) sed cuidam potius Orbilio Pollentio Cluniensi ex mera liberalitate donemus. Gratiā inibimus non paruam. Quod quidem si in sua Alchimi, & Victoris editione Gaigneus cogitasset, multo magis honori consulisset suo. Dixi liberius, cur hanc compositam dictionem, vt absurdam, & poëta nostro indignam rejicere non fuerim ausus. dicendum tamen fuit.

psallant omnes Angeli.) Ita libri omnes. Meyerus tamen id quoque sic castigat, psallat omnis Angelus, quod nimirum loco impari sit spōdæus. At id ipsum quidquid est errati tolerat inf. versu xviii. *Extremum vestis sacratæ furtim mulier attingit.*

Canthari infusa lympha sit.) Non nescius sum has historias omnibus debere esse notissimas. quia tamen occepi, pergam lectori properanti, alijsq; forsā grauioribus implicito, hanc querendi molestiā adimere. Aqua vinum sit, Ioan. 11. lepra curatur, Matth. viii. Cæcus oculis limo illitis visum accipit, Ioan. ix. Increpantur venti, Matth. vii. Sanguinis muliebri fluxus sistitur, Matth. viii. Adolescens defunctus matri restituitur, Luc. viii. Suscitatur Lazarus Ioann. xii. Mari ambulat Christus, Matth. xiv. Legio Dæmonum ex energumeno in porcos immittitur, Marc. v. Quinque panibus aliquot hominum millia saturantur, Matth. xiv. Surdus audit, Mar. vii. Lætus à paralytico gestatur, Ioan. v. Cum Christo multi resurgunt, Matth. xxvi. quem postremum locum Theophylactus ambiguum, & inexplicatum relinquit, Origenes ad allegoriam trahit. Hic noster autem, Hieronymus, ac plerique alij de Adamo, Heua, Abrahamo, Isaac, atque alijs, quibus nominatim Messias promissus erat, simpliciter interpretantur: eos nempe ad manifestius, & perfectius Dominicæ resurrectionis argumentum, vnā etiam in vitam æter-

eternam, & vltimam resurrexisse.

Quinque panibus pefesis.) Ordinem horum versuum, vt in meo manusc. & edit. Dauentriensi erat, expressimus, rati vulgato longè esse rectiorem.

Ferte qualis ter quaternis ferculorum fragmina,

Affatim refecta iam sunt accubantum millia,

Quinque panibus pefesis, & gemellis piscibus.

Post vt occasum resoluit, vita & hominem reddidit.) Similibus omnino verbis eandem sententiam infra repetit.

Mortale corpus induit,

Vt excitato corpore,

Mortis catenam frangeret,

Hominemq; portaret Patri.

H Y M N V S X.

Tua sunt, tua rector, vtraq;.) In tribus hisce proximis versu quaternionibus, mirum quā omnes codices dissentiant. Vulgo ita primus. *Tua sunt tua recta vtraq;.* qui, cum nō im merito duabus de causis displiceret, confugi ad manusc. in quibus non, recta, sed, rector, inuenio. Quia autem nouū & insolens mihi erat heic nominatiuum in a finale produci, (neque enim & hunc scrupulum mihi veteres libri exemerant) tantisper dubius, & incertus hæsī, dum se postea mihi versus isti offerrent. vnus pag. cxix.

Frinola vtraque, & vtraque nihil. & alter cccxiii.

Spargebat Dominus, sunt vnum fulmen vtraq;.

Tum enim, quia in omnibus excusis, & decem manuscriptis pertinaciter eandem vocem ter repeti, & manifestò exprimi videbam, id quod erat, subiit in mentē, non nihil sibi poëtam indulsisse, vt quemadmodū in Græcis dictionibus, ita, ni fallor, in Latinis syllabā accentu acuto affectam longam habuerit. Tertiā stropham, quæ locū occupabat non suum, Aldi, Nebriss. & veterum lib. auctoritate fretus induxi, quod certò mihi persuaderem à sciolo quodam esse adiectam. Cuius fidē mihi facit quarta quoque ab eodē, vt arbitror, insuta. Vtranque asseribam, vt placeant, quibus possunt.

Rescissa sed ista seorsum

Proprios reuocantur in ortus:

Petit halitus æthera seruens,

Humus excipit arida corpus.

Sic cuncta creata necesse est,

Obitus tolerare supremos:

VICT. GISELINI

Vt femina dissociata

Sibi sumat origo reforescens.

Animus simul, et caro vivit. Secutus sum exēplar Manilij, de quo supr. Spero cum non sine optimo apographo vulgata lectionem immutasse, maxime cum xx. versu infra eadem vox eodem sensu, & eadem carminis regione reperiretur.

Anime rapit aura liquorem. Hunc versum pro Prudentia- no omnes agnoscunt. alium modò recitatum non item. qui bus facile assentior, quandoquidē multa lectione observavi, huic poetę proprium esse liquoris vocabulū, vt aurā, aëri, & celo, ita animis, & spiritibus tribuere. pag. LI. LII. XCVII. CLXXII. CCXVI. CCXXVI. CCXXXIV. Atque hinc est quod qui dā illud, quod vulgo Gene. i. firmamentū appellant, liquidū vertant, intelligentes aërem, qui suo ambitu terram, atque aquas infernas, & supernas, id est, nubes, complexus est.

Si terra forte voluntas Lucei sapit. Εἰς τὴν γῆν, ἢ ἐν μέσῳ καὶ τῆς θαλάσσης, καὶ τοῦ οὐρανοῦ πάντας τὰς ἀντιθέσεις ποιῶν. ὅτι καὶ ἐπὶ σάμῳ τῷ Εὐχάρστῳ ὁ ἱερεὺς καὶ λειτουργὸς, ἀναγγέλλων ποιεῖται τὴν ἐκτίσιν τῶν ἰερῶν. Basil.

Hinc maxima cura sepulchris. Heic mihi vide, Christiane lector, quonam tandem illa referenda sint officia, quibus tanquam extremis societatis humanę argumentis parentes, cognatos, affines, amicos, alio'ue modo nobis cognitos prosequi solemus. ad illam nempe catholicam ἀνάστασιν, animiq; & corporis beatissimam coniunctionē, quę vltimus, & summus nostrarum actionum finis est, & scopus.

Quam sit rationis egenus. παρὰ βλάβος vsus, traducit allegoricē historiam restituti visus Tobię per fellis suffusionem, hoc sensu. Quemadmodum Tobias visum minimē recepit, nisi prius acrimoniam fellis persentiret, ita & illi qui etiamnum rationis sunt indigi, & in nocte errorum versantur, necdum illuminati divini luminis vi, non nisi cum summa acerbitate sese possunt ad considerationem tam augusti mysterij attollere, indubitaramquē de eo fiduciam concipere. atque adeo nullus tanti boni futurus est particeps, quin antē infinitas errumnas, quibus hæc vita obnoxia est, pertulerit, peruasoritque. Ea enim demum beata mors est, quę nos ab huius vitę afflictionibus liberat, & in beatissimum immortalitatis portum transfert.

luet inter Vincula mille. Respexit ad illud Pauli i. Cor. xv. ἡ ζωὴ ἐν τοῖς νεκροῖς, ἢ ἐν ἀνάτῳ.

HYM.

COMMENTARIVS.

HYMNVS XI.

Noctem, diemq;. Erasmus & Dauent. In alijs omnibus, Cęlum, diemq;, vt sit ἀναστήλων. & hoc verum puto.

HYMNVS XII.

Maiores Bethlem. Ita scribendū per simplex, e, vt alibi semper, si duo loco excipias, versuum ratione aliter postulante. quanquam in tetraastichis dissident codices. In quibuldā enim legitur, Sancta Bethlem caput est, etc.

Aram ante cuius. Erasmi est. alioqui in antiquis omnibus est, Aram ante ipsam, vt lex synalæphę heic locum non habeat. de eo nos alibi.

VICTORIS GISELINI IN

PRVDENTII ΠΕΡΙ ΣΤΕΦΑΝΩΝ

COMMENTARIVS.

VERSATVR totus hic liber in encomijs sanctorū martyrum, eorumquē maxime, qui pro asserenda fide Christiana in Hispaniæ regno oppetierunt: exemplorū eorum propositio docet, quo loco maiores suos, quibus auspiciis Christū agnouerunt, singulę ciuitates olim habuerint, tum vt haberent posterī, quorum vestigia insistere, firmiterq; persequi possent, tum vt eadem opera scirent, quibus auctoribus sumum illud fidei bonum acceptum ferendum esset.

P R A E F A T I O.

Immolat Deo Patri. Hanc præfationē Aldus non tetraastichis præposuit, sed subiunxit, tanquam epilogum totius operis, cum hoc titulo, Ode in qua poeta de se loquitur. In meo codice & Dauent. eam libro περὶ στεφάνων præfigi video. quā collocationem maxime probo, partim quod pleræque omnes Martyrum odę ex trochæis, & iambis cōrectæ sint, quos heic se Christo ait consecrare: partim etiam quod inter alia opera, nullum sit, cui proœmium non dederit suum. Quo ad primum versum attinet, cum ē manuscripto ad verbum descripsi, cum ad sententiam omnino desiderari viderem, ac necessum esset carmen iambicum orationem semper finicus posteriore loco poni, ad illius Horatiani formam,

Non ebur, neque aureum

Mea remidet in domo lacunar.

Vltimum carmen, quo regente viuimus, vt spurium Manutij exemplo sustulimus.

C 3

BETA

VICT. GISELINI
HYMNVS I.

terra Ibera.) Calagurritanos fuisse conijcimus ex hymno xviii. Casaraugustanis dedicato, vbi ita, nostra gestabit Calagurris ambos, quos veneramur: quibus verbis Calagurrim suam facit, quod teste Plinio iii. Nat. Hist. iii. Calagurritani Casaraugustano conuentui annumerentur.

causis petitis quae medelis irrigant.) Supplicium vota explent, efficiunt, vt quarumcunque rerum causa venere, exoratores abeant. Irrigare enim ita ferè sumitur, quomodo suprà, imbuerè, in illo, quibus imbuatur Prona voluptas.

Idolis litare.) Differentiam, quam Grammatici constituunt inter sacrificare & litare, vt lubenter admitto, ita perpetuam esse, & constantem planè, vt quod sentio dicà, infitias eo, non quidem nostri poetæ auctoritate adductus, (ea enim nulla est, praesertim in quo illum critici vno ore damnant) sed quod quorundam veterum exempla, nisi torqueas, id discrimen non agnoscere videantur. primum enim in illo iv. Aeneid.

Tu modo posce Deos veniam, sacrisq; litatis

Indulge hospitio.

quid aliud est illud, sacrisq; litatis, quàm simpliciter hostijs, siue victimis rite immolatis? certè aliud nihil ea verba, & phrasis praesefereunt. neque cum suaderet Anna Deos posce dos esse veniam, certa fuit eos exoratum iri, & in extis laeta fore, & secunda. Commentatio, quam huc affert Seruius, inepta est, & nihil minùs quàm Seruij. ait enim: sacrisq; litatis. Dijs litatis, debuit dicere. non enim sacra, sed Deos sacris litamus. ergo nouè dixit. sed distinguendum est, vt dicamus, sacris, id est, per sacra, litatis scilicet, Dijs. Nonius verò Marcelus, sacris, inquit, litatis, id est, impetratis. quàm rectè vterque, ipsi viderint. ego certè phrasim, litare Deos, in media Barbaria, & inscitia natam existimabo, dum exempla veterum me mei erroris conuincant. Illud verò, litare sacra, litare hostias, pro rite immolare, & offerre, frequentissimum est. Nam praeter Virg. ita Suetonius in Othone. Nam & Diti patri victimas castas litauit, cum tali sacrificio contraria exta sint potiora. & Propert. lib. iv.

Pauca saginati lustrabant compita porci,

Paſtor & ad calamos exta litabat ouis.

Scio Galeorū hunc versum aliter legere, noua voce confecta, sed (pace tantū viri dixerim) in eo tam est ridiculus, quàm si
vtilio

COMMENTARIVS.

vtilio alicui fauo, vbi omnia concentibus & sacrificijs perstreant, proteruum suum pecus inigat. sed hoc extra propositum. Cicero quoque hoc modo vsus videtur passiuo in Diuinat. Cum enim, inquit, tristissima exta sine capite fuerunt, quibus nihil videtur esse dirius, proxima hostia litatur pulcerimè. Ita ferè Gellius. Si hæ res diuinæ factæ, riteq; perlitatæ essent, haruspices dixerunt omnia ex sententia successurum esse. Hæc, & alia me monent, vt omnino in animum inducam verbum, litare, quoties sibi casum accusantem rei adfcescit, habere, quam dixi, significationem. vbi verò minimè, tum demum idem esse, quod Græcis est *ἡγίστα* *εἶναι*. quod cuius est ex illo Plauti.

Si hercle istuc inquam factum est, tum me Iupiter faciat

Vt semper sacrificem, neque inquam litem.

post catastas igneas.) Catasta, inter alia, machinam significat longæ, & magnæ compedis forma, qua serui vincti tenebantur, qualis infra describitur in Vincent. ideoq; suspicatur Nebriss. legendum esse, post catastas ligneas, quod profecto verum iudicarem, ad stipulante etiam Dauent. editione, nisi infra Laurentiū semiustū è catastas affatu breui Iudices compellantē faceret: vbi lectulū illum, cratis ferreæ figura efformatū, cui Laurentius torrendus impositus erat, & alligatus, intelligere videtur. quod si ita est, vt esse ego quidē existimo, non video, quam obrè epitheton, igneas, heic rejicere debeā.

Algidus cum decolores.) Alij hoc adiecticiū nomen ad secundam inflexionū classem reducūt, sed minus ex voluntate auctoris. sup. Cognomento heresis, Deus est mihi discolor, inquit.

HYMNVS II.

Cossi, Camilli, Caesaris.) Cor. Cossus, qui in bello cum Latinis Equitum magister certissima virtutis innata signa dederat, postea Tribunus militum, occiso Veientum Rege, Larte Tolumnio, opima spolia, Feretrio secundus reportauit. Linius ii. & iii. Camillus Senonas ipsam Romam iam victā occupantibus praeter omnium expectationē funditus deleuit. Idem v. Caesaris gesta sui ipsius commentarij satis nobilitant.

Fore hæc sacerdos dixerat.) Errat Sichardus, dum hunc Xistū Alexandro primo substituit tempore Adriani Caesaris. nam, vt Sabell. Volat. & alij testantur, Stephani demum successor fuit, anno cclxx. Gallieno Valeriani filio imperatē, quo ferè tempore Laurentius, Hippolytus, Fructuosus, Eulogius, Augustinus cum multis alijs martyrij coronam acceperunt.

Exactor auri, & sanguinis.) Ita emendandus fuit hic locus è manuscriptis. Malè enim legebatur, exactor hauriet sanguinis: quod cum Nebriss. viro doctissimo, minùs placeret, existimauit scribendum, exactor hausti sanguinis: at scopum non attingit.

fumare sacrum sanguinem.) Ex suis sacrificijs ethnicus homo Christiana sacra aestimat: neque mirù. Nam de suis mysterijs nunquam aut promiscuè disputare, aut coràm profanis hominibus differere maiores nostri solebāt. Theodor. in Eran. deinde cum ob alias causas, tum ob hanc noctu ferè conueniebant. Vnde cum occultis, & nocturnis sacris appositā sit suspicio, non nulli cenās Thyasteas, aliaque crimina, vt est in Minucij Octauio, alij teste August. Cereris, & Bacchi adorationes Christianis malitiosè impeggerunt.

Addicta auorum prædia.) proscripta publicè, licitantibusq; obiecta. Plinius xxxv. Hist. ii. Tabulas inde è publico omnes propter aēs alienum ciuitatis addictas, Scauri Aedilitas Romam transtulit, addictas, id est, publicè diuenditas.

Implete dictorum fidem, Que.) Sic Aldus, referens ad antecedens dicta. Alij habent, quam, scilicet, fidem, ad rem nihil.

Argenteorum enigmatum.) Corruptum esse hunc locum suspicatur Nebriss. & pro voce, enigmatum, substituendam esse, emblematum. hac castigatione nō indigebamus. locus enim integer planè, & compressis elegans est, quod ille nobis haud aegrè concederet, si videre ei contigisset Huberti Goltzj Herbipolitæ Iulium Casarem, qui liber historie Imp. Caesarumque Rom. ex antiquis numismatis restitutus primus est. Quo quidem immortalī opere, omnem Gallia, Germania, ipsiusq; adeò Italiae superbiam, & fastum meritò contudisse Brugæ nostræ videntur. Ibi ergo facillimè obseruasset auersas numismatum epigraphas, quæ summorum virorum officia, & munera, sæpe etiam propria symbola certis signis ostendebant, vulgo, exterisq; & posteris vera enigmata fuisse. Argumento sunt in eum vsus scripta à Ioann. Pierio Hieroglyphica. Rectè proinde Laurentius hominum vanitati obiter illudens, argenteorum enigmatum appellatione, nummos qui sæpius argento, rariùs constabant auro, designasse videtur.

assuetos ali.) Ecclesiæ matris sinu. Laudatissima sanè consuetudo, præsertim in tam difficili, & acerbis rerum statu.

Cum membra morbus diffecat.) Hanc sententiam mutatis verbis

verbis iam quartum repetiuit. quæ sequuntur secundissimæ sunt, & consolationis plena.

Hanc, qui superbit serico.) Hanc similitudinem, quia venustissima est, & à nostro medicinæ studio non aliena, libuit paucis explicare. Vitia animi cum corporis affectibus, & morbis confert, hoc ordine. Elatos homines, ac superbos hydropicis simileis facit, quibus, crudorum humorum copia vitiatæ sanguinis massæ affusa, cutim prætumidam reddidit. Ambitiosos, ac honorum cupidos, *νεβρο* laborantibus. his enim, cum à curis, vigilijs, intensisque cogitationibus morbus oriatur, perpetua frigida sitis, ampla & frequens exspiratio, bilis vomitus, immensus ac mordicæ totius corporis calor ferè adsunt. Auaros, & *ὀφθαλμο*, quod ijs manus tenaces sint, & ad rapiendum paratæ, chiragricis comparat: tales, ne dolorem ab humore maligno in digitorum vincula, & articulos impacto excitatum augeant, neque manus adducunt omnino, neque etiam explicant: sed in medio quodam situ continent, qui & maxime doloris sit expers, & naturæ consentaneus. Sic etiam maleuolos obtractatores, hepaticis, seu splenicis: fortasse, quod cum his omnia membra sint arida, & præ inedia consumpta, tamen cibum fastidiant, bilis vomitione prorumpat, vngues denique à scalpendo non continent: quæ omnia ad calumniatores non illepidè quis traduxerit. Inuidos præterea cum strumosis, seu *χρυσώδεις* confert, nec malè. quoniam huiusmodi morbi genus adipè carni circumscissam, ipsamq; adeò cutim exedit, & vlcus in dies serpendo vltius reddit malignius. Postremò idololatriæ regio morbo laborantibus non dissimiles esse ait: quod quæ admodum isti, vt valetudinem recuperet, lectis mollioribus, ludis, lasciuiaq; demulceri debent: ita infelices Daemonum cultores, cum religio ijs pro ludo, & inani plebeculæ terribi lamento sit, ex impotenti ferè mollitie, insolentia, & dissolutione eò cæcitatibus abripiantur. Rude, & incultum quid ijs Deus sonat. Dij immortales dicendi sunt. eis sua fara, cali cursus, orbiumq; caelestium Genios affingunt, idque animi causa, ceteroquin *ἄφρο*, & nihil minùs quam immortalitatem somniantes. Quod ad ganeones attinet, qui se ad putidissimam vsque scorta complectenda abiiciunt, eos non ægrois, sed infiniæ sortis hominibus foricas, latrinas, & cloacas euerrentibus pares facit.

ignis secundi nescias.) Cum Laurentius totam *Ἀφρο* suæ rationem

VICT. GISELINI

rationem retulisset, ne quid cœlasse videretur, sanctum Ecclesiæ mundum profert, gemmas, armillas, aliæque, quæ etsi non ita sui usum præbent, reliqua tamen omnia exornatiora, perfectiora que reddunt. Quo loco statuit sacratas virgines, intactas anus, & viduas primi post damnum tori, ignis secundi nescias, quæ gemmæ & raritate sui in pretio, & virtutis constantia in admiratione meritò sunt. Quò allusit P. Silentiarius.

Καλὰ τὰ παρθεῖνς κειμήλια. παρθεῖνς ὃ
Τὸν βίον ὄλῳσεν ἐν πᾶσι φυλαττομένην.

Acroama festiuium fuit. Acroamata, auditiones Latine dicuntur, & pro festiuis, iucundis que narrationibus accipiuntur: interdum pro hominibus eas super cenam, aut prædium recitantibus: quo ferè modo heic sumitur. Cicero pro Sest. Ille ipse ludius non solum spectator, sed etiam actor, & acroama. & VI. in Ver. Hic, quasi festiuium acroama, ne sine corollario discederet, &c.

Talem reuertens legisser. Exod. xxxiv. Act. vi. & vii.

Illuminatum hoc eminuit. Qui heic mendu subesse animaduerterunt, profecto Aegyptijs, de quibus Exod. x. cæciores sunt. In ipsis enim tenebris probe sibi oculati videntur: at in media, & suda luce cæcutiunt.

Confederentur omnia. Aldus paullò aliter, *Confederantur omnia.*

Hinc inde membra in symbolum:

Mansuescit orbis subditus:

Mansuescat & summum caput.

Errans Iulica cecitas. Aldus iterum, & quidam manuscr. Errans Iuli cecitas. Meus codex, Iula: sed id leuis est momenti.

Factum Neronis. Quamobrem B. Petri, & Pauli, aliorum que martyria Sathanæ consilij semper offecerint, causam supra ex Ambrosio attuli. Princeps autem tetrus sacrorum sordibus Romam purgaturus, Constantinus Magnus postea fuit, de quo infra.

Repens medullas indoles afflarat. Libera quædam, & nobilis generositas è vestigio animum subierat. quod etsi supra explicatum sit, certis tamen de causis heic repetendum putavi. In alijs iudem, vt faciam, operapretium non est. Repens, adiectiuum, vnde aduerbium, repente, deductum est. etiam alibi vsurpat, neque apud poetas nouum est.

Ornare

COMMENTARIUS.

Ornare nemias Nume. Expressi quod erat in manuscr. pro quo in alijs est. Ornare res sacras Nume. quam rectè id à me factum sit, facile indicabit, qui meminerit phraeos supra vsurpatæ & explicatæ ab Erasmo:

Nam ceca vis mortalium

Venerans inaneis nemias.

Adscitur in signum crucis. Ita libri calamo exarati. videtur que tracta metaphora ab ijs, qui in collegium aliquod, societatem ue adsciscuntur.

HYMNVS III.

Germine nobilis Eulalia. Hæc in ciuitate Barcinonensi à Donato presbyt. catechizata puella adhuc martyrij palmam adepta est sub Maximiano Diocletiani collega, circa annum cxcv. qua etiam tempestate Agnes, Vincentius, multi que alij. Emeritam verò claram coloniam Veſtoniæ, quam memorabilis amnis Ana præterit, occiduo Soli facit proximam, quod à promontorio Sacro non multum distet, qui locus totius Europæ omnium maximè occidentalis est.

Non laceratio vulnifica Cratetenus. Ad intimas vsque costas, quarum syntaxis crati non est dissimilis. Infra.

Vngula fixa cauis costarum cratibus, altis

Pandere secessus, & lacerare iecur.

Ossibus altar & impositum. Vetusta cōsuetudine receptum erat, vt ijs potissimū locis, in quibus vel mortem pro Christo obierant martyres, vel insigniter aliquid gesserant, vel ex quo ortum ducebant suum, vel vbi eorum corpora, aut pars aliqua corporis condita esset, in eius rei memoriam contentus, & sacri cœtus instituerentur, & aptæ ijs conuentibus exstruerentur ædes, quas rariùs templa, sæpius Ecclesias, non nunquam basilicas, Græco autem vocabulo κυριακὰ, id est, dominica vocabāt. Quam posteriore Græcam vocem Germani in appellandis sacris ædibus vsurpant: Latine autem vocis syllaba prima, excellentiæ cuiusdam causa, ædibus celebrioribus, quibus Archiepiscopi præsidet, est attributa. Cæs.

HYMNVS IV.

Bis nouem. Præ reliquis Hispaniæ oppidis patriam suam CæsarAugustam duodeviginti Martyrum reliquijs ditatam laudare à quo tamen numero, Vincentium indidem oriundū quidem, sed Sagunti supplicio affectum, quo de est Ode sequeus, & Virginē Enkratē, Gaiumque & Gremetium exceperit.

Vrbs

Vrbs adorate puell.) Eulaliæ, Emeritanæ, cui proximum hymnum dicauit.

Ingeret Tingis sua Cassianum Festa.) Alius Cassianus hic videtur ab illo Forocorneliensi martyre, de quo infra. Tingis Mauritanæ Bochi ciuitas, quondam Hispaniæ contributa, cum illius terminis minimè contineretur.

Carnis & cese spoliū retentans.) Nebriss. legit, recentans, id est, renouans, & quasi exulcerans, quod in cicatrice coierat.

Ambo confessi.) Allusum est ad *ἐν μὲν* confessorum, quo nominis eulogio vetus Ecclesia eos tantum insigniebat, qui ob testimonium Christi publicitus datum, publica aliqua calamitate, vel pœna, non tamen morte erant affecti, siue, ut noster ait, qui confessi Dominū steterunt acriter contra fremitus latronum, & gustarunt leuiter saporem martyriorum. Hoc in numero est Paphnutius ille magnus, quem Maximinus dextro oculo exsculpto, & poplite sinistro inciso ad metallā condemnauit. Sunt item Athanasius, Ambrosius, etc. de Hilario, ita Hieronymus: Hilarius meorum confessor temporum, & Episcopus, duodecim Quinctiliani libros, & stylo imitatus est, & numero.

HYMNVS V.

Hæc sacra.) infra.

Tibi ergo soli contumax

Tarpeia calcantur sacra?

Hoc addo, quia omnes libri formis excusi, scribunt, hæc saxa idq; mendosè. neque enim ipse, opinor, Dacianus falsus erat à se saxa coli pro Numinibus, quæ eorum figuris representari credebatur.

Nec te inuente feruide.) Hanc castigationem ipsa sententia postulabat, etsi in impressis vnanimiter legeretur, nec te inuente feruidè.

Coli iubentis.) vt referatur ad Cæsarem. quidam non inueniunt hæc, iubentis, sicque oratio vehemens est, & concitata magis.

Vestra salutis aucupes.) Qui aucupum more vestra salutis insidiantur, & vt postea addit, latenter incitos in omne compellunt nefas. ineptiunt alij.

Conclamat, os obrudite.) Corrigit Nebriss. Conclamat, os obstruere. Mirum quid homini venerit in mentem, vt maluerit auctoris carmè deprauare, quàm phrasim illi paullo duriusculam concedere.

Gaudet

Gaudet, renidet, prouocat.) Renidere, valere, ridere, hilaremq; aliquam speciem præferre. Infra.

Soli sereno frons renidet gaudio.

Pars semper inuictum mihi.) Qui reorum esis carnibus pasci, manuq; exerciti. In excusis, mendosè, & nullo sensu est, pars semper inuictam mihi.

si meam.) de me. durum, & planè insolens: sed quid facias, vbi aliena sunt in manibus, non nostra?

Dente in frequenti.) Vnam dictionem facit commentator, existimans, præpositioni, quod & alibi admonuimus, augendi vim inesse.

Scintillat excussus cinis.) Veteris libri scripturam temerè, vt visum est, ab alijs loco motā reposuimus, secuti editionem Dauent. Alia illa, in qua explicanda Nebriss. totus est, & inepta est, & ad rem planè nihil.

Cauterem lauit.) *καύτηρε*, instrumentum, quo vstio perficitur, vt cum putrida vlcera candenti ferro inurantur. Heic abusue pro regula lectuli serrata accipi videtur.

Ruptis cauernis.) Foraminibus cippi, quæ pedes martyris immisos acuminata circumferentia arctissime stringebant. Hoc instrumentum intellexisse arbitror Lucianum in *Toxari*, vbi de Antiphilo in carcere coniecto sic loquitur. *καὶ τὸς τοῖς παρὰ τὴν ἡδὴ καὶ πονήρας εἶχεν, οἷον ἱκὸς χαλκοῦ καὶ ὀνύχα, καὶ τῆς νυκτὸς ἐσθὲς ἀποτίθειεν τὰ σκέλη θυμαράριον ἐν τῷ ἔλαιῳ καὶ περικλεισμένα.* In meo manuscr. & Dauent. tamè est, ruptis catenis, quam lectionem cum Nebriss. minimè agnouerit, veram esse affirmare non audeo; labor tamè, vt sententia auctoris hanc equè atque illa, adeoque magis conuenire existimem. quis enim nescit ferreis vinculis ruptis, quibus ligna *ἡμικυκλικῶς* certis locis excauata committebantur, arctèque vinciebantur, duplicem stipitis morsum dissiluisse, statimq; Vincentij crura liberales?

Fortissimorum fortior.) In excusis est, fortissimisque fortior. nos veteres libros expressimus. Abuitur autem comparatione, more Græcorum, quam imitationem è vulgata Bibliorum versione fuxit. tale enim est, maior autem horum est caritas. *καὶ ζῶν ὃ βέλτερόν ἢ ἀσπῆ.* vbi more suo Græci excessionem ex comparandi gradu intelligunt. supra.

O sola magnarum urbium Maior Bethlem.

perfulsum torum.) Durum, & asperum, quomodo solent esse distenta, & farta.

Sparticus

VICT. GISELINI

spartem claudat cadaver culleus.) Fiscina è sparto contexta, quod spartum Hispanis & frequens, & variarum rerum usus fuit. Plinius XIX. Hist. XI.

Rorante (siue rotante, ut volēs) *praecepta palmula.*) Seruius in illud Virg. Aenei. V. *Litus ama, & leuas stringat sine palmula cautes.* Palmula, inquit, extrema remi pars est, in modum palme protenta.

Secura plebs iter legit.) Prætulit quod habebat meus manuscript. & Bullid. ut potè mollius, & poeticum magis. In quodam emendatissimè exarato, quem à Canonicis B. Catharinæ Nouiomagō nuper Pulmannus attulit, est, *iter terit*, quod neque damno. Pessimè omnes impressi, *Patente dum profundo aridum Secura plebs inceserit.*

Cum Machabeis fratribus.) 1. Mach. VI.

Secloq; Isate proximum.) Infrà.

Eumuit spirante Deo, quem sanctus Isaias.

aut vndis dedit.) Recepta scriptura est, *aut vinctis dedit*, sed non sine graui mendo. antè enim Vincentij membra dixerat obiecta fuisse feris dissepèda, deinde in vndas dispersa, de vinctis nulla eiusmodi mentio.

HYMNVS VI.

Teimamus, ait, recuso potum.) Iterum nota consuetudinem vetustissimam abstinentiæ à cibo, & ex poetæ sententia, à potu, illudque ieiunium suprà festum & victimam: heic sacrum & votum, siue ius dicatum appellari.

Cur vestri memor ut siam rogatus?) Qua constantia auctor usus est, in primam syllabam verbi, *fio*, corripiendo, attestatur apographa omnia: eadem planè illa audacissimè scioli quidam in istiusmodi locis peruertendis vsi sunt. quæ quidem confidentia cur in illo tolerari possit, in istis minimè, alterius loci fuit. Nunc tantum hoc dicam, rigidos istos censores siue insecutiam, siue negligentiam suam liquidò prodidisse, cum dictio quinquies toto opere repetita bis illa sa ab ijs manserit. pag. scilicet CLXXXV. & CCV.

Sed restat ingens quod fiat miraculum.

Iamq; tuum fieri mandas, fio Cyprianus alter.

Factum id puto, quod fortasse aut in ignoto carminis genere versarentur, aut peruertere locum commode nō possent. Nā & hoc loco & pag. CXXXIV. & CCLXXXVIII. quod excussi libri à manuscriptis differant, eorum diligentia debes. Substituerunt enim pro veris, hæc sua,

Cur vestri memor ut siam rogatus? Item,

Damula

COMMENTARIVS.

Damnatus & fauilla mox fumans eris. Item,

Vera ratus, quæcumque Senatu auctore probentur.

Stabat calce mero.) nullis vinculis impedito, nudo. Ita & Inuenalis locutus est.

Quos olim Babylonicum per ignem.) Dan. III.

HYMNVS VII.

Quirinum placitum Deo.) Martyrij coronā hic accepit anno CCXX. IV. Iunij, sub Galerio, qui in Diocletiani locum affectus, Illyricum, Asiam, & Orientē obtinebat, tabulisq; æreis de interitu Christianorum edicta proponebat. quo tempore etiam Romanus, de quo infrà, martyrij patinam Deo vouit.

HYMNVS VIII.

Diluit amne nouo.) Huc alluisse videtur Fortunatus in pulcherrimo hymno de resurrectione Domini, cum ait:

Candidus egreditur nitidas exercitus vndis,

Atque vetus ritium purgat in amne nouo.

Ante coronati.) Locus Romæ fuit in Vaticano, prope custodiam Mamertinam, ubi fontē exortum esse, vbi inde Petrus ibidem captiuus, milites XLIX. cum duobus custodibus carceris baptizaret, notum est.

HYMNVS IX.

Tristia visa.) in alijs, *tristia iussa.* quod & ipsum adeo adlubescit, ut quid debeam præferre, non videam.

Rubetq; ab icu curna humens pagina.) Variè hic versus legitur. In peruulgatis libris est, *curna tumens*: in Gandauensi, *curna tumens*: in Dauent. *curna turgens*: in alio, *curna tundens*. Nostra lectio in plerisq; antiquis est: & licet copula interiecta mollior reddi possit videatur, ne hoc quidem ausi sumus, præsertim cum ex Beda sciremus in poetarum arbitrio olim fuisse, utrum, h, aspiratio instar fortium consonantium synalopha arceret, an pro modo suæ fragilitatis nihil valeret. quod in producto hymno Fortunati, qui huic nostro pæne *ovvxxegvos* fuit, apertè videre est. Si quis etiam id aut per diæresin, aut per concessam poetis iure optimo licentiam malit excusare, a me ille non dissentiet.

Pars viscus intrat molle.) Viscus, ut ait Seruius, non tantum intestina, sed quidquid sub corio est, significat.

manus pariter fixere ducente.) Placebat lectio vulgata, *fixere ducente*: verum cum nihil esset, quo comparandi signum, totiq; referretur, facile me vetusti codices perpulerunt, ut, quod ipsi commode suggerebant, ego substituendum putarem.

Pungere

VICT. GISELINI

Pungere puncta libet.) Ita Aldus & codex Busidianus. placet ob elegantem agnominatōē, quæ etiam durat in phrasi sequenti: sulcisq; intexere sulcos. Sunt qui legant, pangere, sunt qui, pingere, neutri cum tanta carminis venustate.

HYMNVS X.

Romane martyr.) Beatum Laurentium huic Romano genere nobili, professione militi, & Hippolyto in fundamentis religionis auctorem fuisse, & ducem, auctor est Volat. To tam autem historiam, quia proluxa est, quod ad eius audiorē lectionem alios inuitaremus, ita paucis versibus complexi sumus.

Romanus ortu nobilis, Christi in fida

Cum se, suosq; stabilisset, impium

Ad Iudicem raptus, Deos, Deum & sacra

Irridet, eueritq; funditus: dein

Verum Deum, & sacra eius ore libero

Profitetur. illum plumbea nihil verbera

Terrent, nihil ungule, & furor tyrannicus

Ipsi os acuto prepediri vulnere

Iubens. at insuper explicatis sue

Mysteria fidei, & dolorum premia,

Crucemq; dignis asserit preconij.

Iudex fremit magu, mazuq; , nescius

Quo se ipse vertat. queritur tandem puer

Qui consulatur, vnus, an plures Dy

Colendi: at ille fassus vnum, ceditur

Spektante matre: deinde capite pleclitur.

Romanus autem ad vsque lassitudinem

Satellitum laniatus, igni immittitur

Cremandus: ignem at imber illapsus necat.

Furens tyrannus exsecrari imperat

Lingua loquaci Martyri, nec sic tacet.

Quin Numinis potentiam inscrutabilem

Canit: scelerata Genium sacrificia

Proponit illudenda: tandem prescius

Inflare vite terminum, atro in carcere

Celo coronam strangulatus accipit.

Nolite verba.) Matth. x.

Mea lingua Christus.) Viuida hæc, & venusta appositio: at illud alterum Murellij abiectum & enervatū, mea signa, id est, vt ille ait, mei animi senſa. Acque frigidum, quod

periodum

COMMENTARIVS.

periodum sequentem ad historiā, quæ est Matth. xvii. Lucæ ix. conatur detorquere, cum simpliciter intelligenda sit, quo modo illa pag. cxiv.

Dum Demon inuictum Dei

Testem laceſſit prælio,

Perſoſus ipſe concidit.

Quaſſando preſſis immoratur dentibus.) Declarat, quomodo Sathan etiam vltimo furore peior ſemper, & infelicior euasit, exemplo anguis, qui dum haſtile infixum cōpreſſis dentibus diu mordicus tenens quatit, adeo non liberatur, vt illo etiam penitiuſ in corpus ſubeunte, vulnus ſuo periculo reddat graue magis, & lethale. Immorari igitur ſpiculo dixit, quomodo infra, nec immorata ſetibus.

quid ante tempus.) Reſpicit ad locum Matth. viii. Marc. v. ire mandat milites, Eccleſiaticuſq; de ſacrarijs.) Malim ego legere, Eccleſiaticuſ, atque de ſacrarijs, vt ſententia ſit, iuſſos fuiſſe ſatellites in ipſa vſque templa irrumperet, & de ſacrarijs &c.

Altaris aram funditus peſſundare.) Sic ſuprà, agens de ieiunio. Altaris aram quod facit placabilem. Atque ibi quoq; aliam harum dictionum, ab ea, quæ recepta eſt, diſtinctionē agnoſcere videtur. Solemus enim, teſte ſeruiſ, aras Superis, & Inferis, altaria ſolis Superis tribuere. Heic verò per altar ipſum ædificium è terra exaltatum, hominibuſq; conuenientibus ad Martyrum tumulos recipiendis deſtinatum accipi ſentio: à quo Feſtus, ad vocis etymon reſpiciens, non omnino diſſentire videtur. ſuprà. Oſibus altar & impoſitum. & in Hippolyto, cum cryptæ, ſeu altaris (idein pæne mihi valent) formam ſatis fuſè depinxiſſet, ipſiſſimum aræ vſum, & primam inſtituendi rationem (de qua nos alibi dicturuſ, ſubnectit.

Talibus Hippolyti corpus mandat ur operti,

Propter vbi appoſita eſt ara ſacrata Deo.

Illa ſacramenti donatrix menſa, eademq;

Cuſtoſ fida ſui Martyris appoſita,

Seruat ad æterni ſpem Iudiciuſ oſſa ſepulcro,

Pæſcit item ſanctiſ Thybricolæ dapibuſ.

Vbi non imponi aram tumulo, ſed apponi planiſſimis verbis bis dixit. Per aram verò Murelliuſ ſummā altaris partem, ego ſimpliciter locum oblationibuſ dicatū, ſiue in ſummo ædificij loco, ſiue alibi fuerit, intelligendum arbitror.

occurandas ungulæ.) Cypria. ad Donat. Haſta illic, & gladius

D

& car.

VICT. GISELINI

& carnifex praesto est, vngula effodiens, latera & deradens, eculeus extendens, ignis exurens, hominis corpus vnum; sup-
plicia plura, quam membra.

intestabilis.) sceleratus, ideoq; detestandus, Gellius. Eos ta-
men, qui ad Hannibalem rediissent, usque adeo intestabiles,
inuicem fuisse, ut necem sibi conficiuerint.

Noxalem stipitem.) eculeum. sic supra agens de ligneis
Vincentij compedibus.

Duplexq; morsus stipitis

Ruptis catenis dissiluit.

Sanguis parentum.) Nobiles olim vocabantur patricij, &
plebei; quorum patres, aui, maiores, clari atque honorati fuis-
sent. Qui autem per se ipsos clarescere, & magistratus in ci-
uitate assequi ceperant, noui homines dicebantur. Cicero
lib. iii. epist. vii. ad Appium Pulcrum.

Cui quisque seruit, ille vere est nobilis.) Iam annus est, & am-
plius, cum hanc auctoris sententiam, habitis pridie ea de re
inter nos sermonibus, extemporali carmine complectebat,
& auunculo carissimo Ioanni Bogardo I. C. strenua loco do-
nabam. Quod carmen, quia illi tum sic satis placebat, simul
etiam, quia primus mihi horum studiorum auctor fuit, eius-
dem desideratissima memoriae heic consecratum esse volui.

Dum nox sopera languidos

Suauius somni cibo

Recrearet artus, garrulo

Sonitu loquacis alitu

Mihi somnus interrumpitur.

At mox Thaleia flores

Caput impedita vinculis

Adstat, sua ut praesentia

Noctis silentis iedia

More assueto leniat.

Ergo meditandis versibus

Mente occupatus integra,

Quis Christianos nobilis

Queat inter esse cogito,

Donec serenus Phosphorus

Inambulantem Aquario

Phœbum exoriri ostenderet.

Teslem voluptatis mee

Vnum te, auuncule, cupio.

COMMENTARIVS.

Non ab Achementie venit natalibus aule,

Vera vel Atreidum sanguine nobilitas.

Si te sancta fides Christo commendet Iesu,

Sancta fides, vita non spoliata sua,

Si vera pietate, & amore amplecteris illum,

Pars & in illius corpore vna manes,

Tu mihi pra reliquis proauorum ab origine clavis

Nobilis es, vili sis licet ortus hara:

Nobilis es, inuulosq; ipsis sublimior astris

Non defecit nobilitatis habes.

Nam quicumque crucem tolerans patienter Iesu

Est potius cunctis victor abire malis,

Caeloque, vnde sue traxit primordia lucis,

Posthabet ignaua textile corpus humo:

Denique virtutum praecleara insignia, sic est

Mens generosa, tholis figit in aetherem.

Hic hic nobilium procerum annumerabitur aule,

Dignus, crede ipsi, filius esse Deo.

At quicumque, quasi curet mortalia nemo,

Pronus humi toto pectore, toto animo

Bacchiq; Cypriq; & seni Marti amorem

Hausit, & haec laudum semina vera putat,

Fallitur: ille omni est, omni, inquam, ignobilis auro:

Vnde satus numeret stemmata cunq; sui.

Illius ut pingant insignia pardus, & vrsus,

Barbarus est: vera nobilitate caret.

ut magistratus, venit.) Vt parentum suorum sanguine no-
bilitatis omneis Christo seruienteis comparauit: ita ijs, qui
per legem Curiae, seu magistratu aliquem inclaruere, martyres
& confessores. Ideoque ironicis tyrannum monet, ne ille per-
uersè, id est, praeter morem, & officium suum benignus, sese,
pro reo & fonte in ius vocatum, nobilem efficiat.

farre pullos pascit.) per pullarios, quia Romani olim, teste
Halicarn. nec magistratus, nec magni aliquid inchoabant,
prius quam eos consulerent, ex tripudijque captarent anspi-
cia. De Aquila quod dicit Liuius lib. iii. explicat, triumphan-
tes, scilicet, scipionem eburneum, cuius extremo aquila in-
didem excisa infidebat, solere praeferre.

Iam si sub aris.) Quid vobis abiectius, & vilius, cum ipsis a-
ris, quae imagunculas tantum aliquot, & statuas merè quer-
nas ostentant, aduoluumini, easq; proni, & venerabundi ro-
uera adoretis?

VICT. GISELINI

Lapis nigellus.) Describit statuam Cybeles matris Idææ, esse, scilicet, lapidem nigellum, forma muliebri, argento clausum: qui, quoniam modo ab usque Pessinunte vixit Phrygum, cui cælitus delapsus nomen dedit, Romam aduectus sit, & quotannis extra portam Capenam in Almonæ fluvio lauari soleat, narrat Ouid. iv. Fasto. vti quod sequitur de sacris Panos, 11. Fast.

Si me mouere.) Acquisitissima quidē postulas Romane, sed me tuo, vt ea consequaris: cū homine enim Barbato tibi res est.

Amasione.) Vt Nestor. rhapsodus hanc vocem Latinam esse ostenderet, hunc etiam Prudentij versum citauit. Vt ut eadem Apuleius lib. vii. de Asino aureo, estq; eadem analogia, quæ in dictione, pugio.

Deos catene colligant adulteros.) Vide Ouid. iv. Metamorph. Primus in Odyssea eam fabulam tradidit Homerus, si Ouidio credimus 111. de Trist.

Qui nisi Meonides Venerem, Martemq; ligatos

Narrat in obsceno corpora pressa toro?

Palestrici corrupta ephēbi.) Hyacinthus ab Apolline, & Zephyro parum honestè adamatus, cū illum redamaret impensius, ab hoc iactum discum magno impetu in eius caput deferente, interemptus est. Apollo mærens in sui nominis florem dicitur commutasse, annuisq; sacris honestasse. Vnde Ouid. Nec genuisse piget Sparten hyacinthon, honorq;

Durat in hoc eni celebrandaq; more priorum

Annua prelatæ redeunt hyacinthi pompa.

Idem Apollo cū Aesculapium filium, ob Hippolytum in vitam reuocatum, Iupiter exstinxisset fulmine, miserè orbis cyclopas Ioui fulmina cudentis sagittis occidit: quod ob factum cælo pulsus, Admeti Phereï pecora pascenda suscepit. Ei Mercurius cū aliquot boues surripuisset, minanti extrema etiam pharetrâ furtim ademit: vnde risus obortus, pacis conficiendæ occasionem præbuit. Ouid. 11. Metam.

puer sed oblat Gallus.) Attis, qui, vt ait Catullus, stimulatus furienti rabie, vagus animi, deuoluit ipse acuto sibi pondera silice. Ouid. iv. Fastor. & ibi P. Marfus, Octavius Minucij autem hunc locum ita tractat. De Cybele Dindymena pudet dicere, quæ adulterum suum infeliciter placitum, quoniam & ipsa deformis, & vetula, & multorum Deorum mater, ad stuprum illicitum non poterat, exsecuit, vt Deum scilicet faceret eunuchum. Propter hanc fabulam Galli eam & semiviri sui

COMMENTARIVS.

sui corporis supplicio colunt. Hæc iam non sunt sacra, tormenta sunt. Sic Octavius. Dicuntur autem sacerdotes Cybeles Galli, aliquando etiam Gallæ, à Gallo Phrygiæ fluvio, cuius aqua pota dicebantur insanire.

Laqueus minaci.) Lege Iulia, quam Augustus tulit, & seuerè admodum exsecuit, pœna capitis adulteris statuebatur. vid. lib. xlviii. n°. Alia item lex à C. Scautinio Tribuno pl. olim lata erat in eos, qui aut pudicitiam alienam sollicitassent, aut suam ipsi prostituisent: quorum pœna primum pecuniaria decem millium, teste Quinctiliano, fuit: sed ob culpæ atrocitatem à Constantino, & Constante Christianis gladio ultore puniri cœperunt. L. cū vir nubet, C. ad leg. Iul. de adulter.

Lemnius.) quia ritualis, vtpotè maritus Veneris, de cuius cum Matte adulterio iam iam egimus. Hercules, quia priuignus Iunonis.

Tecum dicati.) Deuoti, seu dediti, ex animo fidē ei adhibentes. Creber est in visitanda hac voce.

Saltat tonantem tauricornem.) De his suo loco, contra Symmachum longiores erimus. *Ludius.* Ita quidam libri. Murellio potius placere videtur, Lydus, adducto V. Maximi auctoritate, vbi de histrione agens, Ea q; res, inquit, Lydium ex Etruria accersendi causam præbuit: cuius decora pernicias vetusto ex more Curetum, Lydorumq; à quibus Etrusci originem traxere, nouitate grata Romanorum oculos permulsi. Ita etiam Ouid. 1. de Arte.

Ridesq; & ipse.) Ambros. lib. 1. de Virginit. elegans Dionysius Syracusani Deos illudentis exemplum proponit. Is, inquit, cū ingressus Iouis fanum, amictum aureum, quo opereiebatur simulacrum eius, detrahit, iussit imponi laneum, dicens, aurum hieme frigidum, æstate onerosum esse. Sic Deus irrisit suū, vt nec onus ferre possē, nec frigus putaret. Ita cū Aesculapij barbam vidisset auream, tolli imperauit, indignū ratus filium barbam habere, cū Apollo pater etiamdū imberbis esset.

Cur tu sacræ.) summe Pontifex, sacris initiate.

Meretrix Adonin vulneratum.) Dente aprugno sub inguine laniatum. Ouid. in fine x. Metamorph. & Lactan. libro 1. de Falsa Religione. cap. xvii. vbi ex numero liberorum Veneris sena adulteria supputat.

Facem recincta.) Ouid. v. Metamorph. & Claudian. tribus

libris. Sustulimus granissima menda, quæ totam hanc clausulam inexplicatam reddiderant, & veterem scripturam in sedem reposuimus suam. Neatæ nomen *ἀντὶ τοῦ νεατοῦ* heic accipio, pro Omphale, cui Hercules ex Apollinis oraculo venditus feruisse dicitur. Neq; nouam quis aut absurdam hanc expositionē arbitretur, cum idem nomen Ariadnæ dederit in priorē contra Symmachum, vbi, cum Liberum dixisset puellam à Theſeo desertam in litore reperiſſe, addit,

*Hanc iubet assumptam seruens post vina Nearam,
Secum in delicijs fluitantē stare triumphū.*

Eadem tropi forma vsus existimo, cum Eliam ruris aridi hospitem, fragore ab omni remotum, & segregem, ait spreuisse criminum frequentiam, casto fruente Syrtium silentio: per Syrtis Carmelum montem, aliasq; solitudines intelligens, in quibus tum Eliam, tum alios prophetas degisse legimus. Est eadem vsus suprà, cum significaturus non paucas etiam magni nominis Vestales virgines Christo nomen dare, diceret: *Aedemque, Laurenti, tuam*

Vestalis intrat Claudia.

Diuinitatis vis in algis.) diuinum aliquid. Infra.

Regia tunc omnis vim maiestatis, & omnis

Parua licet, celi imperium retinere potestas.

Credita.

Eiusdem sunt: longi vis temporis, vis marini gurgitis, vis libertatis. Hoc addo, vt lector, cum in alijs pro vis, inuenit scriptum ius, quod Mummellio magis videtur placuisse, facilius iudicet, vtrum verius.

aspis Aesculapij.) Aesculapius primum Epidauri serpentis forma colebatur: postea Romam traductum fuisse narrat Liuius lib. 1. de bello Punico. De Dijs Aegyptiorum verissimè Iuuenalis Sat. xv. in ipso initio.

At vide maior.) A simili fuliginosis Laribus diuini honores decernuntur, non autem oleribus: at (ita malo, non, aut) ynde plus diuinitatis focus, & Laribus agnascitur, quàm hortis? profecto si illis inest Numen, & his.

malleus Polycteti.) Cum in vetustis, & impressis hic verborum ordo seruetur, quid est, Mummelli, cur eum immutes? qui in voce, *paracletus*, penultimam corripit patiebare, cur nō item in, *Polyctetus*? An quo rudiores id minimè imitarentur? Immo huic malo breui annotatione occurrisses,

Quos lana terret discolorē in stipite.) In circulatorum praestigijs

gijs colorum variegatorum magnum esse vsus testificatur Pharmaceutria Virg.

Terna tibi hec primum triplici diuersa colore

Licia circundo.

Aedem sibi ipse mente in hominis.) Ita planè in meo. nisi quod, sedem, habeat pro, *aedem*. Mummellio magis placet altera lectio, etiam è veteribus libris deprompta, *Aedem sibi ipse mentem hominis condidit*. vt consona non absorbeatur. neque mihi admodum displicet, cum tale quid suprà docuerim de adspirationis nota.

Deasciato stipiti.) statuæ ascia fabrorum instrumento deducta, & polita. Suauissimè hunc locum tractat Minucius.

Aras ofellis.) Etsi deducticium sit ab ossa, alterum, s, tamè detrahit, quomodo etiam Martialis.

Parua tibi incurua craticula sudet ofella.

Vrinas, & morticinas, lambere.) Ex quodam pietatis affectu vrinas exosculari, quæ nihil aliud quàm exsanguia sceleratorum hominum cadauera, & ossa seruant.

Pompiliorum.) Numa Pompilius secundus à Romulo sacrorum, & caeremoniarum primus auctor fuit. Is Vestales, Flamines, Salios, Pontifices deniq; Max. instituit. Liui. lib. 1.

Pyrrham consule.) Si originem humani generis extremam vis nosse, Deucalionem & Pyrrham tibi propone. Ouid. 1. Metam. Vnde Ioui statori nomen sit, habes apud Liuium in vita Romuli. Seneca tamen aliam rationē affert, quod eius beneficium starent, ac stabilita essent omnia.

ignes & fiducule.) instrumenta, quibus fontes alligantur, vt ab ijs veritas extorqueatur. Infra tamen coniungit fiduculas cum acutis sulcis: vultq; ea à lateribus transferri ad serandas maxillas. iudicabit Lector: nam mihi omnino videtur hac voce abuti.

podagra, & arthresis.) Quisquis ille fuit, qui vulgata huius loci scriptura nixus, vocem artelin Latinis Iexicis inseruit, & ab artubus originem sumisse arbitrat, planè fallitur. Cum enim morbus hic articulorū Græcis dicatur *ἀρθρίτις*, tēpore poetæ nostri, infelici nescio qua ratione, & exemplo duobus, eum arthresin nūcuparūt. Sic ex pleuritide pleuresim, ex phrenitide, phrenesim, fecerūt. Atq; harū trium vocum duas priores apud hunc auctore, & huic coænos est reperire: apud vetustiores, aut Græcè peritos, minimè. Tertia Latinis sic satis nota videtur: sed ita vt Iuuenalis, Martialis, & alij Græcè

docti eius mediam produxerint, solus Prudentius corripuerit. Hinc intellige, amice Lector, quàm rectè illi sentiât, qui in auctore nostro ob solas librorum epigraphas, in quibus inueniendis illi fortasse amicus idiomatis Græci pauliò peritior gratificatus est, putidam & otiosam quandam licentiâ maluit tolerare, quàm Græcæ linguæ ignorantiam. Quòd autem Pet. Mosellanus, vir nò ineruditus in suis schematum tabulis ait, Prudentium virum verè prudentem non inficitia Græcarum, vt litteratores clamitant, sed in re sacra systole vsum esse in dictione, idolum, imprudenter ille quidem, & parum Grammaticè. Constat enim poëtas omnes, Latinos dico, tanta religione semper ab hac figura abstinnisse, vt nò nisi coacti eam vsurparint. Cogebantur verò, aut cùm dictio alia nò suppeteret, quæ omnino idem significaret, quod non rarum est in proprijs appellationibus: aut cùm venustum aliquem & proprium sermonem seruare non possent, nisi neglectis prolochia regulis. Hoc autem cùm fieret, dabant operam vt scientes ac studio, nò imprudentes ac inficitia fecisse viderentur. Itaque Sedulius, in fine Paschalis carminis, quæ voce alibi semper rectè vsus erat, semel in illo est abusus.

Gloria magna Patri semper, tibi gloria Nate,

Cum sancto Spiritu gloria magna Patri,

In hoc nostro, quid tale vsu venit? eandem vocem, cùm aliæ non pauca suppeditaret, sexcetiè illegitimè vsurpauit, cùm legitimè potuisset, si voluisset, testor Ald. Manutium, qui id plus decies tentauit. Quæ istæ igitur superbia est, malle se in difficillimos rerum absurdissimarum laqueos induere, quàm opinionem mentibus semel comprehensam videri remississe?

seuit Hyppocratica? Si hoc exemplo allato systolen Mosellanus illustrasset, neque potuisset meliorem, neque planiorem.

non voluntas occupat? Cur id non volentes, & lubentes capessimus, quò necessitate urgente tãdem adigemur? cur non conuertimus in nostram laudem, & gloriam, cùm queamus, quod naturæ lege nobis impositum est?

Charaxat. Poëta suæ ætatis Græcis etiam valet, sculperet, arare, scarificare. poëta suæ ætatis suppare credo imitatus, ab istius verbi futuro *καρᾶζω* Latinam dictionem deriuauit. quemadmodum alibi à præterito passiuo, siue eius deductio nomine *πλάττω*, plasmare. Quæ huc ab alijs afferuntur, & scriptis libris aduersantur, & poëtae nostri Genio.

Sanus videbit: lippus oculos obteget. Lux prolata etiam in tenebris

nebris sanis tantum, & qui fidei lumen recipere, statim incunda est & utilis: ijs autem, quibus lippunt oculi, aut ex glaucomate, siue hypophymate caligant, id est, incredulis, & malis, iniucunda maxime est, & noxia.

Vi stultus esset seculi. En tibi veram causam, cur poëta cū fucatis Gentilium poëtarum lenocinijs more nostri sæculi sua exornare potuisset, studio, & de industria ijs abstineret. Quæ de re exstat eruditissimum Arn. Laurëtij necessarii mei carmen.

capellam Cnossiam. Amalthæam Iouis nutricem. vide Laëtant. lib. I. cap. xxx.

Crucem vetusta combiberunt secula. innumeris signis, & certissimis adumbrationibus edocti sunt, fore, vt per crucis mysteria aliquando liberarentur.

margaritas spargere. Suspicor scripsisse, *margarita*, quomodo supra, *margaritum ingens*, quanquam heic secundam corripit, ibi produxerit. cuius in toto opere vix alterum exemplum inuenias.

tantulos at si dolor. Id est, vt modo aiebat,

Malè eruditi torqueatur funere

Infantis orba, quemq; corrupti, flect.

Supplicium vnici filij grauius illi accidet, quàm si ipsa nostris vngulis lancinetur. Atque hanc castigationem, vt multas alias, vni meo manuscr. acceptam fero. Ab alijs enim omnibus heic destituebar.

Quem plaga flevat. Lacrymantis in modum distillauerat. lepidissima profectò translatio. Summa enim cute perstricta stillatim cruor, non confertim effunditur. supra.

Ambustum quoniam vis facit ignea

Imbrem de madido flere cacumine.

Alij, ferat, habebant: alij fecerat. Murmellius, ferret. Ineptè omnes.

Firmatq; sensum mollis indulgentie. Ratione reddit, cur mater, flentibus alijs, sola vultu esset renidente. Pietas, inquit, erga liberos in Christianis, & verè pijs, fortior redditur, ne in effeminatam misericordiam degeneret, liberis ipsis pro Christi amore patientibus, ipsisq; adeo doloribus redditur contumax, vt sensum mollis indulgentiæ omnibus parentibus agnatum stabiliat, & obfirmet, quò scilicet salutem animarum suorum longè præferant salutem corporis.

Mille in Bethlehem. Huius scriptio nis rationem supra reddidi.

VICT. GISELINI

reddidi. Historias vide Marth. ii. Genes. xxii. Machab. vii.

Quanam arte nobis.) perorationem à septem Machabæorū matre sumit. ait enim ibi: Nescio equidē quo pacto in meo existeritis vtero, nec ego vobis spiritum, & vitam contuli, nec cuiusquam vestrum primordia coniegi. Nimirū mundi Creator ille, qui genus humanum finxit, & originis omnium auctor est, idem vobis spiritum, & vitam elementer reddet, resurrecturis: qui vos ipsos nunc propter ipsius leges condemnatis.

sancti Abelis ferculo.) Ferculum est, & quod fertur, & in quo aliquid fertur. heic videtur pro sportula viminea, seu fiseella poni, qua agni Abelis gestabantur. Obiter reddit causam, cur Abelis sacrificium Deo fuerit gratius, quia scilicet lecti erant ex ouili puriores ceteris. Gen. iv.

Pretiosa sancti mors.) Psal. xv. & cxx.

Libet experiri, Lerna.) Locus hic ab alijs corruptus erat, & perperam explicatus. Vera sententia hæc est. periculū faciendum est, an parte aliqua truncata, alia sit renascitura: dein actū ille per damna imminuti, seu mutilati corporis sese novum sit instauraturus, quomodo de excetra Lerna cōmemoratur, cui, vno capite caeso, altera tria vnius loeo succrescebant. quod si ita est, agē, ego me tum Herculem dabo, & nō ampliū partem aliquam, sed totum monstrū aut igne, quem admodum ille, aut alia ratione ē medio tollam.

Iam nunc.) Elegantissima veri chirurgi periphrasis, desumpta à proximis adiunctis, peritia scilicet anatomicae artis, & proba luxationum, ac vulnerū curatione. Apparer autem ab eo vsque tempore, partis nobilissimæ artis pessimo exemplo discerpi, ac laniari cepisse. Hic enim Aristo eo tantum nomine innotuisse videtur, quod solam *Αεγογυνην* tertiam *Αεγογυνην* partem exercebat.

Fas profanavit vetus.) suprà. O' fas priorum, moris ē prisca status! Seruius in illud i. Georg.

Quin etiam festis quædam exercere diebus

Fas, & iura sumunt.

Fas, inquit, ad religionem pertinet: iura ad homines.

Ergo ratus Presceltus.) Ausi sumus ordinem verborum, qui in impressis est, mutare, alijs exemplis adductis: quale est inf.

Vera ratus quæcunque fiant auctore Senatu.

cen retusis ictibus.) Heic quoque, eū tantoperē euariare codices viderē, & particula disunctiva turbati cōmentatores, assimilandi

COMMENTARIVS.

assimilandi notam substituiimus, quæ sententiam effecit planissimam. Chirurgum iudex de alterutro insinulat, eum scilicet aut nihil secisse, aut perpaucā tantum linguae vincula, quæ loquelam non planē impedirent. Prius intellexit, cum diceret, eum mera vsum simulatione, ferrum in martyris ore nihil agens, & irritum versasse frustra, quomodo fieri solet cum clauus, aut radius maxima vi adactus ab auersa parte retonditur. Alterum ita dilucidum est, vt vel verbum additum superuacuum fuerit.

non bubulus.) *παγογυνη* est narrationis sequentis: qua describit, & irridet sacra Terentina, quæ in circo campi Martij, vbi Thybris suas maxima vi ripas abradit, & terit, vnde & Terentium ea pars circo dicta est, in honorem Ditis, & Proserpinæ sub terra, (vt in sacrificijs Inferorum fieri consuevit) nigra boue caesa celebrabantur. Reliqua ita perfectē exsequitur auctor, vt neminem adhuc meminerim perfectiū.

Cinctu Gabino russeam.) is erat, toga sic in tergum reiecta, vt vna eius lacinia à tergo reuocata hominem cingat. quo vestimenti genere Pontifices in sacris quibusdam, Consules in bellis indicendis utebantur. Originem à Gabijs traxit, qui, cum ipsis sacrificantibus bellum indictum esset, iisdem illi togis, quibus induti erant, cinctis, bellū aggressi sunt, & tandem feliciter confecerunt. *Russeam.* infra.

Luserat & minio russeolam saniem.

Ita & Apuleius russeam fasciolam dixit. qualis autem hic color sit, notum ex eo est, quod russatis vestibus Lacedæmonijs vi sint, ad celandum coloris similitudine sanguinē, ne ipsorum vulnera hostibus animum adderent. Quo autem in ordine colorum rubeorum ponendus sit, Iul. Scaliger contra Cardanum exercit. cccxxv. acutissimē docet.

Addamus illam, vris, Ecatomben tuam?) Iliad. d.

ἐν χορῇ ἐπιμύθεον, ἐὶ δ' ἐκ τῶν χορῶν. id est, *ἐν χορῇ ἡρώων ἀπὸ τῶν χορῶν βοῶν ἢ ἀπὸ ἐκ τῶν βοῶν, ὁ ἐστὶν ἡ ἱεραία τῆς Ζεῦς.* Inf. quoq; huius sollemniss. sacrificij mentionem facit.

Fortē litans hecatē placabat sanguine multo,

Pontificum festis ferienda securibus illic

Agmina vaccarum steterant, vitulasq; reuincta

Fronte coronatas vibrabat torta capressus.

Sunt sacra, quādo vosmet ipsi exciditis.) Quæ nefandis, & scelestis sacrificijs suos olim Deos Gentes coluerint, elegantissimē, vt alia

VICT. GISELINI

alia omnia, Alexander Neapolitanus Genialiū dierum lib. & cap. vlt. & Lactant. lib. i. cap. xxi.

Cultrum in lacertos.) Cybele Deū matri sacrificabant, virilibus testa exsectis. Bellonæ autē, aliquādo tantum humeris mutuo cassis, interdum homine per totum corpus ignitis acubus punctim inuito primū, ex cruris postea vulnere mortuo. *sacrandus*) consecrandus, immolāndus Bellonæ, teste Tertulliano. *sphragitidas*) stigmata, & punctiones acuum. *σφεγγίζω*, signare est, & insignire. inde *σφεγγις*, & *σφεγγισμός*, deriuatiuum *σφεγγίς* hac significatiōe alibi vix puto legi. *tacitas claudenia turbas.*) accommodatē. subiungit enim quanta virū iaceāt congestis corpora acervis. In impressis est, tumbas. malē. quid enim significaret, tacitas tumbas?

fugite exsecranda Nouati schismata.) Non potuit voce vti aptiore. Nam ille, qui omneis à baptismo vel semel relapsos erudi deli errore damnabat, non existimans iterum in Ecclesiam recipiendos, quid aliud quā Ecclesiarum concordiam dissipabat: hos ad desperationem, illos ad priuata agens concilia, & coetus?

venerabile martyr Cerno.) iam iam futurus verus, & quā plurimis utilis Christi testis sentio illud dogma esse venerabile, id est, amplectendum, vtpotē rectum, & venerandæ religioni consentaneum, de quo pessimē antea iudicaueram.

HYMNVS XI.

Crypta latet foueis.) quomodo hæc crypta, quæ Verania dicta est in via Tiburtina sita, latuerit, sequentibus aliquot versibus demonstrat. alij patet, alij fouet.

Aequore leui.) suprā eadem voce est vsus, ne quis aliam substituendam putet.

Felix Deorum mater imberbes sibi

Parat ministros leuibus nouaculis.

laterum seriem iugiter exsinuent.) Sinuum seu laciniarum morem explicent, latiusq; extendant. Hanc templorum formam, per tot sæcula vetustas ad nostram vsque ætatē transmiserit, neque nostra hodie aliter exadificantur. In duobus æquē nouum vocabulum est, eximient. Lectori optio datur.

HYMNVS XII.

pleno tamen innouatus anno.) Eodem die interemptos esse omnibus constat, sed controuersia est de anno. Vulgata opinio est in eundem annum vtriusque mortem incidisse. Prudentius heic annum interiectum fuisse ait. Nec desunt, qui de duobus

COMMENTARIVS.

de duobus audeant affirmare. Nos veraci eorum testimonio contenti, de illo tantopere non laboramus.

que flumine labitur propinquo.) In quodam vetere est, lambitur. in Dauentriensi, lambit ex. vtrunque de Rhodano Lemanum allambente, similibusque fluminibus rectē dici possit. De paludibus autem ad montium radices scarurentibus, ac in vicinos amneis perenniter sese exonerantibus, non item.

Sola versus in cacumen.) pedibus in altum vergentibus. Solum enim, inter alia, inferiorem pedis partem significat. Cic. Mihi amictui est Schyticum tegmen, calceamentum solorū callum, cubile terra. Infrā. Nunc virginali perdomitus solo. Item, sola pendulus, & pede sicco.

fluctuet corymbo.) Expressi Dauent. his de causis. Primū, quod *κρυμβός* inter vocabula Ecclesiasticis vsitata non numerandum sit: Deinde, quod natus ineptē riuiulo affingatur. Suprā.

Miris vāsta natatibus Saxi pondera sustinens.

Postremo, quod paullō ante regionem, vbi sepeliebatur B. Petrus, dixerit canere oliua. heic igitur idem reperens, ait riuiulū, vbi per pretiosa marmora ruerit, cliuūq; lubricarit, fluctuare virētib; corymbis, id est, ramulis & folijs olearū.

Princeps bonus.) vide Platinam in Siluestri vita, & Volat. in Constantino. *Lusitque*, adeo liberaliter erexit, vt sumibus pepercisse non videatur.

Tam camuros hyalo.) num vitreas fenestras intelligit, quæ fornicatis arcubus includi solent? an potius arcus illos camuros columnis Parijs innixos vitreo colore, seu lumine fuisse perfusos? *cucurrit*) continenter duxit.

HYMNVS XIII.

Sive timoris opus.) Potes per timoris opus intelligere eorum affectus, quos suorum criminum penitere incipit, cum metu diuini iudicii, & Gehennæ ad meliorem mentem reuocantur. potes constantem sui abiectionem, quam alibi prope desperabundus videtur præferre. potes denique sanctū, & filijs dignum timorem Dei, qui sapientiæ initium statuitur. quidquid feceris, nihil peccabis. Neque enim, quæ vniuersè dicuntur, arctius restringenda sunt.

Desua Casaries.) Agnosceis morem veteris Ecclesiæ.

Iustitiam bibere Christi.) iustitia, quam suos Christus edocuerat, imbui, eam discere, & modis omnibus consecrari. In alijs est, Viuere iustitia Christi: in alijs, Iustitiæ. iurare autem

huc faciunt, ut ostendant, tantum abesse, ut mera & infinita Patris maiestas humanis oculis ab aliquo conspecta fuerit, ut ne filium quidem mortalium quis aliter unquam viderit, quam per species, quas possit homo comprehendere visu.

Semper in auxilium) Nobilissimus hic est locus, de perpetuo Christi in Ecclesia amore, quem B. Paulus toties virget, præcipue cum ait, petra autem erat Christus, innuens Dei filium & ductorem, & custodem Israëlitis certissimum semper existuisse: facitque huc tū Irinæi, tum aliorum veterum interpretatio, qui, cum idem Apost. inquit, Legē per manus mediatoris datam esse, intelligunt ipsum Dei Filium λόγος æterni Patris fuisse oratorem ad populum dicentem verba legis: in qua sententia fuisse & poetam nostrum liquet ex his verbis,

Ipse dator legis diuine accedere coram

Iussus, amicitie collato quo stetit ore

Cominus, & sacris coniunxit verba loquelis

Carnis in effigie Christum se cernere sensit.

Depositorq; Patris.) Sabellius Pentapolitanus Noëti discipulus, similiter docuit vnam esse tantum personam in Diuinitate, & Trinitatem tantum in nominibus, non in rebus, ac subsistentijs distinctis confitebatur: unde illius sectatores Vnionitæ dicti sunt. vixit circa annum cclx. Hist. Ecclesiast. lib. vii. v. & lib. x. xxix.

sed fortasse velis.) satis tibi est, dicere, vnum Deum esse: Patrem, & Filium esse non vis. atqui quantum tu dicis, ipsi etiam philosophi Gentiles ante te crediderunt. id quod de suo Aristotele Iul. Scaliger exercitatione cccxv. nimium ingeniose contra Ciceronem probat.

Ecquis in idolio recubans.) Non nihil torset me hic locus: nihil tamen in eo immoratus, ad alia perrexi. quo factum est, ut postea grande pretium meæ festinationis reportarem. Nam cum de argumento quodam Paulino inquirendo sollicitus essem, forte fortuna incidi in 1. Corinth. vii. vbi statim, quod errabam didici. Paulus enim ibi de idolothytis agens, inquit, *ἡς ἰδὼν ὅτι ἐγενήθη ἡ πόλις, ἐν ἰδολῶν καὶ κειμένων, ἐπὶ τῇ συνειδήσει αὐτῶν ἀδελφεῖς ὄντες, διὰ τὸ τὰ ἰδωλῶν ἐσθίειν;* Cuius loci vulgata cōuersio hæc est. Si quis viderit eum, qui habet conscientiam in idolio recubentē, non ne conscientia eius, cum sit infirma, ædificabitur ad māducandum idolothyta? eam cōuersionē secutus est poeta. Alij vocem *ἰδωλῶν*, epulum simulacrorum interpretantur: alij

alij mensam deastrorum. ego eandem. 1. Esdr. i. usurpatam reperio, pro idolorum fano, quod ad hunc locum mirificē quadrat.

Nemo Cloacine, aut Hippon.) Rationes, quamobrem, diu ante Bullid. codicis scripturam visam, diuinauerim ita legendum esse, sunt istiusmodi. Scribit Fulgentius ad Chalcidum Verturnum, Priapum, & deam stabulorum (quam Apuleius Hippon, siue Hipponen, alij Hipponam nuncupant) inter Semonas Deos numerari, qui tanquam cælo indigni ob meriti paupertatem, Cælitum numero nunquam adscripti fuerunt. quæ verba cum auctoris nostri propositionem mirè confirmet & illustrent, satis argumento sunt deprauatos esse codices, in quibus, mutatis, & trāspōitis litteris, legitur, *Nemo Cloacine aut Tiphon.*) Idem censendum de ijs, in quibus est, *Nemo Cloacine aut Epone.* Siquidem Lilius Gyraldus in historia de Dijs gentium manifestō conuincit hanc Deam à quibusdam malè Eponam vocari. Verè hoc illum dixisse, hinc facile est perspicere, cum scioli Barbaram vocem substituentes media longam corripuerint.

quamuis olidam.) Ita malo, vel hoc nomine, quod Iuuenalis, in mentione huius Dex, eodem epitheto vtatur, cum Damasippum sacrificantem Ioui, ait iurare

Hipponam, & facies olida ad præsepia pietas.

Si præsepibus simulacra fuerint vicina, nihil mirum olidas fuisse acerras. In alijs tamen est, *quamuis solidam*: In Daunt. *solidam quamuis.*

Clinicus ut se.) Sic apud Platonem sapiens ille Socrates, cum ex veneno hausto, toto pane corpore frigeret: Aesculapio, inquit, o Crito gallum debemus, quem, videte, ut reddatis, neq; cōmittite, ut hoc negligatur: sentiens se ex hac vita emigrantem quasi à morbo cōualescere. Clinicus autem hic Aesculapius dicitur, siue quod *κλινικός*, & lecto affixis agris opitulari credatur: siue quod clinices, id est, medicinæ auctor sit, ac præses.

Semifer & Scotus.) Cum omnes nationes paulatim inciperent mitescere, deque ferinis moribus, & victu nō nihil remittere, idque vel vsu aliarum gentium, & commercio, vel facta Christi fide amuntiata, soli Scoti etiam tum sibi similes perstiterunt, æquē scilicet feri, ac bruti: ut testatur Hieron. lib. ii. contra Iouia. vbi sese ait adolefcentulum in Gallia vidisse Scotos, gentem Britannicam, humanis vesci car-

nibus, & cum per siluas porcorum greges, ac armentorum pecudumq; reperiant, pastorum nates, & feminarum papillas solere abscondere, & has solas ciborum delicias arbitrari. Hæc addo, ut demonstrem non malè me ex fide vetustorum codicum reiecisse id, quod erat in vulgaris edit. *Semifer & Gothus*: tum quod verisimilius esset poetâ finitimæ regionis exemplum proponere, tum quod omnes vno consensu primam in, Gothus, corripiant.

noscere principiorum Semina.) Vtinam hoc acutis quibusdam, & perquam suo iudicio perspicacibus aliquando persuaderi potuisset. non opus esset tam multos hodie tranquillandis Ecclesiarum dissidijs distineri.

Deuotus cippus.) idolis, & simulacris. Cippus enim inter alia columnam, aliud ue monumentum significat, quod in vijs militaribus constructum rei alicuius memoriam prodit. Bud.

Nec sago clangore.) strepitu prælogo, & ut Horatius loquitur, imbrum imminuentum diuino.

amico imbuit eloquio.) edocuit. eiusdem farinae phrasis est cum ea, quam supra restituiimus. Iustitiam bibere Christi penetrare dogma nostrum.

& dedit illi Ora Dei.) Quia istos ex mera incertitia errare indicabat, longior adhuc fuit in vera doctrina de Trinitate explicanda: nunc duobus argumentis eorum errorem conuellit. Vnum produxit ex Gene. i. Et creauit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam, ad imaginem Dei creauit illum, masculum, & feminam creauit eos. Quod cum sinuissimis versibus Mar. Victor complexus sit, non me contineo, quin eos, licet minis, ut cupio, integros hæc adscribam, quod omneis ad vetustum aliquod exemplar reperiendum cominoueam.

Postquam cuncta datus generatim protulit ordo,
Quæ mandante Deo cum plenus mente parentis
Filius omnipotens faceret, sanctusq; probaret
Vero plena bonus & multa dote referta
Spiritus, ac longam in seriem mensura foueret,
Causa datur mundo prior, cur iusta vicissim
Causa prior: iam mundus erat: iam sidera, & ortus
Aëq; & vitreum pelagus, terræq; virentes:
Nec spectator adest quem tanta gloria molis
Implet, atque oculis avidum per singula ducat.
Quid possim conferre Deo? possessio nulla est,

Si verum possessor abest. nunc Rector Olympi,
Stat data summa operi, bona sunt quæcunque creauit,
Nunc hominem faciamus, ait, qui regnet in orbe,
Et sit imago Dei (similem decet esse creati)

Liber, ad arbitrium fruitur qui mente, creatus.

Alterum argumentum est Genes. xix. Igitur Dominus pluit super Sodomā, & Gomortham sulfur, & ignem à Domino de cælo, & subuertit ciuitates has.

Sed cadit in faciem.) Mentis ignauiam, & stupiditatem incredulitati Iudæorum prætexit, figuratè ad hoc comprobandum abutens historia, quæ est Exod. xx.

alieno stipite iactat.) non gloriamur alieno stipite. Lubentes enim hæc monenti Paulo Roman. xi. Audientes dicto sumus: possumus siquidem & nos vobis facilius multò, & citius defringi, & cadere: sed oramus, ut quia nunc tandem vestro trunco insiti sumus, & vno illius succo alimur, vestra auulsione, & lapsu contristare nos porò deficiatis: quod si non impetramus, saltem ne inuideate nostræ felicitati.

Lasciuire choris.) æquè ut olim cupidè, immo lasciuiss conuenire, ad paschæ festum peragendum.

signato collinit ore.) Alludit ad Domini præceptum, quo (ut est Exod. xii.) Iudæi, ab vltima Aegyptiorum plaga immunes futuri, agni sanguine postes, & superliminaria domorū conspergere iubebantur.

sed Christo feta, meamq; Spem paritura vtero: quam spem? nisi.) Ita in plerisque apographis. Interpunctionem ipsi ex ingenio addidimus. Fluxit, inquit, cælo lex illa, non quam carne colis, sed quæ Christo feta est, id est, quod antea dixit in eadem metaphora persistens, quam spiritus implet interior, quæque vtero paritura est spem meam, nimirum Numinis alium lumen, & aduentum Domini. huiusmodi personæ mutatio est illi frequens. Infra.

Vidisti Angelicis comitatum cœtibus aliè

Ire meum, cuius seruior munimine templum. Item.

— conuicta satere

Esse Deum, solus qui me tibi præripit, Iesum.

Fronte crucis.) Ioan. xix. Poëtice autem hæc Scribam inducit Pilato respondentem, ut infra sibi Lazarum.

Quidquid ab arcano.) Hanc scripturam vnà cum versuum ordine manuscriptis debemus. & verò quis sonum, non, ut alij

ut alij, inconditum, sed articulatè nostræ fidei arcana expri-
mentem; non arte, sed naturæ organis efformatum, omni-
bus musicorum instrumentorum modis non anteferat?

Audiat insanum bacchantis energema.) Vsitatissimam fuisse
eo tempore hanc Græcam dictionem, etiam inter Latinos,
arguunt cum alij multi, tum Sulp. Seuerus qui in vita Mari-
ni ea non semel vitur.

Cyllenius ardens.) *suprà.* Venerator Deucalionum. Vtrobique
ea antonomasiæ forma est, quam *suprà* indicauimus.

Delphica damnata.) Delphis Bæotix Apollinis oraculum
consulebatur. Cortinam Seruius in illud Virg. *et mugire ady-
tis cortina reclusis*, interpretatur locum, seu cauernā, ad quam
Phæbas rapta vaticinabatur. Rob. Stephanus ex illo eius-
dem, *magis cortina theatri*, coniicit esse locum velatum, unde
mimi, & actores egrederentur: quæ acceptio, neque illi phrasi
dissimilis est, quam me puerum aliquando Erasmus docuit,
reuoluere lecti cortinas: & huic ea loco (quemadmodum is
in manus est, *tripodas cortina tegit*, non, *regit*), optatā lucem
affert. Quæ contra Seruium affert Sipontinus, plausibilia
esse non nego: loca tamen plura apud auctores ab eo expli-
cata fuisse velim. Nam & in illo quoddam tripodē, & cortinam
pro eodem vase accipit, auctoris nostri sententiam obscurat,
& eruditissimis hominibus, inter quos Alexander Neapolit.
est, aduersatur.

Fata Sibyllinis.) Romani veteres ad libros Sibyllæ quæ pro
locis in longissima ætate sæpe mutatis varia cognomina ac-
cepta est, tanquam ad certum oraculum in rebus dubijs ac-
cedebāt, testis est Liuius. In luco querno, qui Dodonæ Epei-
ri vicinus Ioui sacer erat, duæ columbæ (alij eas auiculas
fuisse autumant) olim responsa dabant. auctor Herodotus.
Iupiter Hammon seu arenarius in Libycis Syrtibus & deser-
tis templo à Libero filio exstructo colebatur in forma arie-
tis, & consulebatur. Lucan. ix. Ceterum insanos vapores vo-
cat furorem fanaticum, cuius materia à medicis vapor cali-
dus, & vrens in cerebrum elatus statuitur.

Fortē litans Hecaten.) Iulianum apostatam intelligere vi-
detur: de quo mihi videor tale quid olim legisse: sed de hoc
ut certior nunc fiam, varias historias euoluere, mei otij non
est. De Proserpinæ, siue Hecates sacris diximus *suprà*. Zoroas-
tres, teste Plinio, Nini tempore primus magiam in Perside
inuenit

inuenit. Thessalia quoque illi adeo fuit dedita, ut in prouer-
bium abierit.

iacet illud nobile templum.) Totius confutationis hæc sum-
ma est. Cum rogasset Iudeos an non eorum agnus Paschalis
merè fuisset typicus, & Messia aduentum, & mortem præ-
nuntiasset, probat maximam orbis partem Christi fidem, &
dogmata iam amplecti: quos omnes si errare existiment,
at habendam saltem esse fidem ipsis Demonum testimonijs,
qui Christi, ac discipulorum eius imperio eiectione fuerint, &
quotidie adhuc eijciantur cum magno Euangelij fructu.
Atque huius rei nobile exemplum affert recens adhuc, om-
nibusq; notissimum, utpotè quod præsentē Imperatore, & e-
ius omni cohorte acciderit. Postremo eos ostendit facile
posse ex templi Solomonij destructione, & misero ipsorum
exilio de religionis suæ interitu iudicare, sed occæcatos esse,
& degeneres, eoq; dignas nunc iusti sanguinis effusi pœnas
pendere.

Sunt qui Iudaico.) Ebionitæ isti ahās appellantur ab Ebio-
ne, aduersus quos Paulus ad Galatas scribens inuehitur. Hi,
teste Hilario, lib. i. de Trinitate, Christum ex viro, & mu-
liere natum esse, atque ob vitæ sanctæ & inculpata merita
ἀποθεωθῆναι, seu Deum effectum esse asseriebant. Hos imitati
sunt Pelagius, & Nestorius.

Vel, si concretus auditus.) ex mole terrea, quæ propriè bruta
dicitur, compactus, eoq; ad cælestia percipienda minimè
accommodatus. Notum est axioma Physicum, sensus exte-
riores ad obiectum magnoperè insigne hebere, eorumq;ue
iudicium violari. vel *concretus.*) stupidus, crassus, obturatus,
ut, verbi causa, in θλάσσει, seu compressione tortuosorum fle-
xuum auris solet contingere.

luctantibus horis.) præ incredibili Messiam videndi studio
certatim sese mutuò præuenter conantibus. Simili auxes-
tus est *suprà*.

Quid est, quod arctum circulum

Sol iam recurrens deserit?

Christus ne terris nascitur

Qui lucis anget tramitem?

& Rom. viii. ubi nos Paulus excitat in spem resurrectionis.
οὐδὲν γὰρ ὅτι πᾶσι ἡ κτίσις οὐκ ἐκείνην καὶ σωσθῆναι ἔχρη-
ται. In excusis libris, quos heic minimè expressimus, est,
luctantibus horis, id est, diem proferentibus, & nutricis in mo-

rem alentibus. eiusmodi est illud infra. *textit Sol vnicuius anni.* Alterutrius lectori optionem facio: prius tamen malim, & in manuscriptis est.

cessisse Anguem.) Nihil hac fictione liberalius, nihil viuacius, nihil ingeniosius, præsertim si eiusdem stellæ laudes su præ elegantissimè decantatas huc adducas, & cum hisce comparas. incredibile quanta ingenij vis, & elegantia vtrouique elucebit.

Alius inspecta quem.) Et si veteres mei, formisq; excusi codices, paullo aliter hos versus & scriptos, & interpunctos haberent, hoc tamen executi mihi non potest quin illi deprauati sint, & ad hunc modum corrigendi, vt sensus commodior eruat.

nec fluctum semper anhelat.) non omni tempore mouetur, & largis haustibus ab ægro se patitur hauriri, sed certis tantum vicibus, turbante eam scilicet Angelo. Ioan. v. vbi piscina hæc Bethesda appellatur. Poëta aliud nomen ex Ioanne. i. x. mutuatus huic loco accommodauit, ex duabus historijs vnâ faciens: quam statim mysticè ad baptismi lotionem, quæ Christo cum humana carne vnito energiam suam, ac vim sortita est, pro consuetudine traducet sua.

Crudam, & inexactam.) Ita Dauentr. Bina autem hæc epitheta coniungit, vt sculptorem ostendat adeo è nihilo aliquid non efficere, vt æræ massæ etiam centies recoctæ eandem retineat materiam, æquè crudam, æquè inexactam, & nihil minus quàm vel minima parte immutatam. Vulgata lectio est, *ab æræ Rudere.*) quod, quanquam minus Latine dicatur, si tamen omnes manuscripti approbarent, ego non rejicerem.

vbi Tænara tristia.) quasi dicat, num regna tenebrarum Tænara, & fluuij infernales contigui. fure tumultu, atque ita factum est vt Lazarus imperantis Domini vocè audierit?

O mors auditis iam mitis legibus.) cui impositæ sunt leges, & iam dicto audiens esse cœpisti. *al. auditus.*

Essè Deum.) Quia hanc Iudaicam seu Turcicam potius hæresin corruiuram videbat statim, atque probasset, Christo, quia antea Deus erat, non opus fuisse per rectè facta *deus* *Jeûdæa*, totus in hoc fuit: ac proinde omnem Christi vitam, ab vsque Angeli prænuntiatione ad Lazarû à morte suscitatum, ijs in memoriam reuocans, pleraque ostendit in naturâ merè humanam non potuisse cadere: eoq; manifestam eius diuini

diuinitatem arguere. Loca semel alibi ostensa heic repetere non statui.

Non tamen ipsa Deus.) Gnostici, & Manichæi animam statuebant esse Dei substantiam. infert poëta: ergo aut Deus est, aut pars eius. A Deo instar filij genitricam non esse probat, quod à sordida corporis compage finiri queat, ac comprehendî, cum Deus infinitus sit, & incomprehensus. Obiter addit, in quo naturæ, ceteroquin toto genere diuersæ, inter se conueniant.

cuius simulatio in vmbra est.) recepta lectio fuit, cuius imitatio in vmbra est: sed versus illi reclamât, ac sensus. Nam vmbra non tam imitari est, quàm simulare. Imitatio aliquando exemplar propositum elegantia, & dignitate vincit: simulatio omnis falsâ est, & vmbra tilis.

Et pessum damnata ruens.) Adulterinam dictionem, pressum, loco mouimus. Porro alteram dilemmatis partem heic dissoluit. Anima tempore cœpit: non igitur Dei pars est. Cœpisse eam, è Genes. i. vbi narratur Deus formato limo inspirauisse spiritum vitalem, ita probat. Si anima dumtaxat spiritus est, ac flatus Dei, aliud sanè quid est à Deo, cetero modo ramine pro Dei flantis voluntate formatum, quo modo in nobis est ær, quem pro nostro arbitratu varium efflamus, & sonus item fistulæ, qui ex ratione concitati flatus alius atque alius auditur.

Collige de simili.) Altero hoc argumento, animam tempore cœpisse probat: quemadmodum scriptura nostræ mentis tar ditati cōsulens, animam diuini oris spiraculum esse, ita carnem nostram ait manibus Dei compositam esse & creatam, at hæc tum primum existentia suæ principium, & modum adepta est, igitur & illa.

Aut si maiestas anima est.) Tertium argumentum. Si anima vobis est maiestas, id est, diuinitas, pars nempe Dei, non autem creatura, cur opus habuit Dei gratia? cur quotidie adhuc labi potest, & puniri, quod iamiam (sorte ingeniosissimo compulsi) mihi concessistis?

ne traduce carnis.) Facta mentione de originis peccato, ad alterum errorem delabitur, quem diligenter, vt caueamus, monet. Is quendam Tertullianum auctorem habet, teste August. lib. de hæresibus cap. lxxxix. vbi, inter alia, hæresin dicendam esse negat. tuerent eam hodieque Ecclesiæ Aethiopicæ.

Oblata nec tu lege recta diuidas.) Quasi dicat, fieri potest vt ex animo offeras: sed quia seorsim, & diuersa offers à fratre tuo, idque cum quadam æmulatione, vota tua mihi accepta non sunt. Simile est, zelum habent, sed non secundum scientiam. Ceterum hæc Dei ad Cainum verba aliter multò in vulgatis Biblijs habentur. Memini tamen me hæc ipsa legisse in historia quadam manuscripta è literis sacris excerpta: & editio Græca, cui olim Latina quædam respondisse videtur, ita habet. *ivari peridvov & ivénev, ηγη ivari στυμένως το σπρωγών ου: ουκ εαν ορδωας σπρωγών ηγη, ορδωας δ μη δελης, ημωφ-
tis, η ου ζωον, πρως ος η δοντος φη αυδ, και ου αρεως αυτε.*

Docet Duitas.) Per Duitas Marcionis discipulos intellige. ad nouam, & monstrosam hæreseos speciem exprimendam, nouum, atque monstrosam vocabulum effingit.

Hic qui eaduci.) Et hunc versum Aldus omittens integram periodum in duas secat.

HAMARTIGENEIA.

Forma Patris veri.) Cum Marcionis inscitiam ostendisset, qui ex rebus perituris, quæ vel bonæ sunt, vel malæ, naturam diuinam metiri fuerit ausus, duosq; Deos statuerit, cum multa neque perpetua, neque summa pariter, atque omnia esse possint, præoccupat lectorem, cui scrupulum è superioribus iniectum esse putabat, & quo modo Deus in Trinitate vnus sit, docet, afferens elegantissimam similitudinem à triplici Solis effectu ductam.

Imperitare vagis.) Neque istud quidem carmen Aldus habet, cui ad stipulatur edit. Dauentriensis, & vnus manuscr. qui idem in versu proximo nonnihil variat, habet enim non resolutos, sed reuolutos.

Nemo duos Soles.) *γλαυ καμγε* vitium oculi est, cum humor cristallinus præter naturam glaucescit. De pareijs lege Arist. III. Meteor.

Sunt duo: sunt, igitur cur non sunt multa.) Ita Dauent. Quanto aut hoc melius sit, quam quod antea legebatur, Si duo sunt igitur, cur non sunt multa, nemo non videt.

Vnus, au, trisli.) En tibi errorem Marcionis, quem nos supra ex alijs auctoribus breuiter excerptimus. Auctor verò paullo post priorem ipsius Deum Luciferum Dæmonii principem facit, cuius deinde è caelo lapsum, & ab eo technas Adamo structas, vnà cum malorum cohorte terris postillà incumbente subnectit, pulcherrimum totius huius libri argumentum.

sed

sed cuncta per ipsum Facta.) Confusè. Nam apud Ioan. cap. I. est, *q̄li autē* quod propriè Deo Filio tribuitur. quæ ratione eundē supra vnigenam appellabat & omnipotentē, quod *πρωτος* *q̄li autē* *εργινος*, *και* *χρησις αυτου* *εργινος* *εδ' ειν*, *εργινος*. Vide idem explicatiùs I. Cor. VIII.

dominum quoque condicione Impositum.) Ea fuit, vt arbore scientiæ boni, & mali abstinere: sin minus, morituum esse. In multis est, condicione impositum, quod et si sciam quomodo explicari possit, non probo.

medicante veneno.) Quia ad medicinam rectè faciendam, præcipuè in purgationibus maxima sunt momenta rerum venenatarum, id est, quæ cum natura nostra nihil habent simile, inde effectum est, vt & *φάρμακον*, & medicamentum in vtranque partem, bonam & malam vsurpetur. Quare medicari heic, non mederi est: sed inficere, seu corrumpere: & medicatum, quod est venenatum, & exitiale. infra.

Securam rapiens medicato vulnere vitam. Item:

Sed magis aligera est, magis & medicata sagitta.

ornatus solvendi leno pudoris.) Non potuit isti indefesso *γυναικων* & lenociniorum studio melius epitheton dari. Videmur enim eo tanquam lenone vsi, insitam nobis verecundiam, & pudicitiam prostituere. Deus faceret aliquando impijs Turcis, hoc nomine minus essemus contemptui.

genuina lenes.) Ita manifestò habebat Pulmanni manuscr. & Dauentr. quo, non video, quid ad sensum magis facere potuerit.

Ramorum spolijs.) vestes intellige apud Seres Scythiæ è frondium lanugine paratas: de quibus Plin. VI. Nat. Hist. XVII. & bombycinas. Idem lib. XI. cap. XXIII. Vestes autem scutularas, quæ circulis, & orbiculis araneorum telæ similibus distinguebantur. Lusitanis multum vsitatas fuisse, testatur idem VIII. Hist. XLVIII. In verbo, perfundere, allusio est ad verum scutularum vsum.

medicata vt fercula.) delicatè apparata, suaui, heic contrà ac modo, in bonam partem capitur & metaphoricè. *vegetam que gulam.* quæ natura ita valida est, vt nisi copia ingesti cibi opprimeretur, inescari non debebat. in alijs est, veritatem, quod & ipsum ita huic loco conuenit, vt dubitem vtrum verius.

Nam Deus atque Deus.) Vide hominis religionem. Singularem numerum bis repetere maluit, quam vsurpare pluralem,

vt quàm longissimè à gentilibus recederet. Quàm propè igitur ab illis eum abesse existimas, qui nuper à tribus Dijs superum ducibus donatos libellos tribus Dijs hominum ducibus obtulit?

oleo maduisse palastras.) Infrà.

Nunc mastigophorus, oleoq; & gymadis arte

Vinctu pugilibus miles pugnabat Etruscus.

agit de palastra, quam vinctam appellabant, vbi colluctaturi ceromate, siue oleo prius perfundebantur, mox inde puluere conspergendi, quo corpora sudore, & oleo lubrica, mutuas luctantium prehensiones promtius admitterent. Vnde pro- uerbum, Circa pulueris iactum. Spartanos autem palastras fuisse clarissimos testatur illud Propert.

Multa tue Sparte miramur iura palastræ.

Insequens de *χοινοβάτας* intellige, quos Terentius funam- bulos, Plautus funipeos, Græci etiam *ἀσπιδόλους* appellant.

Inde *feras volucris*. Istiusmodi ludum audio apud Italos magno esse in pretio, quo tauros acuminatis, & ardentibus calamis exstimulantes in rabiem agunt: eiùque ludo vix vn- quàm prius finem imponi, quàm non nullis, quibus gloria vita est carior, maximo constiterit.

Hinc gerit *Herculeam vilis sap.*) notare videtur Cynicos, quorum supellex erat baculus, & pera: quiq; è sordibus sapientiae laudem, & gloriam venabantur. Quod de Hercule Gallico, siue de illo, cui in circo Flaminio fuit comune tem- plum cum Musis, afferri possit: adeò probabile non videtur. De Gymnosophistis Indis philosophis, August. de Ciuitate Dei lib. xv. varia narrat.

Lapides fumosos.) ex suffitu thuris, aliarumq; rerum, quæ in sacrificijs adoleri solent.

quanta victos ditio triumphat.) Plinius de viris illust. A- chæos bis prælio fudit. triumphandos Mummio tradidit.

& agmina denset.) Ita & alibi. Virgilius quoque vii. Aë- neid. teste Seruio: totis *Agmina densentur campis*. veram de his gentibus historiam, quàm prodigiosè ab Israëlitis superati fuerint, habes per totum librum Iosue.

miserorum in corpora fasces frangere.) supra.

Fragiles inq; ora tabellas frangunt.

externi laudant anathemata regni.) mores, vitæ, & sacrificia, quæ Deus exsecrat. vide Threnos Hieremias. Insequentia habes Exod. i. & xvi.

vallem

vallem botryonis opimam.) vallem Hierichuntis racemife- ram, vitium feracem. Martial. lib. xi. *Nec dignam toto te botry- one putat.* Attingit historias Numer. xiiii. Iosue vi. iiii. xiiii. *qui luctamen.*) Ephes. vi.

Sed quid ego omne.) Adhuc totus in hoc fuit, vt ostenderet auctorem mali esse, non Deum. bona enim omnia sunt, quæ ille condidit. Genes. i. sed vnicum Sathanam, qui aliquan- do perfectissima specie à Deo creatus, sua ipse culpa cælo exciderit, & Adamo insidiatus humanum genus cum tota vniuersi mole labefecerit & corruerit: cum inde vsque nun- quam conquiesse, sed plureis nocendi artibus in dies excogi- tare; nullum denique in omni hostium numero tantum ne- gotij nobis facescere, cum alijs de causis, tum quòd sensus nostros subterfugiat, & à plerisque non vt hostis, qualem se postmodum exhibet, sed vt amicus desideratissimè accipia- tur. Ceterum cum ex istis Lectori dubitatione oboriri præ- uideret, ad alteram argumenti partem de libero arbitrio sci- licet exsequendam sese accingit. Atque heic statim oratio- nis seriem alio conuertens initio hominis vicem deplorat, qui omne genus peccata, quorum impiam parentem modò cōmonstrauimus, tam volens in se admittat, cum non igno- ret ea, Absalomi & viperarum instar, sibi aliquando exitium esse allatura. Quia autem Marcion id eum volentem facere negabat, sed cogi ad hoc à Deo, quando ille permittat, neq; prohibeat eum possit: poëta diuersum adstruit, bonitati scili- cet diuinæ, & sapientiæ aduersari hæc duo, velle peccatum, & peccantē redimere: eoq; necessum esse, vt, qui tori orbi præfectus fuerit, sibi ipse præficiatur. alioqui non dicendum esse bonum vel malum, qui qualis qualis est, esse cogitur: ex- plis quoque Adami & Heuæ Genes. iiii. Loti & vxoris eius, Genes. xviii. Ruthæ & Orphæ nuruum Noëmis, Ruth i. manifestò voluntatis libertatem asseri, quòd illis licuerit & velle, & nolle, & pro eius ratione aut poenis multati sint, aut præmijs affecti. Idipsum lucidius facit similitudine duorū fratrum, qui in biuio constituti erant, & columbarum, quæ aut insidijs capi, aut eas euadere poterant.

Armamenta damus.) Ducta est metaphora à nauium su- pellectile. Absalomi à patre defectionem lege ii. Reg. xv. xvi. xvii. xviii.

sic vipera, vt aiunt.) Rectè adiicit, vt aiunt. reuerà enim fabula est, à Plinio Aristotelis sententiam malè, & perperam conuer-

VICT. GISELINI

conuertente conficta. Vide obseruationes Leonicensi in cap. Plinij xxxvii. lib. xi. & Centurias Amati Lusitani qui factio periculo rei veritatem expiscari conatus est.

Exortum Perselus exculpens.) Exitum violentè fisso vtero molitus, & quasi extorquens. Terent. possum ne ego hodie verum ex te exculpere?

Coniuge Beliade.) patronymicum deductum à Belial, ita tamē, vt mediam, quam modò produxit, heic corripiat. Sic su prà facit in, Marcion, & Marcionita. Agnoscis licentiam, de qua antè, in nominibus proprijs.

vos increpo peccatores.) Ioan. viii.

dulcesque vocans in fornice gnatos.) suis ipsa vitijs quæ ex tali connubio parit stultè ablandita, ignorans ea, quomodò viperæ accidebat, sui fore interitus aliquando causam. Fornix, lupanar translàtè significat, quòd meretrices sub fornicibus, siue cameris degere consueverant. Iuuenal.

Lenonum pueri quocumque in fornice nati.

vetiti quod amore peremptos Excitat è tumultu.) Existimo loqui illum de Adamo & Heua, alijsque vnà cum resurgente Christo ad immortalitatem translatis, de quo suprà. Non ignoro tamen quid de communi carnis resurrectione huc adferri possit: sed quid hoc ad confirmationem eius, quo de agitur? Immo inferre potuisset aduersarius hoc ipsum incertum adhuc esse, & probatione egere, cum alterum ex Math. xxvii. sit certissimum. Sed & verba quoque rem iam factam præferentia hanc expositionem non admittunt.

Vnde, ait, antea, Vade, ait.) verum illud magis seruiebat orationis connexioni. facilis fuit lapsus ex mutatione litteræ u, in, a.

Liquitur illa.) Manere etiam dum illam statuam, sequæ eà vidisse refert Iosephus. i. Antiquit. xix.

exori reuerenti abyssus.) Attulimus è manuscriptis scripturâ paullo commodiorem ea, quæ est in exculis exemplaribus: non ignari interea, eam tum orationis, tum phræos asperitatē mollicellis quorundam auribus non esse satisfacturam. Sed quid agas? Si in sanando hoc vulnere tam fuisse crudelis medicus, quam Manutius aliquando fuit (inductis enim ille septem carminibus, hæc duo coniunxit,

Ambrosiumque bibit roseo de gramine rorem,

Ditibus ex longo fumantibus intervallo)

nihil fuisset facilius. Sed aliud est corpus pristinae sanitati restituere

COMMENTARIUS.

stituere: aliud, cum melius possis, extremo remedio adhibito partem aliquam mutilare. Alludit auctor ad illam, siue historiam, siue parabolam, quæ est Luc. xvi.

Nec mirere locum.) digressio est de oculis animæ non consilio instituta, sed occasione diuinis suspicientis Lazarum in sinu Abrahami.

inuoluit vitreo quos lucida palla Obijce.) Organum visorium ita depingit, vt sola eius constructio indicio esse possit, quibus partibus ab animæ oculis superetur. ait enim oculos à lucida palla vitreo obice ambiri & inuolui, ita vt speculi formam præferant, cuius præcipua pars sint tres humores cœcreti, seu coagulati cum septem tunicis, qui cum elementis suam originem debeant. nihil mirum si ad diuinam animæ lucem ne comparandi quidem sint.

Nunquid ex exat.) anima.

non posco beata in regione domum.) Memini aliquando vidisse me hanc orationem seorsum cum alijs excusam, non indico auctoris nomine. fortallè id ipsum librario incognitum erat. Id conijcio è duobus versibus, quos in fine appenderat, omnino præter auctoris mentem & sententiam quod nemo infirmitas ibit, qui hunc locum penitus inspiciet, ac cum epilo go Oda Romano martyri consecrata comparabit.

Saltem mitificos incend.) Ita ne ô Prudenti tam abiecto quæquam esse animo? aliud certè nobis spondent suaues Euangelij voces. siquidem propositis Diuinæ gratiæ obtinendæ instrumentis, strictè imperant, vocationem nostram certam faciamus, certoq; & indubitato æternæ vitæ gloriam expectemus: docentq; econtrariò infernum ignem aut grauius supplicium deprecari, seruorum esse semper metuentium, ac pæne desperantium, cum nulla nunc sit cōdemnatio his, qui in Iesu Christo permanent, vtpote qui factus sit nobis à Deo sapientia, iustitia, sanctificatio, redemptio.

VICTO.

VICTORIS GISELINI IN
PRUDENTII LIB. I. CONTRA
SYMMACHVM COMMEN-
TARIVS.

DEDERANT iam aliquot Imperatores Christo nomen,
& maior pæne Senatorum Rom. numerus, cum, inter alia,
Victoriæ ara, quæ in vestibulo curiæ stabat, & ad quam sena-
tus iurare, & sacrificare solebat, euerfa est, & eiecta, Symma-
chus præfectus vrbis & Rom. cæremoniarum Pontifex, ho-
mo vt facundus & nobilis, ita Christianæ religionis hostis
acerrimus, quorundam etiam Senatorum hortatu, ea de re
ad Principes retulit, suscepta simul totius religionis causa. Sa-
cra enim suorum maiorum, Antistitum iura, Vestalium priui-
legia, & annum victum, aliæque eiusmodi repetijt. Ad eam
relationem statim respondit B. Ambrosius oratione profa, &
Prudentius duobus hisce libris, priore quidem omnem Deco-
rum colluuiem suis coloribus depingit, fonteis errorum ape-
rit, Romanos omnes Christum profiteri ostendit. Altero ve-
rò præcipuas Symmachianæ orationis partes optimis ratio-
nibus conuellit.

PRAEFATIO.

Paulus præco Dei qui fera gentium.) Historia, quam heic sensu
allegorico accommodat Symmacho idolorum cultum sub
Christianis Principibus asserenti, legitur Actuum xxviii.

Immansueta.) In excusis duo sunt verba, quod vitium cum
ex inepto illo, & aspero scribendi more contigerit, mirari sa-
tis non possum quorundam superstitionem, qui ita se manus
scriptis, statuisque ad dixerunt, vt vel latum culmum ab ijs re-
cedere nefas existiment, nihilque vel analogia, vel receptæ
communibus suffragijs consuetudini, vel ipsis denique auri-
bus dandum putant, cum tamen earum iudicium superbissi-
mum dixerit esse Cicero. cuius viri testimonium si illis non
faciat satis, Virgilium proponam, vt, quantopere ille auribus
consultandum semper putauerit, contra ipsas adeo prærancid-
as & sæcutinas Grammaticorum finitiones (vtor A. Gellij
dictione) ex Valerij Probi responso intelligant. Apage mihi
igitur eiusmodi religiosulos cum suis librarijs, & statuarijs.
Quasi verò hi ad suam artem tatum olim vel litterarum, vel
diligentiæ adiunxerint, vt nusquam aut cæcutire, aut negli-
gentio-

COMMENTARIVS.

gentiores esse potuerint. Certè longè aliud nostra ætate vi-
dere est. Proinde si M. Scauri, Prisciani, Seruij exempla inse-
cutus, illustis, illudo, irratio, immansuetus, & consimilia eo-
dem modo scripserim, non autem, inlustris, inludo, inradio,
immansuetus, adeo nihil mihi ipse largiri videor, vt alios di-
uerso euntis itinere errare prorsus dicam libere, & delicatu-
lis poetarum ac Rhetorum auribus iniurios esse.

vt cæremonias.) Abutitur hac voce, fortasse de industria, vo-
lens eam retinere, quò Symmachum Rom. cæremoniarum
Pontificem mordeat magis. infra dicit eandem ob causam,
missum esse, non à patria, sed ab haruspiciibus.

LIB. I.

sedarat in arce dol.) Theodosium intelligit, ad quem pæne
solum restitute religionis gratiam videtur referre, quòd tan-
tis animis illam promoueret, vt Valentiniano Iuniori con-
tra Maximum tyrannum qui Gratianum per insidias inter-
fecerat, suppetias roganti, responderit, tyrannum hominem
alioqui non impium (vt ex Martini vita constar) fauore po-
tius dignum esse, quàm odio ob studia religionis, quæ Valen-
tiniano minus cordi erant. Poëta etiã patriæ sibi cum Impe-
ratore communi aliquid dandum putauit.

Iuncta superficies.) Iulianus enim apostata Romam à Con-
stantino eiusque liberis Christo consecratam, ad vomitum
reueri coëgit, nulla vi, sed vaferrimis technis, & versutijs
vsum. De quibus latè G. Nazianzenus, & Cyrillus. Eius mor-
tem exceperunt Valentinianus, eiusque liberi Gratianus, ac
Valentinianus Iunior, & Theodosius ex Placidia gener. ijq;
omnes pares animos, paria studia ad religionis cultum re-
staurandum, discordiasque & schismata tollenda contule-
runt, habet illustre eius rei testimonium Hist. Tripartita.

quidam doctis.) Platonem intellige. vide epistolâ primam
Cic. ad Q. fratrem.

Agrestis populos.) Fuit & heic quoque auctor, vt alibi sæ-
pe, Minucianorum argumentorū laueria. Nam de Saturno
ita Octavius. Saturnum Principem huius generis, & exami-
nis omnes scriptores vetustatis Græci, Romaniq; hominem
prodiderunt. Scit hoc Nepos, & Cassius in historia, & Thal-
lus, ac Diodorus hoc loquuntur. Is itaque Saturnus Creta
profugus, Italiam metu filij sæuientis accesserat. etiam su-
scepius hospitio rudes illos homines, & agrestis multa do-
cuit, vt Græculus & politus, litteras imprimere, nummos
F signare,

signare, instrumenta conficere. Itaque latebram suam, quod tuto latuisset, vocari maluit Latium: & urbem Saturniam de suo nomine, ut Ianiculum Ianus, ad memoriam uterque posteritatis reliquerunt. Homo igitur utique qui fugit, homo utique qui latuit, & pater hominis & natus ex homine. Terræ enim & cæli filius, quod apud Italos esset ignotis parentibus, proditus: ut in hodiernum inopinatus vilos cælo missos, ignobiles & ignotos, terræ filios nominamus. Eius filius Iupiter, Cretæ, excluso patre, regnavit. illic obiit, illic filios habuit, adhuc antrum Iovis visitur, & sepulcrum eius ostenditur, & ipsi sacris suis humanitatis arguitur. Ita ille.

incesta spurcavit labe Lacenas.) propterea quod, uti ego conijcio, prognata sint Lacademone, qui Iovis filius fuit, ex Taygeta Agenoris Phœnicum regis filia, cui alteram quoque filiam Europam nomine prius rapuerat. *Nunc boue.*) putant alij, Cretenses non boue, sed navii cui taurus insigne erat, Europam auxisse. *virguncula.*) Læda Thetij, seu Glauci filia, Tyndari Laconia regis vxor. quo scelere etiam dici possit Lacenas conspurcasse. *amice.*) Danaës quam Acrisius Argivorum Rex inclusam, ut ille ait, æneæ turri, robustis foribus & vigilum canum excubijs satis à nocturnis adulteris militam fore existimabat. *Armigero.* supra quoque itidem per aquilam Ganymedis vectorem armigerum Iovis Lenonem intelligit.

Quid vult sigillum semper affixum Iovi

Avis ministræ? nempe velox armiger

Leno, exoletum qui tyranno pertulit.

Lactantius verò legione, aut navii, cui insigne fuerit aquila, Iovem usum esse ait. *magis indignante sorore.*) Iunone obreputatum Hebes filia suæ ministerium, & illi substitutum fœdum pellicem Ganymedem. Haecenus Prudentius. Apud Quid, verò Metam. v. Arachnes Mæonidis tela novem raptus boni istius infessoris ostendit: At quantula hæc tantæ tam abominandæ nequitia portio?

dedit experientia fures.) Mercurio, Ioue & Maia Atlantis filia genito Latini à mercibus, Græci à facundia nomen indiderunt. Deus oratorum, mercatorum, furum & præstigatorum, & Deorum nuntius dicebatur, unde illi petasum, talia, & caduceum tribuebant: cuius caducei originem Athenagoras Christian. Philol. hanc facit, agens de Ioue. *ἐν μητρὶ Περὶ ἀπαρχῆς αὐτῆς τὴν γὰρ ἐν ὁρίων ἐδραμεν*
ὁ δ' αὖτε

ὁ δ' αὖτε γενόμενος, & αὐτὸς εἰς δραπετὴν μεταβαλὼν, στυδῆσαι αὐτὴν τῷ χαλουμενῷ ἡρακλειῶν ἀμυγδαλῇ, ἐμίσθη, & ὀρήμετο. & μίσθως σύμβολον ἡ Ἐρμῆς ῥάβδῳ. Alia reperis apud Virg. Aeneid. iv.

Sinū lactis.) Virg. Eclog. vii. Hic, teste Servio, è Libero & Venere Lampaci in Helleponto natus est, & ibidem, postea quàm suorum scelerum causa eiectus esset, primū colī coceptus. *in transfrisia lactata.*) emphasis in his est. Neque enim de cuit, & Nemæa indutū pelle, & præclara facinora cum summis heroibus meditantem, in ipsa adeo tempestatibus agitata navii, tam esse degenerem, & mollē. Quibus autem modis Herculi rex Euander Potitiam domum & pinariam unā cum Salijis sacrificare iusserit, narrat Virg. Aeneid. viii. & Alexan. Neap. ii. Genial. xiv.

virideis discindunt ore chelydros.) Mænadas in sacrificijs solitas esse serpentibus coronari in honorem Liberti, ostendit ex Euripide Muretus, in Catullū de Nuptijs Pelei & Thetidis. De deuoratis chelydri nihil memini vsquam legere. fortasse ait Bacchi sacerdotes tænias suas è serpentibus concinnatas arrosisse. Nihil affirmo. Inquirendi autem laborem studia non ferunt mea. extarent Nonni Panopolitani xlviii. libri *ἰσιουστακῶν*, iam diu nobis promissi, fortasse esset in ijs, quod ad rem faceret.

secreti in litoris acta.) Extrema & maxime sola litoris parte. Virg. Aeneid. v.

At procul in sola secreta Troades acta

Anchisen stebant.

Inde puellarum ludibria.) Alex. Neap. vi. Genial. xix.

mortalis inire Connubium.) rem habere cum homine mortali, & veluti nubere. supra tale est. *Luctator audax Angeli.* Item illud: — interq; salicta

Et densas sapes obscena cubilia inire.

Rheam Numitoris filiam Vestæ sacerdotem, quæ alijs Siluia, alijs Ilia, teste Plutarcho, dicta est, Mars vitauit. unde nati Romulus & Remus. Sic Venus Dea sese ad Anchisæ pastoris Troiani concubitum proiecit, ad Simoenta fluuium, vti omnes nymphae solent, Aeneam enixa.

Cognatos de Marte Deos.) Contingentes sese mutuo, quod forte bellica victi similiter Romam traducti essent. Suspensor tamen legendum esse, cognatos de matre Deos. & Castorem ac Pollucem intelligo, de quibus statim

VICT. GISELINI

— gemini quoque fratres

Corrupta de matre nostri, Ledeia proles,

Nocturniq; equites celse duo Numina Romæ,

cognatos appellat, quoniam ex eodem ovo, quod Lede à Ioue compressa peperit, orti fingantur, cum tamen alter patrem habuerit Tyndarum, alter Iouem. Vnde Virg. Aeneid. VI. ait Pollucem immortalem mortalem fratrem alterna morte redemisse. Fabulæ origo nota est.

Erycino è vertice.) Veneri Erycinæ, sic dictæ ab Eryce Siciliæ monte, extra portam Collinam, magna mole templum construxit Marcellus, deuictis Siculis. De Ida pinifera, Cybele sacra, supra diximus. Naxus insula maxima est Cycladum in mari Aegæo, quam Dionysiada à vitium fertilitate dictam esse ait Plinius IV. Nat. XII.

terror seruauit asylum.) De Capitolio ab incurfu Senonum Germaniæ defenso, adi L. Florum lib. I. cap. XIII. & Liuium lib. V.

de farre mole.) Far molitum, seu tostum, & sale conspersum, far mola, seu molam salsam appellabant, eoque hostiæ ex Numæ instituto conspergebantur. nulla absque eo accepta esse sacra Dijs existimabant: atque inde verbum immolare fluxit.

Impressis silicem labris.) faxeas istiusmodi effigies sæpius exofeulatus est. Lares in singulis ædibus colendi religio inde emanauit, quod prima origine intra suas quisque aedes defossa haberent cadauera. Immo & in Larario alias quoque imagines venerabantur. vt de Seuero imp. narratur, qui domi suæ Christum, Abrahamum, Orpheum & Apollinem in numero Penatium coluisse dicitur.

ante Delubrum Romæ.) Vt alibi, sic & hoc loco suis titulorum annotationibus orationem perpetuam scindentes, densissimas tenebras offuderunt. Quod deinceps vitaturi, eas omnes è perpetua serie eiecimus, totam orationem tanquam solum filo appendentes. De Urbis Romæ templo, vide Ammianum Marcell.

Impendent retinentq; veru.) supra.

Pollucis equum suffire ardentibus extis.

Videntur igitur in Capitolio ita sculpti fuisse, quemadmodum Liuius lib. II. eos in bello Latino, Postumio narrat victoriam nuntiasse. Nam & equites stabant, & manibus breuiâ hastilia, seu verula prætendebant, & vestigia ita fixerant, vt paul-

COMMENTARIVS.

paullisper sese exercitui ostendentes mox abituri videretur. Tros Italus.) Aeneam intelligit, Troiæ qui primus ab oris Italiam fato profugus Lauinaq; venit Litora.

Coniugis epotum.) Immo tantum Circe à proco exorare nõ potuit, vt ipsi coniux fieret. Atque hinc illæ lacrymæ. Ouid. Metam. XIV.

Iam sponsus saliente.) Ita Suetonius. Patrem Claudij Neronis Cæs. Densum, olim Decimum, mox Neronem prænomine, Liuiæ cum Augusto grauida nupsisset, intra mensem tertium peperit, fuitq; suspicio, ex vitrico per adulterij consuetudinem procreatum. Statim enim vulgatus est versus

His euryphrosi regis puerum nascitur.

inter Fescenina.) nuptijs vixdum celebratis. ex signo res signata intelligitur. Fesceninis autem versibus, summa verborum licentia, & lasciuiæ factis, conuicia quædam in sponso ioculariter spargi solebant. Muretus in illud Catulli. fescenina locutio.

nouo proles aliena.) Quomodo aliena, si sua, vt ex Suetonio patet? & si aliena, quid hoc tantum criminis in ea vrbe vbi diuortia legibus defendebantur? Non debuit profecto nuptias Liuiæ festinas, quas Antonius Augusto obiecit, cum incestu Saturniæ comparare. Valde igitur dubito an mutato litterarum ordine pro Liuiæ legendum sit Iulia: quandoquidem Augustus illam M. Agrippæ ita obtruserit, vt is Marcel lam Octauiae filiam, sibi & carâ, & liberis auctam repudiare coactus sit, non sine maxima ipsius Octauij cum filia adulterij suspicione. Quod & Iuliæ nepos C. Caligula non celauit, cum Augustum non Agrippam sibi auum & dici, & credi voluit. Atque huc Ouidiani exsilij causam non nulli referunt, ducta ex eo versu coniectura

Cur aliquid vidi, cur conscia lumina feci.

Nihil tamen audeo certò affirmare. simul ambigo, num diuini honores Iuliæ Tyberio fratri nuptæ decreti sint.

Antinomum celesti.) Hunc libertum suum ex Claudiopoli Bithyniæ oriundum adeò perditæ amauit Adrianus, vt mortuo templum apud Mantineam construxerit, urbem apud Nilum eius nomine insignierit, formam denique nummis insculperit. Pausanias, Dion, Cæs.

templisq; duarum Iunonum.) vnâ Iouis sororem, & coniugem faciebant: Alteram Cereris filiam, Proserpinam alio nomine, Plutonis uxorem. Claud.

VICT. GISELINI

*Infernī raptoris equos, afflataq; curru
Sidera Tenario, caligantesq; profunde
Iunonis thalamos.*

Num'ne etiam celi minor.) Comparat Solem, totum cælum concauum, circumeuntē, circino orbem finienti. atque hic sensus est. Sentiant quidam terram minorē esse Sole. sit ita: atqui saltem maius eo cælum est, cuius planiciem vnico potest gyro laborat transmittere. Finitus igitur, ac proinde cum Deo, cuius mox adiuncta aliquot subnectuntur, nihil habet commune.

Triuie sub nomine.) Atque hac de causā eam Virg. dixit, ea loq; Ereboq; potentem. vt & alibi eandem, Tergeminā Hecaten, tria virginis ora Dianā, teste Macrobio, appellat, amplissimam eius potestatem numeri centenarij & ternarij euologio complexus.

Quid puluis cauee semper.) Infrā de Vestalibus loquens.

Inde ad confessum cauee pudor almus, & expers

Sanguinis et pietas.

Caueam dicebant, mediam totius theatri aream, quā & Equitum subsellia recipiebat. Reliquas amphitheatri partē latē tractat Syntonius.

Latiari in munere.) rectē. nam Latiar simul erat & sacrum, & munus. Siquidem cum Ioui Latialis in monte Albano, qui pari spatio Roma & Alba distat, tauro factum esset, Latinis populis, qui septem & sexaginta numero eo conueniebant, carnem domini referendam dare moris erat. quā Visceratio dicta est. de sanguine humano nusquam quidquam inuenio, præterquam apud Lactantium cap. xxi. Apud Cypros etiam humanam hostiam Ioui Teucus immolauit, idque sacrificium posteris tradidit, quod nuper Adriano imperante sublatum est. Erat lex apud Tauros Seythiæ, inhumanam & feram gentem, vt Dianæ hospites immolarent, & id sacrificij multis temporibus celebratum est. Galli Hesium, & Tentatem humano cruore placabant. Nec Latini quidem huius immanitatis expertes fuerunt. Siquidem Latialis Iupiter & sanguine colitur humano. quid ab his boni precantur, qui sic sacrificant? aut quid tales Dij hominibus boni præstare possunt, qui pœnis propitiantur? Vide Herod. lib. iv.

quacunque Latina vetustos.) Per viam Latinam, quæ ad meridiem vergebat, & Salariam quæ è regione ad septentrionem, synechdochicè Romanæ vrbis totum ambitum intelligit. perperam

COMMENTARIUS.

perperam in impressis est, quæcunque Latina vetustas.

Cum Princeps.) Vterque Theodosij ex coniuge frater per tyrannorum insidias è medio sublatus fuit. Gratianus quidē à Maximo in Gallijs, Valentinianus ab Arbogasto. Vtrumq; ad altiora aspirantes repressit, oppresitque Theodosius.

mollis si bractea.) Valla ait laminam, & bracteam ita differre: quod illa crassior sit, & quasi armaturæ vicē præbeat: hæc tenuior, & sua sponte plicabilior, eoque ad inauradum non inepta.

lammis commisit aënis.) Syncope est, quemadmodum in illo Horatij. inimice lammæ Crispæ Sallusti.

ad urbem Miluius.) Constantinus à Senatu declaratus Augustus, & è Britannia, vbi pater perierat, accessit contra Maxentium, cui ob libidinem & crudelitatem maximè populus infensus erat: cum cum diuersis oppugnasset prælijs, ad postremum conspecto in æthere crucis vexillo, clamantib; voce audita, ex Urbis vixit, ad pontem Miluium cum toto exercitu superatum interfecit. cuius victoriam nobilis adhuc arcus Romæ è regione Amphitheatri testatur, cum huiusmodi inscriptione S. P. Q. R. Imp. Cæs. Fla. Constantino Augusto, quod instinctu diuinitatis, & animi magnitudine vno tempore tam de tyranno, quam de omni eius factione iustis Remp. vltus est armis. Volat.

Signabat labarum.) Consuevit tum Imperatores suas ipsorum imagines in acie per signiferos iubere præferri. quæ signa, quod quasi labantia quadrata hastis appendenderentur, labara dixerunt. Constant. autem non imaginem suam, sed insigne Dominicæ crucis pro labaro vsurpauit. suprā.

Agnoscas Regina libens mea signa necesse est:

In quibus effigies crucis, aut gemmata resulget,

Aur longis solido ex auro præfertur in hastis.

concreto crine.) horrido, & impexo, quod miserorum est, & afflictorū, vt promissus crinis, nocentū est & reorum. suprā.

Carcereo crinita situ stare agmina contra

Iusserat, horrendis excruciana modis.

Quancumque in hunc Senatum vtrunque conuenisse videtur. neq; enim simpliciter miser erat: sed catenis etiam squalens carceris. Vnde Iac. Ræuarius noster, Iureconsultus optimis annumerandus, in suis Variorum libris, qui typis iam recens natis Brugis propediem euulgabuntur, explicans cap. xxxix. n. De iniurijs, locumq; hunc Prudentij adducens, interpretatur

VICT. GISELINI

tatnr crinem concretum, de capillo summisso, multumque creto, qui captiuorum proprius erat. Quam interpretatione, nemo, qui hanc phrasin hac significatione vsurpatam alibi legerit, improbabit.

prodigia esse.) Ita manuscr. eandemque sententiam sic supra exprimebat, Barbaros irridens.

*Quos penes omne sacrum est, quidquid formido tremendum
Suaferit, horrificos quos prodigialia cogunt
Credere monstra Deos.*

monumenta coinquinet artis.) Sint vobis statuæ tantū statuæ, vt sunt, & omnes Principes, quales designant, ad exempla imitationis prouocent. ne adoretis eas, diuinisque honoribus colatis. hoc enim coinquinare est.

generosus Ancius.) Q. Anicij Aedilis curulis mentionem facit Plinius xxxiii. Hist. 1. Videtur familia maximi nominis fuisse: sed de ea & ceteris familijs Christianis multa inquirendi laborem, vnde scilicet ortum duxerint, qui co nomine inelaruerint, & similia, ijs relinquo, quibus per otium licet quouis loco quauis inculcare. mihi non licet, neque etiam lubet.

palmata insignis abolla.) Abolla Senatorem designabat, aut illi dignitate æqualem. Palmata quæ Iouis togæ similis erat, triumphii index erat, vt victoriæ palma.

Poplicolas percurram carmine Græcos.) P. Valerio datum fuit hoc cognomē ob latas de prouocatione ad populum leges. An etiam Græcis, nescio. certē iure ponit. testis est lex agraria.

genitoris amabilis obfes.) In colle Vaticano, qui à Deo Vagitanō ibi culto nomen habet, secundum Augustinum, Constantinus basilicam Petri construxit. Idem Laterani viri nobilissimi, quem Consulem designatum Nero interfecit, palatium, siue arcem Ioanni Apostolo consecrauit. vide vtriusque descriptionem in Coronatis.

Et quodcumque.) Patria, aut Curia non constat auctoritate paucorum, etiam nobiliū, etiam publica munera obeuntium, neque etiam votis, & sententijs hominū plebeiōrum, & priuatim viuentium, qui tamen & ipsi à vobis rari sunt: verū in consensu maioris numeri omnium. Particula aduersatiua vsus videtur pro corrigente, quomodo in principio huius libri, vbi Theodosium laudat.

sola capti ratione sequuntur.) quinimmo etiam tum acerrimi hostes

COMMENTARIVS.

hostes religionis & Consules, & Præfeti vrbis ac Prætorio interdum creabantur. Symmachus exemplo est, ad quem mox sermonē conuertit. Vnde cōiicio illum adhuc in viuus fuisse, cum hæc scriberet Prudentius.

Isidis amissum.) Idipsum Octauius venustissimē. Isis, inquit, perditū filium, cum Cynocephalo suo (Anubis latrator heic infra dicitur) & alijs sacerdotibus luget, plangit, inquit, & Isiaci miseri cædunt pectora, & dolorem infelicissimæ matris imitantur. mox inuento paruulo gaudet Isis, exsultant sacerdotes, Cynocephalus inuentor gloriatur. nec desunt annis omnibus vel perdere quod inueniunt, vel inuenire quod perdunt. Nonne ridiculū est vel lugere quod colas, vel colere quod lugeas? Hæc tamen Aegyptia quondam, nunc & sacra Romana sunt. Hæc ille.

VICTORIS GISELINI IN

PRUDENTII LIB. II. CONTRA
SYMMACHVM COMMEN-
TARIVS.

P R A E F A T I O.

Sic me tutā silentia.) Precatur Christum, vt quemadmodū Petri inambulātis mari vestigia firmabat, Matth. xiv. ita sibi quoque fluctibus Symmachianæ tempestatis panē obruto adsit, & dextram porrigat.

Sum planē temerarius.) Hinc enidens est, quantæ auctoritatis homo iste fuerit, tum quod optimo, & nobili genere prognatus principem locum apud suos teneret, Præfectus nimirum vrbis, & Rom. caeremoniarum Pontifex: tum quod graui, augustoque dicendi artificio, ac rerum peritia facilē ceteros vinceret. Ambrosius sanē in sua ad Valentinianum apologia non dubitauit orationis asperitatem deprecari, petereque non verborum elegantiam: sed solam vim rerum spectari. Neque illud omittendum, Claudianum & Ausonium à Christiana religione ad veterum Deorum cultus eiusdem eloquentia esse pertractos. confirmat id August. lib. de Ciuitate Dei. exstantque amicitissimæ Symmachi ad vtrunque epistolæ. Alioqui scripta eorum diuersum loquuntur. Quamquam audio in manuscr. quodam Trudonensi, sacra carmina quorum Claudianus auctor esse narratur, seorsim scripta esse,

VICT. GISELINI

esse, & iuniori euidam Claudiano attributa. quod an ita sese habear, ex aliorum veterum codicum collatione certius scri possit.

LIB. II.

amicum triumphis patrocinium.) Respondet auctor cupere maximè Christianos ipsum fortitudinis effectum, victoriâ, sed statuat de poetarum delirij consutam auersari. neque enim illi triumphos acceptos ferendos esse, sed soli robori, atque alacritati militum. Interea ad castigandum poeticam licentiam paullisper enagatur.

pictura sacello.) Poetarum libris, quos ironice sacrarium Gentilium appellat.

Imus ad occultum.) Hanc partem solam auctor hic conuclendam sumit, ostenditq; humano ingenio diuinam naturâ non posse comprehendere, ac proinde fide opus esse, quæ qualis esse debeat de Deo, animæ aternitate, resurrectione & statu mundi, ipsum Deum nos docentem inducit. nihil hæc habent difficultatis, gratiæ multum. Illud, proprius genti cuique est mos, nescio an auctoris sit. Nam in plerisq; antiquis est, *suus est mos cuique genti*. Fortasse noluit Symmachi verba mutare. alioqui adeo constanter primam in, cuique, alibi semper corripit (ad manuscriptos prouoco) vt etiam monosyllabum, cui, corripuerit.

Et species tenuis.) Ita meus manuscr. rectissime ex mea sententia. respicit enim ad illud, quod modo, speciosaque semina finxi. Nam cum ea specierum semina dixisset esse maximè varia, secunda, maximiq; momenti, subiungit, eadem esse tenuia, fragilia, & fluxa. hoc ipso nos admonens, ijs parçè, & certo modo vtendum esse, si animæ & corpori prodesse volumus.

Robur enervatum.) Monui supra poetam corripere primam in verbo enervare. eoque facilius adductus sum, vt primum & alterum versum post hunc eximerem, fretus vetustis exemplaribus. Leuitatis enim insignis esset eandem syllabâ modo contrahere, modo protrahere, & id quidem tantummodo, vt insulset, & inconditè idem bis repetatur. Versus hi sunt:

Enervare suum corrupta per otia robur

Possit, & in nullo luctamine pigra iaceret.

seruanda est tot seculis fides.) Hoc ita dissoluit Prudentius: Si seruandus mos veterum, redeundum nobis ad glandes, & antra.

COMMENTARIVS.

antra. & tamen videmus apud sæcula posteriora, semper plura quàm prius adinueniri, atque adeo omnia tum fieri perfectiora. quanquam si vetusta tantoperè vrges, agè maiores tuos, statim à diluuiio, vnum colentes Deum imitare, aut saltem primos Romanos, qui paucissimos, prius quàm captiua Numina aliunde adueherent, dubitantes, scilicet, de suis.

cen quadrupes egit.) Ita in vetustis & breuiter, & venustè. In impressis tamen non omnino male: at prolixius.

— titubauit, & instat

Quadrupedis pueri, læstantia viscera traxit.

Mox tenerum etc.

ita populis fatales Genij diuiduntur.) Sed quid appellas vrbis Genium? non animam. illa enim corpori nostro alligata est, illiusque actiones notæ sunt. quid ergo? aut si hoc nescis, quando primum Romæ datus est? vbi agit? quid efficit? Si vmbra est quædam fatalis, cui status Reipub. curæ sit, cum totius Imperij formam per Reges, Consules, & Triumuiros toties mutarit, approbata postremum monarchia, cur nunc animum tandem ad religionem non conuertit? cur illam toties variatam, atque etiamdum ambignam non conatur in integrum restituere? profectò, cum id ab Imp. Rom. factum sit, ridiculum est, aliquid à Genio, qui non est, expectare. Quanquam si vnus est Romæ Genius, profectò multa sunt millia, cum in tota vrbe nihil sit, quin suam habeat sortem. Quod si est, frustra leges & iura, cum ne mala quidem sine fatorum impulsu fiant. Iniuria est carcer, iniuria supplicium. vides, quò reducaris? Hoc igitur habe, nostrum ingenium liberum esse, nescire fata, superare astra, solum agnoscere Deum.

Consule nobilitas.) Quia hic versus in antiquis quibusdam libris alium in locum transpositus est, libuit veritatem vulgatæ scripturæ historia ipsa comprobare.

Primum Reges regnarunt.

Post eos cœpere Consules anno ab vrbe condita	CCXLV.
Consules, & Senatores cum Tribunis & plebe	CCLXI.
Decemuii soli	CCCLIII.
Consules etiam de plebe	CCCVI.
Triumuii post Cæsaris necem	IC. CCXII.
Solus Octavianus	IC. CCXXIII.

Nec

VICT. GISELINI

Nec matheſis.) Cenſores hunc verſum vnâ cum alio, qui eſt pag. cccxxxii. ita caſtigarant.

Nec præſcripto aliquo pellit pia vota matheſis. Item:

In magicis arteis trahit, inuoluitq; matheſin.

de documentis rerum ſecundarum cognitio venit Numinum?) Quorum Numinum? an quæ tranſfugarum in morem, ſua gentem, ſuas vrbeis perfidè prodiderunt? an potiùs, quæ neque hoſtibus reſiſtere potuerit, neque ſeſe, multò minùs ſuos defendere? Ita certè. Sola virtus bellica, qua ceteros omneis longè anteibant, Romanis orbem terræ ſubiecit, non Dij, neque religio. Immo quò ſuperſtitionibus populus magis fuit deditus, hoc ignauior, & degener magis fuit, nihilq; illi ſpecioſius accidit, quàm à Rom. vinci. At, inquis, Deos ipſam Romam, veluti ſedem, delegiſſe, & inibi ſolùm coli voluiſſe. credo. nam & hac occaſione Palladiũ ſuum optabat Minerva Troianis eripi, & alij Dij ſua templa Volcano conſecrari, & captiui Babylonem auehi. extra iocum, inuiſtis legionibus, & Ducibus ſceleſtè detrahis, dum eorum virtutem tam parui ducis. Nam quod de Coruino afferis, ſi victoriam non virtuti ſuæ, ſed coruo acceptam ferre debuit, cur idem ille coruus, aut abſente eo Veneris columba aut Palladis noctua Aemilio, & Terentio apud Cannas, tercentum Fabijs in Cremeræ campis imminentem cladem non prænuntiauit? Non potuit. Vos tamen non creditis, occæcati, ſcilicet, ſecundo illo Rom. Imperij ſucceſſu: cuius quia cauſam neſcitis, ſic habere. Deus mundi ſeneſcentis vicem miſeratus, quòd magis & magis ad deteriora delaberetur, omneis populos vni ditio ni ſubiecit, quòd faciliùs vnigeniti Filij iugum concordiffimè amplecterentur. Hinc illa Reipub. concordia, tanti triumphi, tot ouationes, vt iam tum venienti Chriſto via præſtrueretur, pacem enim ille amat, & pacis auctores: bella, & diſſidia odit.

Nunc cum Diſtaſis.) Facillimum fuit Rom. exercitui, qui militibus exercitatiſſimis Etruſcis, Marſis, & Samnitibus conſtabat, bello ſuperare effeminatam gentem, vt Phrygios in Aſia, quos ironicè Diſtaſos Corybantès, & Gallos, id eſt, Cybeles ſacerdotes nominat, vt etiã Lacedæmonios, quos tanquam pugiles oleo madentes, & maſtigophoros, id eſt, pugilum miniſtros in pugnâ ducit, quomodo Terentianus Thraſo Sangam penicillo armatum. Samnitis dixit, pro Samnis, quomodo ſuprà in Hippol. & in, pugil, primam produxit, cum

COMMENTARIVS.

cum antea primam in, pugillaris, corripuerit. quanquam illud à pugno, hoc à pungere deducunt.

Fluctibus Actiacis.) Antonio Triumuiro, & Cleopatra Regina Aegypti, apud Actium Epeiri nauali prælio ſuperatis ab Octauiò, Iulij ex ſore nepote, nullus ex Dijs Aegyptijs, aut Romanis affuit. Liburnas Itali naueis Gellicas velociffimas vocabant, à Liburnis populis Illyrici, qui olim huiusmodi nauibus vſi omnia per Ionium mare deprædabantur.

gelido quem miſerat Algidus axe.) quomodo Horatius Algidum, xii. paſſ. millibus ab vrbe diſtatem, dixit niualet, ita heic eidem tribuit gelidum axem, & per eum ſynechdochicè totam Italiam, vnde exercitus Octauij collectus erat, intelligit.

Si Brennum.) Brennus Senonum Germaniæ Dux, à Camillo ſuperatus eſt: Antiochus Syriæ Rex ab Attilio Glabrio ne: Perſes Macedo à Paulo Aemilio: Pyrrhus Epeiri Rex à Fabricio: Mithridates Ponticus à Pompeio.

vel oſine parra.) Corrupti ſunt codices, & in quibus, parra, & in quibus, parca, loco nominis fixi continetur. Feſtus autem Oſcines aucis Appio Claudio dici ait, quæ ore canentes faciant auſpicia, vt coruus, cornix, noctua: alites quæ alis, ac volatu, vt bubo, ſanqualis, aquila, immiſſulus, vulturius: picum autem Martium, feroniumque & partam & in alitibus, & in oſcinibus haberi. De Craſſo, cuiusque xi. legionibus, apud Carrhas Meſopotamiæ, à Parthico equitatu delectis, L. Florus i. i. Hiſt. x. i. Noctuum Tritoniam appellat, quòd Athenis, vbi noctua inſigne erat, Pallas Dea tutelariſ habebatur.

inauratum tremet gens Perſica limbum.) Ironicè dixit in ſtatuum Veneris aureo limbo variegatam. ſic ſuprà:

Quos lana terret diſcolore in ſtipite.

Corniger Heſperidum quos.) Thybris. Virg.

Corniger Heſperidum fluuius regnator aquarum.

Cur autem Italia etiam Heſperia dicatur, notum eſt.

Externi ad ius connubij.) Tria vincula, quibus nationes diuerſiſſimæ in vnum compinguntur, & coeunt.

Optimi Principes.) Proſopopeiã proſopopeia eludit. Agit Roma gratias Principibus, quòd ſub ijs non, vt antea, delirè gerat omnia, ſed maturè, & vt caniciem ſuam dignũ eſt, quòd liceat Chriſtum proſiteri, ei que totum mundum concordipace

VICT. GISELINI

pace colligatum offerre, quod se à sanctorum hominum cædibus expiarint, quod porro concedatur piæ, & tutò viueret, tutò, inquam, non vt olim Senonibus siue Sueis in media vrbe vagantibus, & Hannibale ipsis portis, nisi Tarentina mollitie clanguisset imminente, sed Principibus mero Christi auxilio omnes hosteis excidentibus. Sub finem orat Augustus in eodem maneat proposito.

Aegidæq. ex scuto Mineruæ, ipsam Mineruam intelligit, aut potius simulacra Aegidi similia, id est, sua specie metum, & horrorem humanis oculis incutientia, quæ eadem su præ idololatriæ causam faciebat.

per tristia vulnera flagrans, Extrahere insigneis animas. Tolerari potest hæc lectio: malo tamen illam mei codicis, & editionis Dautentienf. *Et trahere.* vt per tristia vulnera animas trahere, idem sit, quod ludere pænis, & ex tormentis tormenta comminisci. sententiæ optimè respondet. Simile illud supra.

Illum libido fœtida

Per sortat tractum publica

Luto, & cloacis inquinat.

De decem Christianorum persecutionibus à Nerone ad Licinium Constantini collegam lege Niceph. & alios Ecclesiast. aut si breuitati delectaris, Sulpicij Seueri lib. II.

Collinæ à cardine porte. Eadem Agonia, & Quirinalis dicta est. vide Liu. lib. XXII. & Florum lib. II. cap. VI.

mastrucis proceres vestire togatos. Senatores redigere in seruitutem. Mastruca Sardorū est, vilemque & seruilem ac Gothici militis vestem heic designat.

Atque parens Stilico. Theodosius imperium solus obtinere cœpit circa annum Domini CCCLXXXVIII. & cum regnasset annis XI. sibi in Occidenti substituit Honorium filium adhuc iuuenem, ei que tutorem adiunxit Stiliconem, de quo multa Claudianus. Sub eo, circa annū CCCCV. Ostrogothi ducentis millibus Duce Radagasto Italiam inuaserunt, & ad Fefulas oppressi sunt: de quo August. v. Ciuit. Dei XXII. Hinc igitur conijcio. Prudentium diu post Ambrosium Symmacho respondisse: conijcio item. eum ad vsque Stiliconis prodicionem & necem, quæ circa annum CCCCLIII. accidit, non vixisse. Alioqui enim, vt ego credo, nomen Stiliconis tam magnificis titulis ornatum, quod postea è marmoribus eradebatur, in suo opere induxisset, quomodo

COMMENTARIVS.

modo pro Nola, substituit, ora, Virgilius.

prima hasta dracones Præcurrit. Labarum intelligit signum imperatorium, de quo supra. Draconum effigie legionarij milites utebantur: quorum gestatores Draconarij dicti sunt. supra.

—signaq; bellica

Pretendant tumidis clara draconibus.

Errant igitur qui scribunt, draconis, in singulari numero. quis enim tam hebes est, vt credat Christi apicem cum draconis effigie coniunctum fuisse?

Quadrupes abiuncta est. Numeri æquabilitatem sequadam esse monebat manus. antea.

Quadrupes bipedi abiuncte, mutæ ne loquenti.

Nempe magis non illud erunt. Volebat Symmachus omnia vnum putari, quod eadem spectaremus, &c. negat Prud. Sic enim & bestiam cum homine, & Romanos cum Barbaris idem censeret, quod eodem aëre, eadem terra vtantur, fruantur. Allato deinde exemplo Solis: si, inquit, foricæ, & Regum palatia eodem Sole collustrentur, nihil minus tamen sunt, quam eadem, quanto minus vnicultores idem erunt, quod idololatriæ?

Anfractus dubios. alterum argumentum. Negabat Symmach. vno itinere posse peruen. etc. fatetur poëta duo esse itinera, simplex vnum, alterum multifidum, in quo aut multi, aut nulli Dij colantur: vtriusque tamen non eundem esse exitum.

oculus Diespiter. occultantis, abditus. Adducam loci veterum interpretem, Minucij scilicet Octauium. ait ille. Et quæ louis sunt sacra? nutrix capella est, & auido patri subtrahitur infans, ne voretur: & Corybantum cymbalis, ne pater audiat vagitus, tinnitus eliditur.

Quæque latens filius. Multiplicem, inquit, viam carpunt pecudes, & bruta animalia, & multorum hominum mentes, quæ filius frondosis cæli ad spectum eripientibus prouoluuntur in terram, Deum nesciunt. In impressis locus hic corruptissimus est.

Multiplicis Dux Demon at est. Quid & ingenij, & codicum veterum auxilio heic præstitum sit, sciret, qui vulgatam editionem cum nostra comparabit. Vtinam sit aliquis.

penu pro virginis viciendo. vt vindictam sumant de penu Vestæ adempto, id est, ob adempta Vestalibus publica alimenta.

Cur

VICT. GISELINI

Cur Triptoleum Cereri coniungat, inueni apud Seruium. *Haud venit à secco.*) Et heic coniectura sola eram vsus, ne quid dissimulem quāquam: eam postea probauit Buslid. In alijs est. *Aut ueniat secco.*

in his quoniam.) Ita manuscr. plerique, & vera lectio est. in alijs est *quoniam*? in quibusdam, quomodo, ineptē.

varijs prouentibus annos Texuit.) Suprà.

texit Sol vnicus annum.

Et nullus violatur terminus extis.) Quemadmodum suprà statuas Principum, adorationibus, & sacrificijs coinquinari dicebat: ita heic ait terminum, qui agris lūes positus est, vt li tem aruis discernat, extorum oblationibus violari.

Nec tamen iccirco minor est.) Huc vsque ostendit ob detracta Vestalibus priuilegia, nullam annonę caritatem grassari, aut si quędam aliquot annorum spatio fuisset, nouum non esse, aut maioribus inauditum: alioqui debere illam solos Christianorum agros infestare. Post hæc ad parabolam Christiani agricolę, quę Matth. xxi. est, explicandam digreditur, vltimo loco virgines Christianas cum frugiperdis, & crudelibus Vestalibus comparat.

quales, quos imbuir.) Enallage numeri, qualis in illo Terentij Phorm. Act. v. Scena xi. Qui mihi, vbi ad vxores ventum est, tum fiunt senes.

Imputat attonitę.) obijcit, ostenditq; ignominiosę, & quasi eo ipso urbem impensę perditę coarguens. æquę nouę vsus est eo verbo Suetonius in Tyberio cap. lxi. In Pulmanni codice quodā est, implicat, sed ei orationis *angustia* respondere non videtur. nam si pompa publica est, si spectabilis est attonitę vrbis, si pilento residet molli, si in meliore podij parte sedeat, quoniam modo se implicat vrbis & immiscet.

dum palpitat ense secutor.) Is qui cum retiario commissus erat, siue murmillio, siue alio nomine gladiator. Suer. in Calig. Retiarij tunicati quinq; numero gregatim dimicantes, sine vilo certamine totidem secutoribus succubuerant: cūq; occidi iuberentur, vnus resumta fuscina, omneis victores interemit.

tam triste nefas.) Quod statim occasione Telemachij cuiusdam sublatū fuerit, narrat in Chronicis Christ. Massæus.

Quodq; patri superest.) Alloquitur Honorium, quem, vti dictum est, viuus adhuc Theodosius Imperij consortem effecit, & Occidentī imperare iussit.

VICTORIS

VICTORIS GISELINI IN
PRVDENTII TETRASTICHA DE VETERI,
ET NOVO TESTAMENTO,
COMMENTARIVS.

De titulo huius libelli variant. quidam appellantur *de rezeior*, id est, duplicem cibum: quidam chirocheum, quod manuale vertunt: Sycharus enchiridion. In meo libro & Buslid. est hic titulus, quem seruauimus, adducti imitatione Ausonij, & aliorum.

viua, & terrena refutans.) Non simpliciter reiiciens: sed verbis etiam additis reprehendens. suprà. *Hic terrulentis, illis viuis fungitur.*

Interprete Christo.) Suprà.

Carnis in effigie Christum se cernere senst.

Ibidem, agens de tribus iuuenibus Babylonicis, Christi mentionem fecit.

actio fallax.) vt referatur ad Iosephum, qui fratres rei gestę ignaros aliquandiu suspensos tenebat. In alijs est, auctio fallax. potestq; intelligi de ipsis fratribus, qui Iosephum Aegyptio mercatori vendiderant, mentientes patri à feris dissectum esse.

vanisq; pudefcunt.) suprà. *nec ferre pudefcit.*

via sicca eremi.) eiusdem est, cuius illud sequens, *sola stant atria Rahab.*

tanta est fidei vis.) Carolus Langius, homo doctissimus, in Annotationibus, quibus suas in Officia Cic. castigationes explicat, de Ennij versu miuro agens, reprehendit sciolos quosdam, qui hemistichium istud Prudentij, leuissq; fidei, ausi sint ita mutare, fidei quoque plenus. Quod hemistichium cum in toto hoc opere non contineatur, si alia ille Prudentij opuscula habeat, gratam rem studiosis facturum est, si communice. Illud tamen affirmo Prudentianum non esse, mediam in voce, fidei, producere. Septies enim huius genitiui mediam breuem facit: atque ita facit, vt quancunque vim carmini intuleris, inuertendo, mutando, mutilando, eandem longam facere nequeas. Hunc versum excipio. possis enim contra omnium codicum fidem cum ita inuerrere. *vis tanta fidei est.*

G

funda

VICT. GISELINI

funda stridente. Suprà. *puerulus in illum*

Dextra fundali torst stridore lapillum.

Quod gradibus, quos.) antea, tot gradibus, quot.

Sanguis victoria, lymphæ laucrum.) De horum tetrastichon auctore, ambigant qui velint: ego, ut ingenuè fatear, etiam si velim, dubitare non possum. Omnes enim codices scripti, excusi, quos quidem mihi videre licuit, Prudentij nomen adscriptum habent. Stylus deinde, verba, sententiæ, phrasæ, allegoricæ translationes, omnia denique Prudentij sapiunt, redolent, loquuntur. Argumento sit vnus hic locus ad verbum suprà repetitus.

O nouum cede stupenda vulneris miraculum.

Hic cruoris fluxit vnda, lymphæ parte ex altera.

Lymphæ nempe dat laucrum, tum corona ex sanguine est.

Nunc fidem in eo, quod de appendice receperam, liberabo, præstiturus etiam amplius, quam à me expectari debebat. quod vt possem, effecit humanitas Corn. Valerij publici linguae Latinae professoris doctissimi. Is enim Commentarium hunc meum cursim perlectum, cum iudicio beasset suo, vocabula ea omnia, quæ hunc auctorem ab Ecclesiasticis scriptoribus sum fuisse, quæque quam longissimè à Latina lingue puritate abesse iudicabar, seorsim olim annotata, & Latinis vocibus reddita benignè communicauit. Ea igitur heic in commodissimum ordinem redacta, conferimus in medium, ne iuniores in imitando fallantur.

Aenipes, pedes aneos habens, χαλκίπους.

Alurifecus, contrà, vicissim.

Amasio, amator, amasius.

Arula, diminutiuum ab ara.

Audienna, auditus, audiendi vis.

Aurulentus, fulgens ex auri repercussione.

Bifestus, dies duobus sacer, quasi bis festum dicas.

Bractealis, bracteis inauratus.

Bustialis, à busto, seu sepulcro sinxit.

Cantamen, incantatio.

Carceralis, Carcereus à carcer.

Carnalis, Carnaliter, à carne.

Carnulentus, carni & mundo deditus.

Centuplicatus, centuplex.

Collumino, collustro.

Comper

COMMENTARIUS.

Comperpetuus, æquè æternus.

Complices, socij scelerum.

Congregauim, denso agmine, turmatim.

Congrex, vnanimis.

Conspicibilis, conspicuus.

Corporalis, corporeus.

Creamen, creatura, seu res condita, creatio.

Cruciamen, cruciatus.

Defuga, transfuga.

Digestum, distinctè, suo ordine.

Dilancinare, dilaniare.

Discruciat, varij dolores, & tormenta.

Disparilis, dispar.

Excrucibilis, crucians.

Excruciat, tormentum, dolor.

Exsequialis, in exsequijs usurpatus.

Exsibilare, sibilas adimere, soluere, liberare.

Exsmulare, vide Commentarium.

Exsibilare, sibilando efferre, optimè coniunxit, Anguina verba exsibilat.

Fabrilitè, more fabri.

Factura, opus, res creata.

Falsificatus, infectus, corruptus.

Fidelis, Christiana religione præditus.

Figmen, opus, figmentum.

Flabralis, flabilis, cum flatu emissus.

Forare, perforare.

Fotus, fomentum.

Fulgidus, splendidus.

Frugescere, frugum feracem esse.

Frandalis, adiect. à funda.

Funerare, funere afferre.

Genealogus, annalium auctor, familiam quamque ad suam originem reuocans.

Hydrinus, adiect. ab hydra serpente.

Hymnire, hymnis canere.

Ignire, inurere.

Impassibilis, impatibilis, in quem perpeffio non cadit.

Impiatum, impurum.

Incapax, minime capax.

VICT. GISELINI

Incentivum, incitans, accendens.
Incerare, cera illinere.
Incircumscriptus, ἀπερὶστατος, infinitus.
Incorporatus, corpore indutus, & vt ita dicam, incarnatus.
Indages, indago.
Indomabilis, indomitus.
Innatus, nunquam natus.
Inspatiari, inambulare.
Insubiectus, nemini subiectus, sui iuris.
Intemporalis, æternus, nullo tempore finitus.
Interminus, idem.
Irremotus, immotus.
Irritamen, irritamentum.
Liquabile, quod faciliè liquitur.
Litamen, litatio. vide Commentarium.
Malefabrum, infelix, parum callidum, imprudens.
Mammoneus, audis: à Maimnone Syrorum Pluto derivatum est.
Manceps carceris, Præfectus carceri: sic Plinius propolam, sutinæ mancipem appellat.
Mediator, sequefter, μεσότης.
Melodum, suaui sonum.
Mitificus, mitis, lenis.
Muculentus, mucosus.
Monstruosus, monstrosus.
Mortificatus, emortuus.
Multicolora, multicoloria.
Multinodus, nodosus.
Mundialis, mundanus.
Nemo dies, nullus dies.
Nescienter, vt negligenter.
Noxialis, fonti, seu noxio debitus.
Obblasterare, more ouis contrā balare.
Oblinialis, obliuiosus, obliuionem inducens.
Obludere, vana specie inescare.
Obsequela, obsequium.
Obstrangulatus, suffocatus.
Occidialis, occiduus.
Omniformis, *Omniparens*, *Omnipollens*, eiusdem farinae sunt.
Opulens, opulentum.

ORATINUS

COMMENTARIUS.

Orarium, sudarium, ab ore deductum.
Palpamen, attractatio.
Palpebralis, palpebris eminens.
Parricidalis, parricidio foedatus.
Passibilis, patibilis.
Passio, afflictio.
Pecamen, crimen.
Plasmatus, conditus. vide Commentarium.
Prenuncupatus, annuntiatus.
Primitiuus, primigenius.
Propitiabilis, propitiuus.
Prosperatus, exoratus.
Pudefcit, pudet.
Resculpere, imitari, exprimere. vide Commentarium.
Resultare, concelebrare.
Rompheale, quod rompheæ vsum præbet.
Ructamen, ructus.
Rosulentus, roseus. finxit ad formam, rorulentus.
Sagus, prælagus. vide Comment.
Saporum, sapidum.
Segrex, separatus, bifariam partitus.
Separ, idem.
Sensualis, rationis capax.
Sequestrare, ali cuius custodiæ quid committere.
Spurcamen, spurcicia.
Speculamen, visus, videndi vis.
Stigmare, stigmati inurere.
Strictura, liquefactio.
Subiectio, obedientia.
Sublidere, paullulum elidere.
Sublimare, altè extollere.
Subternus, subterraneus.
Sufflabilis, spiritu efformatus.
Sugillare, suggerere, subministrare.
Superfo, emineo.
Terrulentè, crassè.
Terrulentus, terreus.
Tripietus, triplici lingua scriptus.
Tutaculum, tutamen.
Vaporus, vaporiferus.

G 3

Vegetius

VICT. GIS. COMMENT.

Vegetamen, vegetatio, motus.
Veniabile, venia dignum.
Ventilari, circumagi, sibi non constare.
Versicolorus, versicolor. semel tantum hoc compositum ad
secundam inflexionem reducit.
Veternus, veternofus, inueteratus.
Vians, viator.
Vitiabilis, vitiatus.
Virginal, vide Commentarium.
Viscerens, creatus, è visceribus ortus.
Vlulamen, vlulatus.

SYMMACH

SYMMACHI, ET
AMBROSII DE RELIGIONE

EPISTOLÆ ADVERSARIÆ, PETRI
NANNII ALCMARIANI, ET
VICTORIS GISELINI
SCHOLIIS ILLV-
STRATÆ.

V. Giselinus Ioanni Gelrio iuuentutis Bru-
gensis moderatori eruditiss.

Donaturus eram tibi hanc opellam.
Præceptor mihi plurimum colende:
Sed Phæbus vetuit. quid? inquit, ari non
Que tu cunq, tua esse credis, hæc sunt.
Adhuc ipsius, ut fuere quondam?

G 4

L. AV.

L. AVRELII AVIANII SYM-
MACHI V. C. PRÆFECTI VRBI, AD
VALENT. THEOD. ET ARCAD. AVG.
RELATIO.

VBI primum Senatus amplissimus, semperq; vester subie-
cta legibus vitia cognouit, & à principibus pijs vidit pur-
gari famam proximorum temporum, boni sæculi auctori-
tatem secutus, euomuit diu pressum dolorem, atque iterum
me querelarum suarum iussit esse legatum. Cui ideo Diui
Principis denegata est ab improbis audientia, quia non erat
iustitia defutura, DD. Imperatores, Valentiniane, Theodosi,
& Arcadi, inclyti victores, & triumphatores semper Aug.
Gemino igitur functus officio, & vt Præfectus vester gesta
publica prosequor, & vt legatus civium mandata commen-
do. Nulla est heic dissensio voluntatum, quia iam credere
homines deserunt aulicorum se studio præstare, si discre-
pent. Amari, coli, diligi, maius imperio est. Quis ferat, ob-
fuisse Reipub. priuata certamina? Merito illos Senatus inse-
quitur, qui potentiam suam famæ Principis prætulerunt.
Noster autem labor pro clemētia vestra ducit excubias. Cui
enim magis commodat, quod instituta maiorum, quod pa-
triæ iura, & fata defendimus, quam temporum gloria? quæ
tum est maior, cum vobis contra morem parentum intelligen-
tis nil licere. Repetimus igitur religionum statum, qui Rei-
pub. diu profuit. Certè numerentur Principes vtriq; sectæ,
vtriusque sententiæ: proximus eorum caeremonias patrum
coluit, recentior non remouit. Si exemplum non facit reli-
gio veterum, faciat dissimulatio proximorum. Quis ita fa-
miliaris est Barbaris, vt aram Victoriæ non requirat? Cauti
in posterum sumus, & talium rerum ostenta vitamus. Red-
datur tamen saltem nomini honor, qui Numini denegatus
est. Multa Victoriæ debet aternitas vestra, & adhuc plura de-
bebit. Auerantur hanc potestatem, quibus nihil profuit. Vos
amicum triumphis patrociniū nolite deferere. Cunctis po-
tentia ista votiua est. Nemo colendam neget, quam profite-
tur optandam. Quod si huius Numinis non esset iusta viti-
tio, ornamentis saltem Curia decuit abstineri. Præstate, oro
vos, vt ea quæ pueri suscepimus, senes posteris relinquamus.
Consuetudinis amor magnus est. Merito Diui Constantij
factum

SYMMACHI RELATIO.

factum diu non stetit. Omnia vobis exempla vitanda sunt,
quæ mox remota didicistis. Aeternitatem curamus famæ,
& nominis vestri, ne quid futura ætas inueniat corrigendum.
Vbi in leges vestras, & verba iurabimus? qua religiōe mens
falsa terrebitur, ne in testimonijs mentiat? Omnia quidē
Deo plena sunt, nec vllus perfidis tutus est locus. Sed pluri-
mum valet ad metum delinquendi, etiam præsentia religio-
nis vrgeri. Illa ara cōcordiam tenet omnium, illa ara fidem
conuenit singulorum: neque aliud magis auctoritatem fac-
cit sententijs nostris, quam quod omnia quasi iuratus ordo
decernit. Patebit ergo sedes profana periurijs, & hoc inclyti
Principes mei probabile iudicabunt, qui sacramento publi-
co tuti sunt? Sed Diuus Constantius idem fecisse dicitur.
Cetera potius illius Principis amulemur, qui nihil tale esset
aggressus, si quis ante se alius deuiasset. Corrigit enim sequē-
tem lapsus prioris, & de reprehensione antecedentis exem-
pli nascitur emendatio. Fas fuit, vt parens ille clementiæ ve-
stræ, in re adhuc noua non caueret inuidiam. Num potest e-
tiam nobis eadem defensio cōuenire, si imitemur quod me-
minimus improbatum? Accipiat aternitas vestra alia ciui-
dem Principis facta, quæ in vsum dignius trahat. Nil ille
deceperit sacrarum virginum priuilegijs, repleuit nobilibus
sacerdotia, Romanis caeremonijs non negauit impensas, &
per omnes vias æternæ vrbs latum secutus Senatum, vidit
placido ore delubra, legit inscripta fastigijs Deū nomina,
percunctatus est templorum origines, miratus est condito-
res. Cumq; alias religiones ipse sequeretur, has seruauit im-
perio. Suus enim cuique mos, suus cuique ritus est. Varios
custodes vrbibus cunctis mens diuina distribuit. Vt animæ
nascentibus, ita populis fatales Genij diuiduntur. Accedit
vtilitas, quæ maximè homini Deos adserit. Nam cum ratio
omnis in operto sit: vnde rectius, quam de memoria, atque
documentis rerum secundarum, cognitio venit Numinum?
Iam si longa ætas auctoritatem religionis faciat, seruanda
est tot sæculis fides, & sequendi sunt nobis parentes, qui se-
cuti sunt feliciter suos. Romam nunc putemus adfiscere, at-
que his vobiscum agere sermonibus. Optimi Principes, pa-
tres patriæ, reueremini annos meos, in quos me pius ritus ad-
duxit. Vt caeremonijs auitis: neque enim panitet. Viuam
more meo: quia libera sum. Hic cultus in leges meas orbem
redegit: hæc sacra Hannibalem à mœnibus, à Capitolio Se-

nonas repulerunt. Ad hoc ergo seruata sum, vt longæua reprehendar? videam quod instituendum putatur? Sera tamē, & contumeliosa est emendatio senectutis. Ergo Dijs patrijs, Dijs indigentibus pacem rogamus. Aequū est, quidquid omnes colunt vnum putari. Eadem spectamus astra: commune cælum est: eadem nos mundus inuoluit. Quid interest, quæ quisque prudentia verum inquirat? Vno itinere non potest perueniri ad tam grande secretum. Sed hæc otiosorū disputatio est. Nunc preces, non certamina offerimus. Quanto commodò sacri ararj vestri, Vestalium virginum prærogatiua detracta est? Sub largissimis Imperatoribus denegatur, quod parcissimi præstiterunt. Honor solus est in illo velut stipendio castitatis. Vt vitæ earum capiti decus faciunt: ita inigne ducitur sacrificij vacare muneribus. Nudum quodāmodo nomen immunitatis requirunt, quoniam paupertate à dispendio tutæ sunt. Itaque ampliùs laudi earum tribuunt, qui aliquid rei detrahūt. Siquidem salutis publicæ dicata virginitas, crescit merito, cum caret præmio. Absint ab ararj vestri puritate ista compendia. Fiscus bonorum Principum, non sacerdotū damnis: sed hostiū spolijs augeatur. Vllum ne lucrum compensat inuidia? Et quia auaritia in vestros mores non cadit, hoc miseres sunt, quibus subsidia vetera decerpta sunt. Etenim sub Imperatoribus, qui alieno abstinent, qui resistunt cupiditati, ad solam detrahitur amittentis iniuriam, quod desiderium non mouet auferentis. Agros etiam virginibus, & ministris deficientium voluntate legatos, fiscus retentat. Oro vos iustitiæ sacerdotes, vt vrbis vestræ sacris reddatur priuata successio. Dictent testamenta securi, & sciant sub Principibus non auaris stabile esse, quod scripserunt. Delectet vos ista felicitas generis humani. Cæpit causa huius exemplum sollicitare morienteis. Ergo Romanæ religionis sub Romana iura non pertinent? Quod nomen accipiet ablatio facultatum, quas nulla lex, nullus casus fecit caducas? Capiunt legata liberti, seruis testamentorum iusta commoda non negantur. Tantum nobiles virginibus, & familiarium sacrorum ministris, excluduntur prædijs hereditate quaesitis. Quid iuuat, salutis publicæ castum corpus dicare, & imperij æternitatem caelestibus fulcire prædijs, armis vestris, aquilis vestris, amicis applicare virtutes, pro omnibus efficaciam vota suscipere, & ius cum omnibus non habere? Ita ne melior est seruitus quæ hominibus impenditur? Remp. la-

dimus:

dimus: cui nunquam expedit, vt ingrata sit. Nemo me putet solam causam religionū tueri. Ex huiusmodi facinoribus, orta sunt cuncta Romani generis incōmoda. Honorauerat lex parentum Vestaleis virgines, ac ministros Deorum victu modico, iustisq; priuilegijs. Stetit muneris huius integritas vsque ad degeneres trapezitas: qui ad mercedem vilium banulorum sacræ castitatis alimenta verterunt. Secuta est hoc factum fames publica, & spem provinciarū omnium messis ægra decepit. Non sunt hæc vitia terrarū. Nihil imputamus astris. Nec rubigo segetibus obsuit, nec auena fruges necauit. Sacrilégio annus exaruit. Necesse enim fuit perire omnibus, quod religionibus negabatur. Certè si est huius mali aliud quod exemplum, imputemus tantam famem vicibus annorum. Grauis hanc sterilitatem aura constrinxit. siluestribus arbutis vita producitur: & rursus ad Dodonæas arbores plebis rusticæ inopia conuolauit. Quid tale provinciarū pertulerunt, cum religionum ministros honor publicus pasceret? Quando in vsus hominū concussa quercus? quando vulsæ sunt herbarū radices? quando alternos regionū defectus deseruit fecunditas mutua, cum populo, & virginibus sacris cōmunis esset annona? Cōmendabat enim terrarum prouetus, victus Antistitum, & remedium magis, quàm largitas, erat. An dubium est, semper pro copia omnium datū, quod nunc inopia omnium vindicauit? Dicit aliquis, sumtum publicum denegatum alienæ religionis impendijs. Absit à bonis Principibus ista sententia, vt quod de communi quibuscūq; tributum est, in iure fisci esse videatur. Nam cum Resp. de singulis constet, quod ab ea proficiscitur, sit rursus propriū singulorum. Omnia regitis: sed suū cuique seruatis, plusque apud vos iustitia, quàm licentia, valet. Consulite certè munificentiam vestram, an hæc publica velit existimari, quæ in alios transfulistis. Semel honori vrbis delata compendia, desinunt esse tribuentiū, & quod à principio beneficium fuit, vsu, atq; ætate fit debitum. Inanem igitur metū diuino animo vestro tentat incutere, si quis asserit conscientiam vos habere præbentium, nisi detrahentium subieritis inuidiam. Faueant clementiæ vestræ sectarū omnium arcana præsidia, & hæc maxime, quæ maiores vestros aliquando iuuerunt, vos defendant, à nobis colantur. Eum religionum statum petimus, qui Diuo parenti culminis vestri seruauit imperium, qui fortunato Principi legitimos suffecit heredes. Spectat senior ille Diuus

cx

PETRI NANNII

ex arce siderea lacrymas sacerdotum, & se culpatum putat
more violato, quem libenter ipse seruauit. Præstate etiam
Diuo fratri vestro alieni consilij correctionem, tegite factum,
quod Senatui displicuisse nesciuit. Siquidem constat ipse
exclusam legationem, ne ad eum iudicium publicum perue-
niret. Pro estimatione est temporum superiorum, ut non du-
bitetis abolere, quod probandum est Principis non fuisse.

PETRI NANNII, IN SYMMACHI
RELATIONEM, SCHOLIA.

Cui ideo Diui Principis denegata est. Verba quæ iam se-
quantur, puto ex margine, ubi pro interpretatione ascripta erant, in
contextum irrepsisse. Domini Imperatores, Valentiniani, Theodosii &
Arcadij, inelyti victores, &c. primum quia in ætatem adulescentulo-
rum Arcadij & Valentiniani non congruunt hi tituli: deinde stilus
Symmachi rotundus & adstrictus tantum inanitatis verborum & fir-
matum non trahit: tertio quia Ambrosius ad eosdem de eadem re scri-
bens non nisi unum Valentinianum alloquitur, Beatissimo Principi
& Clementissimo Imperatori Valentiniano Imperatori Augusto.

Illa ara concordiam, &c.) Solet Senatus ei Numini sacrificare,
cui curia consecrata erat, ex institutione Augusti, ut in eius vita docet
Suetonius, cuius hæc verba sunt: Sanxit, ut, priusquam consideret quis-
quam, thure ac mero supplicaret apud aram eius Dei, in cuius templo
coiretur: nunc autem loquitur de templo Concordiæ. Fidem autem hæc
vocat *σὸς ἱεὺς*, id est, religionem sanctitatemque, in censendo decernens
doque. Et de reprehensione antecedentis exempli nascitur emendatio.
sunt qui putent legendum per antithesim. Et de reprehensione anteceden-
tis, sequentis nascitur emendatio, ego sic legendum existimo. Et de
reprehensione antecedentis, exemplum nascitur emendationis, sed sit
suum cuique iudicium liberum.

Nunc preces, non certamina offerimus.) Sine ulla hesita-
tione lego, Nos preces, non certamina offerimus. vult enim precibus ob-
tinere, non contentione disputandi.

Vllum ne lucrum compensat inuidia.) Melius opinor, si le-
gat, Vllum ne lucrum compensat inuidiam? hoc est, an vllum lucrum
tantum esse possit, quanti inuidia? ut in æquilibrio pendeant, parique in-
ter se pondere sint? Idem nos mundus illuminat, in Prudentio legitur,
idem nos mundus inuoluit.

Quod nomen accipiet ablatio, quas nulla lex, nullus ca-
sus caducas fecit.) Caduca in hoc loco sunt, quæ ex mortuorum bono-
nis ad

SCHOLIA.

nis ad fiscum recidunt. Olim vicesima omnium hereditatum fisco debe-
batur, id temperatum est, ut extranei heredes eam partem fisco decide-
rent, ceteri liberi essent. Sed qui per Latium in ciuitatem venissent, ci-
tiam si sui heredes essent, pro extraneis reputabantur, nisi simul cum ci-
uitate ius cognationis impetrassent. Id rursus temperauit Nerua, ut in-
ter hos Latinos ciuitate donatos in matris bonis filij, aut mater in filio-
rum bonis vicesimam ne darent. Idem factum in bonis paternis, si qui-
dem filius in patris potestate redactus fuit. Traianus hoc auxit, ut pa-
ter quoque in bonis filij immunis esset, & exceptione de patria potestate
summoit, eandemque indulgentiam in remittenda vicesima secundo
gradui impartiuit, ut soror in fratris aut vicissim frater in sororis, auus
quiaque in bonis nepotis neptis uel idque inimicem seruarentur immunes. Po-
stremo certam summam in omni gentilitate præscripsit, ex qua vicesi-
ma deberetur hereditates minores liberas dimisit, sed ex Iustiniano col-
ligimus heredes, qui defuncti necem non viciſcerentur, hereditario iure
spoliari, ex Senatusconsulto Syllaniano, lege quoque Papia legata ad
fiscum reuolui, si legatarius, antequam tabule aperirentur, discederet.
Quin & deficiente condicione, sub qua legatum fuit, id quod relictum
erat, ad fiscum pertinebat. Tam ergo Symmachus querit, si bona Vesta-
lium a morte fisco vendicabuntur, quæ lege id futurum sit, aut quo casu,
quum solæ Vestales inter mulieres sine tutore ius testandi habeant, nec
casus aliqui interuenerint, quæ earum patrimonia ad fiscum redigerent,
quale si peregrinū instituerent, si sub condicione quæ postea non existeret,
si heres earū necem non vindict, quum nihil tale interueniat, quo iure
aut lege bona eorum fisco cōmittuntur, atque ita subinuit predatione
potius esse & vim iniustam, quam quidam aliud.

VICTORIS GISELINI IN EANDEM
SCHOLIA.

Ioannes Sichardus I. C. qui ante annos xxxvii. poetam obiter per-
eurrens non nulla ad rerum inuentariū artificium perinētia annotauit,
primus hanc Symmachi relationem isti operi adiunxit, sperans ex ea
multum lucus duobus libris postremis posse accedere. Quod factum adeo
nihil improbo, ut eadem de causa Ambrosij quoque responsionem ex
epistolæ opere huc transulerim. Illud dolendum, omnia tum adeo
fuisse deprauata, ut vix tertia pars potuerit intelligi, quod & ipse Si-
chardus, dum de eo se excusat, non dissimulat. Nos igitur adiuti tum à Petro
Nannio, & Ioanne Costerio, qui Ambrosianis scriptis postremi iam
pridem medicatricæ manum admoenerunt, freti etiam tribus Prudentij
manuscrip-

VICTORIS GISELINI

manuscriptis, in quibus he aduersarie orationes continebatur, ita nunc eas perpurgaui, ut alius secundi operam plane heic existimem fore supernuacuum.

subiecta.) In meo manuscripto, quem Meranum alias nuncupauit, est, subacta, utriusque idem est sensus. Vult enim vitia e Rep. prostrigata fuisse legibus & sanctionibus, que, aut non erant, & nuper a Principibus late, aut veteres, iterato confirmate.

Cui ideo Diui Principis.) In eodem est, diu, pro, diui. Eandem autem hanc sententiam in fine repetit.

Valent. Theod.) Resecat hec verba doctissimus vir P. Nannius. Rationes tamen addite me in ipsius sententiam trahere necdum potuerunt. Primum, quia contra fidem omnium librorum, scriptos dico, & formis excusos. Deinde quod hi tituli non tam soleant esse laudantur, quam bene & feliciter precantis, quomodo eosdem postea optimos principes, patrieque patres appellat. adde quod in his saepe ita consuetudini aliquid dandum sit, ut a natua styli rotunditate cogamur recedere. Postremo Symmachi relationes alie ex Gelenij editione ubique nomina Imperatorum adscripta habent, ipsam hanc etiam titulus adiectus. Quod vero ait de Ambrosij ad solum Valentinianum responsione, nihil mirum. Agebat hic in Italia, ut Theodosius cum filio Byzantij iuuenis erat, eoque maior metus, ne a fide labasset, de quo nos alibi. Denique hec Relatio est, que ab urbis Prefecto ad omnes similiter Principes habebatur: illa tantum epistola est.

aulicorum se studio.) Pessimè Costerius cum alijs impressis, nā glossema illud, aulicorum, id est, ministrum regum, in ipsam orationem inculcarunt. quod glossema nos ex Gelenij & trium manuscriptorum auctoritate expunximus. Neque tamen mihi ipse adhuc satisfacio. Planè enim ignoro, quidnam ea phrasi, prestare studio aulicorum, significare Sym. voluerit: adeoque suspicor pro, studio, scribendum esse, studia, ut hic sit sensus. Ego a ciuibus, ut legatus, a Senatoribus, ut urbis Prefectis, ad vos veni. Neque enim voluntatum hic aliqua est dissensio. Deserunt enim pridem homines credere, se tum aulicorum studia prestare, cum discrepant, priuatimque certant, & suam quodammodo potentiam fame principum præsferunt: quod tamen non raro in aulis usu venit, siue ut ita potentiores auctoritatem suam tueantur, siue ut adulationis reprehensionem euitent. Contra igitur iam sit. Amantini, colimini, diligimini. eque ab omnibus, quod profecto maius imperio est, &c. Hec coniectura mea est, qui volet, approbet.

Quod si huius Numinis.) Ita Gelenius. optimè, quantum ego quidem iudico. Sentit enim hoc Symm. etsi potentia ista, votina non esset, negaretque aliquis optandam victoriam, saltem, vel ob hoc, quia

SCHOLIA.

quia Curiam ara ornat, relinquendam fuisse. Costerius & impressi legunt, Quod si huius ominis non esset iusta vitatio. In Martiniano, Quod si huius nominis non esset iustauratio. In meo locus mutilus est, hoc modo, Quod si omnino esset iusta curatio. Et ut est, sententia eodem recidit.

Omnia quidem Deo plena.) Male impressi, ideo: male etiam Mart. adeo.

illa ara fidem contemnit singulorum.) presentia religionis regit, & ut Ambrosius loquitur, stringit. Ita alibi Symmachi. Quare mearum partium conuentus necessitate, allegationibus virorum deesse nolui. Item, Fidem meam conuenit amor seculi vestri & cura reip. ne corrigenda dissimulem D. Imperator &c.

De reprehensione antecedentis exempli, nascitur emendatio.) Ita omnes libri, eandemque sententiam ipsam pene verbis alibi. de exemplo veniunt, que cauemus.

quod meminimus improbatum.) Gelenius, quod animus improbat.

repleuit nobilibus sacerdotia.) Idem, decreuit.

Vtar ceremonijs auitis.) Idem cum Martin. habet, pius ritus adduxit, ut utar ceremonijs auitis, & ritum &c.

videam quod.) Iterum Gelenius, Video quale sit, quod institutum putatur: Martin. ut longè a reprehendat: videro quod institutum putatur?

vnus nos mundus inuoluit.) Ita omnes lib.

Nunc preces, non certam.) Scribit ita Gelenius, & mea veluti.

paupertate à dispendio tutat.) Nam, ut Menippus Lucianicus Charonti respondebat, ὅτι ἀνὰ πόλιν πτωχὸν ἔμελλεν εἶναι. Male Costerius, & impressi hoc loco, ex prepositione, a, populatū faciunt.

Vllum ne lucrum compensat inuidia?) Ita libri omnes.

efficacia vota suscipere.) In meo est, efficacia vota celitus suscipere & ius commune cum omnibus non habere.

aura constrinxit.) Solus Gelenius, contraxit, liquet tamen.

Quando vulsa sunt.) Costerius, vulsa sunt, alij nulle. utriusque inepti: beatus vulsa sunt, ut ait Ambrosius, vulsa sunt, utriusque.

Omnia regitis, sed suum.) Gelenius, Omnia regitis, si suum enique seruatis. Nihil ad rem.

AMBRO.

AMBROSIUS EPISCOPVS

B. PRINCIPI, ET CLEMENTISSIMO
IMPERATORI, VALENTINIANO AV-
GVSTO.

CVM V. C. Praefectus vrbi Symmachus ad clementiam tuam
retulisset, vt ara, quae de vrbi Romae Curia sublata fue-
rat, redderetur loco, & tu Imperator licet adhuc in minoris
aui tirocinio florentibus nouis annis, fidei tamen virtute
veteranus obsecrata Gentilium non probares, eodem quo
comperi puncto libellum obtuli: quo licet comprehende-
rim quae suggestioni necessaria viderentur, poposci tamen
exemplum mihi Relationis dari. Itaque non fidei tuae am-
biguus, sed prouidus cautionis, & pij certus examinis, hoc
sermone Relationis assertioni respondeo, hoc vnum petens,
vt non verborum elegantiam, sed vim rerum spectanda putes.
Aurea enim, sicut scriptura diuina docet, est lingua sapientium
literatorum, quae phaleratis dorata sermonibus, & quodam
splendentis eloquij, velut coloris pretiosi confuso
resultans, capit animorum oculos specie formosi, visusque
perstringit. Sed aurum, si diligentius manu tractes, foris
pretium, intus metallum est. Volue quaso, atque excute
sectam Gentilium: pretiosa, & grandia sonant, veri effeta
defendunt. Deum loquuntur, simulacrum adorant. Tria igitur
in Relatione sua v. c. Praefectus vrbi proposuit, quae valida
putauit. Quod Roma veteres, vt ait, suos cultus requirat, &
quod sacerdotibus suis, virginibusque Vestalibus emolumenta
tribuenda sint, & quod emolumentis sacerdotum negatis fames
secuta publica sit. In prima propositione, flebili Roma questu
sermonis ille lacrimat, veteres, vt ait, cultus caeremoniarum re-
quirere. Haec sacra, inquit, Hannibal a mœnibus, a Capitolio
Senonas repulerunt. Itaque dum sacrorum potentia prae-
dicatur, infirmitas proditur. Ergo Hannibal diu sacris insulta-
uit Romanis, & Dijs contra se dimicantibus usque ad muros
vrbi vincendo peruenit. Cur se obsideri passi sunt, pro qui-
bus Deorum suorum arma pugnabant? Nam de Senonibus
quid loquar, quos Capitolij secreta penetranteis Romana re-
liquiae non tulissent, nisi eos pavidus anser strepitu prodidisset?
En quales templa Romana Praefules habent. Vbi tunc
erat Iupiter? An in anserem loquebatur? Verum quid negem
sacrorum

AMBROSII EPISTOLA.

sacrorum ritus militasse Romanis? Sed etiam Hannibal eos-
dem Deos colebat. Vtrum volunt igitur eligant. Si in Roma
nis vicerunt sacra, in Carthaginensibus ergo superata sunt: si
in Carthaginensibus triumphata, nec Romanis vtiq; profue-
runt. Facessat igitur inuidiosa illa populi Romani querela.
Non hac Roma maduit. Alijs illa eos interpellat vocibus.
Quid me casto quotidie gregis innoxij sanguine cruentatis?
Non in fibris pecudum, sed in viribus bellatorum tropaea victoriae
sunt. Alijs ego disciplinis orbem subegi. Militabat Camillus,
qui sublata Capitolio signa, caesis Tarpeiae rupis triumphatori-
bus reportauit: strauit virtus, quos religio non remouit. Quid
de Atilio loquar, qui militiam etiam morti impendit? Africanus
non inter Capitolij aras, sed inter Hannibalis acies triumphum
inuenit. Quid mihi veterum exempla profertis? Quid ritus Ne-
ronum? Quid biuestres Imperatores, & terminos Regum cum
exordijs copulatos? Aut forte illud est nouum, Barbaros suis
excessisse finibus? Nunquid etiam illi Christiani fuerunt, quo-
rum miserabili, nouoque exemplo alter captiuus Imperator,
sub altero captiuus orbis, fefellisse quae victoriam promitte-
bant, suas caeremonias prodiderunt? Nunquid & tunc non
erat ara Victoriae? Pernitet lapsus, & vetusta canities puden-
di sanguinis traxit ruborem. Non erubescit cum toto orbe
longa uia conuerti: verum certe est, quia nulla aetas ad perdis-
cendum fera est. Erubescat senectus, quae emendare se non
potest. Non annorum canities est laudanda, sed morum: nul-
lus pudor est ad meliora transire. Hoc solum habebam com-
mune cum Barbaris, quia Deum antea nesciebam. Sacrificij
vestri ritus est cruore respergi. Quid in mortuis pecudibus
queritis Dei voces? Venite, & discite in terris caelestem mi-
litiam. Haec vivimus, & illic militamus. Caeli mysterium do-
ceat me Deus ipse, qui condidit: non homo, qui seipsum ig-
norauit. Cui magis de Deo, quam Deo, credam? Quomodo
possum vobis credere, qui fatemini vos ignorare quod colitis?
Vno, inquit, itinere non potest perueniri ad tam grande
secretum. Quod vos ignoratis, id nos Dei voce cognouimus,
& quod vos suspitionibus queritis, nos ex ipsa sapientia Dei,
& veritate compertum habemus. Non congruunt igitur ve-
stra nobiscum. Vos pacem Dijs vestris ab Imperatoribus ob-
secratis: nos ipsi Imperatoribus a Christo pacem rogamus.
Vos manuum vestrarum adoratis opera: nos iniuriam duci-
mus, omne, quod fieri potest, Deum putari. Non vult se Deus
H in lapi-

In lapidibus coli. Denique etiam ipsi philosophi vestri ista
tulerunt. Quod si vos ideo Christum Deum negatis, quia illū
mortuum esse non creditis: nescitis enim quod mors illa car
nis fuerit, non diuinitatis, quæ fecit, vt credentiū iam nemo
moriatur: quid vobis imprudentius, qui cōtumeliosè colitis
& honorificè derogatis? Vestrum enim Deum lignū putatis.
ō contumeliosa reuerentia. Christum mori potuisse non cre
ditis. ō honorifica perniciacia. Sed vetera, inquit, reddenda
sunt altaria simulacris, ornamenta delubris. Reposcatur hæc
à consorte superstitionis: Christianus Imperator aram solius
Christi didicit honorare. Quid manus piæ, & ora fidelia mi
nisterium suis cogunt sacrilegijs exhibere? Vox Imperatoris
nostri Christū resulter, & illum solū, quem sentit, loquatur:
quia cor Regis in manu Dei. Nunquid Imperator Gentilis
aram Christo leuauit? Dum ea, quæ fuerunt, reposcunt: exē
plo sui admonent, quantū Christiani Imperatores religioni,
quam sequuntur, debeant deferre reuerentiæ, quando Genti
les superstitionibus suis omnia detulerunt. Dudū corpimus,
& iam sequuntur. Exclusos nos sanguine gloriæ murillos dis
pendium mouet. Nos hæc victoriæ loco ducimus: illi iniū
ria putant. Nunquam nobis ampliū contulerūt, quàm cū
verberari Christianos, atq; proscribi, ac necari iuberent. Præ
mium fecit religio, quod perfidia putabat esse supplicium. Vi
dete magnanimos: per iniurias, per inopiā, per supplicium nos
creuimus: illi caremonias suas sine quæstu manere posse nō
credunt. Habeant, inquit, Vestales virgines immunitatē suā.
Dicant hoc, qui nesciunt credere, quod posset esse gratuita
virginitas: prouocent lucris, qui diffidunt virtutibus. Quot
tamen illis virgines præmia promissa fecerunt? Vix septem
Vestales capiuntur puellæ. En totus numerus, quem insula
viriati capitis, purpuratarū vestium murices, pompa lecticæ
ministeriorū circumfusa comitatu, priuilegia maxima, lucra
ingentia, præscripta denique pudicitiae tempora cōegerunt.
Attollant mentis & corporis oculos: videant plebē pudoris,
populū integritatis, concilium virginitatis. Non vitæ capiti
decus, sed ignobile velamē, vsui nobile castitatis: non exqui
sita, sed abdicata lenocinia pulcritudinis: non illa purpura
rum insignia, non luxur delicarū, sed vsus ieiuniorum: non
priuilegia, non lucra: omnia postremo talia, vt reuocari stu
dia putes, dum exercetur officia. Sed dum exercetur officium,
studium prouocatur, suis castitas cumulatur dispēdijs. Non
est vir-

est virginitas, quæ pretio emitur, non virtutis studio posside
tur. Non est integritas, quæ cūque in auctione nummario
ad tempus sollicitatur cōpendio. Prima castitatis victoria est,
facultatū cupiditates vincere: quia lucris studium tentamen
tū pudoris est. Ponamus tamen subsidia largitatū conferen
tū virginibus, quæ Christianis mūnera redundabūt, quod tā
tas opes sufficiat ararium? Aut si arbitrantur solis Vestalibus
conferendū, non pudet, vt qui totum sibi sub Imperatoribus
Gentilibus vindicarunt, iidem sub Principibus Christianis
non putent nobis sortē debere esse communē? Sacerdotibus
quoq; suis, & ministris queruntur alimenta publica nō præ
beri. Quantus hinc verborū tumultus increpuit? At contrā,
nobis etiam priuata successione emolumenta recentibus le
gibus denegantur, & nemo cōqueritur. Non enim putamus
iniuriam, quia dispendium non dolemus. Si priuilegiū quæ
rat sacerdos, vt onus cariale declinet, patria, atque auita, &
omnium facultatum possessione cedendum est. Quomodo
hanc Gentiles, si haberent, ingrauerent querelā, quod sacer
dos ferias ministerij sui emat totius patrimonij sui damno,
& priuatus vniuersæ commoditatis dispendio vsu publici
meretur obsequij: prætendens communis salutis excubias,
domestica inopiæ se mercede solatur: quia ministerium nō
vendidit, sed gratiam cōparauit. Conferte causas. Vos excu
sare vultis decurionē, cum Ecclesiæ excusare non liceat sa
cerdotē. Scribuntur testamenta templorum ministris: nullus
excipitur profanus, nullus vltimæ conditionis, nullus prodi
gus verecundiæ: soli ex omnibus clericis commune ius clau
ditur, à quo solo pro omnibus votum commune suscipitur,
officium cōmune defertur: nulla legata vel grauiū viduarū,
nulla donatio. Et vbi in moribus culpa non deprehenditur,
tamen officio mūlta præscribitur. Quod sacerdotibus fani
legauerit Christiana vidua, valet: quod ministris Dei, non va
let. Quod ego non querat, sed vt sciant, quid nō querat, com
prehēdi. Malo enim nos pecunia minores esse, quàm gratia.
Sed referunt ea, quæ vel donata, vel relicta sunt Ecclesiæ, nō
esse temerata. Dicant & ipsi, quis templis dona detraxerit,
quod factum est Christianis. Quæ si facta essent Gentilibus,
redderetur potius, quàm inferretur iniuria. Nunc cū de
mum iustitia prætenditur, æquitas postulatur? Vbi tunc erat
ista sententia, cū directis Christianorum omnium fa
cultatibus, ipsos vitales anhelitus spiritus inuiderent, &
nullis

nullis vsquam negata defunctis inhiherent supremæ commercia sepulturæ? Quos Gentiles præcipitarunt, maria reddiderunt. Fidei ista victoria est, quod & ipsi iam facta maiorum carpunt suorum. Sed quæ melioratio, vt eorum munera petant, quorum gesta condemnant? Nemo tamen donaria delubris, & legata haruspibus denegauit: sola sublata sunt prædia, quia non religiosè utebantur ijs, quæ religionis iure defenderent. Qui nostro vtuntur exemplo, cur non utebantur officio? Nihil Ecclesia sibi nisi fidem possidet. Hos reditus præbet, hos fructus. Possessio Ecclesiæ, sumtus est egenorum. Numerent quos redemerint templa captiuos, quæ contulerint alimenta pauperibus, quibus exsilibus viuendi subsidia ministrauerint. Prædia igitur intercepta, non iura sunt. En quod factum, quod triste piare nefas, fames, vt aiunt, publica vindicauit: quia vsui omnium proficere cepit, quod proficiebat commodis sacerdotum. Propterea ergo de tractis, vt aiunt, arbusa exuta corticibus succo miserabili deficientium ora lambebant. Propterea Chaonia frugè glan de mutantes, rursus in pecudum pastus, & ad infelicitis victus alimenta reuocati, cocculla quercu famem in siluis miseram solabantur. Noua videlicet prodigia terrarum quæ nunquam antè acciderant, cum superstitio Gentilis toto orbe ferueret. Reuera quando antè vacuis auenis seges fallax, auari vota lusit agricolæ, & spem rusticæ plebis quasita sulcis frugis herba destituit. Et vnde Græcis oracula habita suæ quereus, nisi quia remedium siluestris alimonie, celestis religionis donum putarunt? Talia enim suorum munera credunt Deorum. Quis Dodonæas arbores nisi Gentium populus adorauit, cum pabulum triste sacri nemoris honore donaret? Non est verisimile, quod indignantes eorum Dij id pro pœna intulerint, quod solebant placati conferre pro munere. Quæ autem aquitas, vt paucis sacerdotibus dolentes victum negatum ipsi omnibus denegarent, cum inclementior esset vindicta, quam culpa. Non est igitur idonea, quæ tantam aggritudinem mundi fallentis causa constrinxerit, vt virentibus segetibus subita spes anni adulta moreretur. Et certè ante plurimos annos templorum iura toto orbe sublata sunt. Modò ne demum Dij Gentilium venit in mentem suas iniurias vltum ire? Propterea nec assueto cursu Nilus intumuit, vt vrbicorum sacerdotum dispendia vindicaret, qui non vindicauit suorum? Esto tamen si superiore anno Deorum suorum iniurias vindi-

vindictas putant, cur præsentī anno contentui fuere? Iam enim nec herbarum vullis radicibus rusticana plebs pascitur, nec bacca siluestris explorat solatia, nec cibum de sentibus rapit: sed operum lata feliciū, dum menses suas & ipsa miratur, expleuit voti satietate ieiunium, vltarios nobis reddidit terra prouentus. Quis ergo tam nouus humanis vrbibus vices stupeat annorum? & tamen etiam superiore anno plebsque nouimus prouincias redundasse frugibus. De Gallijs quid loquar solito ditioribus? Frumentum Pannonia, quod non seuerant, vendiderunt, & secūda Rhætia fertilitatis suæ nouit inuidiam. Nam quæ solebat tutior esse ieiunio, fecunditate hostem in se excitauit. Liguriam, Venetiasque autumnī frumenta pauperunt. Ergo nec ille sacrilegio annus exaruit, & iste fidei fructibus annus effloruit. Negent etiā quod largo fetu vineæ redundauerint. Itaque & messem feneratam recepimus, & liberalioris vindemie beneficia possidemus. Postremus superest, & maximus locus, vtrum ea, quæ vobis profuerint, Imperatores, restituere subsidia debeatis. Ait enim, vos defendant, à nobis colantur. Hoc est, fidelissimi Principes, quod ferre non possumus: quia exprobrant nobis, vestro se nomine Dijs suis supplicare, & vobis non mandantibus sacrilegium immane committunt, dissimulatione pro consensu interpretantes. Sibi habeant præsidia sua, suos, si possunt, illa defendant. Nam si ijs, à quibus coluntur, auxilio esse non possunt, quomodo possunt vos defendere, à quibus non coluntur? Sed maiorum, inquit, seruandus est ritus. Quid, quod omnia postea in melius profecerunt? Mundus ipse, qui vel primum coactis elementorum per inane seminibus tenero orbe concreuerat, vel confuso adhuc indigesti operis caligabat horrore, non ne postea distincto celi, maris, terrarumque discrimine rerum formas, quibus speciosius videtur, accepit? Exuta humentibus tenebris nouum terræ stupere Solem. Dies in exordio non refulget: sed in processu temporis incremento luminis micat, & calor exauiat. Luna ipsa, quæ propheticiis oraculis species Ecclesiæ figuratur, cum primum resurgens in menstruas reparatur ætates, tenebris noctis absconditur, paulatimque cornua sua complens, vel è regione Solis absoluens, elari splendore fulgoris irrutilat. Exerceri in fructus terræ ante nesciebant: post ubi imperare aruis sollicitus cepit agricola, & informe solum vestire vinetis, siluestreis animos domesticis mollitæ cultibus

exuerunt. Anni ipsius ætas prima quàm nos vsu parili colora-
uit, nutu gignetium: sed in processu lapsuris floribus vernat,
postremis adolescit fructibus. Nos quoque æui rudes sensus
habemus infantia: sed mutati in annos ingenij rudimenta
deponimus. Dicant igitur, in suis omnia manere debuisse
principijs, mundum tenebris obductum quia splendore So-
lis illuxerit, displicere. Et quanto gratius est animi tenebras
depulisse, quàm corporis, fideiq; iubar emicuisse, quàm So-
lis? Ergo & mundi, sicut omnium rerum, prima uia nutarunt,
vt venerabilis cana fidei sequeretur senectus. Quos hoc mo-
uer, reprehendant messem, quia sera secunditas est: reprehen-
dant vindemiam, quia in occasu autumnus est: reprehendant
olium, quia postremus est fructus. Ergo & messis nostra fi-
des animorū est: Ecclesiæ gratia, meritō vindemia est, quæ
ab ortu mundi virebat in sanctis, sed postrema ætate se diffu-
dit in populos, vt aduerterent omnes non rudibus animis ir-
repsisse fidem Christi. Nulla enim sine aduersario corona vi-
ctoriæ: sed explosa ea opinione, quæ antè conualuit, id quod
erat verum iure prælatum. Si ritus veteres delectabant, cur
in alienos ritus eadem Roma successit? Omittō absconditam
pretio humum, & pastoralis casas auro degeneri renitēteis.
Quid, vt de ipso respondeam, quod queruntur, captarum si-
mulacra urbium, victosq; Deos, & peregrinos ritus sacrorū,
aliena superstitionis æmuli receperunt? Vnde igitur exem-
plum, quod currus suos funulato Almonis in flumine lauat
Cybele? Vnde Phrygij vates, & semper inuisa Romanis non
æque Cathaginis Numina? quam cælestem Afri, Mitram
Persæ, plerique Venerē colunt, pro diuersitate nominis, non
pro Numinis varietate. Sic Deam esse, & Victoriā credide-
runt: quæ utique munus est, non potestas: donatur, non do-
minatur: legionum gratia, non religionum potentia. Magna
igitur Dea, quam militum multitudo sibi vindicat, vel præ-
riorum donat euetus. Huius aram strui in vrbis Romæ Cu-
ria petunt, hoc est, quo plures conueniunt Christiani. Omni-
bus in templis aræ, aræ etiam in templo Victoriarum, quan-
do numero delectantur, sacrificia sua vbique concelebrant.
Quid est nisi insultare fidei, vnius aræ sacrificiū vindicare?
Ferendum ne istud, vt Gentilis sacrificet, & Christianus in-
terit? Hauriant omnes, inquit: hauriant vel inuiti fumum
oculis, symphoniam auribus, cinerem faucibus, thus nari-
bus, & auerſantium licet ora excitata focis nostris fauilla re-
spargat.

ſpergat. Non illis satis sunt lauacra, non porticus, non pla-
tea occupatæ simulacris. Etiam ne in communi illo conci-
lio non erit communis condicio? Obstringetur pia Senatus
portio obtestantium vocibus, adiutorium sacramentis? Si
refutet, videbitur mendacium prodere: si acquiescat, sacri-
legium confiteri. Vbi, inquit, in leges vestras, & verba iura-
bimus? Ergo mens vestra, quæ legibus tenetur inclusa, cæ-
remonijs Gentium suffragium colligit, fidem stringit, iam
non solum præsentium, sed absentium etiam, & quod est
amplius, Imperatores, fides vestra pulsatur. Vos enim co-
gitis, si iubetis. Constantius Augustæ memoriæ non dum
sacris initiatus mysterijs contaminari se putauit, si aram il-
lam videret. Iussit auferri, non iussit reponi. Illud aucto-
ritatem facti habet: hoc præcepti non habet. Nemo sibi
de absentia blandiatur: præsentior est, qui se animis inse-
rit, quàm qui oculis protestatur. Plus enim est mente con-
necti, quàm corpore copulari. Vos Senatus cogendi concilij
Præfules habet, vobis coit, vobis conscientiam suam non
Dij Gentium præstat, vos liberis suis, non tamen fidei suæ
præfert. Hæc est caritas expetenda, hæc est maior imperio, si
fides tuta sit, quæ seruat imperium. Sed fortasse aliquem mo-
ueat, ita fidelissimum Principem destitutum, proinde quasi
meritorum pretium caducis aestimetur præsentium. Quis
enim sapiens non in orbe quodam, atque circuitu locata
humanarum rerum nouit negotia, quia non eosdem sem-
per successus habent, sed variant status, & mutant vires?
Quem beatiorem Cneo Pompeio Romana templa mise-
runt? At is, cum tribus triumphis terrarum cinxisset or-
bem, pulsus acie, bello profugus, & sui terminis exsul im-
perij, Canopei manu spadonis occubuit. Quem nobilio-
rem Cyro Persarum totius Orientis terræ Regem dede-
runt? Is quoque, cum Principes potentissimos aduersan-
teis vicisset, victos reseruasset, muliebribus armis fufus in-
terijt. Et ille Rex, qui superatos etiam confessus honore do-
nauerat, exsecto capite, & intra virem plenum cruoris in-
clusus, femineis imperijs ludibrio fuit. Adeo in istius vita
curriculo non paria paribus, sed longe diuersa referuntur.
Quem etiam magis sacrificijs deditum, quàm Carthaginen-
sium Ducem Amilcarem reperimus? qui, cum toto præ-
lij tempore inter acies positus dimicantem sacrificium fa-
ceret, vbi partem suorum victam esse cognouit, in ipsos
quos

AMBROSII EPISTOLA.

quos adolebat se precipitavit igneis, ut eos vel corpore suo restingueret, quos sibi nihil prodesse cognoverat. Nam de Iuliano quid loquar? qui, cum responsis haruspicum male credulus esset, ademit sibi subsidia revertendi. Ergo in communi casu, non est communis offensa. Neminem etenim promissa nostra luserunt. Respondi laceffentibus, tanquam non laceffitus. Refellendę etenim Relationis, non exponendę superstitionis mihi studium fuit. Te tamen, Imperator, ipsa eorum Relatio faciat cautiorem. Nam, cum de superioribus Principibus texuisset, quia prior eorum numerus cęremonias patrum coluit, recetior non remouit, addidisset etiam, si exemplum religio veterum nō facit, faciat dissimulatio proximorum: euidenter docuit quod & fidei tuę debeas, ut gentilitij ritus non sequaris exemplum, & pietati, ut fratris statuta nō violes. Si enim pro suis dumtaxat partibus eorum dissimulationem Principum prędicarunt, qui, cum essent Christiani, decreta tamen Gentilium minime remouerunt: quanto magis amor debent deferre fraterno, ut qui dissimulare deberes, etiam si quid forsitan non probares, ne fraternis derogares statutis, & nūc teneas quod & fidei tuę, & germanitatis necessitudini iudicas conuenire.

PETRI NANNII IN AMBROSII
EPISTOLAM SCHOLIA.

Cum vir clarissimus.) Quid differant illustres, spectabiles, speciosi, clarissimi operosissime docetur ab Alciato, libro Disputationum tertio. Maxime autem hic titulus conuenit viri senatorij ordinis, prefecto vrbis, prefecto pretorij alijsq; non nullis magistratibus. Est ergo hic dignitatis vocabulum potius, quam fame celebrationis indicium.

Poposei tamen exemplum mihi Relationis.) Id est, libellum in quo quid Symmachus peteret, & ad Principem retulisset, continebatur. Aliud est quinta relatio, cum post quatuor sententias binas condemnatorias, binas absolutorias, quinto eadem lis ad eum iudicem refertur, a quo postea vterius appellatio non cadit.

Sed aurum hoc si diligentius tractes, foris pretium, intus metallum est.) Pretium id quod rei estimationem habet, & tantum in nummis, quanti res est, continet. Hic tamen pretium, ipsum aurum propemodum significat. Sic idem paulo post, Omitto absconditam pretio humum, id est pastorales casus auro degeneri renitentes. Sic & Quid. In pretio pretium nunc est, dicit census honores. Metallum autē pro ere posuit

SCHOLIA.

posuit, genere ad speciem contracto: alioqui pretium est quod pro re debetur, pensionemq; facit, ut merces quę redditur opera, & premium quod virtuti.

Nam de Senonibus quid loquar? Quos Capitolij secreta penetrantes Romana reliquię non tulissent.) Id est, suffere reualuissent, nimirum impotentes ad hostes depellendos. Virg.

Instat vi patria Pyrrhus, nec claustra, nec ipsi

Custodes suffere valent.

Senones autem Celtarum gens, quę duce Brenno Romam cepit, Capitoliumq; obsedit, quos noctu furtim ascendentes Manlius strepitus anserum excitatus de rupe Tarpeia deiecit.

Quid me casto quotidie gregis innoxij sanguine cruentas?) Apud antiquos cruentare idem erat quod vulnerare. Ennius apud Ciceronem in primo de Diuinationibus, Quem se intorquentem Iulianus rostroq; cruentans. hec autem cruentans idem quod cruore implens.

Quid dicam bimestres Imp.) Galbam, Othonem, Vitellium intelligit, quorum Galba septimo Imperij mense occisus est, Otho nonagesimo quinto die. Vitellius octauo mense, tres certe annos trini Principes in imperio non expleuerunt, quod eleganti carmine comprehensum est ab Ausonio,

Galba senex, Otho lasciuę, famose Vitelli

Tertia vos Latio regnantes nescijt ætas.

Nisi hoc potius referri velimus ad Aelium pertinacę, qui duobus mensibus & diebus viginti quinque, & ad Didium qui duobus mensibus & quinque diebus in Imperio fuit, quod certius conuenit cum spatio Ambrosiano.

Nunquid etiam illi Christiani fuerunt, quorum miserabili nouoq; exemplo alter captiuus Imperator, sub altero captiuus orbis.) Id haud dubie de Licino Valeriano, & filio eius Galliano intelligendum: quorum pater captus a rege Persarum Sapore, cui ascensuro ceruicem pro scabello subiciebat, in miserabili seruitute consensuit: Alter orbem terrarum luxu & nequitia perdidit, adeo ut triginta tyranni provincias occupauerint, & femine quoque contra eum diadema sumserint.

Dum cępimus, etiam sequimur.) Alij libri sic, Dudum cępimus, et iam sequamur exclusos. Neutra lectio integra videtur. Quid si sic legas? Dudum ipsi cępere, & iam sequantur exclusi: hoc nimirum sensu, ipsi primi exempli dedere, non admittere aras Christiani Numini, nunc ipsi vicissim exclusi suum exemplum sequantur, ut non sperent suis dijs a Christianis altaria datum iri.

PETRI NANNII

Vix septem Vestales capiuntur.) Capi proprie dicuntur virgines cum ad Vestale sacerdotium eliguntur: hac enim formula eligendo Pontifex uti solet, Capi te amata: capere etiam Virgilius simpliciter pro eligere posuit, Aeneid. I.

nunc terras ordine longo
Aut capere aut captas iam despectare videntur.

En totus numerus quem infula vittati capitis.) Infula redimiri solent & sacerdotes & vicilime. Sic enim de immolanda Iphigenia, inquit Lucretius lib. I.

Cui simul infula virgineos circumdata comtus

Ex utraque pari malarum parte profusa est.

Est autem infula fascia in modum diadematis, aliquando lata, aliquando tortilis, albo & coccio. Vittæ ab utraque parte dependent. Virgilius in XI. Aeneid.

Vittasq; Deum quas hostia gessi.

Est autem id quoque insigne sacerdotum, ut diadema Regum. Idem Aeneid. X.

Nec procul Aemonides Phœbi, triuiq; sacerdos

Infula cui sacra redimebat tempora vitta.

Cic. contra Rullum, his insignibus atque imperij insulis venditis: atque ita metaphoricis infula pro insigni summarum dignitatum capitur, Codice Iustiniani lib. XII. de Consulibus antiquitus statutum est, consularibus viris ceteros quidem honoratos ipsius Trabeæ summitate, pares vero insulis, consideratione tantum temporis antere.

Non vittæ capiti decus, sed ignobile velamen vsui nobile castitatis.) Vel (ut alij) castitati, lego autem, vsu nobile castitati: mirum quod eximium sit ad vsu pudicitie, dum ora pretegit, & à lumbis conspectibus defendit.

Si privilegium quærat sacerdos, &c.) Quenam ista lex fuerit non facilius divinatione, nisi sit ea quæ sub nomine Valentini quum sit Valentis, lib. X. Cod. Iustiniani ascripta est de decurionibus, cuius hæc verba sunt: Quidam ignavie sectatores, desertis civitatum muneribus captant solitudines, & secreta, & sub specie religionis cum cæcibus pœvæ & ortu congregantur, hos igitur, atque huiusmodi deprehensos, erui latebris consulta præceptione mandamus, atque ad municipia patriarum subeunda reuocari, & pro tenore nostræ sanctitatis familiarium rerum carere illecebris, quas per eas censuimus vindicandas, qui publicarum essent subituri munera functionum. Id autem legem Atticam &c. & vult & vult videtur referre, quæ cautum erat, ut si quis facultates suas impares esse diceret, ad ferenda publica onera, eas illi cederent quæ ea onera in se transferre vellent: meministi huius legis Demosthenes in oratione

SCHOLIA.

in oratione sua adversus Leptinem. Est & altera ibidem lex, quæ propius adhuc ad verba Ambrosij accedere videtur, curiales (inquiens) omnes iubemus interminatione moneri, ne civitates fugiant, aut deserant, rursus habitandi causa, fundum quem civitati prætulert, scientes fisco esse sociandum, eoq; iure esse cariuos, cuius causa impios se patriam vitando demonstraverunt. Onus autem curiale, præter cetera maximè in eo situm est, teste Alciato, quod ditiores senatores curie municipalis, qui & decuriones appellantur, onera publica tenuiorum in se recipere cogantur, sed tamen ex verbis Ambrosianis duriores condiciones sacerdotum, quàm decurionum fuisse intelligimus: quum postea dicat, vos excusare vultis decurionem, quum ecclesie excusare non liceat sacerdotem. & paullo superius, At contra nobis eius priuate successionis emolumenta negantur. Iam quod sequitur.

Nulla legata vel grauium viduarum.) Id est, magnarum, quo genere locutionis sepe vritur & Cesar in Commentarijs: Gravitate oppidi dixit pro firmitudine & magnitudine.

En quod factum, quod triste piare nefas.) Et hoc quoque vel mutilum vel depravatam: quid si legas? En quod factum quàm triste, quàm expiare nefas. Videtur allusum non nihil ad verba Iuvenalis, Et triste & morte piandum.

Propterea Chaoniam frugem glande mutantes, rursus in pecudum pastus, & ad infelicitis victus alimenta reuocati, concussa quercu famem in filius miseram solabantur.) Multiplex allusio ad diætā Virgiliana.

Chaoniam pingui glandem mutavit arista

Victum infelicem, baccas lapidosaq; corna.

&

— victum Dodona negaret

Concussa q; famem in filius solabere quercu.

Reuera quando ante vacuis auenis seges fallax auari vota lusit agricola.) Et hoc quoque concinnatum ex verbis Virgilij.

Infelix lolium & steriles dominantur auene

Illa seges demum votis respondet auari

Agricole, his quæ solem his frigora passa.

hic tamen Ambrosius, Auenis, posuisse videtur pro spiciis, ut à Virgilio pro omni genere culmi.

Silues trem tenui Musam meditaris auena.

Et vnde Græcis oracula habita suæ quercus.) Et hoc more Virgiliano:

Aesculus atque habite Græijs oracula quercus.

Propte-

Propter hæc nec assueto cursu Nilus intumuit.) Plinius mi-
nor in Panegyrico Traiani, Aegyptus alendis augendiq; seminibus ita
gloriata est, ut nihil imbris celoq; deberet, siquidem proprio semper
amne perfusa, nec alio genere aquarum solita pinguescere, quam quæ
ipse deuexerat, tantis segetibus induebatur, ut cum feracissimus terræ,
quasi nunquam cessura certaret: hæc inopina siccitate usque ad iniuriæ
sterilitatis exaruit, quia piger Nilus cunctanter alueo sese ac languide
extulerat: Plin. maior lib. XVIII. capite XVIII. Nilus ibi coloni vi-
ce fungens euagari incipit, ut diximus, a solstitio, aut noua luna, ac pri-
mo lente, deinde vehementius quamdiu in leone est Sol, mox pigrescit
in virginem transgresso, atque in libra residet. Si duodecim cubitos non
excesserit, fames certa est, nihil minus si XVI. exsuperauerit. fons ille
in paradiso qui ascendebat & irrigabat omnem superficiem terræ, na-
turam istius fluminis videtur referre.

Sed operum læta feliciū, dum messes & ipsa miratur.)
Et hoc quoque imbutum est ex imitatione Virgiliana.

Et ipsa suos mirantur Gargara menses.

Quis ergo tam nouus humanis vrbibus? Id est, quis tam im-
peritus & recens in casibus humanis.

Mundus ipse qui vel primum coactis elementorum per
inane seminibus tenero orbe concreuerat.) Id quoque ex Vir-
gilio promptum ex asse referri acceptum debet.

Namq; canebat uti magnum per inane coacta

Semina terrarum animæq; marisq; fuissent

Et liquidi simul ignis, ut hic exordia primis

Omnia, & ipse tener mundi concreuerit orbis.

Exuta humentibus tenebris noui terræ stupore solem.)
Et hoc quoque allusionibus constat.

Iamq; nouum terræ stupeant lucescere solem.

Post ubi imperare aruis sollicitus cepit agricola, & infor-
me solum vestire vinetis, siluestres animos domesticis mol-
litæ cultibus exuerunt.) Virgilius.

— fructusq; feros mollitiæ colendo

tu hoc quoque si quis

Inferat, aut scrobibus mandet mutata subactis,

Exuerint siluestrem animum.

Vnde igitur exemplum quod currus suos simulato Almo-
nis in flumine lauat Cybele.) Almon fluius est Romæ in prima
regione, apud quem Romani olim sacra Cybelæ faciebant, eodem ritu
quo Galli sacerdotes in Phrygia. Iuuenalis.

Et lotum paruo renouant Almonem Cybelæ.

Ouid.

Ouid. Fast. IV.

Est locus in Tyberim quo lubricus influit Almo,

Et nomen magno perdit in amne minor.

Illic purpurea canus cum veste sacerdos

Almonis dominam sacraque lauit aquis,

Ad cuius similitudinem cum alibi sacra sunt, proximum fluitum Al-
monem esse fingunt, si quidem mos est ut que in sacris haberi nequeat,
simuletur, quod perinde accipitur ac si vera essent. Virg. in III. Aeneid.

Sparserat & latices simulatos fontis Aueri.

Quam cælestem Astri, Mitræ Persæ, plerique Venerem
colunt.) Sumtum est ex illo Herodoti ἐμπνευσθέντες ἡ καὶ τῇ ἐ-
ργαίᾳ θέντες, παρὰ τοὺς ἑσπερίαν καὶ ἀφ᾽ ἑβραίων, καὶ λέγουσι ὅ-
τι οὗτοι τὴν ἀφ᾽ ἑβραίων μύθησιν, ἀγ᾽ αἰεὶ ἡ ἀλήθεια, πῆσαι ἡ
μῖται.

Sed fortasse aliquem moueat ita fidelissimum principem
destitutum.) Gracianus is fuit, qui defectione suorum militum Ma-
ximo tyranno proditus fuit.

Canopei manu Spadonis occubuit.) Achilles Eunuchus
Ptolomæ exceptum in nauem Pompeium Magnum nescire occidit,
meminit Lucanus libro VIII. Suetonius in vita Cæsaris. Habebant
quidam libri Canopei, quidam Canopei, primum à Canopo ciuitate
Aegypti, alterum dictum est à Canopeo reticulo quibus muscæ capiuntur,
quod Aegyptii inter signa militaria in bello circumferebant. Ho-
ratus in Epodis.

Interq; signa (turpe) militaria

Sol aspicit Canopeum.

Et ille rex quis superatos etiam confessus honore donaue-
rat, exsecto capite, & intra virem plenum cruoris satiari ius-
sus, incluso, femineis imperijs ludibrio fuit.) Cyri regis Persæ
rum exitum miserabilem describit, qui victum à se Cræsum in summo
honore habuit: postmodum illato Massagetis bello, à Tomyri illius po-
puli regina superatus est, caputq; ei auium & in virem humano san-
guine plenum coniectum est, cum ea insultatione ut se tandem exsa-
tiaret.

Nam cum de superioribus principibus texuisset, quia
prior eorum numerus ceremonias patrum coluit, recentior
non deleuit.) Vox illa Numerus delenda est.

VICTORIA

VICTORIS GISELINI IN EANDEM
SCHOLIA.

ad clementiam tuam.) non est in Martin. aut Nouiomagenf.
visuq; perstringit.) In Martin. & Nouiomag. specie formosus,
visuq; prestringit.

si diligentius manu tractes.) ubi, inquit, deseruit illa oculorum
prestrictio, si aurum diligentius verjes, estimationemq; vulgi semouea-
as, ipse ab alia metalli specie non differre videbis.

qui militiam etiam morti impendit.) Ita Costerius, & tres
manuscr. Gelenius legit, mortis.

Quid ritus Neronum? quid bimestres.) Ita manifestò Mar-
tinianum exemplar. rectissime. Urgebat Symmachus victorias apud
seculum prius: premebat recentiores. Heic contra illas iridet: hasce
excusat, negans Vandalorum Gothorumq; irruptiones novas esse, aut
in solos Christianos Imp. incidisse, vide Nannium. In alijs paullo alia-
ter, meq; cum tanta Venere. Odi ritus Neronum. quid dicam bime-
stres &c.

Sacrificij vestri ritus est cruore respergi.) Ita Martinian. &
Nouiomag. Alij, Sacrificium vestrum ritus est bestiarii cruore aspergi.

Heic viuimus, & illic militamus.) In meo legitur inuerso or-
dine verborum, heic militamus, & illic viuimus.

Dudum cepimus, & iam sequuntur.) Ita omnes manuscripti.
Costerius autem & Gelenius in luto herent. Diu est, inquit, Ama-
brosius, quòd nos Christiani hunc religionis cursum tenuerimus, ab
ipsa nimirum Christi morte. Ipsi verò Imperatores iam pridem nos se-
qui ceperunt. Nos, qui priuati eramus, non opum, & fortunarum ere-
ptione tantum, sed ipso etiam sanguine, & morte e vestro numero ex-
cluderemur, de quo etiamnum gloriamur, omnia victorie loco ducen-
tes. At illi, cum personam publicam sustineant, non, uti nos, omnia pla-
cide perpetuantur: sed contra iniquis vestris postulatis reclamante con-
scientia obsequi, dispendium esse putant, atque iniuriam, &c.

nos creuimus.) Iterum deprauate Costerius & Gel. nos credi-
mus, quòd manuscripti testantur, & sensus. nam verbum crescere, illi
opponit, non posse manere.

Quot tamen.) In veteribus libris est, Quantas.

vsui nobile castitatis.) In isdem est, sed ignobile velamen vsui,
nobile castitati. Coniectura Nannij mirifice placet, optatimq; eam a ve-
teri exemplo aliquando confirmari.

quacunque in autione.) Impressi, quacunque tanquam in au-
ctione, non vero calamis exarati.

tumultus

SCHOLIA.

tumultus increpuit.) Martin. & Nouiomag. increpitat.
iustitia prætenditur, æquitas postulat.) In isdem est, iusti-
tia prætenditur & æquitas?

sed quæ melioratio.) In isdem, sed quæ, malum, ratio, quod
tantum non præsfero: et si sciam, meliorare verbum huic auctori non in-
frequens esse.

En quod factum, quod triste.) Idem, quæ triste piare.

cum pabulum triste sacri nemoris.) In tribus manuscriptis
est, cum pabulum triste agri, nemorum honore donarunt.

constrinxerit.) Imitatus est illud Symmachi, sterilitatē constrin-
xit, male ibi igitur Gelenius, contraxit, scriptum reliquit.

De Gallijs.) In Martin. De Gallis. & frumentum Pannonij,
& secunda Græcia.

fidissimi Principes.) En tibi: epistola ad Valentinianum in-
scribitur, sed nihilominus mittitur ad omnes.

vel è regione Solis absoluens.) Martin. è regione Soli abscon-
dens.

sensus habemus infantia.) Meus, sensus habemus, habemus
infantiam, contra posteriores hæc due voces à Martin. absumt.

iubar emicuisse.) utique iubar micuisse.

primæua nutarunt.) Ita meus, verè, ni fallor. Impressi, prime-
ua viam mutarunt, cum à reliquis, Martin. dico & Nouiomag. dictio,
riam, abst.

in occasu autumnii.) Ita veteres libri. Illud Costerij & Gelenij,
in occasu anni, non ita commodum videtur, cum illa periphrasi hiems
soleat designari.

& pastorales casas.) Nannius videtur copulatiuam, & pro, id
est, accepisse.

Ergo mens vestra.) Gelenius ex illo compendioso scribendi more,
mens vestra, fecerat, mensuram.

Fides vestra pullatur.) In duobus veteribus est, pullat: quod a
sententia usque adeo alienum non est.

vobis coit.) Absit ab isdem libris.

vitem plenum cruoris.) addunt impressi, satiari iussus, sed præ-
ter mentem antiquorum codicum.

Μή μὲν λαβάνοντες τὰς ἀμειλίχας, ἱρρί γὰρ ἔσθω.

LVCAS

LVCAS FRVTERIVS BRVGEN-
SIS VICT. GISELINO S.

*Si multum ingenua tulere fama
Magni nominibus perenniclaris
Vates, quos Veterum educauit atas,
Qui ludibria ludicrum Deorum
Iouem, Mercurium, Thetin, Dianam,
Pomonam, Cererem, Pulam, Patellam,
Mutunnum, Venerem, Euium, Priapum
Ad calum lepido tulere versu:
Non sanè leuius sacri poëta
Primos promeruere palmae honores,
Quorum in carminibus nihil profani
Christum præter inest, Deumq; verum.
Inter quos adeo tuus poëta
Principem tenet, occupatq; sedem
Gislinae Aonio calens ab æstro,
Qui prudenter in hoc sacro poëta
Prudens ingenij exhibes acumen.
Nam præter varias graueisq; mendas,
Quas docto Genij tui labore
Eluisti, alias tamen lacunas
De libri veteris penu replesti.
Tanto mentis, & ingenij decore,
Vt Prudentius obstupere possit.
Sis post hac pius in pios poëtas,
Et quod temporis in profana vatum
Expendunt alij poemata, hoc tu
Da sacris adeo, & pijs poëtis.
Sic te Phœbus amet, nouemq; Musæ,
Sic victis Heliconia vrbis oris
Victor magnanimum efferas triumphum.*

